

EKİM 2021

Yüksek Lisans - Mimarlık

TUBA İNCİ DAMAR ÇALIN

T.C.

**HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**DİYARBAKIR SURIÇİ TARİHİ YAPILARIN YENİDEN
İŞLEVLENDİRİLMESİ: VAHAP AĞA HAMAMI-
DELİLLER HANI-İSKENDER PAŞA KONAĞI
ÖRNEKLERİ**

**MİMARLIK
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TUBA İNCİ DAMAR ÇALIN
EKİM 2021**

**Diyarbakır Suriçi Tarihi Yapıların Yeniden
İşlevlendirilmesi: Vahap Ağa Hamamı-Deliller Hanı-
İskender Paşa Konağı Örnekleri**

Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Mimarlık

Yüksek Lisans

Danışman

Prof. Dr. Yüksel BİNGÖL

TUBA İNCİ DAMAR ÇALIN

EKİM 2021

© 2021 TUBA İNCİ DAMAR ÇALIN

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜNE
YÜKSEK LİSANS KABUL VE ONAY FORMU

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi, TUBA İNCİ DAMAR ÇALIN tarafından hazırlanan “Diyarbakır Suriçi Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi: Vahap Ağa Hamamı-Deliller Hanı-İskender Paşa Konağı Örnekleri” başlıklı tez 08.10.2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Görevi

Unvanı, Adı ve Soyadı

İmzası:

Kurumu/Üniversitesi

Juri Başkanı

Prof. Dr. Ülkü ALTINOLUK
Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Yüksel BİNGÖL
Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Jüri Üyesi

Doç. Dr. Türkan UZUN
İstanbul Gelişim Üniversitesi

Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. İbrahim Halil GÜZELBEY
Enstitü Müdür V.

İlgili tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını ve kullanılan tüm literatür bilgilerinin referans gösterilerek ilgili tezde yer aldığını beyan ederim.

Tuba İnci DAMAR ÇALIN

ÖZET

DİYARBAKIR SURİÇİ TARİHİ YAPILARIN YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ: VAHAP AĞA HAMAMI-DELİLLER HANI- İSKENDER PAŞA KONAĞI ÖRNEKLERİ

DAMAR ÇALIN, Tuba İnci

Yüksek Lisans, Mimarlık

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Yüksel BİNGÖL

Ekim 2021

273 Sayfa

Kültürel miras, günümüze aktarılan ve tüm insanlar için bir değer konusu olan evrensel eserlerdir. Tarihi yapılar toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel birikimleri ile inşa edilmiş olan, döneminin kentsel ve mimari üslubunu yansıtan birer belge ve semboldürler. Tarihi yapıları koruma yöntemlerinden en çok tercih edileni yapıya yeni bir işlev verilmesidir. İşlev değişikliği, tarihi yapılarda çağdaş bir koruma anlayışı olarak görülmektedir. Tarihi yapıların koruma amacıyla yeniden kullanımı, yapıların sahip olduğu değerlerin korunmasında önemli bir araçtır. Değerlerin yaşatıldığı bu koruma anlayışı ile yapı yaşamına devam etmekte, aynı zamanda ekonomik ve kültürel açıdan süreklilik sağlanmaktadır. Tarihi bir yapıya yeni bir işlev verilmesi yapının; yok olmaktan kurtarılması, onarımı, bakımı, sürekli kullanımı, kent silüetine olumlu katkısı, tarih bilincinin canlanması ve ekonomik canlanmaya katkısı anlamına gelmektedir. Bu bağlamda yedi bölümden oluşan araştırma, Diyarbakır Suriçi bölgesinde bulunan işlev değişikliği ile tekrar kullanımı sağlanan tarihi yapıların araştırılması ve Vahap Ağa Hamamı, Deliller Hanı, İskender Paşa Konağı'nın özgün işlevlerinin yitirilmesinin ardından kazandırılan çağdaş işlevin irdelenmesini kapsamaktadır.

Araştırmanın birinci bölümünde; yeniden işlevlendirme kavramı açıklanmış, Dünyada ve Türkiye'de yeniden işlevlendirme hakkında bilgiler verilerek araştırmanın hipotezi belirlenmiştir. Devamında araştırmanın amacının ne olduğu,

araştırma kapsamı ve Suriçi bölgesi olarak sınırlandırılan araştırmada izlenen yöntem belirtilmiş, yeniden işlevlendirme konusunda yapılmış bilimsel ve uygulamalı çalışmalar incelenmiştir.

İkinci bölümde; yeniden işlevlendirme, koruma, yeniden kullanıma adaptasyon kavramları açıklanarak, yaşamın hangi noktalarında karşımıza çıktıklarına yer verilmiştir. Yeniden işlevlendirmeyi gerekli kılan nedenler belirtilerek, bu kavramın eskimiş ve kullanılmayan yapıların yaşatılmasını sağlamanın yanında kültürel, toplumsal, ekonomik ve sosyal önemine yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde; Diyarbakır'ın coğrafi konumu ile tez kapsamında incelenen yapılarla birlikte diğer anıtsal yapıların da yer aldığı, kentsel sit alanı olan Suriçi yerleşiminin tarihsel gelişimine değinilmiştir. Suriçi bölgesinde yeniden işlevlendirilmenin oluşumuna değinerek, bölgede yeniden işlevlendirilen tarihi yapılar belirtilmiştir.

Dördüncü, beşinci ve altıncı bölümlerde; tez kapsamında incelenen Vahap Ağa Hamam'ı (Fırın-ci Restoran), Deliller Hanı (Diyarbakır Kervansaray) ve İskender Paşa Konağı'nın (İskender Paşa Konağı Kafe ve Nargile Evi) künyesi ve tarihçesine yer verilerek, yapıların mimari özellikleri plan, cephe, örtü, aydınlatma, iklimlendirme, süsleme başlıkları altında açıklanmıştır. Devamında işlev değişikliği sonucu mekânsal gereklilikler tespit edilmiş, mekânsal analizler yapılarak mekân şemaları oluşturulmuş ve yapılara uygulanan müdahalelere yer verilmiştir. Bölüm sonunda mekânlar arası ilişki düzeyi belirtilmiş ve yapılara kazandırılan yeni işlev değerlendirilmiştir. Devamında yapılarda işlev değişikliği sonucu karşılaşılan sorunlara önerilerde bulunulmuştur.

Çalışmanın sonuç ve öneriler bölümünde; işlevini yitirmiş tarihi yapıların toplumsal, sosyal kültürel ve ekonomik açıdan yaşatılabilmesi için yeniden işlevlendirilmenin bir gereklilik olduğu belirtilmiştir. Bu anlayış ile tarihi yapıların koruma, yaşatma ve sürdürülebilirlik ilkeleri temel alınarak günümüz yaşam şartlarına adaptasyonluğunun sağlanabilmesi gerekliliği ele alınmıştır. Suriçi bölgesinde yer alan tarihi ticari yapıların işlevlerinin eskimesi, geleneksel dokularda zaman içinde yaşanan boşalmanın toplumsal, kültürel ve ekonomik yarar sağlayacak işlevlere yönelik yapıların yeniden işlevlendirilerek, kullanımlara açılması çalışmalarının önemi vurgulanmıştır. Yapıların işlev değişikliklerinin alanında uzman kişiler

tarafından yapılması gerektiđi ele alınmıřtır. Yapılan mřdahalelerde kontrolsřz uygulamaların řnlenebilmesi iin denetimlerin ve toplum bilincinin artırılması gerektiđi belirtilmiřtir.

Anahtar kelimeler: Yeniden řřlevlendirme, Diyarbakır, Surii, Tarihi Yapı, Koruma, Restorasyon, Yeni řřlev, Yeniden Kullanım, Sřreklilik.

ABSTRACT

RE-FUNCTIONING OF DIYARBAKIR SURİÇİ HISTORICAL STRUCTURES: VAHAP AĞA HAMAMI, DELİLLER HANI, İSKENDER PAŞA KONAĞI EXAMPLES

DAMAR ÇALIN, Tuba İnci

M.Sc. in Architecture

Supervisor: Prof. Dr. Yüksel BİNGÖL

October 2021

273 Page

Cultural heritage is universal artifacts that have been transferred to the present day and are a subject of value for all people. Historical buildings are documents and symbols that were built with the economic, social and cultural accumulation of societies and reflect the urban and architectural style of the period. The most preferred method of preserving historical buildings is to give the building a new function. Functional change is seen as a contemporary conservation approach in historical buildings. The reuse of historical buildings for preservation is an important tool in preserving the values of the buildings. With this understanding of protection in which values are kept alive, the building continues to live, and at the same time, continuity is ensured in terms of economy and culture. Giving a new function to a historical building; It means saving from extinction, repair, maintenance, continuous use, positive contribution to the city silhouette, revival of historical awareness and contribution to economic revival. In this context, the research, which consists of seven parts, covers the investigation of the historical buildings that have been reused with the change of function in the Diyarbakır Suriçi region and the examination of the contemporary function that was gained after the loss of the original functions of Vahap Ağa Bath, Deliller Han, İskender Paşa Mansion.

In the first part of the research; the concept of refunctioning was explained, and the hypothesis of the research was determined by giving information about refunctioning

in the world and in Turkey. Afterwards, the purpose of the research, the scope of the research and the method followed in the research, which was limited to the Suriçi region, were stated, and scientific and applied studies on re-functioning were examined.

In the second part; the concepts of re-functioning, protection, and adaptation to re-use are explained, and at what points in life they appear. By specifying the reasons that make re-functioning necessary, the cultural, social, economic and social importance of this concept, as well as ensuring the survival of obsolete and unused structures, is given.

In the third part; the geographical location of Diyarbakır and the historical development of Suriçi settlement, which is an urban protected area where other monumental structures are located along with the structures examined within the scope of the thesis, are mentioned. Referring to the formation of re-functioning in the Suriçi region, the historical buildings that were re-functioned in the region were indicated.

In the fourth, fifth and sixth chapters; The architectural features of the buildings, plan, facade, cover, and the history of the Vahap Ağa Hamam (Fırın-ci Restaurant), Deliller Han (Diyarbakır Caravanserai) and İskender Paşa Mansion (İskender Paşa Mansion Cafe and Hookah House) examined within the scope of the thesis are included. explained under the headings of lighting, air conditioning, decoration. Subsequently, as a result of the functional change, spatial requirements were determined, spatial analyzes were made, space schemes were created and interventions applied to the structures were included. At the end of the chapter, the level of relationship between the spaces is stated and the new function that is given to the buildings is evaluated. Afterwards, suggestions were made to the problems encountered as a result of functional changes in the buildings.

In the conclusion and recommendations section of the study; it has been stated that re-functioning is a necessity in order to keep historical buildings that have lost their function alive in social, cultural and economic terms. With this understanding, the necessity of adapting historical buildings to today's living conditions, based on the principles of protection, survival and sustainability, is discussed. The importance of efforts to put into use the functions of historical commercial buildings in the Suriçi

region by re-functioning the functions that will provide social, cultural and economic benefits due to the aging of the traditional textures over time has been emphasized. It has been discussed that the functional changes of the buildings should be made by experts in the field. In the interventions, it was stated that inspections and public awareness should be increased in order to prevent uncontrolled practices.

Key Words: Refunction, Diyarbakır, Suriçi, Historical Building, Conservation, Restoration, New Function, Reuse, Continuity.

TEŞEKKÜR

Tez hazırlama sürecinde bilgi, deneyim ve değerli yönlendirmeleri ile desteğini esirgemeyen değerli tez danışmanım Prof. Dr. Yüksel BİNGÖL'e teşekkürlerimi sunarım. Tezi tamamlama noktasındaki desteklerinden ötürü değerli Prof. Dr. Ülkü ALTINOLUK'a ve Doç. Dr. Türkan UZUN'a teşekkürlerimi sunarım. Hayatımın her noktasında yanımda olan, desteklerini esirgemeyen ve bu alanda ilerlemem için beni teşvik eden aileme, çalışmam sırasında gösterdiği anlayıştan dolayı eşime teşekkür ediyorum.

Ekim, 2021

Tuba İnci DAMAR ÇALIN

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET.....	v
ABSTRACT	viii
TEŞEKKÜR	xi
İÇİNDEKİLER	xii
TABLolar LİSTESİ.....	xvi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xviii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xxviii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problemin Belirlenmesi	2
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	3
1.4. Araştırmanın Kapsamı	3
1.5. Araştırmanın Yöntemi	4
1.6. Literatür Özeti	5
1.7. Tanımlar	10
2. YENİDEN İŞLEVLENDİRME	12
2.1. Yeniden İşlevlendirmeyi Gerekli Kılan Nedenler	13
2.1.1. Tarihsel, Sosyal ve Kültürel Nedenler.....	14
2.1.2. Ekonomik Nedenler	14
2.1.3. Çevresel Nedenler.....	15
2.2. Yeniden İşlevlendirmenin Önemi.....	15
3. DİYARBAKIR	17
3.1. Diyarbakır'ın Coğrafi Konumu	17
3.2. Diyarbakır'ın Tarihçesi	18
3.3. Kent Dokusunun Gelişimi ve Suriçi Yerleşimi	19
3.3.1. Selçuklu Dönemi Öncesi	20
3.3.2. Selçuklu Dönemi	22
3.3.3. Osmanlı Dönemi.....	23
3.3.4. Cumhuriyet Dönemi	25

3.4. Diyarbakır Suriçi Tarihi Yapılarının Yeniden İşlevlendirilmesi.....	29
4. VAHAP AĞA HAMAMI.....	51
4.1. Hamam	51
4.2. Vahap Ağa Hamamı Künyesi	54
4.3. Vahap Ağa Hamamı Tarihçesi	55
4.4. Mimari Özellikleri	55
4.4.1. Plan Özellikleri	55
4.4.1.1. Vaziyet Planı	55
4.4.1.2. Kat Planları.....	56
4.4.2. Cephe	59
4.4.3. Örtü	60
4.4.4. Aydınlatma	61
4.4.5. İklimlendirme	62
4.4.6. Süsleme.....	62
4.4.7. Yapım Tekniği ve Malzeme	62
4.5. Yeni İşlevin İrdelenmesi ve Yapılan Müdahaleler	64
4.5.1. Mekânsal Gerekliklik ve Yapılan Müdahaleler.....	65
4.5.1.1. Giriş Bölümü	69
4.5.1.2. Yemek Bölümü	70
4.5.1.3. Çocuk Oyun Alanı.....	77
4.5.1.4. Mutfak Bölümü	78
4.5.1.5. Islak Hacimler Bölümü	81
4.5.2. Strüktürel Sisteme Yapılan Müdahaleler.....	82
4.5.3. Tesisat Sistemlerine Yapılan Müdahaleler	83
4.5.4. Cephe Karakteristiğine Yapılan Müdahaleler	84
4.6. Müşteri Portföyü ve Kullanıcı Memnuniyeti	86
4.7. Yeni İşlevin Değerlendirilmesi.....	89
4.8. Çözüm Önerileri	94
5. DİYARBAKIR DELİLER HANI	100
5.1. Han	100
5.2. Deliller Hanı Künyesi	104
5.3. Deliller Hanı Tarihçesi	105
5.4. Mimari Özellikleri	106
5.4.1. Plan Özellikleri	106
5.4.1.1. Vaziyet Planı	106

5.4.1.2. Kat Planları.....	107
5.4.2. Cephe	110
5.4.3. Örtü.....	115
5.4.4. Aydınlatma	116
5.4.5. İklimlendirme	116
5.4.6. Süsleme.....	117
5.4.7. Yapım Tekniği ve Malzeme	119
5.5. Yeni İşlevin İrdelenmesi ve Yapılan Müdahaleler	120
5.5.1. Mekânsal Gerekliklik ve Yapılan Müdahaleler.....	121
5.5.1.1. Lobi	126
5.5.1.2. Satış Birimleri	128
5.5.1.3. Yatma Birimleri	129
5.5.1.4. Yatay Sirkülasyon Alanları	135
5.5.1.5. İdari Birimler.....	137
5.5.1.6. Islak Hacimler Bölümü	142
5.5.1.7. Teknik Servis Bölümü.....	144
5.5.1.7. Dini Amaçlı Kullanım Alanları.....	146
5.5.1.8. Yemek Bölümü	146
5.5.1.9. Mutfak Bölümü	149
5.5.1.10. Sosyal Aktiviteler Bölümü	151
5.5.1.11. Çamaşırhane Bölümü	157
5.5.2. Strüktürel Sisteme Yapılan Müdahaleler.....	158
5.5.3. Tesisat Sistemlerine Yapılan Müdahaleler	159
5.5.4. Cephe Karakteristiğine Yapılan Müdahaleler	160
5.6. Müşteri Portföyü Ve Kullanıcı Memnuniyeti.....	165
5.7. Yeni İşlevin Değerlendirilmesi.....	168
5.8. Çözüm Önerileri	176
6. DİYARBAKIR İSKENDER PAŞA KONAĞI	182
6.1. Geleneksel Diyarbakır Evleri	182
6.2. İskender Paşa Konağı Künyesi	186
6.3. İskender Paşa Konağı Tarihçesi	187
6.4. Mimari Özellikleri	187
6.4.1. Plan Özellikleri	187
6.4.1.1. Vaziyet Planı	187
6.4.1.2. Kat Planları.....	189

6.4.2. Cephe	198
6.4.3. Örtü	199
6.4.4. Aydınlatma	199
6.4.5. İklimlendirme	200
6.4.6. Süsleme.....	201
6.4.7. Yapım Tekniği ve Malzeme	203
6.5. Yeni İşlevin İrdelenmesi ve Yapılan Müdahaleler	204
6.5.1. Mekânsal Gerekliklik ve Yapılan Müdahaleler.....	206
6.5.1.1. Oturma Alanları	211
6.5.1.2. Islak Hacimler	227
6.5.1.3. Dini Amaçlı Kullanım Alanları.....	228
6.5.1.4. Depolama Alanları ve Teknik Servis Bölümü	228
6.5.1.5. Personel Kullanım Alanları.....	230
6.5.1.6. Modern Ek Yapı	231
6.5.2. Strüktürel Sisteme Yapılan Müdahaleler.....	237
6.5.3. Tesisat Sistemlerine Yapılan Müdahaleler	238
6.5.4. Cephe Karakteristiğine Yapılan müdahaleler.....	238
6.6. Müşteri Portföyü ve Kullanıcı Memnuniyeti	242
6.7. Yeni İşlevin Değerlendirilmesi.....	244
6.8. Çözüm Önerileri	250
7. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	253
7.1. Sonuç	253
7.2. Öneriler.....	263
KAYNAKLAR	266

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1.1: Sonuç için değerlendirme dereceleri	5
Tablo 3.1: Osmanlı döneminde inşa edilen yapılar.....	24
Tablo 3.2: Suriçi bölgesinde bulunan yeniden işlevlendirilmiş han yapıları	32
Tablo 3.3: Suriçi bölgesinde bulunan yeniden işlevlendirilmiş hamam yapıları	34
Tablo 3.4: Suriçi bölgesinde bulunan yeniden işlevlendirilmiş medrese yapıları	35
Tablo 3.5: Suriçi bölgesinde bulunan yeniden işlevlendirilmiş kiliseler	37
Tablo 3.6: Suriçi bölgesinde bulunan yeniden işlevlendirilmiş içkale mevkii yapıları	40
Tablo 3.7: Suriçi bölgesinde bulunan yeniden işlevlendirilmiş geleneksel Diyarbakır evleri	42
Tablo 3.8: Suriçi bölgesinde bulunan yeniden işlevlendirilmiş diğer yapılar.....	49
Tablo 4.1: Günümüze ulaşan Diyarbakır hamamları	53
Tablo 4.2: Vahap Ağa Hamamı örtü sistemi malzeme ve geçiş elemanları	61
Tablo 4.3: Vahap Ağa Hamamı'nın Fırın-ci Restoran'a dönüşümünün katlara göre dağılımı ve mekânsal analizi	68
Tablo 4.4: Fırın-ci Restoran mekânsal boyut ve kapasite analizi	69
Tablo 4.5: Fırın-ci Restoran mekânlarının restoran bölümleri ile olan ilişki düzeyi.....	93
Tablo 4.6: Fırın-ci Restoran yeni işlevinin yapısal değerlendirilmesi	94
Tablo 5.1: Günümüze kadar gelebilmiş Diyarbakır hanları.....	102
Tablo 5.2: Varlığından haberdar olunan ancak fiziksel olarak günümüze gelemeyen Diyarbakır hanları	103
Tablo 5.3: Hüsrev Paşa (Deliller) Hanı'nın Büyük Kervansaray Otel'e dönüşümünün katlara göre dağılımı ve mekânsal analizi.....	124
Tablo 5.4: Büyük Kervansaray Otel havuz başı bölümü mekânsal analizi	125
Tablo 5.5: Deliller Hanı asgari düzey hizmet standartlarına göre mekânsal boyut ve kapasite analizi.....	126
Tablo 5.6: Büyük Kervansaray Otel standart yatak odası analizi	131
Tablo 5.7: Büyük Kervansaray Otel suit yatak odası analizi	134
Tablo 5.8: Büyük Kervansaray Otel mekânlar arası ilişki düzeyi	174

Tablo 5.9:	Büyük Kervansaray Otel yeni işlevinin yapısal değerlendirilmesi	176
Tablo 6.1:	Diyarbakır evleri plan tipleri	183
Tablo 6.2:	Mekânsal organizasyonuna göre kafeye dönüştürülen konutların plan kurguları.....	207
Tablo 6.3:	İskender Paşa Konağının Kafe ve Nargile Evi'ne dönüşümünün katlara göre dağılımı ve mekânsal analizi	209
Tablo 6.4:	İskender Paşa Konağı kafe ve nargile evi L formlu ek yapının mekânsal analizi	210
Tablo 6.5:	İskender Paşa Konağı kafe ve nargile evi mekânsal analizi.....	210
Tablo 6.6:	İskender Paşa Konağı kafe ve nargile evi mekânlar arası ilişki düzeyi.....	248
Tablo 6.7:	İskender Paşa Konağı kafe ve nargile evi yeni işlevinin yapısal değerlendirilmesi	249

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 3.1:	Türkiye Haritası'nda Diyarbakır'ın konumu.....	17
Şekil 3.2:	Diyarbakır Suriçi planı	19
Şekil 3.3:	Diyarbakır kenti restitüsyon planı	20
Şekil 3.4:	Büyük Selçuklu öncesinde Diyarbakır	21
Şekil 3.5:	Osmanlı dönemi öncesinde Diyarbakır	23
Şekil 3.6:	1916 yılında kente eklenen yeni yollar ve ticaretin yayılma alanları.....	25
Şekil 3.7:	1959 yılında yapılan 1/5000 ölçekli ilk nazım imar planı.....	26
Şekil 3.8:	1965 yılında yapılan 1/1000 ölçekli uygulama imar planı	26
Şekil 3.9:	1984 yılında hazırlanan 1/5000 ölçekli nazım imar planı	27
Şekil 3.10:	1990 yılında hazırlanan 1/1000 ölçekli koruma amaçlı imar planı	27
Şekil 3.11:	2012 yılı 1/1000 koruma amaçlı imar planı ve detay uygulama planı.....	28
Şekil 3.12:	Suriçi tescil haritası	30
Şekil 3.13:	İşlev değişikliğinde uğrayan han yapılarının Suriçi konumu.....	31
Şekil 3.14:	İşlev değişikliğinde uğrayan hamam yapılarının Suriçi konumu.....	33
Şekil 3.15:	İşlev değişikliğinde uğrayan medrese yapılarının Suriçi konumu	34
Şekil 3.16:	İşlev değişikliğinde uğrayan kilise yapılarının Suriçi konumu	36
Şekil 3.17:	Diyarbakır İçkale haritası	38
Şekil 3.18:	İşlev değişikliğinde uğrayan geleneksel konutların Suriçi konumu	41
Şekil 3.19:	İşlev değişikliğinde uğrayan diğer yapıların konumu	48
Şekil 4.1:	Vahap Ağa Hamamı komşu ilişkisi.....	56
Şekil 4.2:	Vahap Ağa Hamamı vaziyet planı	56
Şekil 4.3:	(a) Vahap Ağa Hamamı planı ve (b) Vahap Ağa Hamamı rölövesi	57
Şekil 4.4:	(a) Vahap Ağa Hamamı sıcaklık sofası ve (b) Vahap Ağa Hamamı sıcaklık bölümü	58
Şekil 4.5:	Hamamın Doğu-Batı mekân dizgesini gösteren kesiti (eyvan-sıcaklık-eyvan-ılıkılık-soğukluk)	59
Şekil 4.6:	Hamamın doğu cephesi	60
Şekil 4.7:	Hamamın güney-giriş cephesi.....	60
Şekil 4.8:	Vahap Ağa Hamamı kubbe kasnağı ve aydınlık feneri.....	62

Şekil 4.9: Ilıklık bölümü kubbesi	62
Şekil 4.10: Hamamda uygulanan taş, tuğla ve ahşap malzeme uygulamaları	63
Şekil 4.11: (a) Vahap Ağa Hamamı vaziyet planı, (b) Fırın-ci Restorana dönüşen yapının vaziyet planı, (c) Vahap Ağa Hamamı rölövesi, (d) Fırın-ci Restoran rölövesi	65
Şekil 4.12: Restoran türleri.....	66
Şekil 4.13: Restoran yerleşim şeması	66
Şekil 4.14: Fırın-ci Restoran mekân organizasyonu.....	67
Şekil 4.15: (a) Ilıklık bölümü restorasyon aşamasındaki görseli ve (b) İşlev değişikliği sonrası Fırın-ci Restorana dönüşen yapının giriş holü	70
Şekil 4.16: (a) Vahap Ağa Hamamı 1 no'lu mekân (ılıkık bölümü) ve (b) Mekanın işlev değişikliği sonrası durumu	70
Şekil 4.17: (a) Soğukluk biriminin güney kanadı ve (b) İşlev değişikliği sonrası durumu	71
Şekil 4.18: (a) Soğukluk bölümünün (betonarme eklentinin yapıldığı) doğu cephesi ve (b) işlev değişikliği sonrası durumu	71
Şekil 4.19: (a) Soğukluk bölümünün orta alanında bulunan çiçeklik ve avize, (b) Aydınlık fenerine bağlanmış avize, (c) Restoranın kemer bölümüne yerleştirilmiş güvenlik kamerası	72
Şekil 4.20: (a) Hamamın 3 no'lu Ilıklığının 11 no'lu Halvet ile Birleştiği Bölüm (b) 3 no'lu Ilıklık Bölümü (c) Bölümün İşlev Değişikliği Sonrası Görseli	73
Şekil 4.21: (a) 3 no'lu Ilıklık mekânından 1 no'lu Ilıklığa bakış, (b) 3 no'lu Ilıklık mekânının işlev değişikliği sonrası durumu, (c) 3 no'lu Ilıklık bölümü işlev değişikliği öncesi restorasyon aşamasındaki durumu, (d) 3 no'lu Ilıklık bölümü işlev değişikliği sonrası durumu	73
Şekil 4.22: (a) Hamamın sıcaklık sofasının işlev değişikliği öncesi durumu, (b) Sıcaklık sofasının işlev değişikliği sonrası görünümü, (c) Sıcaklık sofası kubbesi	74
Şekil 4.23: (a) 6 no'lu Eyvan mekânının restorasyon aşamasındaki görseli, (b,c) İşlev değişikliği sonrası servis ve oturma alanına dönüşen mekânın görselleri	74
Şekil 4.24: (a) 7 no'lu Halvet mekânı işlev değişikliği öncesi restorasyon aşamasındaki görseli (b) Mekanın işlev değişikliği sonrası loca/özel oturma alanına dönüşümü	75
Şekil 4.25: 9 nolu Halvet mekanının işlev değişikliği öncesi ve sonrası durumu	75
Şekil 4.26: (a) Hamamın 10 no'lu Eyvan mekânı-işlev değişikliği öncesi, (b) Eyvanın işlev değişikliği sonrası oturma alanına dönüşümü, (c) Eyvanın üst örtüsü	76
Şekil 4.27: (a) Hamamın 11 no'lu Halvet mekânının restorasyon aşamasındaki görseli (3 nolu Ilıklık mekânıyla birleştirilmiş), (b) Halvet mekânının işlev değişikliği sonrası görünümü.....	77

Şekil 4.28: 12 nolu sıcaklık-Eyvan bölümünün işlev değişikliği öncesi ve sonrası görünümü	77
Şekil 4.29: 5 no'lu Halvet mekânı işlev değişikliği öncesi ve sonrası görseli	78
Şekil 4.30: (a) 8 no'lu Eyvan mekânı işlev değişikliği öncesi, restorasyon aşamasındaki görseli ve (b) Eyvanın meze hazırlama bölümüne dönüşümü	78
Şekil 4.31: Eyvanda sıcak ve soğuk mezelerin hazırlandığı bölüm	79
Şekil 4.32: (a) Su deposunun işlev değişikliği öncesi görünümü, (b) İşlev değişikliği sonrası mekânın bir kısmının ızgara hazırlama bölümüne dönüştürülmesi, (c) İşlev değişikliği sonrası mekânın diğer bölümünün fırına dönüşümü	80
Şekil 4.33: Külhan bölümünün işlev değişikliği öncesi ve sonrası görünümü.....	80
Şekil 4.34: (a) Restoranın wc holüne açılan ahşap kapısı, (b) Restoranın zemin kat wc, mescit holü, (c) Birinci kat wc, mescit holü	81
Şekil 4.35: (a) Restoranın kat merdiveni, (b) Birinci kat çatı çıkış merdiveni, (c) Duvar diplerine sabitlenmiş aydınlatma elemanları	82
Şekil 4.36: (a) Restoran wc iç mekân görünümü, (b) WC iç mekân görünümü-2 (c) Mescit iç mekân görünümü.....	82
Şekil 4.37: (a) Yapının iç mekanlarında duvar diplerine konumlandırılmış kalorifer sistemleri, (b) Tavandan sarkıtılan modern aydınlatma elemanları, (c) Yapının üst örtüsünde aydınlatma amacıyla yapılmış fil gözleri ve metal doğramalı cam kapaklı dikdörtgen açıklık.....	84
Şekil 4.38: (a) İşlev değişikliği sonrası Fırın-ci Restorana dönüşen yapının ön cephesi, (b) Restoranın aktif giriş kapısının bulunduğu yan cephesi.....	85
Şekil 4.39: (a) Restoranın açık bekleme alanı ve (b) Hamamın giriş kapısı	86
Şekil 4.40: Hamamın günümüz giriş kapısının bulunduğu cephenin devamı	86
Şekil 4.41: Fırın-ci Restoran günlere ve saatlere göre yoğunluk durumu	87
Şekil 4.42: Fırın-ci Restoran kullanıcılarının memnuniyet düzeyleri	88
Şekil 4.43: Fırın-ci Restoran yakın çevresi	95
Şekil 4.44: Fırın-ci Restoran birinci öneri zemin kat planı	96
Şekil 4.45: Fırın-ci Restoran birinci öneri birinci kat planı.....	97
Şekil 4.46: Fırın-ci Restoran ikinci öneri zemin kat planı.....	98
Şekil 4.47: Fırın-ci restoran ikinci öneri birinci kat planı	99
Şekil 5.1: Deliller hanı yol aksı	106
Şekil 5.2: (a) Deliller Hanı vaziyet planı ve (b) Deliller Hanı görünüşü (1954 öncesi)	107
Şekil 5.3: (a) Han'ın giriş cephesi ve dükkânlar, (b) Han'ın avlusu ve revaklar ..	107
Şekil 5.4: Deliller Hanı zemin kat planı	108
Şekil 5.5: (a) Doğu cephesi girişi, (b) Doğu girişinden avlu görünümü	109

Şekil 5.6:	Deliller hanı birinci kat planı	110
Şekil 5.7:	Deliller Hanı avlu cepheleri, 2020	111
Şekil 5.8:	Hüsrev Paşa (Deliller) Hanı kuzey cephesi.....	111
Şekil 5.9:	Hüsrev Paşa (Deliller) Hanı güney cephesi.....	112
Şekil 5.10:	Hüsrev Paşa (Deliller) Hanı güney cephesi (1954 öncesi).....	112
Şekil 5.11:	Hüsrev Paşa (Deliller) Hanı doğu cephesi	113
Şekil 5.12:	(a) Hüsrev Paşa hanı batı cephesi, (b) Hüsrev Paşa Hanı güneye doğru uzanan dükkânlar, (c) Giriş portalının solunda kalan dükkânlar.....	114
Şekil 5.13:	Deliller Hanı'nın portalı	115
Şekil 5.14:	Hüsrevpaşa (Deliller) Hanı, batıdan genel görünüş, 1950 öncesi	115
Şekil 5.15:	Çatı Kuzey ve Güney görünüş (kuzey)	116
Şekil 5.16:	(a) Giriş portalının kuzey duvarında bulunan niş, (b) Giriş portalının güney duvarında bulunan niş, (c) Doğu kanadında bulunan avlu cephesi	117
Şekil 5.17:	(a) Han'ın sivri kemerli giriş kapısı ve üzerinde bulunan çevrelenmiş pano, (b) Kuzeyde bulunan nişin panosu, (c) Güneyde bulunan nişin panosu.....	118
Şekil 5.18:	Deliller Hanı'nda cephelerde kullanılan taş örnekleri	119
Şekil 5.19:	(a) Deliller Hanı vaziyet planı, (b) Büyük Kervansaray Otel vaziyet planı.....	120
Şekil 5.20:	(a) Deliller Han'ı zemin kat planı, (b) Kervansaray Otel Zemin kat planı, (c) Deliller Hanı birinci kat planı, (d) Büyük Kervansaray Otel birinci kat planı.....	121
Şekil 5.21:	Büyük Kervansaray Otel zemin kat mekân organizasyonu	123
Şekil 5.22:	Büyük Kervansaray Otel birinci kat mekân organizasyonu.....	123
Şekil 5.23:	Hanın giriş bölümü resepsiyon bölümünün görünümü	127
Şekil 5.24:	Hanın resepsiyon ve lobi alanı	128
Şekil 5.25:	(a) Otelin batı kanadında av malzemelerinin satıldığı dükkân, (b) Dükkanın iç mekân görüntüsü.....	128
Şekil 5.26:	Otelin batı cephesinde yer alan dükkanlar	129
Şekil 5.27:	Otelin standart yatak odası	130
Şekil 5.28:	İkinci tip standart yatak odası.....	130
Şekil 5.29:	9 no'lu suit odanın genel görünümü.....	132
Şekil 5.30:	14 no'lu suit odanın farklı açılardan görünümü	133
Şekil 5.31:	Birinci kat süit oda iç mekan görselleri.....	134
Şekil 5.32:	Avlunun doğu ve batı cephe görünümü	136
Şekil 5.33:	Zemin kat revakları	136

Şekil 5.34: Birinci kat revakları.....	137
Şekil 5.35: 6 no’lu idari birim görselleri	138
Şekil 5.36: Müdür odası görünümü	138
Şekil 5.37: 8 no’lu idari birimin görünümü.....	139
Şekil 5.38: 10 no’lu depo birimi görselleri.....	140
Şekil 5.39: 13 no’lu depo birimi görselleri.....	140
Şekil 5.40: 25 no’lu toplantı odası revaktan görünümü.....	141
Şekil 5.41: (a) Müdür odası geçiş merdiveni, (b) Müdür odası genel görünümü, (c) Odanın günümüz durumu	142
Şekil 5.42: Zemin kat tuvaletinin iç mekân görünümleri	143
Şekil 5.43: Birinci kat bay ve bayan wc’ler.....	143
Şekil 5.44: 15 no’lu depo birimi iç mekân görünümleri.....	144
Şekil 5.45: 23-1 no’lu depo biriminin görünümü	145
Şekil 5.46: 23-2 no’lu depo biriminin iç mekân görünümleri	145
Şekil 5.47: Birinci kat depo genel görünümü	146
Şekil 5.48: 16 no’lu mescit mekânı	146
Şekil 5.49: (a) Otel restoranının giriş kapısının avludan görünümü, (b) Restoranın giriş holü, (c) Restoran ana salonun ilk kemer holü	147
Şekil 5.50: Restoran giriş holünün sağ tarafında bulunan bay ve bayan wc’ler.....	148
Şekil 5.51: Ana salonun kemerler ile ayrılmış bölümleri.....	148
Şekil 5.52: (a) Sinevizyon gösterilerinin izlendiği bölüm, (b) Etkinliklerin yapıldığı kemer holü, (c) Restoranın ana salonunda yer alan yüksek kotlu kemerli kapı.....	149
Şekil 5.53: (a) Servis mutfağının iç mekândan dış kapı görünümü, (b) Servis mutfağından ana mutfığa geçiş merdiveni, (c) Ana mutfaktan servis mutfağına geçiş görünümü.....	150
Şekil 5.54: Büyük Kervansaray Otel’in ana mutfağı.....	151
Şekil 5.55: Şark odalarının iç mekân görünümleri	152
Şekil 5.56: Birinci kat kafeterya biriminin görselleri	152
Şekil 5.57: (a) Bar bölümünden dış mekâna geçişi sağlayan dikdörtgen formlu kapı, (b) Otelin bar bölümünün ana mekânı, (c) Mekânın tavan tasarımı	153
Şekil 5.58: Otel barının diğer bölümleri.....	153
Şekil 5.59: (a) Barın wc’lere geçişini sağlayan koridor, (b) Mekânın erkek müşterilerinin kullanımı için tasarlanan wc, (c) Kadın müşteriler için tasarlanan wc	154
Şekil 5.60: (a) Zemin kat ile havuz yardımcı birimler arasında geçişi sağlayan mekân, (b) Sauna hamam gibi ıslak hacimlerin bağlandığı koridor, (c) Islak hacimleri bağlayan koridorun devamı.....	154

Şekil 5.61: Giyinme soyunma odaları ve ıslak hacim girişleri.....	155
Şekil 5.62: Otelin doğu kanadında bulunan havuz bölümüne geçiş eyvanı	155
Şekil 5.63: (a) Otelin havuz başı dış mekânında bulunan müzik standı, (b) Otel binasından havuz başına geçişi sağlayan kapının bulunduğu cephe, (c) Havuz başından ana caddeye geçişi sağlayan demir kapı.....	156
Şekil 5.64: Otel havuzunun farklı cephelerden görünümü.....	156
Şekil 5.65: Havuza ait giyinme, soyunma kabinleri ile bay ve bayan wc'ler.....	157
Şekil 5.66: Çamaşırhane	158
Şekil 5.67: Büyük kervansaray otel kurşun kaplamalı çatı örtüsü ve bacalar	158
Şekil 5.68: Duvara sabitlenen floresan aydınlatma elemanı.....	160
Şekil 5.69: Büyük Kervansaray Otel batı-giriş cephesi çizimi.....	160
Şekil 5.70: Büyük Kervansaray Otel batı cephesi, ahır bölümü dükkânları çizimi.....	161
Şekil 5.71: Hüsrev Paşa (Deliller) Hanı batı cephesi işlev değişikliği öncesi ve sonrası görünümü	161
Şekil 5.72: Hüsrev Paşa (Deliller) Hanı batı cephesi ahır bölümünün işlev değişikliği öncesi ve sonrası görünümü	162
Şekil 5.73: (a) Büyük Kervansaray Otel avlu cephesinin çizimi, (b) İşlev değişikliği öncesi durumu, (c) İşlev değişikliği sonrası görünümü	162
Şekil 5.74: Büyük Kervansaray Otel iç avlu doğu cephesi işlev değişikliği öncesi ve sonrası görünümü	163
Şekil 5.75: Avlu doğu cephesi işlev değişikliği öncesi ve sonrası görünümü.....	163
Şekil 5.76: Deliller Hanı Orta avlu bölümü işlev değişikliği öncesi ve sonrası durumu	164
Şekil 5.77: Büyük Kervansaray otel güney cephesi görünüm.....	164
Şekil 5.78: Doğu cephe çizim.....	165
Şekil 5.79: Büyük Kervansaray Otel'i kullanıcılarının memnuniyet düzeyleri	167
Şekil 5.80: Kervansaray Otel'in özel otopark alanının kuşbakışı görünümü	177
Şekil 5.81: Büyük Kervansaray Otel zemin kat plan önerisi.....	179
Şekil 5.82: Büyük Kervansaray Otel revaklara camekân önerisi	180
Şekil 5.83: Büyük Kervansaray Otel birinci kat plan önerisi	181
Şekil 5.84: Büyük Kervansaray Otel giyinme duş kabinleri plan önerisi	181
Şekil 6.1: İskender Paşa Konağı yakın çevresi.....	188
Şekil 6.2: (a) İskender Paşa Konağı giriş kapıları, (b) İskender Paşa Konağı vaziyet planı	189
Şekil 6.3: İskender Paşa Konağı; (a) Zemin kat planı, (b) Birinci kat planı	190
Şekil 6.4: (a) Kuzey cephesinden eve giriş kapıları ve (b) Batı cephesi	190

Şekil 6.5:	(a) Eyvan tavanı, (b) Sofa girişi, (c) Eyvanın kuzey kanadında bulunan sofa	191
Şekil 6.6:	(a) Kuzey kanadında bulunan odanın kuzey ve güney görünüşleri, (b) Odanın avluya bakan cephesinde bulunan tepe pencereleri	192
Şekil 6.7:	(a) Basık kemerli kapı ve yanında bulunan şekilli niş, (b) Sofanın avluya bakan duvarında bulunan pencereler, (c) Sofanın duvarında bulunan dilimli niş.....	192
Şekil 6.8:	(a) Odanın giriş kapısı ve avluya bakan pencereleri, (b) Odanın duvarlarında bulunan nişler ve tepe pencereleri.....	193
Şekil 6.9:	(a) Hol, (b) Holde bulunan wc-banyo bölümü, (c) Hole bağlı bulunan oda	193
Şekil 6.10:	Batı Uçta Bulunan Üç Gözlü Eyvan	194
Şekil 6.11:	(a) Eyvanın birinci kemer gözü, (b) Serdap biriminin basık kemerli kapısı, (c) Serdap biriminin genel görünümü.....	194
Şekil 6.12:	(a) Eyvanın ikinci kemer gözü, (b) Eyvanda bulunan kare planlı havuz	195
Şekil 6.13:	Eyvanın üçüncü kemer gözünün arkasında bulunan serdap biriminin sırasıyla giriş kapısı, sekizgen planlı havuzu ve odanın genel görünümü.....	195
Şekil 6.14:	Üç kemerli eyvanın doğusunda bulunan bölüm.....	196
Şekil 6.15:	Eyvanın batısında birinci katta bulunan bölümler.....	196
Şekil 6.16:	İskender Paşa Konağı'nın hamam bölümünde bulunan mekanların görselleri.....	197
Şekil 6.17:	İskender Paşa Konağı'nda bulunan döner dolap	198
Şekil 6.18:	Güney cephesinden İskender Paşa Konağı'nın üstten görünümü (DVBM, 2020)	199
Şekil 6.19:	(a) Konakta avluya bakan pencerelere yapılmış demir parmaklıklar (b) Konağın cephelerinde yapılmış bezemeler.....	202
Şekil 6.20:	(a) İşlemeli niş (b) Beyaz renkli bezemeler, (c) Çiçek motifli süsleme	202
Şekil 6.21:	(a) Avluda köşelerde yapılan süslemeler, (b) Yeşil renkli süslemeler, (c) Geometrik süsleme, (d) İşlemeli niş	203
Şekil 6.22:	İskender Paşa Konağı'nda kullanılan bazalt, ahşap ve demir malzeme örnekleri	204
Şekil 6.23:	(a) İskender Paşa Konağı vaziyet plan, (b) İşlev değişikliği sonrası yapılan eklerle yapının vaziyet planı.....	205
Şekil 6.24:	(a) İskender Paşa Konağı zemin kat planı, (b) İşlev değişikliği sonrası zemin kat planı, (c) İskender Paşa Konağı birinci kat planı, (d) İşlev değişikliği sonrası birinci kat planı	206
Şekil 6.25:	Kafe fonksiyon şeması	207
Şekil 6.26:	İskender Paşa Konağı kahvaltı ve kafe mekân organizasyonu	208

Şekil 6.27: Şark odası genel görünümü.....	211
Şekil 6.28: 5 nolu revak bölümünün işlev değişikliği öncesi ve sonrası birinci kemer gözünün görünümü.....	212
Şekil 6.29: Revak bölümünün işlev değişikliği öncesi ve sonrası görünümü	212
Şekil 6.30: Konağın revak bölümünün işlev değişikliği öncesi ve sonrası durumu	213
Şekil 6.31: Serdapın genel görünümü.....	213
Şekil 6.32: 7 nolu Eyvan mekanının işlev değişikliği öncesi ve sonrası durumu ...	214
Şekil 6.33: Mekânın revak bölümüne bakan cephesinin işlev değişikliği öncesi ve sonrası durumu	215
Şekil 6.34: Serdap biriminin iç mekân görünümü.....	215
Şekil 6.35: (a) Niş, (b) Dolap, (c) Odada bulunan kemer ve ahşap kirişlemeli tavan	216
Şekil 6.36: Revağın işlev değişikliği öncesi ve sonrası avlu cephesinin durumu ...	216
Şekil 6.37: 11 numaralı şark odası.....	217
Şekil 6.38: Hamamın avluya bakan cephesi işlev değişikliği öncesi ve sonrası durumu	217
Şekil 6.39: (a) Hamamın giriş kapısı, (b) Hamam orta alanının görünümü, (c) Hamam girişi.....	218
Şekil 6.40: Hamam revağının işlev değişikliği öncesi ve sonrası durumu.....	218
Şekil 6.41: 14 no’lu odanın giriş kapısı ve iç mekân görünümü.....	219
Şekil 6.42: Hamam odasının üst örtüsünün işlev değişikliği öncesi ve sonrası durumu (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020).....	219
Şekil 6.43: 15 no’lu odanın kapısı ve iç mekân görünümü.....	220
Şekil 6.44: (a) Şadırvanın genel görünümü, (b) Şadırvanın kaldırılmasıyla avlunun görünümü.....	220
Şekil 6.45: Eyvanın işlev değişikliği öncesi ve sonrası görünümü	221
Şekil 6.46: Sofa mekanının işlev değişikliği öncesi ve sonrası avlu cephesinden görünümü	221
Şekil 6.47: Odanın giriş kapısının işlev değişikliği öncesi ve sonrası durumu	222
Şekil 6.48: Odanın iç mekân görünümü.....	222
Şekil 6.49: 19 no’lu odanın genel görünümü	223
Şekil 6.50: 20 no’lu mekânın kesiti ve eyvandan görünümü	223
Şekil 6.51: (a) Sofanın avluya bakan iç mekân cephesi, (b) Mihrabiye,	224
Şekil 6.52: 22 no’lu odanın işlev değişikliği öncesi ve sonrası durumu	225
Şekil 6.53: 22 no’lu odanın güney kanadının işlev değişikliği öncesi ve sonrası durumu	225
Şekil 6.54: (a) 26 no’lu mekâna açılan kapılar ve (b) Mekânın tefrişleri.....	226

Şekil 6.55: (a) 27 no'lu mekânın genel görünümü, (b) Mihrabiye.....	226
Şekil 6.56: 28 no'lu mekân genel görünümüleri	227
Şekil 6.57: (a) Tuvaletin planı ve (b) Avludan cephesi.....	227
Şekil 6.58: Odaların avlu Cephesi, (a) Mescidin iç mekân genel görünümü, (c) Mescite ait wc'nin giriş holü	228
Şekil 6.59: Pano odası genel görünümü	228
Şekil 6.60: (a) Bodrumun güney kanadı, (b) Bodrumun kuzey kanadı.....	229
Şekil 6.61: (a) Birimin avlu cephesi, (b) Mekânın genel görünümü, (c) Mekânın üst örtüsü	230
Şekil 6.62: (a) Depo, (b) Mutfak, (c) Tuvalet ve duş	230
Şekil 6.63: (a) İşlev Değişikliği öncesi avlunun görünümü, (b) İşlev değişikliği sonrası yapılan ek yapı	231
Şekil 6.64: L formlu ek yapının kat planı.....	232
Şekil 6.65: L formlu modern ek yapının görünümüleri.....	232
Şekil 6.66: Bay ve bayan wc bölümleri	233
Şekil 6.67: Nargile hazırlama bölümü	233
Şekil 6.68: Bulaşikhane bölümünün iç ve dış görselleri	234
Şekil 6.69: Mutfağın iç ve dış görselleri.....	234
Şekil 6.70: Çay ocağının iç ve dış mekân görünümüleri	235
Şekil 6.71: Büfenin iç ve dış mekân görünümüleri	236
Şekil 6.72: Izgara hazırlama bölümünün revaktan görünümü.....	236
Şekil 6.73: Çocuk oyun alanının genel görünümü	237
Şekil 6.74: Konağın giriş kapısının işlev değişikliği öncesi ve sonrası durumu	239
Şekil 6.75: Giriş kapısının işlev değişikliği öncesi ve sonrası avludan görünümü	239
Şekil 6.76: Yapının batı kanadının işlev değişikliği öncesi ve sonrası görünümü	240
Şekil 6.77: Batı kanadının doğu cephesinin işlev değişikliği öncesi ve sonrası durumu	240
Şekil 6.78: Güney kanadındaki revağın işlev değişikliği öncesi ve sonrası görünümü	241
Şekil 6.79: Revak kemerlerinin restorasyon öncesi ve sonrası görünümü	241
Şekil 6.80: Güney kanadında iç kısma doğru çekilmiş cephenin işlev değişikliği öncesi ve sonrası durumu	242
Şekil 6.81: Hamam cephesinin işlev değişikliği öncesi ve sonrası görünümü	242
Şekil 6.82: İskender Paşa Konağı kafe ve nargile evi günlere ve saatlere göre yoğunluk durumu	243

Şekil 6.83: İskender Paşa Konağı kafe ve nargile evi müşterilerinin memnuniyet düzeyleri	244
Şekil 6.84: İskender Paşa Konağı çevre yollarla bağlantısı.....	250
Şekil 6.85: İskender Paşa Konağı kafe ve nargile evi yeni işlev önerisi, zemin kat planı	251
Şekil 6.86: İskender Paşa Konağı kafe ve nargile evi yeni işlev önerisi birinci kat planı	252

KISALTMALAR LİSTESİ

DVBM	: Diyarbakır Vakıflar Bölge Müdürlüğü
DKVKBKM	: Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
EMU	: Eastern Mediterranean University

1. GİRİŞ

Mekânlar ve yapılar, zamansal etmenlerden etkilenecek teknolojinin ve değişen yaşam koşullarının bireylerin rutinlerine yansımaları ile değişime uğramaktadır. Değişime direnen ya da adapte olamayan yapılar toplumsal, kültürel, sosyal ve ekonomik koşulların da etkisi ile işlevsel olarak eskiyebilmektedir. Ancak işlevsel olarak eskiyen yapılar çoğu zaman inşa edildiği dönemin ruhunu ve özelliklerini yansıtan somut bir yapı olarak fiziksel mekânını korumaktadır. Bu noktada, işlevsel olarak eskimiş olan ancak manevi değer taşıyan bu eserlerin hem döneminin ruhunu yansıtmaları hem de fiziksel varlığını devam ettirmesi amacıyla yeniden işlevlendirilmesi gerekmektedir.

Yeniden işlevlendirme, tarihi, sosyal, mimari ve kültürel anlamda bir değer simgesi olan yapıların korunması, bu yolla da gelecek nesillere kültürel bir aktarım sağlanması fikrinden hareketle ortaya çıkmıştır. Bu yapıların korunması, tarih bilincinin aktarımı, ekonomik fayda sağlıyor oluşu, kimlik kazandıran yapılar oluşu ve insan ile yapı arasındaki bağın sürekliliği gibi sebeplerden ötürü gereklidir. Koruma kapsamına alınan tarihi yapıların, onarım amacıyla yapılan müdahaleler sonrasında ya amaçlanan işleve cevap vermediği ya da kullanılmadığı için yıprandığı sık görülen bir durumdur. Bu nedenle yeniden işlevlendirmede en önemli unsurlardan biri sosyo-ekonomik bir işlev kazandırılarak yaşam yeri haline dönüştürülmesidir. Bu işlev kazandırılmadığında eser, arkeolojik sit alanına dönüşmektedir (Ünsal, 1978).

Yeniden işlevlendirmenin temelleri, 1789 yılında gerçekleşen Fransız Devrimi'nde yıkılan yapıların onarılmaya başlandığı 1830 tarihinden sonra atılmıştır (Ahunbay, 2009). Bu tür projeler için en önemli örneklerden biri Londra'da yer alan Tate Modern Müzesi'dir. Başlangıçta bir güç istasyonu olarak inşa edilen bu yapı, yeniden işlevlendirme projesi ile Tate Modern'e dönüştürülmüş ve bugün dünyanın en ünlü sanat galerilerinden biri olarak hizmet vermektedir. Bu projede mevcut yapının ölçeği etkin bir şekilde kullanılmıştır. Bir diğer proje ise British Müzesi'nin avlusudur. Daha önce kullanılmayan bu dış avlu, 1994 yılında şeffaf bir örtü ile

kaplanmış ve kafe, resepsiyon, danışma gibi mekânlar yerleştirilmiştir (Farrelly, 2017). Ülkemize baktığımızda ise yeniden işlevlendirme uygulamalarının ilk olarak Tanzimat döneminden sonra İstanbul'da uygulandığı görülmektedir. Bu sürece en büyük etki, 1850 yıllarında gerçekleşen sanayi devriminin batı dünyasında meydana getirdiği değişim ile gerçekleşmiştir. 1924 yılında gerçekleştirilen yeniden işlevlendirme projesi ile Topkapı Sarayı onarımından geçirilmiş ve bir müze haline getirilmiştir (Uğursal, 2011).

Araştırmada incelenen Diyarbakır ilinin Sur ilçesi, kentin tarihi yapılarının bulunduğu eski yerleşim yerlerinden biri olup tarihi değeri, konumu, fiziksel çevresi ve bölgesel değeri açısından önemli bir bölümdür. Bölgede işlevini kaybetmiş, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bulunan birçok tarihi yapı bulunmaktadır. Bu anıtsal yapılar ve geleneksel evler bazı kamu kurum, kuruluş ve özel girişimciler tarafından restorasyon çalışmaları ile kullanılmaktadır. Kullanımda çağdaş yaşamın ihtiyaçları göz önünde bulundurarak taziye evi, kafe, okul, otel, restoran, müze, kütüphane gibi yeni işlevler kazandırılıp yaşatılması ve kültürel devamlılığın sağlanması çalışılmıştır.

1.1. Problemin Belirlenmesi

Diyarbakır Suiçi'nde yeniden işlevlendirilen tarihi ve mimari öneme sahip yapılardan örneklem olarak seçilen birbirinden farklı üç yapının, yeniden işlevlendirilmesinin mekânsal organizasyonu bakımından uygunluğu ve yeni işlevin adaptasyonu incelenmiştir. Araştırmada problem, tarihi yapılara kazandırılan yeni işlevin mekânsal, strüktürel, tekniksel, cephe karakteristiği bakımından uygunluğu ve yeni işlevin gerekliliklerini karşılama yeterliliğinin araştırılması olarak belirlenmiştir. Bölgenin incelenen bazı tescilli binalarının özgün dokusuna uygun olmayan yeni işlev verilerek mekânsal organizasyonda aksaklıklar ve eksikler saptanmıştır. Bu nedenle tarihi dokusuna zarar verildiği ve yapının karakteristik özelliğinin yok edildiği gözlemlenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Yeniden işlevlendirme, yeniden kullanma ya da tasarlama, sürdürülebilirlik kavramının da hayatımıza girmesi ile birlikte önemi artan bir alan haline gelmiştir. Kentsel çevreyi ele alış biçimi değiştikçe, yeniden işlevlendirmeye yönelik tutumlar

da deęiřime uğramıřtır (Brooker ve Stone, 2012). Deęiřime direnen yapılar işlevsellięini yitirmekte ve metruk yapılar haline dönüşmektedir. Tarihi bir yapıya işlev kazandırıldığında ise sürdürülebilir, erişilebilir ve günlük yaşamın bir parçası haline gelen bu yapılar kültür aktarımı, toplumsal hayata katkı, ekonomik getiri, sosyal yaşama kimlik kazandırma gibi birçok fayda sağlamaktadır. Ayrıca, tarih bilincini canlandırmaktadır (Altınoluk, 1991). Bu bağlamda Diyarbakır tarihi yapılarının merkezi olan Suriçi bölgesinde yeniden işlevlendirilen yapılar incelenip, örnek olarak seçilen Deliller Hanı, Vahap Ağa Hamamı ve İskender Pařa Konaęı'nın orijinal yapısının mimari özellikleri tanıtılmıştır. İşlev deęişikliğine uğrayan bu yapıların orijinal özelliklerine yapılan müdahaleler ve yeni işlevlerine uygunluęunun araştırılması amaçlanmıştır. Yapıların işlevsellięi incelenmiş ve mekânsal analizleri yapılmıştır. Mekânsal gereksinimler belirlenerek, bu gereklilikleri karşılıyor olması deęerlendirilmiştir. Yeni işlevle tarihi yapıya yapılan müdahaleler belirlenmiştir. Tarihi yapıları ziyaret eden müşteri portföyü saptanmış ve müşteri memnuniyet düzeyi deęerlendirilmiştir. Devamında yeni işlevin yapısal uygunluęu analiz edilerek işlev deęişikliği sonrası karşılaşılan sorunlara çözüm önerileri getirilmiştir. Sonuç olarak yeni işlevlerin yapılara uygunluęu saptanmış ve yer aldığı çevrenin gereksinimlerini karşılaması ve sağladığı yararlar deęerlendirilmiştir.

1.3. Arařtırmanın Sınırlılıkları

Arařtırma Diyarbakır ili Suriçi yerleşiminin tarihsel sürecinin araştırılarak bölgede bulunan işlev deęişikliğine uğrayarak yaşatılması sağlanan tarihi yapıların belirlenmesi ve örneklem olarak seçilen Vahap Ağa Hamamı, Deliller (Hüsrev Pařa) Hanı, İskender Pařa Konaęı'na kazandırılan yeni işlevlerin deęerlendirilmesi olarak sınırlandırılmıştır.

1.4. Arařtırmanın Kapsamı

Arařtırma kapsamında yeniden işlevlendirmenin ne olduęu ve önemi açıklanmış; yeniden işlevlendirmeyi gerekli kılan nedenler ve sağladığı yararlar ele alınmıştır. Diyarbakır kentinin coęrafi konumu ve tarihsel gelişimi araştırılmıştır. Kentin Suriçi bölgesi yerleşiminin gelişimi ile Sur dışına genişlemenin günümüze kadar olan süreci dönemsel olarak araştırılmıştır. Kente uygulanan imar planları ve kentsel dönüşüm projelerine yer verilmiştir. Suriçi bölgesinde bulunan ve yeniden işlevlendirilen tarihi yapılar yapı türüne göre gruplandırılarak araştırılmıştır. Bölgede yer alan Deliller

Hanı, Vahap Ağa Hamamı ve İskender Paşa Konağı tarihi ve mimari özellikleri tanıtılarak yeniden işlevlendirme kapsamında değerlendirilmiş ve karşılaşılan sorunlara çözüm önerileri getirilmiştir.

1.5. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada verilerin oluşturulması amacıyla ilgili akademik ve bilimsel yayınlar taranmış, YÖK Ulusal Tez Veri Tabanı ve yazılı-çizili yayınların, istatistiklerin, görsel-sözlü kaynakları incelenmiştir. Ayrıca Diyarbakır Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi ile tarihi kent merkezine yönelik hazırlanmış mevcut haritalar, bu haritalara ait yazılı-çizili dokümanlar ve tarihsel kaynaklar araştırılmıştır. Elde edilen bu verilere ek olarak;

- Çeşitli araştırmalar ve yayınlar incelenerek Diyarbakır Kentinin tarihsel gelişimi Selçuklu Dönemi öncesi, Selçuklu Dönemi, Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet dönemi olarak ele alınmıştır. Kent dokusunun günümüze kadar olan gelişimi araştırılmıştır.
- Suriçi bölgesinde işlev değişikliğine uğrayan tarihi yapılar araştırılıp tespit edilmiştir. Yapıların fotoğrafları çekilmiş ve arşivlerden bulunarak yapılan yorumları, bulunan bilgileri desteklemek amacıyla kullanılmıştır. Araştırma konusu olan yapıların rölevaleri, restorasyon planları ve yeniden işlevlendirme projeleri, Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, Diyarbakır Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve ilgili kaynaklardan araştırılıp ilgili kurumlardan izin alınarak tez kapsamında kullanılmıştır.
- Araştırmada örneklem olarak belirlenen Vahap Ağa Hamamı, Deliller Hanı ve İskender Paşa Konağı'nın tarihi, mimari özellikleri, mevcut durumları tarama betimleme yöntemi kullanılarak tanımlanmıştır. Tarihi yapılara yapılan ek birimlerin planları, yerinde ölçülerek çizime aktarılmıştır.
- Bu tarihi yapıların geçirdikleri süreç ve karşılaşılan sorunlar tanımlanmıştır. Yapıların konumu, mekânsal gereksinimleri, tekniksel gereksinimleri, strüktürel sistemi ve cephe karakteristiği değerlendirilerek olumlu ve olumsuz özellikleri ele alınmıştır. Kazandırılan yeni işlevlerin uygunluğu değerlendirilip karşılaşılan sorunlara çözüm önerisi getirilmiştir. Yapıların değerlendirilmesinde yerinde görme, kullanıcı yorumları ve kişisel yorumlar olarak üçlü likert puanlama sistemi kullanılmıştır. Likert tipi puanlama sisteminin aritmetik ortalamalarının

karşılaştırılmasında kullanılan derecelendirme için; '*Aralık genişliği= Dizi genişliği/Yapılacak grup sayısı*' formülünden yararlanılmıştır. Puan aralıkları $2/3 = 0,67$ olarak belirlenmiştir. Çıkan sonuç için değerlendirme dereceleri Tablo 1.1' deki gibi kullanılmıştır (Tekin, 1996; Arpat, 2019).

Tablo 1.1: Sonuç için değerlendirme dereceleri

Puan	Değer Yargısı	Puan Aralığı
1	Kötü	1.00-1.67
2	Orta	1.68-2.33
3	İyi	2.34-3.00

1.6. Literatür Özeti

Ülkü ALTINOLUK 'Binaların Yeniden Kullanımı' konulu araştırmasında İstanbul'da bulunan eski yapıların önceki işlevinin neler olduğu, mevcut işlevinin nasıl geliştirilebileceğini ve zaman koşulları temel alınarak mekâna ve araştırma amacına uygun ne tür bir çağdaş işlev verileceği belirlemeye çalışmıştır. Bu araştırma orijinal işlevini yitirmiş ya da işlevsel olarak eskimiş yapıların yeniden işlevlendirme aşamasında uygulanabilecek bir yöntem sunmaktadır.

Ülkü ALTINOLUK 'Eski Yapılar Yeni Fonksiyonlar' adlı araştırmasında eski yapıların yeniden işlevlendirilmesinin nedenlerini ve sağladığı yararları ele almıştır. Bu doğrultuda İstanbul'da bulunan tarihi yapıların mekânsal oluşumuna uygun olarak çağdaş işlevler önerilerinde bulunulmuştur.

Zeynep AHUNBAY 'Tarihi Çevre, Koruma ve Restorasyon' adlı araştırmasında tarihi çevre koruma kavramını tanımlamış ve kültür varlıklarının korunması ile ilgili oluşturulan yasaları ele almıştır. Koruma ölçütlerine ile restorasyon tekniklerine değinmiş ve restorasyon sonrası yeniden kullanımı anlatılmıştır. Tarihi değeri olan yapılarda ve tarihi çevrede koruma kavramını ele almıştır.

Banu ÖZEL 'in 'Eski Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi' adlı araştırmasında eski işlev, yeni işlev ve koruma kavramlarına yer verilmiş, yeni işlev verilen eski yapıların değerlendirme aşamaları açıklanmıştır. Bu kapsamda dünyadan 11 farklı yapı örneği incelenip değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamındaki yapılara kazandırılan yeni işlevin değerlendirilmesinde bu araştırmadan da yararlanılmıştır.

Gamze Fahriye ERAYBAT'ın 'Tarihi Konaklama Yapılarının Doğuşu Gelişimi Ve Günümüzde Çağdaş İşlevle Değerlendirilmesi: Edirne Rüstem Paşa Kervansarayı Örneği' isimli araştırmasında yeniden işlevlendirmenin tanımına, yeniden işlevlendirmeyi gerekli kılan nedenlere ve yeniden işlevlendirmenin sağladığı yararları yer vermiştir. Araştırmada örneklem olarak belirlenen Edirne Rüstempaşa Kervansarayı dışında farklı ülkelerde yer alan, içerisinde Diyarbakır Hüsrev Paşa Hanı'nda olduğu çağdaş işlev kazandırılmış 14 yapının işlev değişikliklerine kısaca değinmiştir.

Dilan KAKDAŞ ATEŞ'in 'Diyarbakır İçkale Müze Kompleksinin Restorasyon Sonrası Koruma Açısından Değerlendirmesi' isimli araştırmasına Diyarbakır Suriçi bölgesi İçkale mevkiini ve bölgede bulunan yönetim binalarını araştırıp restorasyon sonrası yeni işlev açısından değerlendirmiştir. Araştırma kapsamında Adliye A Binası, Adliye B Binası, Eski Tapulama Mahkemesi Binası, 7. Kolordu Binası, Jandarma Komutanlık Binası, Eski Cezaevi, Atatürk Komutanlık Binası, Eski Cephanelik ve Saint George Kilisesi incelenmiştir.

F. Meral HALİFEOĞLU, Nursen IŞIK, Meltem TEKİN, Esra GÜZEL, H. Dilan İPEKYÜZ ve Büşra ERKOÇ'un 'Geleneksel Mimaride Yeniden Kullanım Kaynaklı Sorunlar: Diyarbakır Evleri Örnekleme' isimli araştırma makalesinde Diyarbakır Sur bölgesinde bulunan geleneksel evlerin işlev değişikliği sonrası kafe olarak kullanımlarından dolayı meydana gelen problemler ve sebepleri seçilen sekiz örneklemeyle değerlendirilmiştir. Geleneksel evlerin yapı özelliğinin ne olduğu ve günümüzde özgün işlevinde kullanılamama nedenleri ele almıştır. Bu yapıları farklı işlevlerle değerlendirilmesi, koruma ve yasal düzenlemeler hakkında bilgi vermiştir. Belirlenen 8 geleneksel evin ticari işlev olarak kafeteryaya dönüşümünün getirdiği sorunlar ele alınmıştır.

Hicran ÖZALP'in 'Türkiye'de Otel Olarak Yeniden İşlevlendirilen Kervansarayların İç Mimari Ve Çevre Tasarımı Açısından İrdelenmesi' adlı araştırmasında koruma kavramı tanımlanmış ve tarihi yapılarda yeniden işlevlendirmenin önemi vurgulanmıştır. Bu doğrultuda Türkiye'de bulunan Kervansarayların otel olarak işlevlendirilmesinde iç mekânı etkileyen faktörler ele alınmıştır.

Havva ÖZYILMAZ ‘Geleneksel Diyarbakır Evlerinde toplumsal yapıya bağlı gelişen fiziki değişimler’ isimli araştırma makalesinde Diyarbakır Suriçi bölgesinde bulunan geleneksel evlerinin, 1950’li yıllardan sonra başlayan ve hala devam eden fiziksel değişimlerinin günümüz durumuna değinmiştir. Çalışmada işlev değişikliği sonucu otel, kamu binalarına dönüştürülen yapılarda ele alınmıştır.

Mehmet CEBE, Nurtekin ÖZEN ve Can Tuncay AKIN’ın ‘Yeniden işlevlendirilen Hasan Paşa Hanı’nın kullanım sonrası değerlendirmesi’ isimli araştırma makalesinde Diyarbakır Suriçi bölgesinde bulunan yeniden işlevlendirilen Hasan Paşa Hanı’nın özgün tarihi dokusunu korumak amacıyla, yapıya kazandırılan yeni işlevin meydana getirdiği sorunları gözlemsel olarak incelenmiş ve analizler oluşturulmuştur. Bu saptamalar doğrultusunda yapının özgün dokusunu zarar veren müdahaleler belirlendikten sonra kullanıcı memnuniyetinin belirlenmesine için anket çalışmaları yapılmıştır.

Pınar ARABACIOĞLU ve Işık AYDEMİR’in “Tarihi Çevrelerde Yeniden Değerlendirme Kavramı” adlı araştırma makalesinde; tarihi çevre bilincine ve tarihi kent dokusuna değinilmiştir. Eski yapı, yeni yapı kavramlarını tanımlayıp tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi üzerinde yoğunlaşmıştır.

Türkan KEJANLI ve İclal DİNÇER’in ‘Diyarbakır Kale Kenti’nde Koruma ve Planlama Sorunları’ isimli araştırmalarında Diyarbakır Suriçi bölgesinin tarihi dokusunu kaybetme sürecine girdiğini belirtmiştir. Bu kültürel mirası korumak adına hazırlanan koruma planlarının ve denetleyici kurumların bu süreçte belirleyici rol olduğunu ileri sürmüşlerdir. Suriçi bölgesindeki yapıların korunamamasındaki sebeplerin belirlenmesi ve tarihi dokuya sahip alanların korunması için önerilerde bulunmuştur.

Hale DEMİR ve Dilan KAKDAŞ ATEŞ’in ‘Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesinin Ticaret Mekânları Üzerindeki Etkisi: Diyarbakır İzzetpaşa Caddesi’ isimli araştırmalarında Diyarbakır Suriçi’nde İzzetpaşa Caddesi bölgesinin cazibesi, ulaşım aksı boyunca ticari alanda gelişme gösteren eski yapılara yeni işlev kazandırılmasıyla arttığını savunmuştur. Çalışmada Diyarbakır Suriçi’nde yer alan İçkale Müze Kompleksinin yeniden işlevlendirilmesinin ve çevre alanlarının niteliksiz yapılardan temizlenerek düzenlenmesinin de ticari alanda olumlu

gelişmeler oluşturduğuna değinmiştir. Yeniden işlev kazandırılan ve müze alanı olarak işlevlendirilen İçkale Müze Kompleksinin yaşamasını sağlanmasının yanında ilişkili olduğu ulaşım aksının da gelişimine katkı sağladığını savunmuştur.

Seçil UĞURSAL'ın 'Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi: İzmir Sümerbank Basma Sanayi Yerleşkesi Örneği' adlı araştırmasında İzmir Sümerbank Basma Sanayi Yerleşkesinin yeni işlev verilerek yeniden kullanımı değerlendirilmiştir.

Doğan KUBAN'ın 'Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu-Kuram ve Uygulama' adlı araştırmasında; Özgün tarihi yapıtların değişme sürecinden, yeni işlev ve özgün işlev ikileminden Değerlendirme ve Tasarım İlkeleri başlığı altında ele alınmıştır. Devamında özgün tarihi yapıya işlev değişikliği sonrası uygulanan yeni malzemelerin özgün doku ile olan ilişkisini de değerlendirmiştir.

Mehmet KARAARSLAN 'Diyarbakır Suriçi Bölgesinin Yeniden İnşası ve Hukuksal Boyutu' isimli araştırma makalesinde Suriçi bölgesinin imar durumu, kentsel dönüşümü ve bu bağlamda alınan acele kamulaştırma ve riskli alan kararlarının hukuksal boyutunu incelemiştir. 2008 yılından günümüze kadar koruma amaçlı hazırlanmış olan nazım imar ve uygulama imar planları hayata geçirilirken hukuksal boyutun göz ardı edildiğine değinmiştir. Suriçi bölgesi uygulama imar planları ve kentsel dönüşüm projelerine değinirken bu çalışmadan da yararlanılmıştır.

Bengü HAKYEMEZ ve Bilge GÖNÜL 'Eminönü Hanlarının Yeniden İşlevlendirilmesi Kapsamında Değerlendirilmesi: İv. Vakıfhan' isimli araştırma makalesinde Eminönü Hanlarının yeniden işlevlendirme süreçleri ve kazandırılan yeni işlevleri değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamındaki yapıların değerlendirilmesinde bu çalışmadan da yararlanılmıştır.

Özge İslamoğlu 'Tarihi Yapıların Yeniden Kullanılmasında Yapı-İşlev Uyumu: Rize Müzesi Örneği' isimli araştırma makalesinde koruma kavramına, Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi, yapıların özgün değerlerinin korunmasında önemli bir yöntem olduğunu belirtmiştir. Araştırmada belirlenen konut yapısının yeniden işlevlendirilmesinde, işlev seçiminin önemine ve yeni işlevin yapının özgün dokusu ile uyumunun önemine dikkat çekmiştir.

Ebru Antika Bilal'in 'Geç Osmanlı Mimarlık Mirasının Yeniden İşlevlendirilmesi Üzerine Bir Değerlendirme: Jean Botter Köşkü' adlı araştırmasında işlev ve yeniden işlevlendirme kavramları tanımlanmış ve binaların yeniden işlevlendirilmesini gerektiren sebeplere değinilmiştir. İşlev dönüşümünü tamamlamış yapılardan Dünyadan ve Türkiye'den örneklerle kısaca değinip Jean Botter Köşkü yeniden işlevlendirme açısından değerlendirilmiştir.

Ayşe AYDIN ve Özer ŞAHİN 'Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi: Isparta Aya İshotya (Yorgi) Kilisesi'nin Gül Müzesi'ne Dönüşümü' adlı araştırma makalesinde tarihi bir yapının yok olmaktan kurtarılması amacıyla yeniden işlevlendirilmesi, bakımı, onarımı ve kullanımında sürekliliğin olması, toplumun kültürel bilincinin canlanmasına ve ekonomik canlanma sağladığını belirtmiştir. Bu doğrultuda Aya İshotya (Yorgi) Kilisesi'nin işlev değişikliği sonrası Gül Müzesi'ne dönüştürülmesi önerisinde bulunarak değerlendirmeler yapılmıştır.

Dicle AYDIN ve Esra YALDIZ 'Yeniden Kullanıma Adaptasyonda Bina Performansının Kullanıcılar Üzerinden Değerlendirilmesi' adlı araştırma makalesinde yeniden işlevlendirilen binaların kazandırılan yeni işlevin gereksinimlerine cevap verebilir olması ve mekânsal örgütlenmenin kullanıcı memnuniyetini sağlamış olması işlevin doğru ve sürekliliği bakımından önemine değinmiştir.

H. Emre ENGİN 'Tarihi Yapıların Yeniden Kullanımında İç Mekâna Etkilerin İncelenmesi İçin Bir Yöntem Önerisi; İstanbul Endüstri Yapıları Örneği' adlı çalışmada koruma kavramı ve yeniden kullanım çalışmalarının tarihsel süreçlerinden, yeniden kullanımı gerektiren nedenler ile yeni işlev seçimini etkileyen faktörlerin neler olduğunu açıklamıştır. Yeniden kullanımda yapıya yapılan müdahaleler ve malzeme seçiminde dikkat edilmesi gereken hususlara yer vermiştir. Yeniden kullanımın iç mekâna yapmış olduğu etkilerin belirlenmesi için yeni bir yöntem önerisinde bulunmuş ve bu yöntemi İstanbul'da bulunan birkaç yapı üzerinde uygulamıştır.

Aylin GAZİ ve Elvin BODUROĞLU 'İşlev Değişikliğinin Tarihi Yapılar Üzerine Etkileri "Alsancak Levanten Evleri Örneği"' adlı araştırma makalesinde koruma ve yaşatma kavramının özgün işlevleri ile yaşamını devam ettiremeyen yapıların

yeniden işlevlendirilerek yaşatılmasını sağlayan anlayışın olduğunu belirtmiştir. Tarihi yapılara yapılan uygulamaların Türkiye'deki yasal düzenlemeler doğrultusunda meydana getirdiği etkilerini Alsancak Levanten Evleri üzerinden belirleyip ve oluşabilecek olumsuz etkileri azaltmaya yönelik önerilerde bulunmuştur.

Hicran Hanım HALAÇ ve İpek DEMİR'in 'İşlevini Kaybetmiş Hamamların Yeni İşlevleri İle Turizme Kazandırılması; Kütahya Örneği' adlı araştırmasında anıtsal yapı gruplarından olan tarihi hamamlara yeni işlev kazandırılması doğrultusunda Kütahya kentinde bulunan tarihi hamamlar incelenmiş ve yeniden kullanımın turizme etkisi doğrultusunda Küçük Hamam değerlendirmeye alınmıştır.

1.7. Tanımlar

Eski Yapı: Fiziksel özellikleri ile ayakta duran ancak özgün işlevini kaybetmiş yapılara denir. Gelişim boyutu sürekli ve yavaş olan yapısal eskimenin belirli aşamaları bulunmaktadır. Deprem, savaş ve yangın gibi yerle bir eden bir etken bulunmadığı müddetçe eskime yavaş ilerler. Eski yapıya uygulanan tadilatlar ile eskime yavaşlatılabilir ancak yapı performansını özgün kalitesine ulaştıramaz (Avcı, 2003; Dinçer, 1988).

İşlev: “Bir şahısın iş görme yetisi, gördüğü iş, görev, fonksiyon” dur. Doğan Kuban'ın Mimarlık Kavramları adlı eserinde ise “İşlev (fonksiyon), ihtiyaçlardan doğan istekler ve bu isteklerin programlaştırılması anlamına gelmektedir” (Kuban, 1980).

Koruma: İnşa edildiği dönemin koşullarının yansıması olan yapının, değişen yaşam koşulları nedeniyle yok olmasını engellemektir (Özel, 2006).

Yeni İşlev: Yeni işlev, yeni bir yapıyı tanımlar. Var olan bir yapıya yeni bir işlev tanımlamak, onu doğal bir mimari tasarım sürecine sokmak demektir (Kuban, 2000).

Han: Kent içine konumlandırılmış yapılardır. Hanlar malların depolandığı ve tacirlerin konakladığı ticaret işlevi olan yapılardır (Ceco, 2012).

Hamam: İnsanların bedensel temizliklerini yapmak amacıyla kullandığı, sıcak ve soğuk suyun bulunduğu alanlara denir.

Geleneksel Konut: Geçmişte kalabalık ve ataerkil ailelerin yaşamını sürdürdüğü yapılardır. Geleneksel konutlar, yer aldığı bölgenin koşulları esas alınarak oluşmuş ve gelişmiştir (Küçükerman, 1994).

Değerlendirme: Farklı seçenekler arasından amaca en uygun seçimi yapmak için yararlanılan bir ilmedir (Tütengil, 1995).

2. YENİDEN İŞLEVLENDİRME

Binaların işlevsel ömürleri fiziksel ömürlerinden daha kısadır. Çünkü fiziksel değişimler daha uzun süre içerisinde gerçekleşmektedir. Bir yapının işlevi sosyal, kültürel ya da teknolojik anlamda eskimektedir (Burden, 2004). Bu nedenle işlevsel, çevresel ve ekonomik nedenlerden doğan yeni ihtiyaçlara göre yeniden düzenlenmesi için tadilatlara ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda özgün işlevini yitirmekte olan yapılara, yeni ihtiyaçlara hizmet etmeleri için fonksiyon kazandırmaya “yeniden işlevlendirme” denmektedir (Hakyemez ve Gönül, 2014).

Yeniden işlevlendirme günümüz mimari anlayışına uygun bir koruma anlayışıdır (Ahunbay, 2009). Mevcut fonksiyonunu yitiren ve simgesel bir anlamı, bir değeri bulunan binaların çağdaş yaşama uygun hale getirilmesi aynı zamanda sürdürülebilir bir uygulamadır (Eldem, 1988; Oral ve Ahunbay, 2005). Bu anlayış, tarihi yapıların kültürel kimliğinin korunmasını sağlarken, ekonomik bir yol olmakta ve atıl kalarak yok olmalarını engellemektedir (Bacon, 2001). Geçmişten günümüze, insanlar sahip olduklarının ömrünü uzatabilmek ve böylece onlardan elde edilen yararı çoğaltmak amacıyla çeşitli çalışmalar yapmışlardır. Tarihi yapılara yeni işlev kazandırılmaya çalışılması da boş kalarak harap olmasını ya da yıkılarak yok olmasını engellemek amacıyla yapılmaktadır.

Yeniden işlevlendirme, tarihi yapıların varlıklarının devamı için bir zorunluluktur. “Yeniden kullanıma adaptasyon” kavramı bu noktada karşımıza çıkmaktadır (Aydın ve Yıldız, 2010). Johnson (1996) toplumlar gelişim ve ilerleme gösterdikçe, yapıların kullanımın daha çok maddi amaca yönelik hale geldiğini belirtmektedir; teknolojiye ve ticaretteki gelişmeler, iş hayatının ve eğlence anlayışının değişmesi gibi nedenler konfor ihtiyacını artırmakta; bu durum da birçok binanın eski ya da gereksiz hale gelmesine neden olmaktadır. Bu nedenle bu yapıların adaptasyonu kaçınılmaz hale gelmektedir.

Douglas (2006) yeniden kullanıma adaptasyonu, yapının yeni kullanıcıları tarafından gerekli kullanım değişikliklerinin yapılması olarak ifade edilmektedir. Yeniden kullanıma adaptasyon, mevcut yapının seçilen yeni işleve uygunluğunu

kapsamaktadır. Yapının yeni işleve uyum sağlayabilmesi için ise yeniden işlevlendirilen binanın özgünlüğüne zarar verilmeden çağdaş kullanımlara uyum sağlamasına özen göstermek gerekmektedir. Bir yapı kullanıldığı sürece yaşar, bakımı yapılabilir ve ihtiyaçları gözlemlenebilir. Binalarda zaman içerisinde oluşan eskilerin giderilebilmesi amacıyla, bu yapıların yeniden kullanımları, doğru yöntem olarak önerilmektedir (Kucik, 2004). Yapının yeniden işlevlendirilmesi, çeşitli adaptasyonlarla yapının çağdaş kullanımına olanak vererek yapının yaşanılır hale gelmesini ve taşıdığı manevi değerlerin korunarak gelecek kuşaklara da aktarılmasını sağlar.

Engin (2009), tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesinde, yapının mimari değer faktörüne, mekânsal kurgu faktörüne ve çevresel faktörlere önem verilmesi gerektiğini, böylece yaşamlarının sürekli kılınabileceğini vurgulamaktadır. Bu noktalara dikkat edildiği sürece yapının özgün değerleri korunarak, sürdürülebilir hale gelmesi ve kullanıcı memnuniyeti açısından uyumlu bir yeniden kullanım yaklaşımı söz konusu olacaktır. Mekân ve yeni işlev arasındaki uyumun üst düzeyde olacağı, böylece yapının yeni işleve uyum sağlama konusunda başarılı olacağı, sürdürülebilir bir koruma yaklaşımı gerçekleştirilebileceği söylenebilir. Yeniden işlevlendirme, tarihi yapıyı yaşatmayı hedeflemektedir.

2.1. Yeniden İşlevlendirmeyi Gerekli Kılan Nedenler

Yeniden işlevlendirme, bir tarihi dokunun orijinal kimliğini koruyarak modern ihtiyaçlara uygun hale getirilmesi ve boş kalarak kullanılamaz hale gelmesinin önlenmesidir. Bu sayede hem tarihi ve kültürel kimlik korunmakta, hem de süreklilik sağlanmaktadır. İşlevsellik bakımından fonksiyonunu yitiren her binaya yeni işlev kazandırılması gerekmektedir. Aksi takdirde ihtiyaçları karşılayamayan bir yapı atıl durumda olup yok olmaya tehlikesi altındadır (Bilal Erhan, 2019)

Yeniden işlevlendirme, yapıların nicel ve nitel değerlerinin sürdürülmesi (Binney, 1984) olarak değerlendirilmektedir. Yapıların eskimesinden ya da asıl işlevlerini kaybetmesinden dolayı yapılmaktadır (Altınoluk, 1998). Ancak fiziksel eskime, işlevsel eskimeden daha yavaş gerçekleşmektedir. Bu nedenle işlev değişikliği daha sık başvurulmuş bir olgudur (Avcı, 2003). Bu olgu, mevcut yapının ve çevresinin kimliğini ve anlamlılığını koruma konusunda oldukça önemli bir rol oynamaktadır (Lowenthal, 1985). Ayrıca tarihi yapıların yer aldığı yerleşim yerlerinde, bu yapıların

günümüz ihtiyaçlarına cevap verememesinden doğan zorluklar yeniden işlevlendirme ile çözümlenmektedir (Göçer, 2003).

2.1.1. Tarihsel, Sosyal ve Kültürel Nedenler

Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmelerini gerektiren nedenler, yapının özgün değerleriyle ilişkilidir (Antika Bilal Ebru, 2019). 1964 yılında Venedik'te gerçekleştirilen 2. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi'nde oluşturulan Venedik Tüzüğü'nde tarihi anıtlara yer verilmiştir. Bu anıtların ve çevresinin korunması gerektiğinden bahsedilmiş ve süreklilik vurgusu yapılmıştır. Anıtlara ilişkin koruma çalışmalarında bilimsel araştırmalardan yararlanılması, onarımlarda geleneksel tekniklerin tercih edilmesi ve yapılan işlemlerin hepsinin kaydedilmesi önerilmiştir (Arabacıoğlu ve Aydemir, 2007). Bu doğrultuda tarihsel, toplumsal ya da kültürel nedenlerle yapıların yeniden işlevlendirilmesi gerekebilmektedir.

Toplumların kimlikleri, tarihi ve kültürel değerlerin korunması ve yeni gelişen yaşam koşullarına uygun hale getirilmesi ile bugüne yansıtılabilmektedir. Bu kimliğin bir taşıyıcısı da tarihi yapılarıdır. Bu yapıları yaşama adapte etmek, geçmiş ile bugün arasına bir köprü kurma niteliği taşımaktadır. Aynı zamanda yapıyı çevresi ile birlikte korumakta ve sürdürülebilirliği sağlamaktadır (Yaldız, 2013).

Değişen ve gelişen yaşam koşulları ile toplumsal yapıda yeni biçim ve düzenlemelere ihtiyaç duyulmakta, bu da mevcut yapıların işlevlerinde yapılan yenilikleri beraberinde getirmektedir. Uğursal (2011) sanayi kentlerinin oluşması, ardından da küresel kentlerin oluşması süreçlerinde değişimler yaşandığını ele almaktadır. Tarihsel ve kültürel kent dokuları ya da yapıları, kentlerin geçmiş yaşantılarını ve kimliklerini içermektedir. Bu nedenle bir yapının tarihsel, toplumsal ve ekonomik sebeplerden ötürü farklı fonksiyonlar ile ayakta kalması gerekmektedir (Altınoluk, 1998).

2.1.2. Ekonomik Nedenler

Tarihi kentlerin fiziksel yapıları; hızlı nüfus artışı, ekonomideki ve teknolojiadaki değişimler ve beraberinde gelen kentsel gelişme ile arazi kullanımı gibi etmenlerden etkilenmektedir. Bu doğrultuda ticaret, hizmet gibi başlıca sektörlerin talepleri değişmekte ve tarihi yapılar bu değişime cevap verme durumunda kalmaktadır

(Yaldız, 2003). Bu bağlamda yeniden işlevlendirme ekonomik açıdan bir kalkınma sağlamaktadır. Ancak Altınoluk'a göre (1998) bu noktada tarihi yapılar ekonomik gelir kaynağı olarak görülmemeli, bu yapılar değerlendirilebilecek, kullanılabilecek, yaşatılması gereken ve kuşaklara aktarılacak olan kültür öğeleri olarak değerlendirilmelidir.

2.1.3. Çevresel Nedenler

Yeniden işlevlendirmenin bir diğer nedeni çevresel nedenlerdir. Bir yapının çevresi ile olan etkileşiminin sona ermesi o yapının yitirildiği anlamına gelmektedir. İşlevsel her yapı çevresine fiziksel, sosyal ya da kültürel bazı etkileşimler sunmaktadır. Bu nedenle yeniden işlevlendirmeyi gerekli kılan unsurlar, bu etkileşimlerin ortadan kalkması ile doğmaktadır. Her yapı çevresi ile bir bütündür ve tek başına düşünülememektedir, bu nedenle yapılar çevresiyle birlikte yorumlanmakta ve sonuç olarak da yapılar arasında etkileşim doğurmaktadır. Bu doğrultuda, birkaç yapının yer aldığı bir bölgede barındırdıkları ortak tarih ve birbirleriyle olan etkileşim göz önünde bulundurulmalıdır. Bahsedilen unsurlar ile ele alınan yapılar, değişen çevre ile yeniden yorumlanmalı ve birbiriyle etkileşimleri koparılmamalıdır. Yapılı bir çevrenin işlevi, sunduğu hizmetlere ve bölge halkının sosyal ve kültürel özelliklerine de ışık tutmaktadır (Uğursal, 2011). Bir yapının hangi amaçla yeniden işlevlendirileceği, o yapının çevresindeki yapılarla da ilişkilidir. Belirli bir amaçla kullanılmak üzere koruma kararı alınmış bir bölge örnek olarak verilebilir (Altınoluk, 1998).

Yeniden işlevlendirmenin sunduğu ekonomik ve ekolojik getiriler de bu bağlamda değerlendirilebilir. Bu süreç bir yıkım ve yeniden yapım sürecinde karşılaşılabilecek olan bütün maliyet, emek, enerji ve yakıtların tasarrufu olarak görülebilir.

2.2. Yeniden İşlevlendirmenin Önemi

Yeniden işlevlendirme, değişen yaşam şartlarına ayak uydurmak ve değişen ihtiyaçları karşılamak için insanoğlunun her zaman başvurduğu bir olgu olarak değerlendirilebilir. Bugün ayakta kalmaya devam eden anıt niteliğindeki yapılar incelendiğinde, bu yapıların zaman içerisinde eklemeler ve onarımlardan geçtiği ya da kısmen yenilendiği görülmektedir. Cami, türbe, köprü vb. çok az anıt özgün hali ile günümüze ulaşmıştır (Ahunbay, 2009). Bu durum yeniden işlevlendirmenin

önemini ortaya koymaktadır. Yeniden işlevlendirme en önemli hazine olan anıt yapıların ve kültürün tüketilmemesi, tutumlu kullanımı anlamına gelmektedir. Bu durumda sadece tarihi yapılar değil tüm çevrenin kaynak olması gerekmektedir (Alyvvard, 1979).

Yer aldığı çevre ve insanlar ile etkileşimi olmayan yapılar metruk, unutilan ya da seyirlik yapılar haline gelmektedir. Bu durum da merkezi kurumun yaptığı ihaleler yoluyla ya da hizmet personeli tarafından bakım yapılmasına ve maddi kaynak gereksinimine neden olmaktadır. Bu yapıların düzenli bakımı ile devamlılığı sağlanmış olmaktadır ancak değerlendirildiğinde ya da yeni bir bina yapıldığında oluşan enerji verimliliği duruma farklı bir boyut getirmektedir. Bu yeni yapılaşma “enerji yoğun” bir süreç iken yeniden işlevlendirme “emek yoğun” bir süreçtir (Altınoluk, 1998). Bu süreçte korunması gereken özelliklerden bazıları yapının mekânsal bütünlüğü ve tarihsel özellikleridir. Bu hususun kullanım süreci boyunca da göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Bakır, 1995). Çevrenin dinamikliğini de gösteren bu değişimler ilk çağlardan günümüze kadar doğal bir süreçte gerçekleşirken, bugün tarih ile ve koruma bilinci ile gerçekleşen bilimsel ve sistematik bir sistem haline dönüşmüştür (Kuban, 2000).

Günümüzde pek çok tarihi yapının bakım ve temizlik ihtiyaçları bu yapıların koruma altına alınması ve tescillenmesi ile merkezi bir kurumun denetiminde gerçekleştirilmektedir. Yeniden işlevlendirme için müsait olan ancak unutilan, kaderine terk edilen ve metruk hale gelmiş yapılar için sosyal, toplumsal ve ekonomik açıdan en gerçekçi çözüm bu yapıları tekrar kullanıma açmak ve böylece binanın canlı tutulmasını, bakım ve temizliklerinin bu yolla gerçekleştirilmesini sağlamaktır (Tayla, 1998). Sonuç olarak, terk edilmiş bir yapı zamanla yıpranmaya maruz kalacaktır. Bu nedenle yapıların ayakta kalması için insan varlığı gerekmektedir (Altınoluk, 1991). Yeniden işlevlendirme aynı zamanda ekonomik, kültürel, toplumsal ve sosyal açıdan birçok katkı sağlamaktadır (Eraybat, 2011).

3. DİYARBAKIR

3.1. Diyarbakır'ın Coğrafi Konumu

Diyarbakır, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin ikinci büyük şehridir. Kuzey Mezopotamya'da yer alan şehrin güneyinde Şanlıurfa, Mardin; kuzeyinde Elâzığ, Bingöl; doğusunda Batman, Muş; batısında Adıyaman, Malatya illeri bulunmaktadır. Kenti batısından çevreleyen Karacadağ, 1850 m yüksekliği bulunan sönmüş bir yanardağdır ve aynı zamanda Urfa yöresi ile Diyarbakır Yaylası'nı da birbirinden ayırmaktadır. Ayrıca, güneyden Mardin Tepeleri, kuzeyden ise Doğu Toros Dağları olmak üzere üç taraftan çevrelenen Diyarbakır, bir çukurun ortasında kalmıştır (Işık, 2013).

Şekil 3.1: Türkiye Haritası'nda Diyarbakır'ın konumu (URL 1)

Diyarbakır, deniz seviyesinden 670 m yükseklikte, 15.355 km² yüz ölçümüne sahip, konum olarak 37° 30' ve 38° 43' kuzey enlemleri ile 40° 37' ve 41° 20' doğu boylamları arasında bulunur (Ağırman, 2015). Güneydoğu Anadolu Toros'larının güneyinde olan Diyarbakır, Türkiye'nin nüfus yönünden gelişmiş şehirlerindendir (Şekil 3.1). Diyarbakır Havzası, Güneydoğu Toroslar ile Dicle Nehri arasında bulunan alandır. Mardin Yükseltisi ise Diyarbakır Havzası'nın güneyindeki orta yükseklikteki dağlardan oluşur. Karacadağ, Kuzeybatı-Güney yönlü uzanmıştır. Dicle Nehri'ne dökülen Göksu Çayı ve Ambar Çayı doğuda bulunurken, Fırat Nehri bölgenin batı sınırını oluşturmaktadır (Işık, 2013).

Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Doğu Anadolu bölgesini iklim yönünden karşılaştırdığımız zaman Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin daha sıcak olduğunu görmekteyiz. Bunun en büyük nedenlerinden biri kuzeyden gelen soğuk rüzgârların bölgeye girmesine engel olan aynı zamanda bölgenin kuzey sınırını oluşturan Güneydoğu Toroslarıdır. Bu nedenle kışın çok soğuk olmayan, yazın ise bölgenin sıcak illerden biri olan Diyarbakır'ın yıllık sıcaklık ortalaması 15,9 °C'dir. Çevresine göre çukurda kaldığından dolayı yıllık yağış ortalaması düşüktür. Kentin yıllık ortalama yağış miktarı 495,9 mm'dir. Genel olarak incelendiğinde, bölgenin iklimi sert kurak kara iklimi ve yarı kurak yayla iklimi olarak karşımıza çıkmaktadır (Yurt Ansiklopedisi, 1981).

3.2. Diyarbakır'ın Tarihçesi

Diyarbakır, Fırat ve Dicle nehirleri arasındaki alanda yer almakta olup bulunduğu bölgenin en eski kentlerinden biridir. Kentin tarihsel gelişimini tüm aşamaları ile gözler önüne seren farklı anıtsal yapıları, geleneksel ev dokusu, Kalesi, İç kalesi ve bölgede var olmuş medeniyetlerin geride bıraktıkları kültürel kimlikleri ile önemli bir mirasa sahiptir (URL 3).

Diyarbakır ve çevresi jeopolitik konumu sayesinde çağlar boyunca Asya ile Avrupa arasında bağlantı görevi görmüştür. Bu sayede büyük medeniyetlerin kültürel etkileşimleri için verimli bir ortam sağlamıştır. Çayönü ve benzeri örnekler ise Diyarbakır'ın eski uygarlıklara yaptığı ev sahipliğini ve kültürel birikimini gözler önüne sermektedir. Kent tarih boyunca birkaç isim ile anılmıştır. İlgili literatürde eski yerleşim yerlerine verilen isimlerin o bölgede yaşayan kabilelerden esinlenerek konulduğu belirtilmektedir. Amid Diyar-i Bekir adı, Amid ve Kara Amid isimleri bir rivayete göre bölgeye yerleşen Arap nüfusundan kaynaklanmaktadır. Kara Amid isminin bazalt taşının renginden esinlenerek verildiği de bir diğer rivayettir (Beysanoğlu, 1987). Zamanla bu isimler unutulmuş ve "Diyarbakır" kullanılmaya başlanmış, Cumhuriyet Dönemi ile birlikte Diyarbakır adı tercih edilmiştir (Yediyıldız, 2008).

Kentin ilk hâkimiyeti M.Ö. 3000'li yıllarda Hurriler olarak kabul edilir. Sonrasında kent Asurlular, Urartular, Büyük İskender, Selefkoslar ve Partlar- Romalılar- Sasaniler'in ayrı ya da ortaklaşa sürdürdükleri hükümdarlığın altına girer; Roma'dan 7. yüzyılın ilk yarısına kadar Bizans idaresi altında yaşamıştır. İslâm şehri olması ise

639'dan itibaren olmuştur. 7. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak sırasıyla, Emeviler (661–750), Abbasiler (750–869), Şeyhoğulları (869– 899), Hamdaniler (930–978), Mervaniler (984–1085), Selçuklular (1085–1093), İnaloğulları (1097–1142), Nisanoğulları (1142–1183), Artuklular (1183–1232), Eyyubiler (1232–1240), Moğollar (1394– 1401), Akkoyunlular (1401–1507), Safeviler (1507–1515) ve Osmanlılar (1515-) Diyarbakır'a hâkim olmuşlardır (Beysanoğlu, 1963). Şehir Roma-Bizans, Müslüman, Pers, Arap ve Türk devletlerine ev sahipliği yapması nedeniyle zengin bir tarihe ve kültürel değere sahiptir (Diyarbakır İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü).

3.3. Kent Dokusunun Gelişimi ve Suriçi Yerleşimi

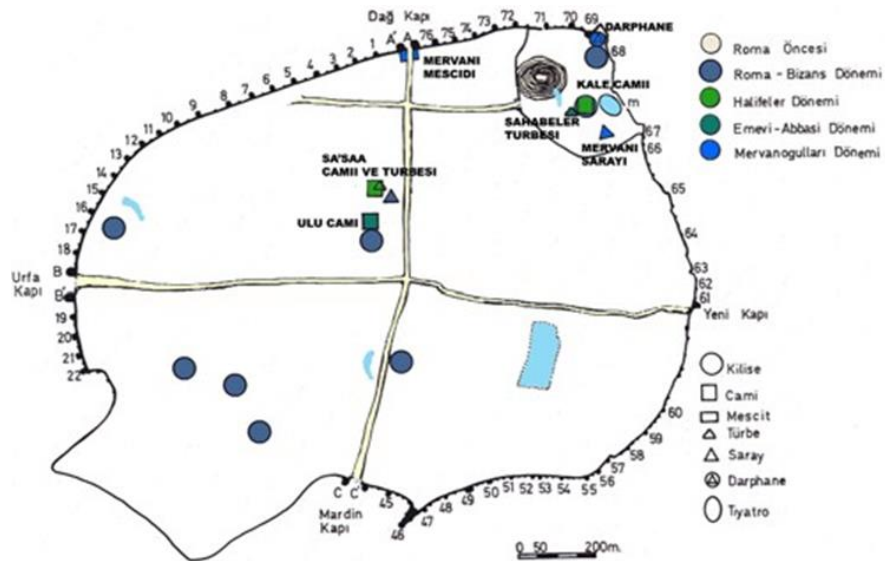
Diyarbakır Suriçi bölgesi kent tarihi süresince önemli bir konuma sahip olmuş ve uzun yıllar önemli bir ticari merkez olarak işlev görmüştür (Tekin, 1997). Sur duvarlarıyla çevrelenen kent dokusu, 19. yüzyıla kadar bütünlüğünü korumuştur. Diyarbakır'ın çatışma ve göç ortamına maruz kalmasıyla yeterince korunamamasından dolayı Suriçi bölgesinde çarpık kentleşme sorunu baş göstermiştir. Ayrıca Suriçi bölgesinde nüfusun artması nedeniyle bölgedeki tarihi yapılar ihtiyaçları karşılayamaması yapıların yeniden işlevlendirilmesine neden olmuştur (Ağırman, 2015) (Şekil 3.2).

Şekil 3.2: Diyarbakır Suriçi planı (Gabriel, 1940)

manastırlar, dükkânlar daha çok inşa edilmiştir. Ancak günümüze bu yapıların bir kısmı ulaşmıştır. Diyarbakır, Sasani Bizans savaşlarının ortak alanı konumundadır. Bizans imparatoru II. Constantinus kentte var olan surlarını genişletmiş ve kentin tamamını surlarla çevirmiştir (Anonim,1986). Bizans imparatorluğunun eski gücünü kaybetmesiyle, İyaz bin Ganem komutasındaki Arap orduları Diyarbakır'ı 27 Mayıs 638 yılında kenti kuşatmayı başarırlar (Parla, 2004). Savaş esnasında kentte var olan kiliselerin yıkılmaması ve tekrar inşa edilmeyeceğine dair bir anlaşma yapılmıştır (Parla, 2004). Kenti sırasıyla M.S 984 yılına kadar; Şeyhoğulları, tekrar Abbasiler ve sonrasında Hamdaniler yönetmiştir. 984 tarihinden sonra kentte Mervanoğulları dönemi başlamıştır (984–1085).

1045–1051 yıllarında kenti gezen Nasr-ı Hüsrev; Diyarbakır'ın bu dönemde surlarla çevrili olduğunu, kentin dört bir yanında demirden dört kapısının bulunduğunu belirtmiştir. Bu kapılardan kuzeyde bulunana Ermen Kapısı (Dağ Kapı), güney yönündekine Tell Kapısı (Mardin Kapı) doğu yönündekine Dicle Kapısı (Yeni Kapı), batı yönünde bulunan kapısına Rum Kapısı (Urfa Kapı) denildiğini söylemektedir. Ayrıca kubbelerle örtülü olan bir Ulu Cami ile yakınında taştan inşa edilmiş bir kilisenin olduğu ve kentin orta bölümünde beş değirmen bulunduğu belirtmiştir. Devamında değirmenin çevirdiği kaynak suyu ile yeşil alanların sulandığını anlatmaktadır (Parla, 2004). Mervanoğulları döneminden günümüze kadar gelen yapılar; Dicle Köprüsü ile 1056 yılında inşa edilmiş olan bir mescittir. Surlardaki burçlar yüzeyinde bu döneme ait kitabeler bulunmaktadır (Kaya, 2011) (Şekil 3.4).

Şekil 3.4: Büyük Selçuklu öncesinde Diyarbakır (Parla, 2004)

3.3.2. Selçuklu Dönemi

Mervanoğulları hâkimiyetinin ardından 1085 yılında kentte Selçuklu egemenliği başlamıştır. Selçuklu hâkimiyetinin olduğu dönemde kentin surları restore edilerek iki burç eklendiği belirtilmektedir (Yinanç, 1993). Bu dönemin başlarında kenti büyük oranda zarara uğratan bir doğal afet olmuştur. Selçuklulardan sonra dört yıl kadar süren Suriye Selçukluları (1093–1097) dönemi olmuştur. Devamında bölgede Türk Beylikleri dönemi başlamıştır. Sırasıyla İnaloğulları (1097–1142), Nisanoğulları (1142–1183) ve Artukoğulları (1183–1232) dönemi yaşanmıştır (Beysanoğlu, 1992). Kent 45 yıl kadar İnaloğulları'nın yönetiminde kalmıştır. Bu dönemde Ulu Camii'ndeki büyük onarımlar gerçekleşmiş. Bu beyliğe ait yapılar arasında Mardin Kapı 'da bulunan Hz. Ömer Camii ve İç Kale'deki Hz. Süleyman Camii gösterilir (Tuncer, 1996). 638 yılında Nisanoğulları döneminde bir kilisenin yerine Kale Cami inşa edildiği bilinmektedir (Parla, 2004). Artuklular'ın hâkimiyetinin sürdüğü dönemde kent surlarının ve iç kalenin sağlamlaştırma çalışmaları artmış, surlara “Yedikardeş” ve “Evlibeden” burçları eklenmiştir. 1193–1194 yıllarında Ulu Cami'nin kuzeydoğu köşesinde bulunan Mesudiye Medresesi inşa edilmiştir. 12. yüzyılın sonlarına doğru Ulu Cami'nin batı kanadında bulunan Zinciriye Medresesi yapılmıştır (Parla, 2004). Artuklular döneminde bu yapılar dışında kent merkezinin dışında bulunan Devegeçidi Köprüsü, İç kale mevkiinde bulunan Artuklu Sarayı inşa edilmiştir (Yıldırım, 2002). Günümüze ulaşmayan ancak ilgili kaynaklarda adı geçen Suakar ve Mirza Hamamları da bu dönemine aittir. 1232 yılına kadar hâkimiyeti süren Artuklular döneminde kentte kültür ve sanat etkinlikleri üst seviyelere çıkmıştır (Beysanoğlu, 1992).

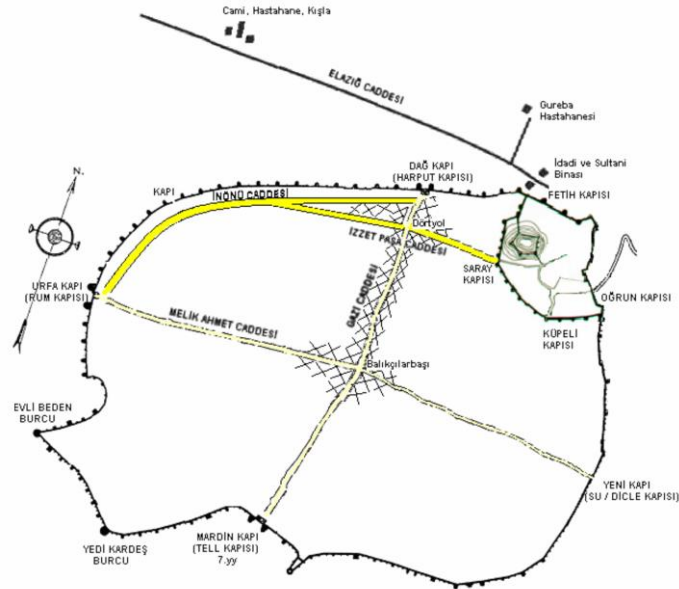
Artuklular'dan sonra kenti Eyyübiler (1232–1240) ele geçirmiştir. Eyyubilerin kent içindeki surları güçlendirmek için gereken taşları, dış surları yıktırarak elde edildiği bilinmektedir. Bu dönemde kentte Anadolu Selçuklularının kuşatmaları başlamıştır (Parla, 2004). 1232–59 yılları arasında Moğol istilası başlamış ve kent yeniden yıkıma uğramıştır (Arslan, 1999). Daha sonra bölge İlhanlıların (1277–1298) hâkimiyetine geçmiştir. İlhanlıların yönetiminin devam ettiği dönemde Türkmenler ve Araplar kente baskınlar düzenleyerek, kenti yıkıp, yakıp yağmalamışlardır. Bu yağmalamalardan ötürü oluşan yangınların yaklaşık bir ay kadar devam ettiği bilinmektedir (Parla, 2004). Diyarbakır 1298–1393 yılları arasında Mardin Artukluluları'nın kontrolü altında kalmıştır.

Hamravat suyunun Diyarbakır'a getirilmesini emretmiştir. Bu nedenle inşa edilen yapı günümüze ulaşmamıştır (Günkurt, 1937). 16. yüzyılda Diyarbakır anıtsal yapılar sayısı ve çeşitliliği açısından en parlak dönemlerinden birini yaşamıştır (Beysanoğlu, 1992). Evliya Çelebi 17. yüzyılın ortalarında bölge halkının çoğunun ticaretle uğraştığını söyler ve kentte bulunan han, çarşı ve pazarlarından bahseder (Arslan, 1999). 18. ve 19. yüzyıllarda ticari yoğunluk azalmıştır. Avrupa üretimi mallarla rekabet edemeyen yerel üreticilerin çökmesi Diyarbakır'ı olumsuz etkilemiştir. Bundan dolayı ticaretin gerçekleştiği yapılar olan hanlar, zamanla kullanılmamaya başlanmıştır. İşlevsiz kalan hanların bir kısmı askeri amaçlara ayrılarak yeniden işlevlendirilmiştir. Bir kısmı da bakımsızlığa terkedilmiştir. İsimleri bilinen terk edilmiş bazı hanlar da günümüze ulaşmamıştır (Arslan, 1999). Osmanlıların 400 yıllık hâkimiyeti boyunca kentte birçok anıtsal yapı inşa edilmiştir (Tablo 3.1).

Tablo 3.1: Osmanlı döneminde inşa edilen yapılar (Beysanoğlu, 1998; Diyarbakır Kültür Envanteri 1. cilt)

	Yapının Adı	Yapım Yılı		Yapının Adı	Yapım Yılı
1	Aziz Efendi Cami	1591–1620	23	Sahabeler Türbesi	1631–1633
2	Paşa Cami	1691	24	Nebi Cami Türbesi	1718
3	Hanzade Cami	-	25	Deliller/Hüsrev Paşa Hanı	1527
4	Kadı Cami	1533–1543	26	Hasan Paşa Hanı	1575
5	Kara Cami	16. yüzyıl	27	Çifte Han	16. yüzyıl
6	Fatih Paşa Cami	1516–1520	28	Yeni Han	1788–1789
7	Hüsrev Paşa Cami	1521–1528	29	Sülüklü Han	1683
8	Ali Paşa Cami	1534–1537	30	Ermeni Katolik Kilisesi	16–17. yüzyıl
9	İskender Paşa Cami	1551	31	Surp Giragos Kilisesi	16. yüzyıl
10	Behram Paşa Cami	1564	32	Surp Sargis Kilisesi	16. yüzyıl
11	Melek Ahmet Paşa Cami	1587- 1591	33	Mar Petyun Keldani Katolik Kilisesi	17. yüzyıl
12	Nasuh Paşa Cami	1606–1611	34	Süryani Protestan Kilisesi	-
13	Arap Şeyh Cami	1644–1650	35	Vahap Ağa Hamamı	17. yüzyıl
14	Ali Paşa Cami	1769–1970	36	Melek Ahmet Paşa Hamamı	17. yüzyıl
15	Kurt İsmail Paşa Cami	1869–1875	37	Deva Hamamı	16. yüzyıl
16	Kavvas-ı Sağır Mescidi	16 yüzyıl	38	Kadı Hamamı	16. yüzyıl
17	Namazgâh	1859–1860	39	Paşa Hamamı	1540
18	Ali Paşa Medresesi	1543–1537	40	İskender Paşa Konağı	1551
19	Muslihiddin Lari Medresesi	16. yüzyıl	41	Cahit Sıtkı Tarancı Evi	1733
20	Fatih Paşa Türbesi	1522	42	Cemil Paşa Konağı	1888–1902
21	İskender Paşa Türbesi	1565	43	Ziya Gökalp Evi	1808
22	Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi	1571–1575			

Diyarbakır yer aldığı bölgenin merkezi olması nedeniyle artan nüfus artışı konut yetersizliğini beraberinde getirmiş ve kent merkezinde bir dönüşüm baskısına uğramasına yol açmıştır. Bu nedenle kentsel doku içinde bir imar planlanması gündeme gelmiştir. Bunun sonucunda 1916 yılında yeni bir caddenin açılması ve kuzey kanadında bulunan kent giriş kapısı ile surların bir kısmının yıkılmasıyla yeni gelişme alanları için geniş bir çıkış kararı olarak sonuçlanmıştır. Bu operasyonlar, surların kuzey ve batı kapıları arasından surların iç kısmından devam eden günümüz adıyla İnönü caddesinin Suriçi ulaşım aksı olarak açılmasını ve kuzey-güney doğrultusunda bulunan geleneksel ticaret aksının farklı yönlerle doğru kaymasını getirmiştir (Kejanlı ve Dinçer, 2011) (Şekil 3.6).

Şekil 3.6: 1916 yılında kente eklenen yeni yollar ve ticaretin yayılma alanları (Parla, 2004)

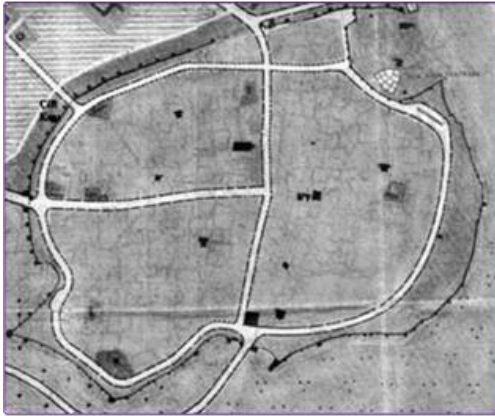
3.3.4. Cumhuriyet Dönemi

1923 yılında başlayan Cumhuriyet döneminde Diyarbakır yeniden bölgesel önem kazanmıştır. 1928 yılında Genel Müfettişlik kurulmuştur. Bu dönemde sur dışında bulunan yerleşmeler; 1868–1875 yıllarında yapılmış Fis Kaya mevkiinde bulunan iki adet okul binası, hastane, bir cami, servis binaları, kışlalar ve orduya ait yönetim binalarından oluşmaktaydı. O dönemde halkın eski alışkanlıklarını sürdürerek surun içinde yaşadığı belirtilmektedir. Tam anlamı ile sur dışına genişleme Cumhuriyet döneminde gerçekleşmiştir (Tuncel, 1994). Cumhuriyetin kurulması ile beraber 1928-1945 yılları arasında sur dışındaki yapılaşmalar artış göstermiş ve kent sur dışına açılmıştır. 1930 yılında Yeni Belediyeler Yasası çıkarılmıştır. Bu yasayla

Türkiye'nin büyük kentlerinde imar faaliyetleri oldukça hız kazanmıştır. Bu durumun Suriçi'ne çok fazla etkisi olmamıştır (Binan, 1991). Kentin ilk sur dışı imar planı 1932 yılında hazırlanmıştır. Bu dönemde yüksek sur duvarları, Suriçi bölgesi ile sur dışında oluşturulmaya çalışılan yeni yerleşim alanları arasında bir ulaşım engeli olarak görülmüş. Bu nedenle kalenin burçlarının bir bölümü ile burç aralıkları ve kuzey kapısının (Dağ Kapı) batı bölümü yıkılmıştır (Kejanlı ve Dinçer, 2011) .

1945 yılından itibaren bölgede bulunan konut dokusu, sürekli artan nüfus karşısında yetersiz kalmaya başlamıştır. Bu nedenle Suriçi bölgesindeki boş arazilere, geleneksel avlulu plan tipli yeni konutlar eklenmiştir (Kejanlı & Dinçer, 2011). 1959 yılında bölgede 1/5000 ölçekli ilk nazım imar planı yapılmıştır. Planlamanın asıl amacı, Suriçi'nde bulunan dar ana yolların ulaşım sıkıntıları oluşturmasından dolayı genişletilmesi ve sur dışındaki yollarla Suriçi bölgesindeki yollar arasındaki bağlantıyı sağlamaktır. Bunun yanında Suriçi'nin batı kanadında sur diplerinde inşa edilen niteliksiz yapılaşmanın engellenmesi amaçlanmıştır (Şekil 3.7).

1965 yılında Suriçi ve sur dışı bölgelerini kapsayan 1/1000 ölçekli imar planları hazırlanmıştır. Kentin gelişimi bu planlar doğrultusunda gerçekleşmiştir. Ana yollar üzerinde ticari yapılaşmalar önerilmiş. Bu bölgelerde inşa edilecek yapıların 3,4 ve 5 katlı olmasına yönelik gerekli izinler verilmiştir. Ticaret aksına yakın bölgelerdeki konutların ticari yapılara dönüşümü başlamıştır (Kejanlı ve Dinçer, 2011) (Şekil 3.8).

Şekil 3.7: 1959 yılında yapılan 1/5000 ölçekli ilk nazım imar planı (İller Bankası Genel Müdürlüğü)

Şekil 3.8: 1965 yılında yapılan 1/1000 ölçekli uygulama imar planı (İller Bankası Genel Müdürlüğü)

1984 yılında meydana gelen yoğun göçler nedeniyle kent yapısında oluşan fiziksel bozulmanın önüne geçmek için 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı hazırlanmıştır (Şekil 3.9). Suriçi bölgesinin Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge

Kurulu'nun 29.09.1988 tarih ve 38 sayılı kararı ile Kentsel Sit Alanı olarak ilan edildiği görülmektedir. Diyarbakır Suriçi'nde 153 adet anıtsal, 473 adet sivil mimarlık örneği olmak üzere toplamda 626 tescilli yapı bulunmaktadır. Anıtsal yapı statüsünde; Diyarbakır Kalesi, Amida Höyüğü, camiler, kiliseler, türbeler, medreseler, hamamlar, çeşmeler, köprüler, değirmenler, köşkler, hanlar vb. yapı grupları yer almaktadır. Sivil mimari örneği statüsünde; konut, kabaltı, mimari kalıntı vb. yapılar yer almaktadır. 1992 yılında ise Koruma İmar Planı hazırlanmış ve bu plan koruma kurulu ile belediye tarafından kabul edilmiştir. Fakat hazırlanan planlar yeterli düzeyde uygulanamadığından niteliksiz yapılaşmaların önüne geçilememiştir (Şekil 3.10).

Şekil 3.9: 1984 yılında hazırlanan 1/5000 ölçekli nazım imar planı (İller Bankası Genel Müdürlüğü)

Şekil 3.10: 1990 yılında hazırlanan 1/1000 ölçekli koruma amaçlı imar planı (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi)

Başbakanlık Toplu Konut İdaresince 1990 yılında meydana gelen göç sonrasında tekrar konut ihtiyacı duyulmuştur. Gerekli sayıdaki konutlar Diyarbakır Ergani yolu istikametinde 100 hektarlık arazi üzerinde toplu konutlar yapılarak karşılanmıştır. 2006 yılında oluşturulan imar planı doğrultusunda kentte kuzey-batı yönünde bir yapılaşma faaliyetleri başlamıştır. Diyarbakır-Urfa yolu aksı ve Mahabad Bulvarı bölgelerinde yüksek katlı ve lüks konutlar inşa edilmeye başlanmıştır. Diyarbakır-Elazığ yolu aksında Eğitim ve Araştırma Hastanesi inşa edilmesi ile beraber çevre bölgede bulunan parsellerde de yapılaşmalar başlamıştır. Diyarbakır-Silvan yolu çevresinde lüks villalar inşa edilmiştir. Son yıllarda uygulanan Suriçi bölgesi kentsel dönüşümü kapsamında bölgede bulunan gecekondular yıkılmıştır. Yıkılan evlerde ikamet edenleri barındırma amacıyla, Diyarbakır-Urfa yolu aksında Çölgüzeli adı verilen kalite oranı düşük TOKİ konutları inşa edilmiştir. 2014 yılında Tekel

Caddesinin batı tarafı ile Elazığ yolu aksında bulunan hastane arasındaki alanlarda yeni yapılaşmalara gidilmiştir.

Diyarbakır'da 2012 yılında Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı hazırlanmıştır. Suriçi bölgesinin korunmasına yönelik kararlar alınmıştır. Kentteki çarpık yapılaşmaların büyük bir bölümü Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi tarafından yıkılmış ve bu alanlar yeşil alan olarak düzenlenmiştir. Kentte yaşanan olumsuz gelişmeler nedeniyle geleneksel mimari yapıların giderek tümüyle yok olma tehlikesi altında kalmıştır. Bu olumsuz gelişmelerin durdurulması amacıyla, 1990'lı yıllarda hazırlanmış olan koruma amaçlı imar planının revize edilmesi kararlaştırılmıştır (Şekil 3.11).

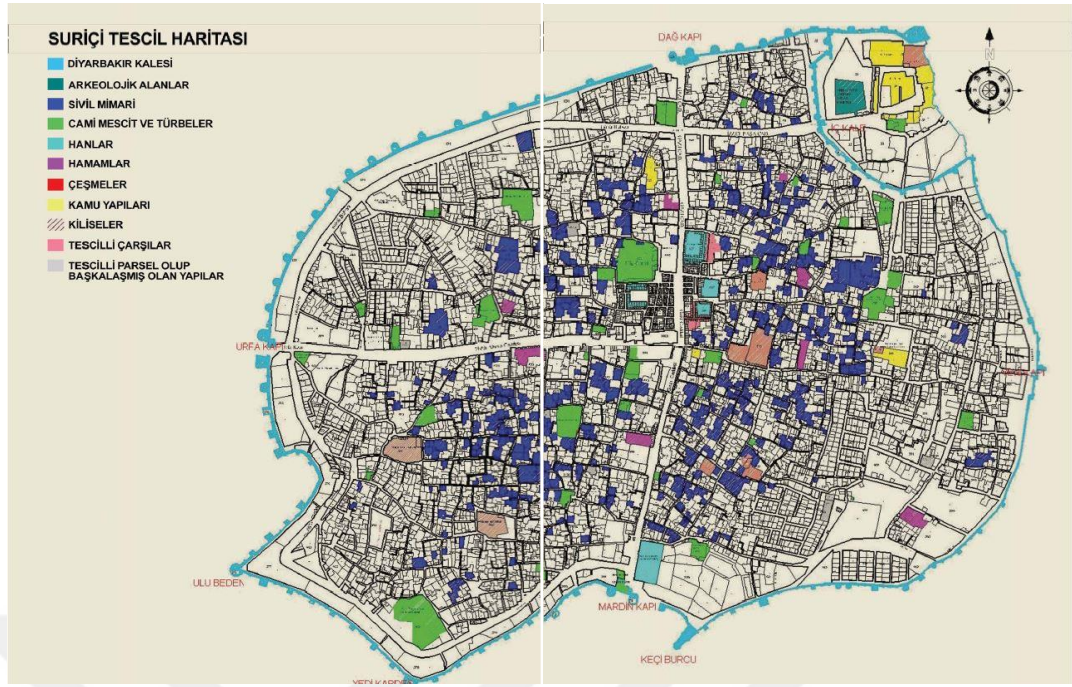
Şekil 3.11: 2012 yılı 1/1000 koruma amaçlı imar planı ve detay uygulama planı (Dağtekin, Kakdaş Ateş ve Oğur, 2018)

Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri 2015 temmuz ayı itibariyle Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) Dünya Mirası listesinde yer almıştır (Polat, 2020). Sit alanı olan Kırklar Dağı bölgesi yerel yönetimler tarafından imara açılarak konut inşaatları yapılmıştır. Buna benzer alınan imar kararları kent üzerinde geri dönüşü zor olan izler bırakmaktadır. Son yıllarda değişen ihtiyaçlar nedeniyle Suriçi'nde bulunan işlevini kaybetmiş ve kullanılamaz duruma gelen birçok tarihi yapı restore edilmiş, yeniden işlevlendirilmiş ve tekrar kullanıma açılmıştır. Özetle Diyarbakır, konumu itibariyle sanat, yönetim, ticaret ve bilim merkezi olarak günümüze kadar uzanmıştır. Yaşamış olduğu bu dönemlere ait izleri taşıyan benzersiz mimari yapıları barındırarak, günümüze kadar taşınması sağlanmıştır (Halifeoğlu, 2001; Oğuz ve Halifeoğlu, 2017).

3.4. Diyarbakır Suriçi Tarihi Yapılarının Yeniden İşlevlendirilmesi

Kentsel sit alanı olan Suriçi bölgesinde özgün değerini büyük oranda koruyan çok sayıda anıtsal yapı ve geleneksel ev bulunmaktadır (Şekil 3.12).

Kentlerin geçmişten gelen değerleri, hızlı değişim ve kentleşmeden dolayı tehdit altındadır. Kentlerde oluşan bu kontrolsüz gelişme, niteliksiz yapıların artışına ve doğal çevrenin tahrip olmasına sebep olur. Kentin topografyası, kültürü ve malzemesiyle şekillenen yapıların çoğu, 1960'lı yıllardan itibaren içindeki kullanıcılar ya da sahipleri tarafından yıkım, ekleme, bölme gibi faktörlerle değiştirilmiştir. Bazı kanatlar çok katlı betonarme yapılara dönüştürülmüş ya da özgün biçime zarar verici yenilemelere uğramıştır. Rant amaçlı yaklaşımlarla yapılan işlev değişikliklerinde yapıların tarihi dokusunun zarar görmesi, yapının kimliğini kaybetmesi gibi sorunlar meydana gelebilmektedir. Tahrip ve bozulma boyutunu artıran bir diğer etken ise yapılarda sağlıklı bir denetleme ve kontrol mekanizmasının olmamasıdır. Kimi yapılar bakımsızlık sonucu oluşan bozulmalar sebebiyle terk edilmiştir. Tahrip olan bu yapılar çoğunlukla yakın çevre için tehlike oluşturacak niteliktedir. Kentin ticaret aksı üzerinde yer alan yapılar depolama, atölye veya satış amacıyla kullanılmaktadır. Bu yapılarda tahribatın ilerleme oranı daha azdır. Tahrip ve bozulmaları önlemek, tarihi yapıları tekrar yaşatmak amacıyla Suriçi'ndeki yapıların bir kısmına farklı işlevler kazandırılarak yeniden işlevlendirilmiştir. Yapılara kütüphane, okul, taziye evi, müze, kafe, otel, restoran gibi işlevler kazandırılmıştır.

Şekil 3.12: Suriçi tescil haritası (Diyarbakır Kültür Envanteri 1. cilt)

Suriçi bölgesinde yer alan anıtsal yapılar işlev değişikliği sonrası korunmasına rağmen bir bölümü zamanla tarihi dokuya zarar veren müdahalelerle mekânsal kimliklerini kaybetmişlerdir. Yapıya zarar veren mekânsal kullanımlar, kat eklentileri, cepheye eklenen klima üniteleri ve reklam amaçlı kullanılan panolar gibi unsurlar tarihi dokuyu tehdit altına almaktadır. Araştırma kapsamında işlev değişikliğine uğrayan üç adet Han yapısı, 2 adet Hamam, 3 adet Kilise, İç Kale mevkiinde bulunan 8 idari bina, 33 adet geleneksel Diyarbakır evi, 1 değirmen evi ve 1 adet Cumhuriyet dönemine ait konut yapısı incelenmiştir. Bu yapılar konumu, yapım tarihi, kazandırılan yeni işlevi, kat adedi, yapım tekniği, planı ve görseli olarak ele alınıp yapı gruplarına göre tablolastırılmıştır.

Suriçi’nde Bulunan İşlev Değişikliğine Uğrayan Tarihi Hanlar: Suriçi bölgesinde günümüze kadar gelebilmiş 5 adet han yapısı bulunmaktadır. Bunlardan Hasan Paşa Hanı, Sülüklü (Kazancılar) Han ve Deliller (Hüsrev Paşa) Hanı yeniden işlevlendirilerek, yapılar atıl durumda kalmaktan kurtarılmıştır. Kent merkezinde bulunan hanlar, bir çeşit görsel enformasyon yöntemiyle ziyaretçilerine hizmet vermekte, kullanılamaz durumda olan bir yapının geri kazanımla ekonomik yarar sağladığını ve kültürel mirasın nasıl yaşatıldığını göstermektedir (Şekil 3.13).

Şekil 3.13: İşlev değişikliğinde uğrayan han yapılarının Suriçi konumu

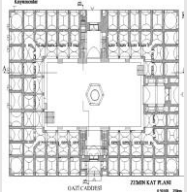
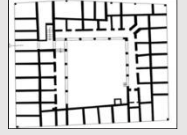
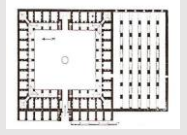
Dikdörtgen planlı olan Hasan Paşa Hanı dış cephede zemin+1 görünümlüdür. İç bölümde ise bodrum+zemin+1 kattan inşa edilmiştir. Yapının güney ve doğu yönlerinde L planlı Kuyumcular Çarşısı bulunmaktadır (Yıldırım, 1996). Avlunun etrafı, iki katlı revaklarla çevrilidir. İşlev değişikliği sonrası zemin kat odaları hediyelik eşya dükkânları ve kafelere, birinci kat odaları kafe ve kahvaltı salonlarına, bodrum kat ise restoran ıslak hacim ve kitabevine dönüştürülmüştür. Bodrum kat ticari amaçla kullanılarak, avluya bağlanan rampa ve merdivenlerle ulaşımı sağlanmıştır (Yıldırım, 2017). Avlu ve revak kısımları açık oturma alanlarına dönüştürülmüştür.

Deliller (Hüsrev Paşa) Hanı dikdörtgen planlı olup revaklarla çevrili bir avlusu bulunmaktadır. Revakların arka kısmında birer oda yer almaktadır. İki katlı olan hanın güneyinde, günümüzde otelin bar ve mutfakı olarak kullanıldığı ahır bölümü yer alır. Araştırma kapsamında incelenen bu konaklama yapısının yeniden işlevlendirilmesi ‘Diyarbakır Deliller Hanı’ başlığı altında detaylı bilgileri verilmiştir.

Sülüklü (Kazancılar) Han etrafında yer alan demirci ve kazancılar tarafından Kazancı Hanı adını almıştır (Ağırman, 2015). Eski dönemlerde han içindeki kuyudan sülük topladıklarından dolayı da Sülüklü Han denmiştir. Yapıya kuzeyden geniş bir kapıdan, kemerli koridorlarla girilmektedir. Dikdörtgen planlı avlu çevresinde basık kemerli revaklar ve devamında birer mekân bulunmaktadır. Avluya bakan koridorun kuzey

ve güneyinde, birer bodrum yer alır. Borum girişleri basık kemerlidir ve her iki yöndeki bodrum aynı yapısal özellikleri barındırmaktadır (Tablo 3.2). Sülüklü Han'ın vakfiyesinde de bir üst katının olduğu belirtilmiştir (Yavuz, 2011). İşlev değişikliği sonrası hanın odaları, oturma alanları ve kafenin diğer mekânlarına dönüştürülmüştür. Revak ve avlu bölümüne ahşap masa ve sandalyeler konumlandırarak açık oturma alanlarına dönüştürülmüştür.

Tablo 3.2: Suriçi bölgesinde bulunan yeniden işlevlendirilmiş han yapıları*

Han Yapıları	Konumu	Yapım Tarihi	Yeni İşlevi	Mülkiyeti	Kat Adedi, Yapım Tekniği	Planı	Cephesi
Hasan Paşa Hanı	Dabanoğlu Mahallesi Gazi Cad. Ada:157 Parsel:1-61	16 y.y.	Ticari amaçlı tesis	Vakıflar Genel Müdürlüğü	Bodrum+ Zemin+1 kat/Yığma		
Sülüklü (kazan-cılar) Hanı	Savaş Mahallesi Kazancılar Sok. No:7 Ada:394 Parsel:33	1683	Ticari amaçlı tesis	Ahmet RIZKI ERDEM	1 Kat /Yığma		
Deliller (Hüsrev Paşa Hanı)	Gazi Cad. Cemal Yılmaz Mahallesi No:177 Ada:250 Parsel:33	1527-1528	Otel	Vakıflar Genel Müdürlüğü	Bodrum+ Zemin+1 / Yığma		

* Tablo 3.2'de yer alan Hasan Paşa Hanı kat planı Yıldırım, 1996; Sülük Han kat planı Işık ve Halifeoğlu, 2019; Deliller Hanı DVBM arşivi, 2019 kaynaklarından alınmıştır.

Yeniden işlevlendirilen bu Hanların hedef kitlesi turistlerdir. Yapının yakın çevresi incelendiğinde, ticaret fonksiyonun yoğun olduğu bölgede yer alması turistlerin dikkatini çekmektedir. Turistlerin bölgeyi daha çok ziyaret etmesi demek daha çok kazanç anlamına gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında işlevlerinin doğru bir karar olduğu sonucuna varılabilir. Ancak hanların dükkânlarında, yapının özgün ve tarihi kimliğini bozan modern yapısal elemanlar tespit edilmiştir. Bunlar; alüminyum camekânlar, metal kepenkler, gölgelikler, satış teşhir malzemeleri, duman bacası, kapı ve pencere doğramaları, PVC doğramalar, granit tezgâh, mobilya dolaplar, zemin ve duvar kaplamaları gibi elemanlardır. Geleneksel yapılar acil durum tedbirleri açısından eksiktirler (Cebe, Özen, Akın, 2019). Bu yapıların da özelinde acil çıkışlar ve acil müdahaleler açısından yetersiz olduğu görülmektedir. Örneğin;

yangın söndürme sistemi, yangın dolapları, anons sistemi gibi sistemler yapıların içerisinde kısmen yer almaktadırlar.

Suriçi’nde Bulunan İşlev Değişikliğine Uğrayan Tarihi Hamamlar: Suriçi bölgesinde günümüze kadar gelebilmiş 7 adet hamam yapısı bulunmaktadır. Bu hamamlardan Vahap Ağa Hamamı ve Deva Hamamı yeniden işlevlendirilerek yapılar atıl durumda olmaktan kurtarılmıştır (Tablo 3.3). Hamamların ticaret aksı üzerinde konumlandırılmasından ötürü caddeye bakan cepheleri zamanla ticari amaçlı dükkânlara dönüştürülmüştür (Şekil 3.14).

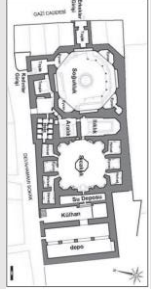

Şekil 3.14: İşlev değişikliğinde uğrayan hamam yapılarının Suriçi konumu

Vahap Ağa Hamamı mimari yapısı Klasik Dönem Osmanlı Hamamları ile benzerdir. İşlev değişikliği sonrası Fırın-ci Restorana dönüştürülmüştür. Hamam konumu ve tarihi dokunun modern malzemelerle birleştirilmesiyle oluşturulan iç mekân tasarımıyla bölgeyi ziyaret eden turistlerin gözde mekânlarından biridir.

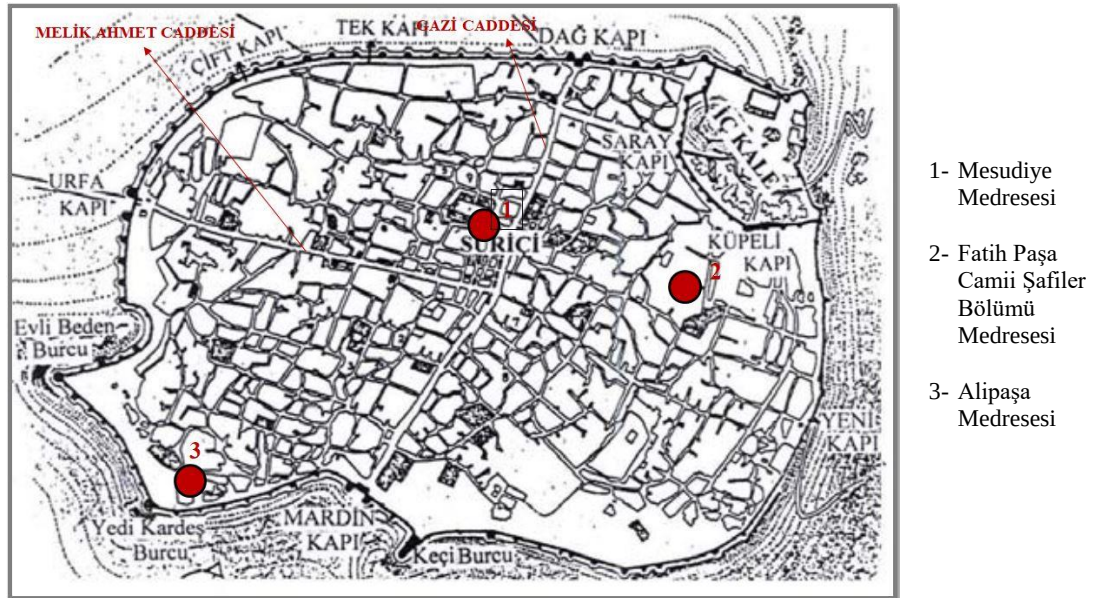
Deva hamamı dört yöne eyvanlı ve köşe hücreli plan şemalı yapılmıştır. Hamamın asıl girişi kapatılmıştır. Sokak içindeki diğer giriş kullanılmaktadır. Girişin sağında ılıkılık, soyunmalık ve sıcaklık birimlerine açılan ayrı bir bölüm bulunmaktadır. Soyunmalık biriminin üst örtüsü kubbelidir ve ortasında havuz vardır. Yıkınma bölümünde, betonarme bir göbek taşı bulunur. Kafe olarak işlevlendirilen Deva Hamamı çevresi bakımsızlıktan dökülmektedir. Köklü bir tarihi geçmişi olan hamam çoğunlukla kapalı durumda ve işletme sahiplerinin kaderine terk edilmiş vaziyettedir.

Tablo 3.3: Suriçi bölgesinde bulunan yeniden işlevlendirilmiş hamam yapıları*

Hamam Yapıları	Konumu	Yapım Tarihi	Yeni İşlevi	Mülkiyeti	Kat Adedi, Yapım Tekniği	Planı	Cephesi
Vahap Ağa Hamamı	Camii Kebir Mah. Telgrafhane Sok. No:2 Ada:148 Parsel:15	17. yy.	Restoran	Özel	1 kat/ Yığma		
Deva Hamamı	Abdaldede Mah. Deve Hamamı Sokak No: 5 Ada:398 Parsel:3	16. yy.	Kafe	Özel	1 kat/ Yığma		

* Tablo 3.3'te yer alan Vahap Ağa Hamamı kat planı DVBM arşivi, 2019; Deva Hamamı kat planı Oğuz ve Yıldırım, 2018 kaynaklarından alınmıştır.

Suriçi'nde Bulunan İşlev Değişikliğine Uğrayan Tarihi Medreseler; Suriçi bölgesinde tarihi dokuya sahip 5 adet medrese yapısı bulunmaktadır. Bunlardan Mesudiye Medresesi, Fatih Paşa Camii Şafiler Bölümü Medresesi, Alipaşa Medresesi yeniden işlevlendirilerek yaşatılması sağlanmıştır (Şekil 3.15).

Şekil 3.15: İşlev değişikliğinde uğrayan medrese yapılarının Suriçi konumu

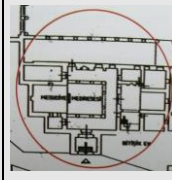
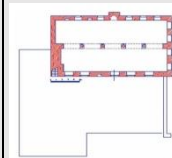
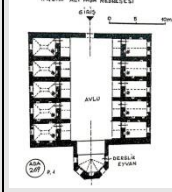
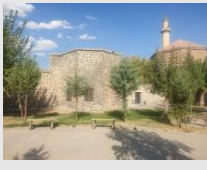
Mesudiye medresesi Ulu Cami'ye bitişik olarak yapılmıştır ve kentte yapılan ilk büyük medresedir. Avlulu ve üç yandan revaklarla çevrili olan yapı düzgün kesme

bazalt taştan inşa edilmiştir. Yapının, tonoz kısımları boyanmış ve revak bölümündeki derzleri yenilenmiştir. Mekânların zemin malzemeleri işlev değişikliği sonrası döşenmiştir.

Fatih Paşa Camii Şafile Bölümü Medresesi kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Avlunun güney kısmında şafile bölümü yer almaktadır. Kuzey bölümünde sivri kemerli eyvan ve eyvanın her iki yanında diğer birimlere geçişi sağlayan kemer açıklıkları bulunmaktadır. Yapının abdesthane biriminin duvarları seramik ile kaplanmıştır. Kemerli yapının bir bölümü yıkılmıştır.

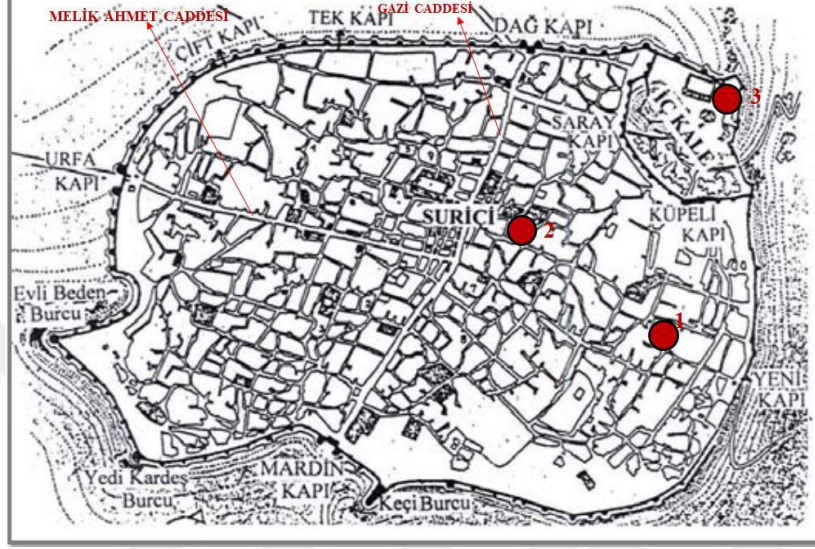
Mimar Sinan'ın Diyarbakır eserlerinden olan Ali Paşa Medresesi, Ali paşa camiinin avlusunda bulunur ve girişi avludan sağlanır. Medresenin dikdörtgen planlı avlusu bulunmaktadır. Doğu ve batı bölümlerine sıralanmış tek katlı ve eyvanlı beşer oda ile güney yakasında bulunan ahşap kapılı, sivri kemerli bir dershaneden oluşmaktadır. Yapının odaları işlev değişikliği sonrası betonla sıvanmış ve üzeri boyanmıştır. Yapının ana eyvanının ön kısmı ahşap doğramalı camekânla kapatılmıştır. Zemin bazalt taş kaplama ile yenilenmiştir (Tablo 3.4).

Tablo 3.4: Suriçi bölgesinde bulunan yeniden işlevlendirilmiş medrese yapıları*

Medrese Yapıları	Konumu	Yapım Tarihi	Yeni İşlevi	Mülkiyeti	Kat Adedi, Yapım Tekniği	Planı	Cephesi
Mesudiye Medresesi	Camii Kebir Mah. Pirinçiler Sok. 10A Ada:355 Parsel:4	-	Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi	Vakıflar Genel Müdürlüğü	Zemin+1 / Yığma		
Fatih Paşa Camii Şafile Bölümü Medresesi	Fatihpaşa Mah. İç Kurşunlu Sok. No:12 Ada:204 Parsel:5.6.7	16. Y.Y. 2. Yarı	Kadın ve Çocuk Eğitim Merkezi	Vakıflar Genel Müdürlüğü	Zemin+1 / Yığma		
Alipaşa Medresesi	Alipaşa Mah. Turistik Caddesi. Kuzu Sok.No:1 Ada:269 Parsel:1	1534-1537	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı	Vakıflar Genel Müdürlüğü	1 Kat		

* Tablo 3.4'te yer alan Mesudiye ve Alipaşa Medreseleri kat planları Tuncer, 2012; Fatih Paşa Camii ve Şafile Bölümü Medresesi kat planı Karaca, 2010 kaynaklarından alınmıştır.

Suriçi’nde Bulunan İşlev Değişikliğine Uğrayan Kilise Yapıları: Suriçi bölgesinde anıtsal özelliğe sahip 11 adet kilise yapısı bulunmaktadır. Kiliselerden üçü işlev değişikliğine uğramıştır. İsimleri belli olmayan 2 adet kilise bulunmaktadır. Hasırlı Mah. Karadeniz 6. Sokakta bulunan kilise kalıntıları tamamen yıkılmış ve kilise parseli otoparka dönüştürülmüştür (Şekil 3.16).

- 1- Latin Kilisesi
- 2- Süryani Katolik Kilisesi
- 3- Saint George Kilisesi

Şekil 3.16: İşlev değişikliğinde uğrayan kilise yapılarının Suriçi konumu

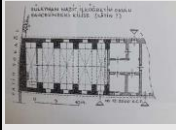
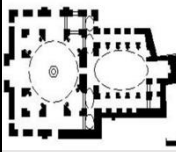
Fatih Paşa mahallesinde bulunan Latin Kilisesi doğu-batı uzantılıdır. Yapı bazalt taş malzeme ile inşa edilmiştir. Avlunun güneydoğu bölümündeki izlerden önceki tarihlerde bir havuzun olduğu anlaşılmaktadır. Kuzeyden girilen yapının kapısı basık kemerlidir. Zemin kat ile birinci kat planı benzerdir. Bodrum katta kemerler arka arkaya sıralanmıştır. Yapıya işlev değişikliği sonrası betonarme ekler yapılmış, iç ve dış cephelere beton malzeme ile sıva uygulaması yapılmış ve boyanmıştır.

Süryani Katolik Kilisesi’ne dört adet sütunu olan bir girişle yapıya geçilir. Yapı doğu-batı uzantılıdır ve kesme bazalt taştan yapılmıştır. Sütunların üst bölümü betonarme malzemeden yapılmıştır. Kilisenin zemin katı bir koridorun etrafında sıralanan mekânlardan oluşmaktadır. Bir ve ikinci katlar zemin kat planının tekrarı niteliğindedir. Yeniden işlevlendirme ile yapının iç bölümü betonarmeye dönüştürülmüştür. Kiliseye doğal aydınlatma sağlamak için pencereler açılmıştır. Yapıdaki sütun başlıkları sonradan sökülmüştür.

Saint George Kilisesi bazilikal planlı olup doğu-batı doğrultusunda uzanmaktadır. Yapı duvarları almaşık duvar tekniği ile yapılmıştır. Konik başlıklı payandalar ile dış

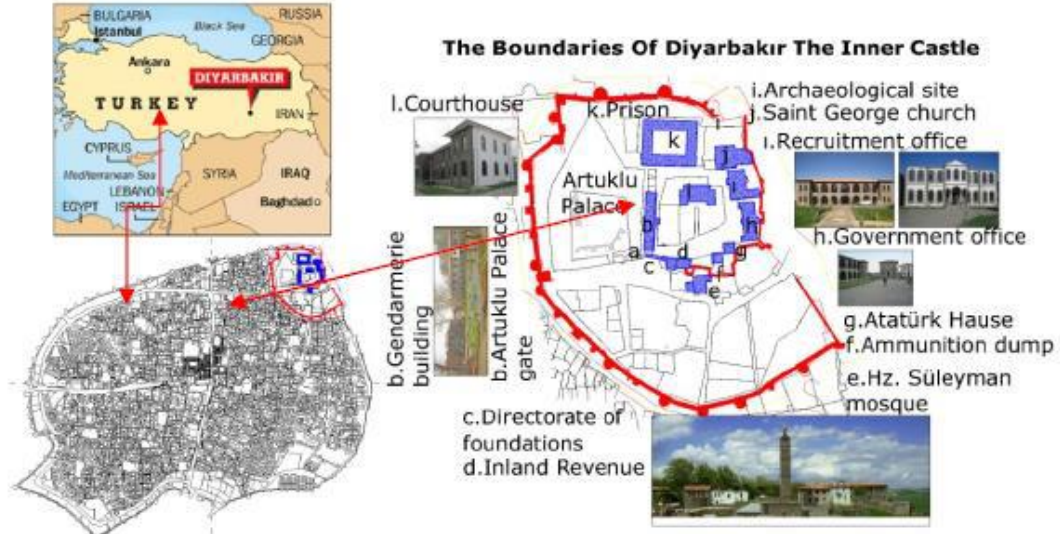
duvarlar desteklenmektedir. Kaynaklarda kilisenin giriş mekânının Artuklular dönemine ait olduğu geçmektedir. İşlev değişikliği sonrası yapının pencere açıklıkları tek parça cam ile kapatılmıştır. Döşeme ve duvarlarda tahrip olan kısımlar onarılmış ancak giriş mekanının üstü açık bırakılmıştır (Tablo 3.5) (Diyarbakır Kültür Envanteri 1.cilt).

Tablo 3.5: Suriçi bölgesinde bulunan yeniden işlevlendirilmiş kiliseler*

Kilise	Konumu	Yapım Tarihi	Yeni İşlevi	Mülkiyeti	Kat Adedi, Yapım Tekniği	Planı	Cephesi
Latin Kilisesi	Fatih Paşa Mah. Üçok Sok. No:1 Ada:189 Parsel:20, 21	-	Süleyman Nazif İ.Ö.O	Vakıflar Genel Müdürlüğü	Bodrum+ Zemin+1/ Yığma		
Süryani Katolik Kilisesi	Dabanoğlu Mah. Bıyıklı Mehmet Paşa Sok. No:15 Ada:163 Parsel:1	-	Yavuz Selim Orta Okulu	Mili Eğitim Bakanlığı	Zemin+2/Yığma		
Saint George Kilisesi	Cevat paşa Mah. Pafta:41 Ada:32 Parsel:10,11	3. - 4. y.y.	Sanat Galerisi	Kültür ve Turizm Bakanlığı	1 kat /Yığma		

* Tablo 3.5'te yer alan Latin Kilisesi kat planı Tuncer, 2002; Saint George Kilisesi kat planı; DKVKBKM kaynaklarından alınmıştır.

İç Kale Mevkiinde Bulunan Müze Kapsamında İşlev Değişikliğine Uğrayan Tarihi Yapılar: İçkale, Diyarbakır'ın Sur ilçesinde kentin kuzeydoğusunda bulunmaktadır. Kentin ilk kalesi Amida (Virantepe) Höyüğü üzerinde kurulmuştur. Kent hayatı bu alan etrafında oluşmaya başlamıştır. Bu durum yapı alanının kent içindeki önemini artırmaktadır. Bu bölge Diyarbakır kent tarihinin çekirdeğini oluşturmaktadır. Yönetimde merkez olan birimlerin İçkale müze kompleksi içerisinde bulunuyor olması ve imparatorluklara ev sahipliği yapmış olması bölgenin idari ve askeri alandaki gücünü ortaya koymaktadır (Şekil 3.17). İçkale mevkiinde bulunan ve işlev değişikliğine uğrayan yapılar şunlardır: Adliye-A Binası, Adliye-B Binası, Jandarma Komutanlık Binası, Eski Tapulama Mahkemesi Binası, Atatürk Komutanlık Binası, Cephanelik Binası, 7. Kolordu Binası, Eski Cezaevi Binası, Saint George Kilisesi (Tablo 3.6) (DKVKBKM). Ancak Saint George Kilisesi tez kapsamında dini yapılar grubunda ele alınmıştır.

Şekil 3.17: Diyarbakır İçkale haritası (Dağtekin, 2015)

Adliye-A Binası ön cephesinde yedi gözlü bir revak yer almaktadır. Her revak gözünün arkasında birer mekân konumlanmıştır. Zemin kattaki eyvanlarda iç kısımdan girişi sağlanan birer mekân yer almaktadır. Üst kat planının zemin kat planı ile aynı olduğu bilinmektedir. Batı yönde bir balkon yer almaktadır. Binanın doğu cephesinde yer alan mekân arkada çıkıntı yaparak konumlanmıştır (Kakdaş Ateş, 2018).

Adliye-B Binası plan tipi Adliye-A binası ile aynıdır. Giriş, taş kaplamalı zemin kat döşemesinin oluşturduğu bir platform halindedir. Doğu-batı doğrultusunda yer alan koridora açılan mekânlar mevcuttur. Yapının zemin kat planı, birinci kat planında da görülmektedir (Diyarbakır Kültür Envanteri 1.cilt).

Eski Tapulama Mahkemesi Binası giriş kapısında küçük kare planlı bir mekân bulunmaktadır. Yapının birinci katı geniş bir koridor bulunur. Koridorun iki tarafında mekânlar konumlandırılmıştır. Zemin katta, kat holünü saran beş mekân bulunmaktadır. Birinci katın kuzey cephesinde üç mekân yer almaktadır. Yapının üst örtüsünün iç kısmı betondan yapılmıştır. Dış kısmı ise çatı ile örtülmüştür (Diyarbakır Kültür Envanteri 1.cilt).

7. Kolordu Binası girişi sütunlarla vurgulanmıştır. Giriş kapısından kuzey-güney doğrultulu bir koridora giriş yapılmaktadır. Koridorun doğu ucunda bir koridor daha mevcuttur. Zemin katta 4 adet mekân bulunmaktadır. Yapının zemin ve birinci kat plan şemaları aynıdır. Ancak birimlere farklı işlevler verilmiştir (Diyarbakır Kültür Envanteri 1.cilt).

Jandarma Komutanlık Binası eğimli arazi üzerinde yer alır. Yapının batı cephesinde yüksekçe bir istinat duvarı mevcuttur. Yapıya giriş doğu cephesinden sağlanmaktadır. Üst kat planı zemin kat planı ile aynı şekildedir (Kakdaş Ateş, 2018).

Eski Cezaevi Binası doğu-batı uzantısında ve dikdörtgen plan tipindedir. Yapıda iç avlular mevcuttur. Yapının Güney cephesi zemin kat ve üst kat olarak, diğer cepheler ise zemin kat olarak düşünülmüştür. Yapıya giriş güney cephesinden sağlanmaktadır. Avlunun kuzey cephesinde kare planlı eyvan yer alır. Eyvan, etrafında mekânların bulunduğu bir avluya açılmaktadır (Beysanoğlu, 1990).

Atatürk Komutanlık Binası giriş kapısı sütunlarla ön plandadır. Yapı kare plan tipine sahiptir. Yapının bodrum ve zemin katı bazalt taştan örülmüştür. Üst kat ise betonarmedir. İki katlı olan yapının alt katı Atatürk Müzesi olarak kullanıma sunulmuşken üst kat ise Etnografya Müzesi olarak hizmet vermektedir (Kakdaş Ateş, 2018).

Cephanelik Binası giriş koridorunun batısı bağdadi duvarla ayrılıp iki mekân haline getirilmiştir. Koridorun doğusunda yer alan mekân, iki pencere açıklığına sahiptir. Mekânın kuzey duvarının iç kısmı sonradan örülerek kapatılmıştır. Yapının zemin kat duvarları moloz taşlardan oluşturulmuştur. Yapının birinci katı zemin kat planı ile aynıdır. Bodrum katta yer alan koridorun doğu ve batı kısımlarında üçer adet küçük hücreler vardır (Diyarbakır Kültür Envanteri 1.cilt).

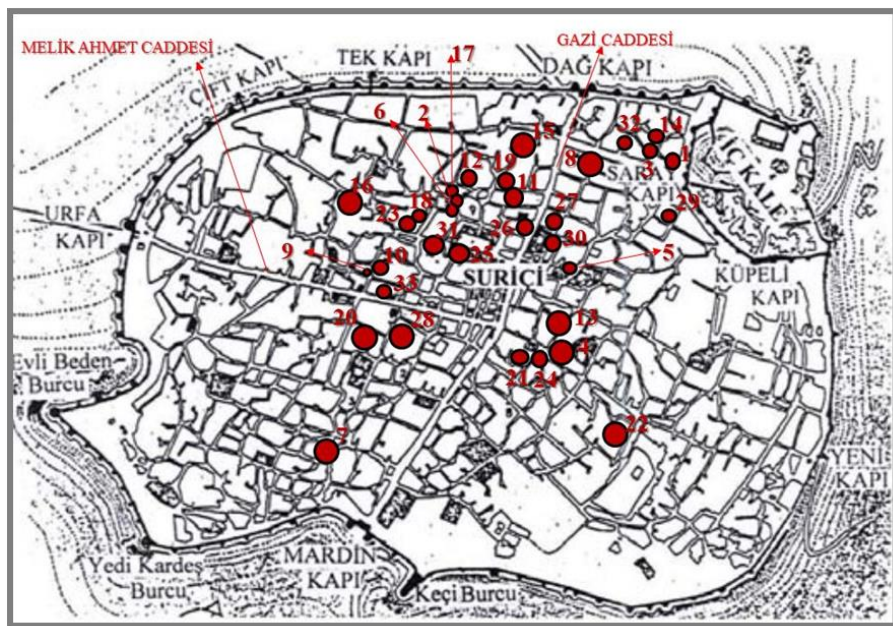
Tablo 3.6: Suriçi bölgesinde bulunan yeniden işlevlendirilmiş içkale mevkii yapıları*

İç Kale Mevkii Binaları	Konumu	Yapım Tarihi	Yeni İşlevi	Mülkiyeti	Kat Adedi, Yapım Tekniği	Planı	Cephesi
Adliye A Binası	Cevatpaşa Mah. Pafta:8 Ada:32 Parsel:8	19. y.y.	Arkeoloji Sergi Binası	Maliye Hazinesi	Zemin+ 1 kat/ Yığma		
Adliye B Binası	Cevatpaşa Mah. Pafta:8 Ada:54 Parsel:1	19. y.y.	Valilik Kabul Makamı ve Kent Müzesi Sergi Alanı	Maliye Hazinesi	Zemin+ 1 kat/ Yığma		
Eski Tapula-ma Mahkemesi Binası	Cevatpaşa Mah. Pafta:41 Ada:32 Parsel:2,3	1900-1907	Müze İdari Binası	Maliye Hazinesi Vakıflar Genel Müdür-lüğü	Zemin+ 1 kat/ Yığma		
7. Kolordu Binası	Cevatpaşa Mah. Pafta:41 Ada:32 Parsel:9	1901	Kafeterya ve Restoran	Maliye Hazinesi	Zemin+ 1 kat/ Yığma		
Jandarma Komutanlık Binası	Cevatpaşa Mah. Pafta:41 Ada:53 Parsel:5	1887-1891	Tema-tik Sergi Binası	Maliye Hazinesi	Zemin+ 1 kat/ Yığma		
Eski Cezaevi	Cevatpaşa Mah. Pafta:41 Ada:32 Parsel:12	11.y.y	Müze Deposu ve Laboratuvar	Maliye Hazinesi	Zemin+ 1 kat/ Yığma		
Atatürk Komutanlık Binası	Cevatpaşa Mah. Pafta:41 Ada:32 Parsel:6	19. y.y.	Atatürk Müzesi ve Bilgi Belge Merkezi	Maliye Hazinesi	Yığma+ Betonarme/ Bodrum+ Zemin+ 1 kat		
Eski Cephanelik	Cevatpaşa Mah. Pafta:41 Ada:32 Parsel:5	19. y.y.	Müze Eğitim Birimi	Maliye Hazinesi	Bodrum+ Zemin+ 1 kat		

* Tablo 3.6'da yer alan İçkale mevkii yapılarının kat planları DKVKBKM ve Kakdaş Ateş, 2018 kaynaklarından alınmıştır.

Bu bölge Diyarbakır halkı için uzun yıllar yasaklı bölge konumundaydı. Bölgenin müze işleviyle halka açılması, halkın mimari eserleri görme ve tanıma şansını yaratmıştır. Yapıların yaşatılmasının yanında kentin kültürünün tanınması ve kültürel devamlılığının sağlanması bakımından yarar sağlamıştır. Müze kompleksi, kendine ait bir otoparkının bulunmamasının yanında araç girişine kapalıdır. Ancak Valilik makam aracı, Valilik koruma ile ziyaretçilerinin araçları alana girmektedir. Yaya kullanımı için düşünülen zemin kaplamaları, günün bazı saatlerinde meydana gelen araç trafiği nedeniyle zarar görmektedir. Müzeye farklı yaş gruplardan insanlar gelmektedir. Müzedeki ziyaretleri esnasında bu grupların görsel ve işitsel diyaloglarının olması ile farklı kesimler arasında kültürel kaynaşma sağlanmaktadır.

Suriçi’nde Bulunan İşlev Değişikliğine Uğrayan Geleneksel Diyarbakır Evleri: Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu’nun tescillemiş olduğu 446 adet geleneksel ev vardır (DKVKBKM, 2016). Suriçi bölgesinde çok sayıda geleneksel ev tarihi dokusunu büyük oranda koruyabilmiştir (Şekil 3.18). Günümüzde evlerin büyük bir bölümü aileler tarafından konut yapısı olarak kullanılmaktadır. Yapıların bir kısmı miras nedeniyle bölündüğünden ihtiyaç duyulan yeni mekânlar eklenmiş ve yeni kapılar açılmıştır. Evlerin bir kısmı meydana gelen tahribatlardan ötürü sahipleri tarafından terk edilmiştir. Bu evler günümüz konfor beklentilerini karşılayamamaktadır. Bu nedenle ekonomik seviyesi iyi aileler sur dışında bulunan yapılara yönelmiştir. Bu sebeplerden dolayı yapıların bozulma süreci hızlanmıştır.

Şekil 3.18: İşlev değişikliğinde uğrayan geleneksel konutların Suriçi konumu

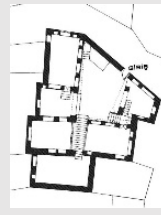
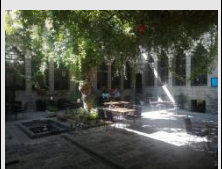
Geleneksel Diyarbakır evleri, en az bir avlu ve avluyu saran kanatlı bir yapıdan oluşmaktadır. Eyvan, oda, mutfak, hela, kiler, ahır vb. birimler avlu etrafında sıralanmaktadır. Eyvanlar avluya bakan yarı açık mekânlardır. Kentin sıcak ikliminden dolayı, yazlık odalar kuzey yönünde konumlandırılmıştır. Bu odaların tavanı yüksek ve bol pencerelidir. Baharlık ve kışlık odaların pencere sayısı azdır. Mutfak birimi genellikle kuzey bölüme konumlandırılır. Hela birimi, avlunun çıkış kapısına yakın bulunmaktadır. Banyo, sadece varlıklı ailelerin evinde vardır. Diğer aileler mahalle hamamlarını kullanmaktadır (Halifeoğlu, 2007: 108).

İşlev değişikliği sonrası evler kafe, restoran, dernek, müze, butik otel, idari bina yapılarına dönüştürülmüştür. Açık mekân olan avlular ve eyvanlar dinlendiren, huzur veren alanlardır. Bu mekânlar, kenti ziyaret edenler kadar, kent halkı için de cazibe noktalarıdır. Ancak, kullanım yoğunluğundan dolayı yapılan müdahaleler, yapılan ek mekânlar ve kullanılan modern malzeme tercihleri farklı sorunları doğurmaktadır. Suriçi bölgesinde bulunan işlev değişikliğine uğrayan geleneksel evlerin bir kısmı Tablo 3,7’de verilmiştir. İncelenen yapılar arasında tescilli olmayan geleneksel evler de bulunmaktadır.

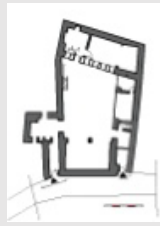
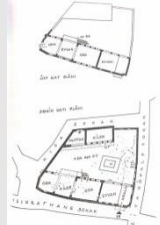
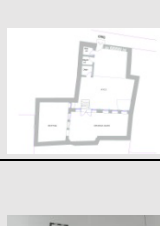
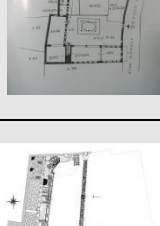
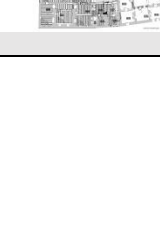
Tablo 3.7: Suriçi bölgesinde bulunan yeniden işlevlendirilmiş geleneksel Diyarbakır evleri*

Geleneksel Evler	Konumu	Yapım Tarihi	Yeni İşlevi	Mülkiyeti	Kat Adedi, Yapım Tekniği	Planı	Cephesi
EV-1	Cevat Paşa Mahallesi Taşçı Sokak	-	İç Kale Kahvaltı Kafe	Şahıs	Bodrum+ Zemin+1 kat/ Yığma		
EV-2 Cahit Sıtkı Tarancı Evi	Camii Kebir Mahallesi Cahit Sıtkı Tarancı Sokak No:3	1733	Cahit Sıtkı Tarancı Kültür Müzesi	Kültür Turizm Bakanlığı	Bodrum+ Zemin+1 kat/ Yığma		
EV-3	Cevat Paşa Mahallesi, Kozlu Sokak No:19	-	Saray Kapı Kahvaltı & Kafe	Şahıs	Zemin+1 kat/ Yığma		

Tablo 3.7 (devam)

Geleneksel Evler	Konumu	Yapım Tarihi	Yeni İşlevi	Mülkiyeti	Kat Adedi, Yapım Tekniği	Planı	Cephesi
EV-4 Esmâ Ocak Evi	Savaş Mahallesi Göçmen Sokak No:17. Ada:197 Parsel:11	-	Esmâ Ocak Müzesi	Esmâ Ocak Derneği	Zemin+1 kat/ Yığma		
EV-5	Dabanoğ-lu Mahallesi Çakmak Sokak No:6	-	Haruna Kahvaltı & Kafe	Şahıs	Bodrum+ Zemin+1 kat/ Yığma		
EV-6	Cami Kebir Mahallesi Ziya Gökalp Sokak No:1 Ada:334 Parsel:4	18.y.y. sonları	Ahmed Arif Müzesi	Kültür Turizm Bakanlığı	Bodrum+ Zemin+1 kat/ Yığma		
EV-7 Cemil Paşa Konağı	Ali Paşa Mahallesi, Binici Sokak No:1.8.6 1Ada:255 Parsel: 1.2.3.4.5	1888-1902	Cemil Paşa Konağı Kent Müzesi	Kültür Turizm Bakanlığı	Bodrum+ Zemin+1 kat/ Yığma		
EV-8	Cevat Paşa Mahallesi, Yardımcı Sokak No:4	-	Mahabad Kahvaltı & Kafe	Şahıs	Bodrum+ Zemin (üst kat eklentidir)/ Yığma		
EV-9	Ziya Gökalp Mahallesi Gökalp Sokak No: 2 Ada:408 Parsel:6	-	Taş Mahal	Şahıs	Bodrum+ Zemin kat / Yığma		

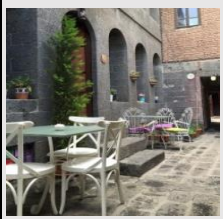
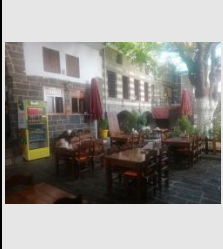
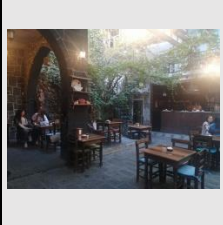
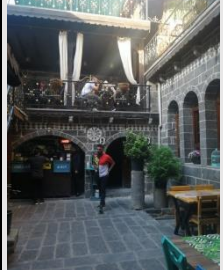
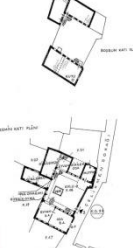
Tablo 3.7 (devam)

Geleneksel Evler	Konumu	Yapım Tarihi	Yeni İşlevi	Mülkiyeti	Kat Adedi, Yapım Tekniği	Planı	Cephesi
EV-10 Ziya Gökalp Evi	Ziya Gökalp Mahallesi Gökalpler Sok. No: 7 Ada:407 Parsel:1	1808	Ziya Gökalp Müzesi	Diyarbakır Kültür Varlıklar Koruma Kurulu	Bodrum+ Zemin+1 kat/ Yığma		
EV-11	Cami Kebir Mah. Telgrafhane sok. No: 6 Ada:407 Parsel:1	-	Nostalji Kafe	Şahıs	Zemin+1 kat/ Yığma		
EV-12 (Şükrü Efendi Konağı)	Cami Kebir Mah. Telgrafhane sok. No:12 Ada:444 Parsel:1	-	Kastal Kafe Kahvaltı evi	Şahıs	Zemin+1 kat/ Yığma		
EV-13	Savaş Mahallesi Dicle Sokak No: 20 Ada: 380 Parsel:11	-	Diyarbakır Evi Kahvaltı Ve Kafe	Mar Petyum Kilisesi Vakfı	Bodrum+ Zemin kat/ Yığma		
EV-14	Cevat Paşa Mahallesi Çubuklu Sokak No:28	-	Hevsel Bahçesi Kafe	Şahıs	Bodrum+ Zemin kat/ Yığma		
EV-15	Cami Nebi Mah. Ziya Gökalp Sok. No:23 Ada:152 Parsel 35	1900	Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Müdürlüğü	Kültür Turizm Bakanlığı	Zemin+1 kat/ Yığma		
EV-16 İskender Paşa Konağı	İskender Paşa Mahallesi Telgrafha-ne sokak. No:63,65. Ada:134 Parsel:43	1551	İskender Paşa Konağı Kafe ve Nargile evi	Diyarbakır Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Bodrum+ Zemin+1 kat/ Yığma		

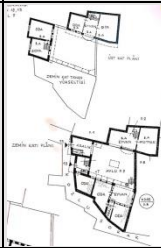
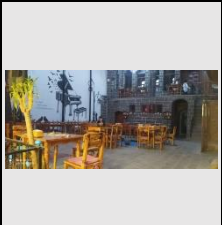
Tablo 3.7 (devam)

Geleneksel Evler	Konumu	Yapım Tarihi	Yeni İşlevi	Mülkiyeti	Kat Adedi, Yapım Tekniği	Planı	Cephesi
EV-17	Cami Kebir Mahallesi, Telgrafha-ne Sok. No:19 Ada:334 Parsel 2	-	Kültür evi Kafe	Diyarbakır Kültür, Turizm Ve Musiki Derneği	Bodrum+ Zemin+1 kat/ Yığma		
EV-18 (Tescilli değil)	Cami Kebir Mahallesi Pamukçu Sokak No:20	-	Amytis Mekân Kafe	Şahıs	Bodrum+ Zemin kat/ Yığma	-	
EV-19	Cami Nebi Mahallesi Manav Sokak No:5 Ada:146 Parsel:28	-	Sultanlar Konağı Kafe	Şahıs	Bodrum+ Zemin+1 kat/ Yığma		
Ev-20	Ziya Gökalp mah. Kılıçcı sok. 6. Ada:415 Parsel:6	-	Dengbej Kafe	Diyarbakır Mimarlar Odası	Bodrum+ Zemin+1 kat/ Yığma		
EV-21	Savaş mah. Küçük Gazi Cad. No:101 Ada:390 Parsel:4	18.y.y	Green park Otel ve saklı konak.	Şahıs	Bodrum+ Zemin+1 kat/ Yığma		
EV-22	Hasırlı Mahallesi Sabuncu Sokak No:18	-	Çello 21 Kafe Kahvaltı Salonu	Şahıs	Bodrum+ Zemin kat/ Yığma	-	
EV-23	Cami Kebir Mahallesi Müze Sokak No:18	-	Hewş Cafe Kahvaltı	Şahıs	Bodrum+ Zemin+1 kat/ Yığma	-	

Tablo 3.7 (devam)

Geleneksel Evler	Konumu	Yapım Tarihi	Yeni İşlevi	Mülkiyeti	Kat Adedi, Yapım Tekniği	Planı	Cephesi
EV-24	Savaş Mahallesi Yukarı Ali Emiri Sokak No:5 Ada:382 Parsel:8	-	Piya Mutfak Kafe (boşaltılmış)	Şahıs	Bodrum+ Zemin +1 kat/ Yığma		
EV-25	Cami Kebir Mahallesi Ulu cami yanı.	-	Zincirye Konağı Kafe Kahvaltı Salonu	-	Zemin+1 kat/ Yığma		
EV-26	Cami Kebir Mahallesi Akıncılar Sok. No:1 Ada:445 Parsel:7	-	Tarihi Beyhude Konağı Kafe	Şahıs	+Zemin+1 kat/ Yığma		
EV-27	Cevatpaşa Mahallesi Varol Sokak No:3	-	Çarşı Konağı Kafe Restoran	Şahıs	Bodrum+ Zemin+1 kat/ Yığma	-	
EV-28	Süleyman Nazif Mahallesi Bayrampaşa Sokak. No:11	-	Zerzevan Konağı Kafe	Şahıs	Bodrum+ Zemin+1 kat/ Yığma		
EV-29	Dabanoğlu mahallesi Orta Karataş Sok. No 14	-	Divan Kafe	Şahıs	1 kat/ Yığma	-	
EV-30	Dabanoğlu mahallesi Süleyman Nazif Sokak No:34	-	Türk Kızılay Derneği	Dernek	Bodrum+ Zemin+1 kat/ Yığma		

Tablo 3.7 (devam)

Geleneksel Evler	Konumu	Yapım Tarihi	Yeni İşlevi	Mülkiyeti	Kat Adedi, Yapım Tekniği	Planı	Cephesi
EV-31	Cami Kebir Mahallesi Müze Sokak No:9	-	Çocuk Heryerde Derneği	-	Zemin+1 kat/ Yığma	-	
EV-32	Cami Nebi Mahallesi Nebioğlu Sokak No:36-3	-	İnciraltı Kafe Kahvaltı salonu	Şahıs	Bodrum+ Zemin +1 kat/ Yığma		
EV-33	Ziya Gökalp, Mahallesi, Melik Ahmet Cd. No:20 Ada:428 Parsel:5	19.yy	Suriçi Kahvaltı ve Kafe	Şahıs	Bodrum+ Zemin +1 kat/ Yığma		

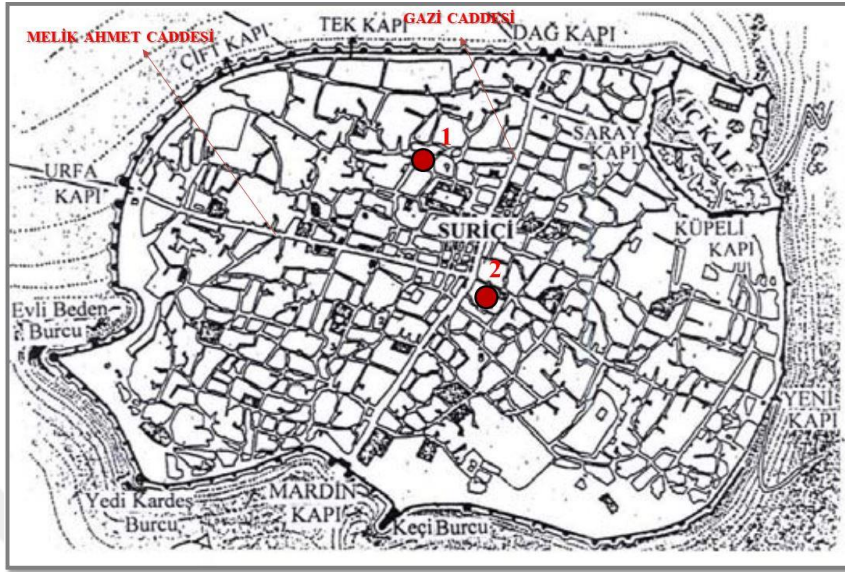
* Tablo 3.7’de yer alan evlerin kat planları Tuncer, 1999; DKVKBKM; Diyarbakır Vakıflar Bölge Müdürlüğü; Halifeoğlu, Işık ve Tekin, 2020; Payaslı Oğuz ve Halifeoğlu, 2017 kaynaklarından alınmıştır.

Tarihi yapılara uygulanan yenileme, diğer modern yapılardan farklı bir ortam sunmaktadır. Böylelikle geçmiş ile bugünün birlikte yaşanması sağlanır. Bu durum tarihi yapıların tercih edilmesini kolaylaştırmaktadır. Ahşap, bazalt taş ve metal işçiliğinin birlikte kullanımının sergilendiği mekânlarda ve geleneksel dekoratif elemanların bulunduğu evlerde, kullanıcılarla geçmiş yaşamın izlerinin paylaşımı yapılmaktadır. Kenti ziyaret eden yerli ve yabancı turistler, bu mekânlarda bölgenin kültürüyle tanışma fırsatı bulmaktadır (Halifeoğlu, 2007: 109). Ancak yapıların günümüzdeki konforu sağlamaması sebebiyle daha fazla kullanım alanı yaratma ihtiyacı doğmuştur. Eklenti duvarlar, asma katlar ve yapılan odalarla bu ihtiyaçlar giderilmeye çalışılmıştır. Bu uygulama ile mekânların boyutları azami değerde sağlanmaya çalışılmış ancak özgün dokuya zarar verilmiştir (Halifeoğlu, Işık ve Tekin, 2020).

Suriçi Bölgesinde Bulunan ve Yeniden İşlevlendirilen Diğer Yapı Grupları:

Suriçi bölgesinde yukarıda belirttiğimiz yapılar dışında Cumhuriyet dönemine ait bir

konut ve değirmen evi de yeniden işlevlendirilerek atıl durumda kalması önlenmiştir (Şekil 3.19).

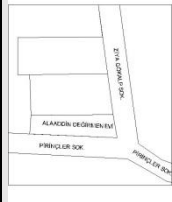
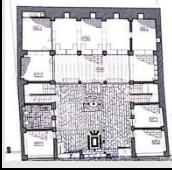
- 1- Alaaddin
Değirmen Evi
- 2- PTT Binası

Şekil 3.19: İşlev değişikliğinde uğrayan diğer yapıların konumu

Tek kattan oluşan Değirmen evi dikdörtgen plan tiplidir. Yapı düzgün kesme bazalt taştan inşa edilmiştir. Değirmen yapının orta bölümünde bulunmaktadır. İşlev değişikliği sonrası kafe ve restorana dönüştürülen yapıya asma kat ve buna bağlı olarak merdiven eklenmiştir. Yeni işlevin gerekliliği olan birimler eklenmiş ve zemin ile tavan malzemeleri yenilenmiştir.

PTT binası, merkezi bir avlu ve avlunun üç tarafında sıralanan birimlerden oluşmaktadır. Yapının batı ve doğu kanadı planları birbirini tekrarı durumundadır. Güney kanadında, üç gözlü bir eyvan yer alır. Eyvanın arka bölümünde, üç gözü olan başka bir eyvan inşa edilmiştir. Yapının bodrum katının iki ayrı girişi bulunur. İşlev değişikliği sonrası yapı içerisinde betonarme eklentiler yapılmıştır. Sonradan uygulanan sıva ve boyadan kaynaklı bozulmalar meydana gelmiştir (Tablo 3.8).

Tablo 3.8: Suriçi bölgesinde bulunan yeniden işlevlendirilmiş diğer yapılar*

Diğer Yapı Grupları	Konumu	Yapım Tarihi	Yeni İşlevi	Mülkiyeti	Kat Adedi, Yapım Tekniği	Planı	Cephesi
1-Değirmen	Cami Kebir Mah., Pirinçler Sok., No:16B (Tescilli değil)	-	Ding Değirmen Evi	Şahıs	1 Kat		
2-Konut	Savaş Mah. Yenikapı Sok. No:4 Ada:381 Parsel:3	1955	PTT Binası	PTT	Bodrum +Zemin+1 Kat		

* Tablo 3.8’de yer alan PTT binası kat planı DKVKBKM’den alınmıştır.

Suriçi bölgesinde işlev değişikliğine uğramış birçok tarihi yapı bulunmaktadır. Yapıların yaklaşık %80 i geleneksel ev yapılarından oluşmaktadır. Araştırmanın esas yapıları seçilirken kapsamlı bir tez çalışması çıkarmak adına farklı yapı gruplarından olmasına, özgün dokularını ve yapım tekniklerini büyük oranda koruyabilmiş olmalarına dikkat edilmiştir. Araştırma kapsamında incelenen Vahap Ağa Hamamı, Deliller Hanı ve İskender Paşa konağı yapıları farklı işleve sahip olmakla birlikte kazandırılan yeni işlevler de farklı amaçlara hizmet etmektedir. Yapılar, yapım tarihleri ve işlevleri nedeniyle kent belleği ile mimarlık tarihi hafızasında iz bırakabilmişlerdir. Vahap Ağa Hamamı ve İskender Paşa Konağı’nın yeniden işlevlendirilmesi yakın zamanda gerçekleşmiştir. İşlev değişikliği çok yeni olan bu yapıların akademik literatür taramasında yapılmış çalışmalara rastlanmamıştır. Bunlara ek olarak;

- Tarihi Vahap Ağa Hamamı Suriçi bölgesinde bulunan işlev değişikliğine uğramış 2 hamam yapısından biridir. Kafe olarak işlevlendirilen diğer hamam çeşitli nedenlerden ötürü kullanılmamaktadır. Vahap Ağa Hamamı konumu, tarihi doku ile modern malzemeleri birlikte barındırması gibi etkenlerden dolayı bölge halkı ve bölgeyi ziyaret eden turistlerin yoğun ilgisine maruz kalan popüler bir yapıdır. Yeni işlevi ile kalabalık grupları ağırlayabilen nitelikli bir restorana dönüştürülmüştür.

- Deliller hanı Suriçi bölgesinde bulunan işlev değişikliğine uğrayan 3 han yapısından biridir. Han Suriçi'nin en büyük tarihi yapısıdır (Tuncer, 2012). Diğer iki han satış birimleri ile kafe ve restoran olarak işlevlendirilmiştir. Otel olarak işlevlendirilen diğer tarihi yapılardan en kapsamlı olanıdır. Bağlı olduğu kurum imajına ve kent kimliğine prestij kazandıracak nitelikte bir işlev kazandırılmıştır.
- İskender Paşa Konağı büyük oranda özgün dokusunu koruyarak günümüze kadar gelebilmiş ve bünyesine hamam bulunduran ender geleneksel evlerdendir.

Bu gibi etkenlerden ötürü bu üç nitelikli yapı tez konusu olarak seçilmişlerdir.

4. VAHAP AĞA HAMAMI

4.1. Hamam

Hamam, insanların bedenlen temizlenmek için kullandığı, sıcak ve soğuk suyun birlikte bulunduğı alanlara verilen genel addır. Hamam kelimesi dilimize Arapça'dan geçmiş olup, kelimenin kökü “ısıtmak, sıcak olmak” anlamına gelmektedir. Yıkanma yeri anlamında kullanılır (Ülgen, 1950).

Hamamın ilk olarak Roma döneminde ve yıkanma amacıyla dizayn edildiğı görölmektedir. Ayrıca spor ve eğlence gibi sosyokültürel faaliyetler amacıyla da kullanılmıştır. Türklerin Anadolu'ya gelmesi ile birlikte eski hamamların temelleri üzerine yenileri inşa edilmiştir. Oluşturulan bu hamamlar zamanla ticari faaliyete dönüşmüştür. Bu durum Selçuklu ile Beylikler döneminde de devam etmiştir. Geleneksel Türk Hamamı ise son şeklini Osmanlı döneminde almış ve bu dönemde hamamların sayısı gittikçe artmıştır (Özbek Eren, 2000; Kula Say, 2007; Çınar, 2010; Aşut, 2012).

Hamamlar kullanım şekillerine ve kullanım bölümlerine göre iki gruba ayrılmaktadır. Kullanım şekilleri bakımından özel ve genel hamamlar olarak adlandırılmaktadır. Kullanım bölümlerine göre ise tek hamamlar (erkekler için yapılan hamamların günün bazı saatlerinde kadınlar tarafından kullanılması) ve çift hamamlar (bitişik nizamda olan ve biri kadınlara diğeri erkeklere ait olan çift hamam) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Çift hamamlarda genellikle erkek bölümü daha büyük olup bu bölümün giriş kapısı bir meydana ya da anayola bağlanmakta; kadın bölümünün girişi ise ikinci yola bağlanmaktadır. Özel hamamlar ise sınırlı sayıda insanın kullanımına açık olan hamamlar olup köşk, saray, konak, kışla ve tekke hamamları olarak yapılmıştır. Bu hamamların ölçüleri kullanımına göre ayarlanmış olup, küçük ölçeklilerdir (Eyice, 1960; Önge, 1988; Ertuğrul, 2009). Türk hamamının ısıtma sistemi Roma hamamlarında kullanılan sistemdir. Türk hamamı bölümleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Oğuz ve Yıldırım, 2018);

- **Soğukluk/Soyunmalık/Camekân bölümü:** Hamamın en büyük hacme sahip olan bölümüdür. Yıkanmak için gelenlerin hazırlandığı bölümüdür. Bu mekân genellikle ısıtılmaz.
- **Aralık bölümü:** Tuvalet, tıraşlık ve keçelik gibi mekânların bağlandığı bölümüdür.
- **Ilıklık bölümü:** Hamamda sıcaklığa geçmeden önceki bölümüdür. Bu mekânda fazla sığağa dayanamayan insanların temizlenip yıkanması için kurnalar ve mermer seki bulunur. Vücudun ısıya alıştırıldığı mekândır. Tıraşlık ve hela kısımları da ılıklik bölümüne bağlıdır.
- **Sıcaklık bölümü:** Yıkanma eyleminin gerçekleştiği, merkezinde göbek taşı olan kenar veya köşelerde halvetlerin olduğu mekândır. Halvetler, özel yıkanma bölümleridir. Bu bölümlerin giriş kapıları yoktur.
- **Külhan ve Su deposu:** Hamamın arka bölümüne konumlandırılan kısımdır. Külhan ocağı, su deposunun alt bölümünde bulunmaktadır. Hamamın döşemesinin alt bölümünde bulunan ve ısıtılmış hava buharının dolaşarak zemin döşemesine ısı verdiği bölüme “cehennemlik” denir (Cebioğlu, 2013).

Hamamların salgın dönemlerinde hijyen amaçlı kullanıldığı da görülmektedir. Osmanlı Dönemi’nde ortaya çıkan salgın hastalık sürecinde başka şehirlerden gelen insanlar zorunlu olarak öncelikle hamamlarda yıkanıyor daha sonra şehre giriş yapıyordu. Bu nedenle Diyarbakır Surlarında bulunan dört giriş kapısının yanında hamamlar bulunmakta idi. Ancak bu hamamların büyük bir kısmı, zaman içerisinde çeşitli sebeplerden dolayı yıkılmıştır (Akbulut, 1998).

Diyarbakır’da günümüze ulaşamayan birçok hamam yapısı bulunmaktadır. Beysanoğlu (1990), 19. yüzyıl sonlarında yaptığı çalışmalar neticesinde 23 adet hamam olduğunu ama bunlardan sadece 7 adedinin bugüne ulaştığını belirtmiştir (Beysanoğlu, 1990). Bu 7 hamam; Melek Ahmet Paşa, Behram Paşa, Çardaklı, Vahap Ağa, Deve (Deva), Kadı ve Cıncıklı Hamam'dır (Tablo 4.1).

Tablo 4.1: Günümüze ulaşan Diyarbakır hamamları (Beysanoğlu 1987; Diyarbakır Kültür Envanteri 1. cilt.)

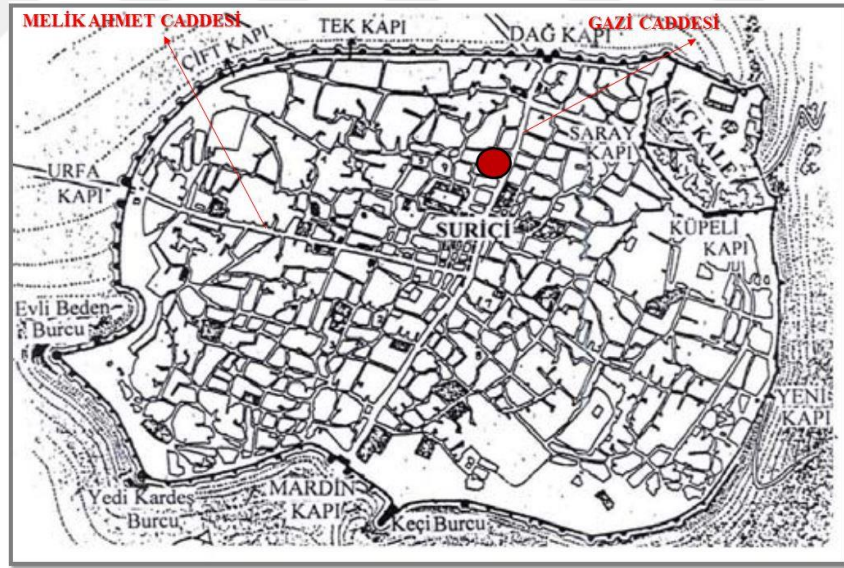
Yapı Cephesi	Yapı Adı	Konumu	Yapım Tarihi	Durumu	Mülkiyeti
1 	Deva Hamamı	Abdaldede Mah. Deva Hamamı Sok No.5 398 Ada, 3 Parsel	16. yy	Tamamı mevcut (Sağlam)	Özel Mülkiyet
2 	Çardaklı Hamamı	Dabanoğlu Mah. Kadı Cami 1.Sok. No:4-2 162 Ada, 1 Parsel	1520-1540	Tamamı mevcut (Kullanılmıyor)	Kültür ve Turizm Bakanlığı
3 	Behram Paşa Hamamı	Yeni Kapı Sok. No:59 216 Ada, 27 Parsel	1564-1567	Tamamı mevcut (Kullanılmıyor)	Kültür ve Turizm Bakanlığı
4 	Melek Ahmet Paşa Hamamı	Ziya Gökalp Mah. Melek AhmetPaşa Cad. 423 Ada, 42 Parsel	17. yy	Soyunmalık kısmı mevcut	Vakıflar Genel Müdürlüğü
5 	Vahap Ağa Hamamı	Camii Kebir Mah. Telgrafhane Sok. No: 2148 Ada, 15 Parsel	17. yy	Restore edildi	Özel Mülkiyet
6 	Kadı Hamamı	İskender Paşa Mah. Palu Sok. 165 Ada, 4 Parsel	16. yy	Tamamı mevcut (Kullanılmıyor)	Vakıflar Genel Müdürlüğü
7 	Cıncıklı Hamamı	Dabanoğlu Mah. Yiğit Ahmet Sok. 39 Ada, 17 Parsel	---	(HARABE)	Vakıflar Genel Müdürlüğü

Geçmişte ender örnekler dışında geleneksel konutlarda yıkanma mekânları bulunmamaktadır. Halkın yıkanma ihtiyaçları çarşı hamamlarında gerçekleştirilirdi. Zamanla gelişen teknoloji ve ihtiyaç taleplerinin değişmesiyle yıkanma mekânları konut yapılarının içine girmiştir. Bu nedenle çarşı hamamları işlevini giderek yitirmeye başlamıştır. Zaman içerisinde kullanılmayan Vahap Ağa Hamamı kentin ticaret aksında bulunması nedeniyle caddeye bakan cepheleri özgün dokuya zarar veren niteliksiz dükkânlara dönüştürülmüştür. Yapının bütünlüğünü bozan ve yapı kimliğine zarar veren bu uygulamanın önüne geçilmesi adına yapıyı tek elde toplayarak turizme katkı sağlayacak yeni bir işlev kazandırılmasına yönelik çalışmalara başlanmıştır. Vahap Ağa Hamam'ı yıkanma ihtiyacını karşılaması nedeniyle ıslak alanlar ve kendine has unsurları bulunmaktadır. Bu nedenle de işlev değişikliği oldukça zor olan kültür yapılarındandır. Yapıya mevcut hüviyetlerinden

sapmadan farklı fonksiyonlar vermek oldukça zordur. Mülkiyeti şahsa ait olan yapı Diyarbakır Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nce 2014 yılında restore edilmiştir. Yeniden işlevlendirilen yapı 2018 yılından bu yana restoran olarak hizmet vermektedir.

4.2. Vahap Ağa Hamamı Künyesi

Yapının Adı	Vahap Ağa Hamamı	 <p>Vahap Ağa Hamamı cephesi (URL 2)</p>
Bulunduğu yer	Camii Kebir Mah. Telgrafhane Sok. No:2 Pafta:3 Ada:148 Parsel:15 Sur/DİYARBAKIR	
Yapım tarihi	17. yy. yüzyıl olarak tarihlendirilir (Beysanoğlu, 1997).	
Güncel Adı	Fırın-ci Restoran	
Güncel işlevi	Restoran	
Mülkiyeti	Özel	
Yapının mimarı	-	
Geçirdiği onarımlar	2014 yılında restore edilmiştir.	
Renovasyon:	Zamanla değişen yaşam biçimi nedeniyle kullanılmayan hamam ticaret aksı üzerinde bulunduğundan caddeneye bakan cephesi dükkânlara çevrilmiştir. Daha sonra restore edilerek yapı birimleri özgün boyutlarına dönüştürülüp restoran olarak kullanılmaya başlanılmıştır.	

 <p>Vahap Ağa Hamamı Suriçi Bölgesindeki Konumu</p>

4.3. Vahap Ağa Hamamı Tarihçesi

Vahap Ağa Hamamı'nın yapılış tarihi net olarak bilinmemekte ancak planı incelendiğinde Osmanlı dönemine ait olduğu ve 17. yy. yapısı olduğu düşünülmektedir (DVBM, 2020). Hamamın gerçek adı Abdulvahap Ağa Hamamı'dır. Kullanım saatlerine göre gruplandırılan hamam türlerinden tek hamam grubundan olan Vahap Ağa Hamamı, sabahdan öğlene kadar erkek müşterilere ve öğleden sonra kadın müşterilere hizmet vermektedir. Buckingham (1815) Diyarbakır'da içerisinde Vahap Ağa Hamamı'nın da yer aldığı 20'den fazla hamam yapısı olduğunu belirtmiştir. William Heude (1817) ise Diyarbakır hamamlarının çoğunlukla siyah mermer malzemeden yapıldığını belirterek gösterişli ve kullanışlı olduğunu söylemiştir.

Vahap Ağa Hamamı doğu batı yönünde kareye benzer bir alana yerleştirilmiştir. Hamam şehrin ticaret merkezinde bulunduğundan, soğukluk bölümü yıllarca kiraya verilerek hamamdan ayrı olarak değerlendirilmiştir (Sami, 2017).

4.4. Mimari Özellikleri

4.4.1. Plan Özellikleri

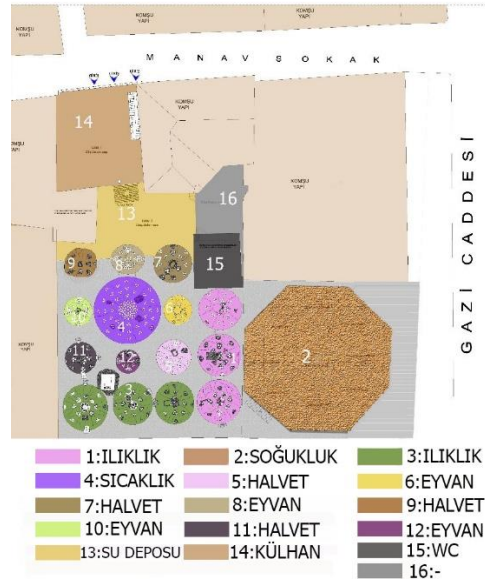
4.4.1.1. Vaziyet Planı

Vahap Ağa Hamamı Diyarbakır ilinin Sur ilçesinde Gazi Caddesi üzerinde yer almaktadır. Kentin giriş kapısının yakın mevkilerinde bulunmaktadır ve doğu batı yönünde yerleştirilmiştir. Yapının külhan bölümü Manav Sokağa açılmaktadır. Yapının Güney kısmında ise Anadolu'nun en eski camilerinden biri olan ve İslamiyet'in 5. Harem-i Şerifi olarak kabul edilen Ulu Cami yer almaktadır. Yapının batı bölümünde Ziya Gökalp'in yaşadığı ev olan Ziya Gökalp Müzesi bulunmaktadır (Şekil 4.1).

Şekil 4.1: Vahap Ağa Hamamı komşu ilişkisi

Yapının doğusunda Gazi Caddesi, Güneydoğu kısmında ise Osmanlı Dönemi Valilerinden Vezir zade Hasan Paşa tarafından 1573 yılında yaptırılan Hasan Paşa Hanı devamında Sülüklü Han bulunur (Şekil 4.2).

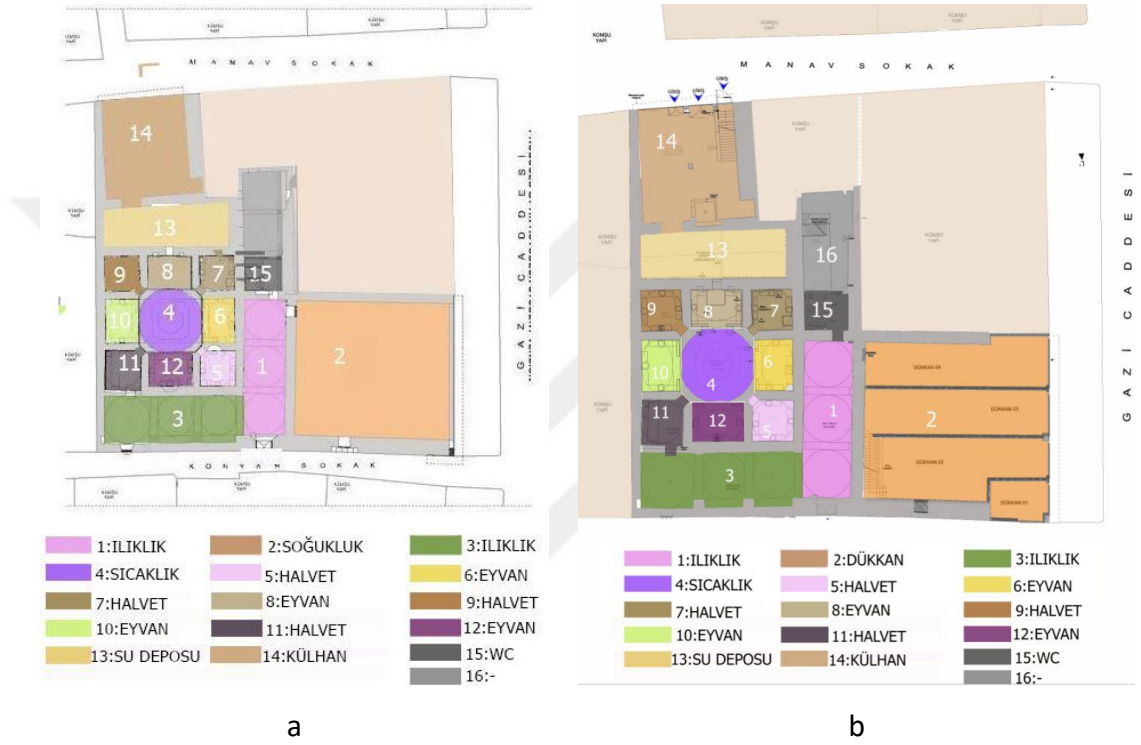

Şekil 4.2: Vahap Ağa Hamamı vaziyet planı (DVBM, 2019)

4.4.1.2. Kat Planları

Vahap Ağa Hamamı kütsel açıdan L formdadır. Sıcaklık bölümü dört eyvanlı oturma planı şeklindedir. Hamamın soğukluk bölümü 11.72x12.00 m ölçülerine ve

kare formuna sahiptir. Hamamın soğukluk bölümü ticari amaçla kullanıldığından, soğukluk bölümünün görevini ılıklik bölümü üstlenmiştir. Ilıklık bölümü “L” şeklindedir. Soğukluk mekânının kenarlarında ve köşelerinde dinlenmek için kullanılan oturma sekiler bulunmaktadır. Bu bölümün orta alanında taştan bir havuz vardır. Soğukluğa paralel olarak bulunan birinci ılıkliğin ölçüleri 3.65x11.50 m iken ikinci ılıkliğin ölçüleri 3.97x15.20 boyutlarındadır. 1 no’lu ılıklik bölümünden 3 bölmeli ve ara holü bulunan helaya geçiş yapılır (Şekil 4.3).

Şekil 4.3: (a) Vahap Ağa Hamamı planı ve (b) Vahap Ağa Hamamı rölövesi (DVBM, 2019)

Ilıklığın batısından sıcaklık sofasına geçiş yapılır. Sıcaklık bölümü hamamın en sıcak ve buharlı alandır. Bölümünün buharlı bir havaya sahip olması, kullanılan sıcak suyun etkisi ve sıcak su deposunun bu bölüme açılmasından kaynaklanmaktadır. Haçvari plan tipinde yapılan sıcaklıkta, ortalama 2.80x3.75 ölçülerinde dört eyvan ve aralarda her biri yaklaşık 2.95x3.00 ölçülerinde 4 köşe halvet hücreleri bulunmaktadır. Eyvanların ve halvetlerin duvarları boyunca oturmak için seki ve yıkanmak için taştan yapılmış kurnalar bulunmaktadır. Kurnalarda bulunan su, sıcak su deposuna aittir. Soğuk su ihtiyacı ise başka bir musluktan karşılanmaktadır. Sekilerinin üzerinde sabun, lif vb. malzemeler konulması için nişler yer alır. Yıkama eyleminde kullanılan suyun gider alanı ihtiyacı, genellikle taş zemindeki açık kanallar sayesinde sağlanır. Sıcaklığın ortasında bulunan taştan hafif bir

yükseltiyle sekizgen bir alan tasarlanmıştır. Göbek taşı olarak bilinen bu orta alan; dinlenme, ter atma ve keselenmek için kullanılır. Bu mimari eser günümüze kadar ulaşmamıştır. Ancak izlerine rastlanılmaktadır (Şekil 4.4).

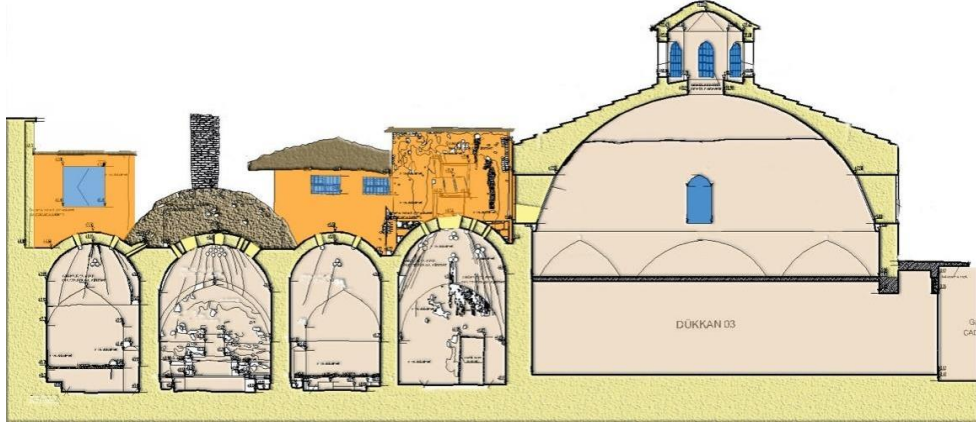
a

b

Şekil 4.4: (a) Vahap Ağa Hamamı sıcaklık sofası ve (b) Vahap Ağa Hamamı sıcaklık bölümü (Dağtekin, 2007; DVBM, 2019)

Yaklaşık 10.80x3.10 ölçülerindeki dikdörtgen planlı su deposu, sıcaklık bölümünün yanında yer alır. 7.35x7.65 ölçülerindeki külhan ise su deposunun devamında bulunur. Hamamlardaki ısıtma sisteminden dolayı su deposu ve külhan her zaman aynı aks üzerinde bulunmaktadır. Vahap Ağa Hamamı'nın su dağıtım sistemi su deposunun duvarı içine gizlenmiş maslak veya maksem adı verilen dağıtım merkezi tarafından yapılır. Maslağa gelen su, soğuk su deposuna sandığın altındaki deliklerden biri ile aktarılır. Soyunmalıkta yer alan şadırvana, ılıkliklardaki tuvaletlere ve tıraşlığa su dağıtımını ise sandığın altında bulunan diğer bir delikle yapılır. Hamamdaki pis su drenajı ise, zemindeki eğime göre sıcaklık bölümünde bulunan su giderlerinden akarak, zemin döşemesi altındaki toplama boruları ile pis su kanalına aktarılmaktadır (Ertuğrul, 2009; Dağtekin, 2007). Külhanın döşemesinin, hamamın diğer bölümlerinin döşemesinden daha düşük olduğu dikkat çekmektedir. Küreğin konforlu ve rahat kullanımı için ocağın önüne basamak yardımıyla inilir. Su deposunun tabanı bakır kazandan yapılmıştır. Bu bakır kazan sıcak su deposunun hızlıca ısınmasını sağlar. Hamamda bulunan bacalar ocaktan çıkan dumanının dışarı atılması ve ocakçının ocağa yakıt atarken zarar görmemesi için yapılmıştır. Ayrıca bu bacalar dumanı iyi çekmesi için kubbe kotuna kadar yükseltilmiştir (Yılmaz, 1988). Külhan bölümü sokağa açılır. Bu bölümün bir kısmı tuğla duvar ile kapatılarak ticaret birimine dönüştürülmüştür (Şekil 4.5).

Şekil 4.5: Hamamın Doğu-Batı mekân dizgesini gösteren kesiti (eyvan-sıcaklık-eyvan-ılıklik-soğukluk) (DVBM, 2019)

4.4.2. Cephe

Vahap Ağa Hamamı, iç mekân mahremiyet içermesi ve soğuk iklim etkeni de göz önünde bulundurularak dışa kapalı içe dönük olarak yapılmıştır. Yüksek duvarlı cephelerde, büyük gösterişli soğukluk kubbesi, fener ve az sayıda soğukluk duvarında yer alan pencereler ile hareketlilik sağlanmıştır.

Hamamın birimlerini ayırt etmek için cephelerin üst örtülerine bakmak yeterlidir. Örneğin; giriş kapısının yakınında bulunan kubbe ve fenerden bu kısmın soğukluk bölümü olduğunu, soğukluğa göre daha düşük kotta bulunan kısmın ılıklik bölümü olduğunu, soğukluk kubbesinden daha küçük ama ılıklik kubbesinden büyük kubbesi olan kısmın sıcaklık ve devamında da düz dam olan yerin külhan ve su deposu olduğu anlaşılmaktadır.

Hamamın gösterişten uzak taş kemerli bir giriş kapısı bulunmaktadır. Kütlesi basit olan hamamların süslemeleri aydınlık fenerleri ile yapılması, Vahap Ağa Hamamının basit kütlesi olan hamamlar grubuna girdiğini göstermektedir. Hamamda, moloz taş duvarlar ise geliş güzel yapılmıştır. Bu tür malzeme kullanımı hamamın diğer birimlerinde de bulunur. Hamamın doğu kısmına soğukluk bölümü cephe vermektedir. Bu cephede soğukluk bölümünün üst örtüsü olan kubbenin sekizgen kasnak üzerine oturtulduğu net bir şekilde görülmektedir. Kasnağın ortasında bulunan sekizgen planlı fenerin üç sivri kemerli penceresi bu cepheye bakmaktadır. Hamamın güney kısmına soğukluk bölümünün bir kısmı ve ılıklik bölümü cephe vermektedir. Üst örtünün kaplaması taş ve kiremitle yapılmıştır (Şekil 4.6). Yapının giriş (güney) cephesinde, ılıklik bölümüne açılan ahşap doğramalı pencere ve

hamamın giriş kapısı bulunmaktadır. Hamamın asıl girişi doğu cephesinden sağlanmakta idi. Ancak, soğukluk bölümünün bir kısmının ticari amaçlı dükkânlara dönüştürülmesiyle güneydeki kapı açılmıştır (Şekil 4.7). Güney cephesinde soğukluk bölümüne açılan ahşap doğramalı bir pencere bulunmaktadır.

Şekil 4.6: Hamamın doğu cephesi (Dağtekin, 2007)

Şekil 4.7: Hamamın güney-giriş cephesi (Diyarbakır Kültür Envanteri 1. cilt)

4.4.3. Örtü

Hamamın ana mekânı olan soğukluk bölümü kubbe ile örtülmüştür. Dışarıdan bakıldığında kubbenin sekizgen kasnak üzerine oturtulduğu görülmektedir. Kasnağın ortasında, her yüzünde sivri kemerli birer pencere bulunan sekizgen planlı aydınlık feneri yer alır. L şeklindeki ılıklik bölümü her kanatta 3'er adet olmak üzere toplamda 6 kubbe ile örtülmüştür. Sıcaklık sofası 5.50 m çapa sahip kubbe ile, eyvanlar tonozla, halvetler ise kubbeyeyle örtülüdür (Dağtekin Ekinci, 2017). Hamamda doğal aydınlatmayı sağlamak amacıyla kubbelerde filgözleri yapılmıştır. Vahap Ağa Hamamı'nın birimlerinde kullanılan örtü sistemi; iç örtü, dış örtü, geçiş elemanı ve kullanılan malzeme tipine göre Tablo 4.2'de detaylı aktarımı yapılmıştır

Tablo 4.2: Vahap Ağa Hamamı örtü sistemi malzeme ve geçiş elemanları (Dağtekin, 2007)*

Mekân	Örtü İç	Örtü Dış	Geçiş Elemanı	Malzeme (Üst Yapı)	Geçiş Elemanı Malzeme
Soğukluk	Kubbe	Kubbe	Tromp	Taş	Tuğla
Hela	Kubbe	Kubbe	Tromp	Taş	Tuğla
Birinci ılıklik	Kubbe	Kubbe	-	Taş	Tuğla
İkinci ılıklik	Kubbe	Kubbe	-	Taş	Tuğla
Sıcaklık - Merkez	Kubbe	Kubbe	Mukarnas	Taş	Tuğla
Sıcaklık- Eyvan	Beşik Tonoz	Teras	-	Taş	Tuğla
Sıcaklık - Halvet	Manastır t.	Kubbe	Tromp	Taş	Tuğla
Külhan	Sivri Tonoz	Teras	-	Taş	Tuğla
Su deposu	Sivri Tonoz	Teras	-	Taş	Tuğla

* Emine Dağtekin'in doktora tezinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

4.4.4. Aydınlatma

Vahap Ağa Hamamı'nda aydınlatma, doğal ve yapay olarak iki şekilde yapılmaktadır. Hamamda ısı kaybının engellenmesi ve işlev açısından mahremiyet içermesi sebebiyle doğal aydınlatma amacıyla kullanılan açıklıkların küçük boyutlarda olmasına dikkat edilmiştir. Vahap Ağa Hamamı'nın soğukluk bölümü kubbe yer alan aydınlık feneri, kubbe kasnağında yer alan küçük boyutlu pencereler ile zemine yakın bulunan güney cephesindeki pencere yardımıyla aydınlatılmaktadır (Şekil 4.8).

Hamamın sıcaklık ve ılıklik bölümlerinde aydınlatma, daire şeklinde yuvalara yerleştirilen ve filgözü denilen cam fanuslar ile yapılır. Hamamın ılıklik ve sıcaklık bölümlerinin kubbesinde birçok ışık deliği yer alır (Şekil 4.9). Hamamlarda doğal aydınlatmanın yetersiz kaldığı durumlarda mum, kandil ve şamdan gibi yapay aydınlatma elemanları kullanılmaktadır. Bu elemanlar hamam duvarlarında bulunan nişlere yerleştirilir (Kuban, 1976; Ertuğrul, 2009).

Şekil 4.8: Vahap Ağa Hamamı kubbe kasnağı ve aydınlık feneri (Kılıcı, 1970)

Şekil 4.9: Ilıklık bölümü kubbesi (Dağtekin, 2007)

4.4.5. İklimlendirme

Hamamda sıcaklık, ılıkılık ve halvet birimlerinde bulunan yükseltilmiş döşemeler aracılığıyla ısınma gerçekleşir. Sıcaklık ve su deposunun altında yer alan ateşlikten çıkan sıcak hava, bu döşemelerin aralarından kanallar aracılığıyla hamama dağıtılır. Sıcak havanın dağıtımını sağlayan cehennemliklerdeki havayı dışarı çıkarmak için ise tüfeklik adı verilen künkler kullanılmaktadır (Ertuğrul, 2009).

Vahap Ağa Hamamı'nda olduğu gibi günümüze kadar ulaşmış tüm hamamlarda sıcaklık mekânlarında ısı kaybının minimum seviyede tutulması amaçlanır. Bu nedenle pencereler, soğukluk ve külhan duvarları ile kubbe kasnağında yer alır. Penceresiz olan mekânlarda temiz hava ihtiyacı tonoz ve kubbede bulunan filgözleriyle karşılanmaktadır.

4.4.6. Süsleme

Vahap Ağa Hamamı'nda, işlev bakımından dışa kapalı olması nedeniyle dış cephelerde ihtişamdıktan kaçınıldığı görülmektedir. Dış duvarlar özensizce yapılmıştır. Bazalt taşın ağırlıklı kullanıldığı iç mekânda süsleme, yapımında mermer kullanılmış olan kurnalar ve oturma yerlerinin yan kısımlarıyla kolun dayanabileceği yardımcı yerlerde görülmektedir.

4.4.7. Yapım Tekniği ve Malzeme

Vahap Ağa Hamamı'nda farklı kalınlıklardaki duvarlar ana taşıyıcı olarak yer almaktadır. Yapıdaki açıklıkları geçmek için kubbe ve tonoz kullanılmıştır. Üst örtü yağma yapım sistemleri kullanılarak inşa edilmiştir. Hamamda kullanılan malzemeler taş, tuğla, mermer, metal, cam, ahşap ve alçıdır. Yapıda ana malzeme olarak bazalt

taş ve tuğla malzeme kullanılmıştır. Çok sert ve işlenmesi zor olan bazalt taş, kesme taş yapıların içinde ve giriş cephelerinde, giriş kapısının çevresinde, kemerlerde, pencere sövelerinde kullanılmıştır. Ayrıca hamamın iç mekânının zemini de kesme bazalt taş ile döşenmiştir. Pencere ve filgözlerinde ise cam malzeme kullanılmıştır. Göbek taşında mermer malzeme kullanıldığı görülmektedir. Tuğla malzeme ise örtü ve geçiş sistemleri ile kapı ve pencere açıklıklarında kullanılmıştır. Moloz taş, temel duvarlarda ve cephe malzemelerinde kullanılmıştır. Ayrıca sıva ve horasan harcı da görülmektedir (Şekil 4.10).

Duvarın örgüsü taş kırıntılarından elde edilmiş kumla oluşturulan harç malzemesiyle inşa edilmiştir. Ancak yapılan onarım çalışmalarında, taşların arasındaki derzlerde çimento harcı kullanılmıştır.

Kapı ve pencerelerin doğramalarında ahşap malzeme kullanılmıştır. Bölgede yer alan hamamlarda ahşap malzeme kullanımının az olmasının nedeni taş rezervlerin yoğun olması ve yapılardaki taş geleneğinin varlığıdır. Kullanılan ahşap bölgede yetişen meşe ve gürgen ağaçlarından elde edilmiştir (Dağtekin, 2007). Onarım çalışmalarında çimento karışımlı harç kullanılması ve onarımında gerekli özenin gösterilmemesi nedeniyle yapıda yapısal bozulmalar meydana gelmiştir.

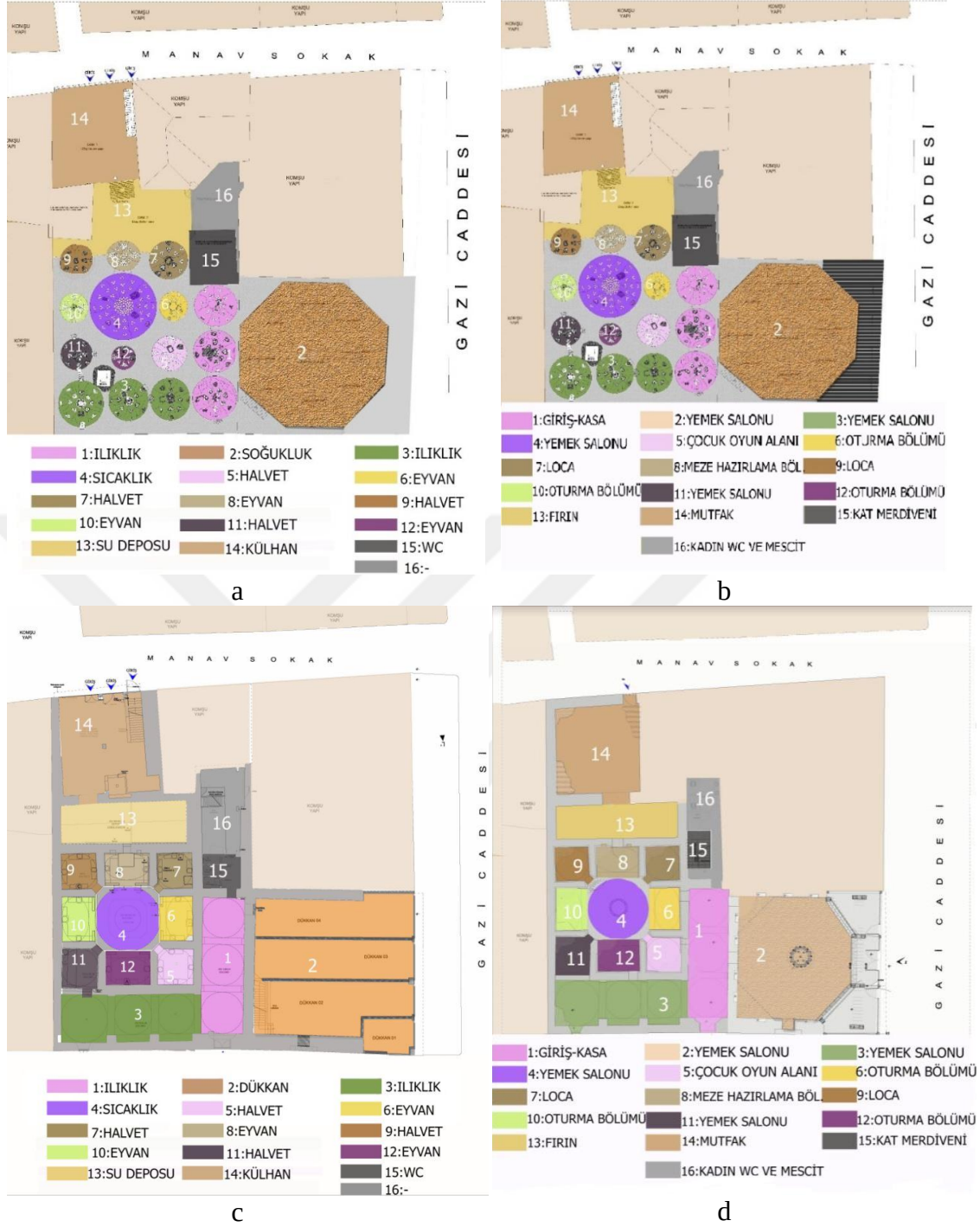
Şekil 4.10: Hamamda uygulanan taş, tuğla ve ahşap malzeme uygulamaları (DVBM, 2020)

4.5. Yeni İşlevin İrdelenmesi ve Yapılan Müdahaleler

FIRIN-Cİ RESTORAN GENEL BİLGİLER		
Arsa Alanı	618,77	
Kat sayısı ve strüktür sistemi	Zemin +1 Kat Yığma+Çelik	
Restorasyon projelendirme çalışmaları	2010-2014	
Yeni işlevin etkin kullanım yılı	2018	

Fırın-ci Restoran doğu cephesi

Restoran kentin ticaret aksı üzerinde bulunması nedeniyle yoğun trafiğe maruz kalmaktadır. Kentsel sit alanı olan bölgede otopark sorunu yaşanmaktadır. Restoranın kendine ait otoparkının olmayışı olumsuzlukları beraberinde getirmektedir. Yeniden işlevlendirme ile hamamın soğukluk, ılıkılık, sıcaklık bölümleri; giriş, kasa ve yemek salonlarına dönüştürülmüştür. Sıcaklık bölümündeki 1 halvet hücresi çocuk oyun alanına diğer 3 hücre localara dönüştürülmüştür. Su deposuna açılan eyvan bölümü meze hazırlama birimi olarak kullanılmaktadır. Tıraşlık bölümü kadın wc, mescit olarak tasarlanmış ve alan yetersizliğinden bu bölümde ek kat çıkılarak erkek wc, mescit birimleri çözümlenmiştir. Su deposu ve külhan bölümleri mutfak birimlerine dönüştürülmüştür (Şekil 4.11).

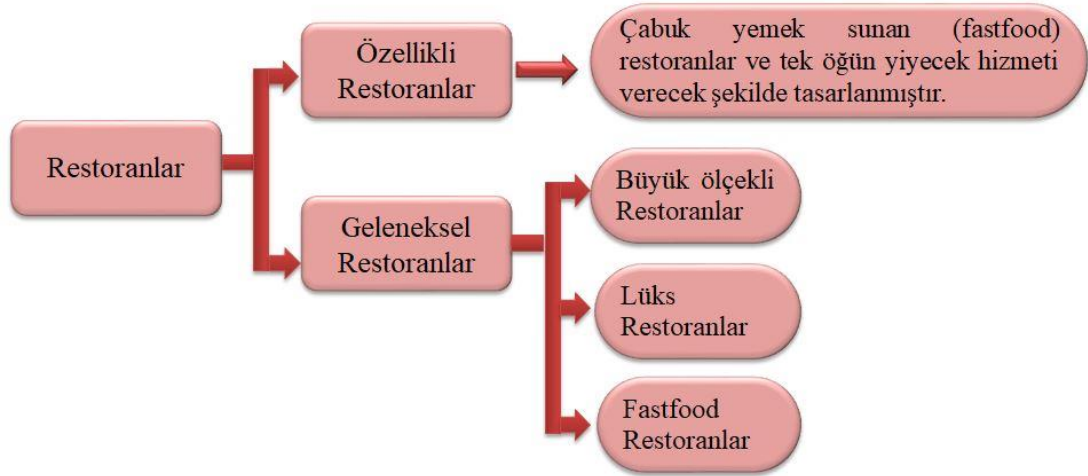

Şekil 4.11: (a) Vahap Ağa Hamamı vaziyet planı, (b) Fırın-ci Restorana dönüşen yapının vaziyet planı, (c) Vahap Ağa Hamamı rölövesi, (d) Fırın-ci Restoran rölövesi (DVBM, 2020)

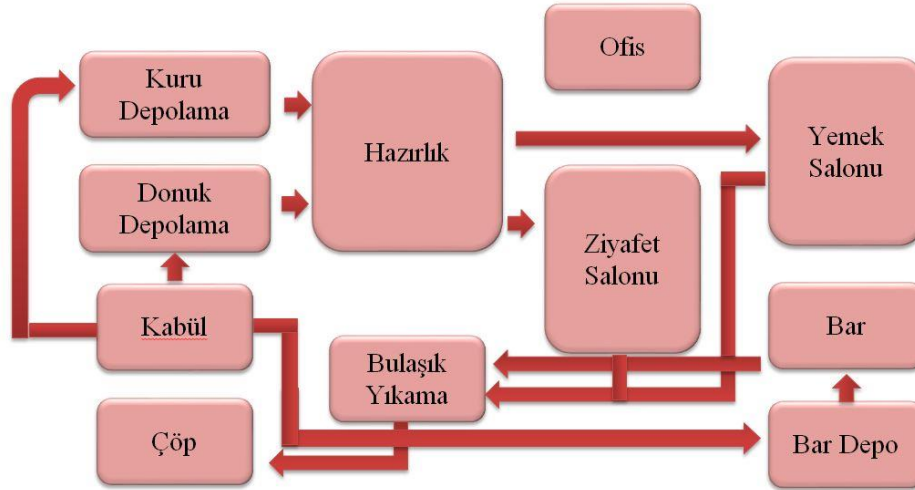
4.5.1. Mekânsal Gerekliklik ve Yapılan Müdahaleler

Pek çok restoran türü olmasına karşın tasarım ilkeleri bütün restoranlar için aynıdır. Bundan dolayı aynı diyagram kullanılır ancak tasarım farklıdır. Örneğin giriş, bekleme, kasa alanı, yemek alanı, mutfak, ofis, tuvalet, personel alanı ve çöp alanı aynıdır (Piotrowski, 2007) (Şekil 4.13). Fırın-ci Restoranın mekânsal boyutları ve

gerekliliklerini tespit edebilmek için öncelikle hangi restoran gruba girdiği belirlenmelidir.

Şekil 4.12: Restoran türleri (Aktaş, 2011: 4)

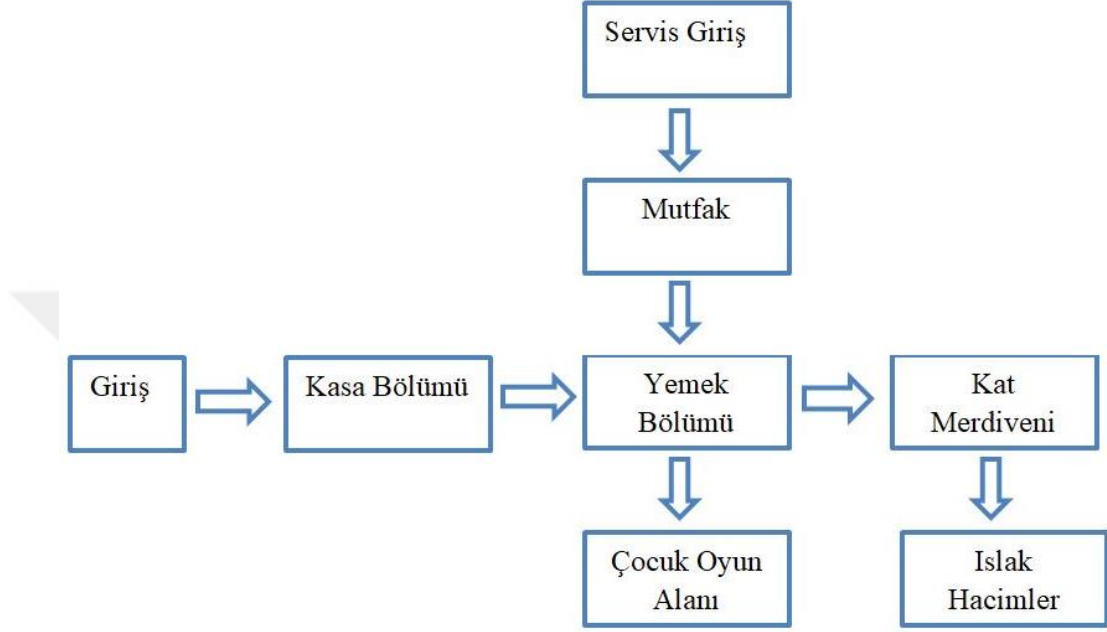

Şekil 4.13: Restoran yerleşim şeması (Brichfield, 2008)

Plan şeması, iç mekân tasarımı, sunduğu yemek hizmeti, müşteri portföyü ve işletme çalışanları ile yapılan görüşmeler sonucunda Vahap Ağa Hamamı'nın geleneksel restoran grubuna girdiği tespit edilmiştir (Şekil 4.12).

Restoranlarda, içecek servisinin yapıldığı bölüme bar denir. Barlar, yalnız gelen insanlar için tercih sebebiyken, masa bekleyenler için de uygun bir alandır. Bu mekân Fırın-ci restoranda bulunmamaktadır. Fırın-ci restorandaki bir diğer mekânsal eksiklik, çalışanların kullanımı için gerekli personel odasıdır. Üstelik bazen müşteri tuvaletinden ayrı olarak düşünülünecek ek bir bölüme gerek duyulur. Ayrıca restoran müdürü ve yardımcısının kullanımı için gerekli idari birimler

bulunmamaktadır. İdari birimler, mutfak ve yemek alanından ayrı güvenli bir yerde olması gereken alanlardır (Stipanuk, 1992). Tuvalet bölümünün ise yemek alanıyla doğrudan bağlantılı olacak şekilde yapılması istenir. Ancak görsel olarak bu bağlantının hissettirilmeden yapılması gerekir. Fırın-ci restoranda bu ayırım doğru şekilde yapılmıştır (Tüz ve Ebese, 2014).

Şekil 4.14: Fırın-ci Restoran mekân organizasyonu

Mutfak ve yeme alanı mesafeleri arasında belirli bir oran vardır. Bu oranın değişmesi ile bazı dezavantajlar oluşur. Müşteriye yemek kokusu, sıcaklık, gürültü gibi rahatsızlıklar vermesi iki mekânın çok yakın olmasıyla ilgili bir problemdir. Ancak servisin sorun olması, yemeklerin soğuması, personelin fazladan koşuşturması, gürültü ve kazaların oluşabilmesi ise iki mekân arasındaki mesafenin açıldığı durumlarda görülür. Fırın-ci restoranda yemeklerin soğumasına sebebiyet verecek kadar olmasa da iki mekân arasındaki mesafe personeli zaman içerisinde yorabilecek düzeydedir.

Restoranlarda en büyük alanı kaplayan mekân genellikle yemek yeme alanıdır. Bundan dolayı tasarım yapılırken, bu alanları daha özel kılmak için yemek alanını parçalara ayıran seperasyonlar kullanılır (Tüz ve Ebese, 2014). Fırın-ci restoranda masalar arası saksıda çiçekler kullanılmış ancak bu ayırım yeterli düzeyde sağlanamamıştır. Bu kısımların gün ışığından daha fazla yararlanabilmesi için konum

olarak doğuda veya güneyde, mutfakın ise kuzey yönünde konumlandırılması tavsiye edilir (Özay, 1998).

Tablo 4.3: Vahap Ağa Hamamı'nın Fırın-ci Restoran'a dönüşümünün katlara göre dağılımı ve mekânsal analizi

Katlar	Birim Numarası	Önceki İşlevi	Alan	Günümüz İşlevi	Bölümü
Zemin Kat	1	Ilıklık	40,57 m ²	Giriş-Kasa	Giriş Bölümü
	2	Soğukluk	151,43 m ²	Yemek Salonu	Yemek Bölümü
	3	Ilıklık	45,40 m ²	Yemek Salonu	
	4	Sıcaklık	29,28 m ²	Yemek Salonu	
	5	Halvet	9,17 m ²	Çocuk Oyun Alanı	
	6	Eyvan	10,15 m ²	Oturma Bölümü	
	7	Halvet	9,02 m ²	Loca	
	8	Eyvan	10,22 m ²	Meze Hazırlama Bölümü	Mutfak Bölümü
	9	Halvet	9,02 m ²	Loca	Yemek Bölümü
	10	Eyvan	10,34 m ²	Oturma Bölümü	
	11	Halvet (duvarı yıkılmış)	12,10 m ²	Yemek Salonu	
	12	Eyvan	10,34 m ²	Oturma Bölümü	
	13	Su Deposu	34,20 m ²	Fırın	Mutfak Bölümü
	14	Külhan	58,75 m ²	Mutfak	
	15	Wc	12,71 m ²	Kat Merdiveni	Düşey Sirkülasyon bölümü
	16	-(Ek Birim)	2,84 m ²	Kadın Wc	Ortak Kullanım Alanları (Islak Hacimler Bölümü)
			8,93 m ²	Kadın Mescit	
Asma Kat (ek kat)	-	-(Ek Birim)	2,84 m ²	Erkek Wc	
			8,93 m ²	Erkek Mescit	

Restoran alan dağılımında toplam alanın % 50 si yemek alanı, %30'u mutfak ve %20 servis alanı olmalıdır (Almanza ve Kotschevar, 1985). İhtiyaç duyulan yemek alanı sandalye başına minimum 1.6 m² olmalıdır (Neufert, 2002:456; Tüz ve Ebese, 2014). Bu durumda Fırın-ci restoranın ortalama 220 olan sandalye sayısına göre ihtiyaç duyulan alanlar; 352 m² yemek alanı, 211 m² mutfak ve depolama alanları, 140 m² servis ve diğer birimler şeklindedir. 200–400 Aralığında sandalye sayısına sahip olan restoranların 3 kabinli erkek ve 4 kabinli kadın tuvaleti bulundurması gereklidir (Neufert, 2002: 456). Bu doğrultuda oluşturulan Fırın-ci Restoran'ın mekânsal analizi Tablo 4.4'te verilmiştir.

Tablo 4.4: Fırın-ci Restoran mekânsal boyut ve kapasite analizi

Fırın-ci Restoran	Kasa	Bar	Yemek Salonu	Wc	Mutfak Birimler	Depo Alanları	Personel Birimleri
Mevcut	✓	X	✓	✓	✓	✓	X
Mekânsal Büyüklük	Yetersiz	-	Yetersiz	Yetersiz	Yetersiz	Yetersiz	-
Mekânsal Gerekliklik	Yeterli	-	Yetersiz	Engelli wc, 1 erkek ve 2 kadın wc eksik.	Yetersiz	Yetersiz	-

Fırın-ci Restoran, tarihi değeri olan bir yapının işlev değışikliğı ile oluşturulduğunda dolayı planlama yapılırken mekân boyutları ve ulaşım kolaylığı dikkate alınmıştır. Restoranda engelli ziyaretçiler için alınan önlemler yetersizdir. Hamamın mekânsal dönüşümünde plan kurgusunun korunmasına dikkat edilmiş ve mekân tasarımında taşınabilir donatıların kullanımına ağırlık verilmiştir.

4.5.1.1. Giriş Bölümü

Yapının giriş bölümünde, özgün dokusunu kaybetmiş olan zemin temizlenerek bazalt kaplama yapılmıştır. Giriş kapısı kırılmış, mevcutta boş kalmıştır. Restorasyon sonrası ahşap malzemeden yapılmış bir kapı kullanılmıştır. Hamam zemini yol kotuna göre daha alçaktır. Önceki yıllarda tek basamakla girilen hamam, rıht yüksekliği fazla olduğundan dolayı işlev değışikliğı sonrası iki basamağı dönüştürülmüştür. Giriş holünde restoranın ismini taşıyan kompozit malzemeden yapılmış ışıklı bir tabela bulunmaktadır. Yine girişin sağ tarafında ahşap ve mermerin birlikte kullanılmasıyla oluşturulan, kasa (müşterilerin ödeme yaptığı bölüm) işlevini gören bir banko ve hemen yan tarafında ayaklı metal askılık bırakılmıştır. Hamamın kurnaları çiçek saksısı olarak değerlendirilmiştir. Bu tarz çiçekler restoranın farklı bölümlerinde kullanılmıştır. Giriş bölümün aydınlatması tavanda bulunan fil gözlerinin yanı sıra, hareketli modern spot ışıklarla ve ayaklı aydınlatmalar ile sağlanmaktadır (Şekil 4.15).

a

b

Şekil 4.15: (a) Ilıklık bölümü restorasyon aşamasındaki görseli ve (b) İşlev değişikliği sonrası Fırın-ci Restorana dönüşen yapının giriş holü (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Bu bölümden ana salona (2 no’lu soğukluk bölümü) açılan biri kemerli diğeri düz olmak üzere iki adet geçiş bulunmaktadır. Bölümün devamında ahşaptan yapılmış dört kişilik masalar konumlandırılmıştır. Girişin karşısında tuvalet birimlerine açılan ahşap bir kapı bulunur. Bu duvar çinilerle süslenmiştir (Şekil 4.16).

a

b

Şekil 4.16: (a) Vahap Ağa Hamamı 1 no’lu mekân (ıllıklık bölümü) ve (b) Mekanın işlev değişikliği sonrası durumu (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

4.5.1.2. Yemek Bölümü

Soğukluk: Bölümün duvarlarında bulunan ve sonradan kapatılan nişler, açılıp özgün haline dönüştürülmüştür. Nişlere su, tuzluk, peçete gibi sürekli kullanım gerektiren malzemeler bırakılmıştır. Niş diplerine LED aydınlatmalar yerleştirilmiştir. Bölümün orta alanında bulunan şadırvan çiçekliğe dönüştürülmüştür. Çiçekliğin etrafı ahşap korkulukla çevrelenmiş ve üzerine dekoratif amaçlı bronz renkli metal kafes

geçirilmiştir. Etrafı yumuşak kumaş dokulu sabit oturma birimleriyle çevrelenmiş ve bunlara ahşap masa sandalyeler eşlik etmiştir. Yine duvar diplerine hareketli oturma birimleri yerleştirilmiştir (Şekil 4.17).

a

b

Şekil 4.17: (a) Soğukluk biriminin güney kanadı ve (b) İşlev değişikliği sonrası durumu (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Soğukluğa geçmiş yıllarda eklenen betonarme kolon kirişlere kompozit kaplamalar uygulanmıştır. Yola bakan bölümde yükseltilmiş döşeme kullanılarak mekân içinde sınırlandırmaya gidilmiştir. Bu bölüme iki basamakla çıkılmaktadır. Bölücü duvarlar kullanılarak yarı kapalı localar oluşturulmuştur. Tavanında ahşap ve kompozit kaplama kullanılmıştır (Şekil 4.18).

a

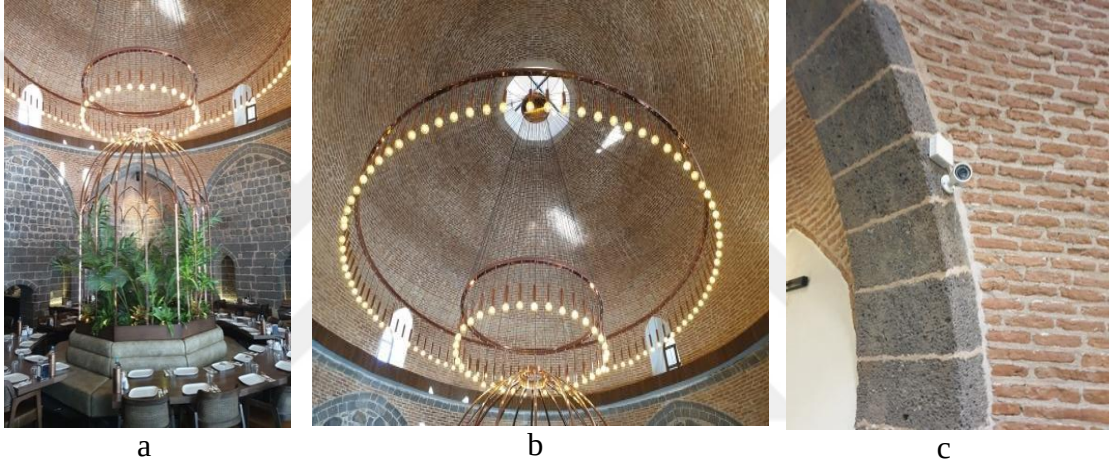
b

Şekil 4.18: (a) Soğukluk bölümünün (betonarme eklentinin yapıldığı) doğu cephesi ve (b) işlev değişikliği sonrası durumu (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Duvarlardaki sıva kalıntıları temizlenerek özgün doku ortaya çıkarılmıştır. Mekânın zemini bazalt kaplamadır. Mekân duvarlarında bulunan kimi nişlere kullanım alanını artırmak amacıyla ahşaptan raflar yapılmıştır. Mekânın ısınma ve soğutması duvar

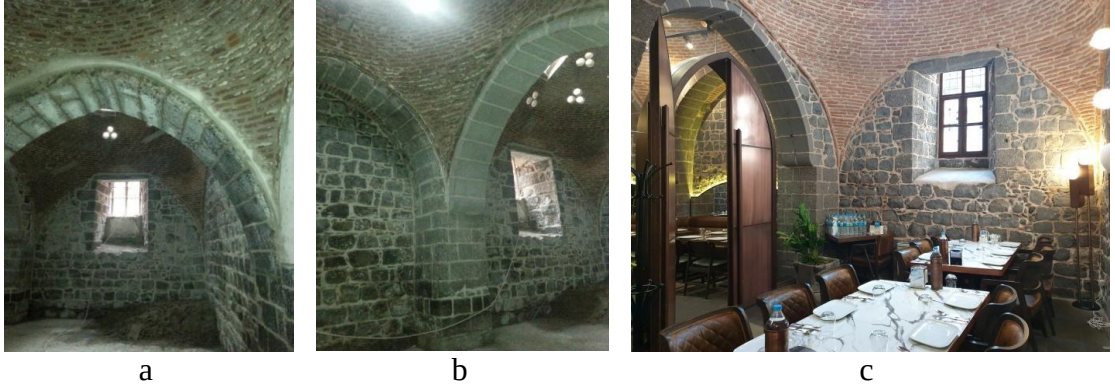
diplerine konumlandırılmış dekoratif ahşap kaplamalı elektrikli petekler ve klimalarla sağlanmaktadır.

Aydınlatma elemanı olarak modern sarkıtlar, şadırvanın üst bölümünde bulunan geniş yuvarlak formlu bir avize ve ahşabın içine gömülmüş spot ışıklar kullanılmıştır. Orta alanda bulunan devasa boyuttaki avize, farklı büyüklükteki krom renkli iki çemberin iç içe geçirilmesiyle oluşturulmuştur. Çemberlerden tek sıra ampuller sarkıtılmıştır. Avize halatlar ile tepe noktasında bulunan aydınlık fenerine bağlanmıştır. Güvenliği sağlamak amacıyla çeşitli noktalara güvenlik kamerası yerleştirilmiştir (Şekil 4.19).

Şekil 4.19: (a) Soğukluk bölümünün orta alanında bulunan çiçeklik ve avize, (b) Aydınlık fenerine bağlanmış avize, (c) Restoranın kemer bölümüne yerleştirilmiş güvenlik kamerası (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Ilıklık: Yapının 3 numaralı ılıklik bölümünden 11 numaralı halvet bölümüne, ahşap doğramalı cam kapı ile geçiş sağlanmaktadır. Diğer mekânlarda yapılan duvar, zemin gibi genel işlemleri burada da görmekteyiz. Tavanda bulunan fil gözleri ve modern aydılratma elemanları kullanılarak mekân aydınlığı sağlanmıştır (Şekil 4.20). Hareketli mobilyaların özgün dokuya uygunluğu açısından doğal ahşap görünümlü olmasına dikkat edilmiştir.

Şekil 4.20: (a) Hamamın 3 no’lu Ilıklığının 11 no’lu Halvet ile Birleştiği Bölüm (b) 3 no’lu Ilıklık Bölümü (c) Bölümün İşlev Değişikliği Sonrası Görseli (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Kemer diplerine deri dokulu sabit oturma birimleri yapılmıştır. Bunlara hareketli masa, sandalyeler eşlik etmektedir. Duvarlarda kemerlere paralel tasarlanmış aynalar kullanılmıştır. Aynaların üstüne duvara sabitlenmiş modern aydınlatmalar kullanılmıştır (Şekil 4.21).

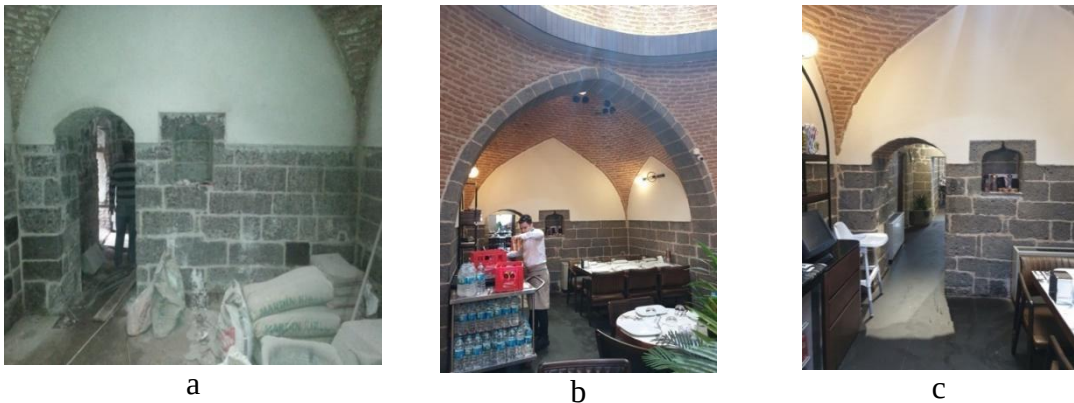
Şekil 4.21: (a) 3 no’lu Ilıklık mekânından 1 no’lu Ilıklığa bakış, (b) 3 no’lu Ilıklık mekânının işlev değişikliği sonrası durumu, (c) 3 no’lu Ilıklık bölümü işlev değişikliği öncesi restorasyon aşamasındaki durumu, (d) 3 no’lu Ilıklık bölümü işlev değişikliği sonrası durumu (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Sıcaklık Sofası: Ilıklığın paralelinde bulunan bu bölüm, yapının hizmet alanlarıyla oturma birimlerinin kesişim noktası konumundadır. Buradan mutfak, mescit, çocuk oyun alanları ve giriş bölümüne geçişler bulunmaktadır. Sıcaklık sofasının orta bölümünde bulunan çokgen planlı göbek taşı kaldırılıp çiçekliğe dönüştürülmüştür. Çiçekliğin etrafına hareketli oturma birimleri yerleştirilmiştir. Aydınlanma, sofanın kubbesinde bulunan filgözü adı verilen cam fanuslar ve modern aydınlatmalar ile yapılmaktadır (Şekil 4.22).

Şekil 4.22: (a) Hamamın sıcaklık sofasının işlev değişikliği öncesi durumu, (b) Sıcaklık sofasının işlev değişikliği sonrası görünümü, (c) Sıcaklık sofası kubbesi (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Eyvan (6 no’lu mekân): Mekân işlev değişikliği sonrası bir kısmı oturma birimi olarak, diğer kısım ise müşterilere hizmet etmek amacıyla düzenlenmiştir. Bölümde çekmeceli ahşap bir dolap, üzerinde sipariş bilgisayarı, metalden yapılmış raflı ve tekerlekli içecek servis arabası ve çocuklu aileler için bulundurulmuş mama sandalyesi bulunmaktadır. Duvar dibinde elektrikli petek ve duvar yüzeyinde aydınlatma elemanları konumlandırılmıştır (Şekil 4.23).

Şekil 4.23: (a) 6 no’lu Eyvan mekânının restorasyon aşamasındaki görseli, (b,c) İşlev değişikliği sonrası servis ve oturma alanına dönüşen mekânın görselleri (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Halvet (7 no'lu mekân): İşlev değişikliği sonrası restoranın özel oturma birimine dönüştürülmüştür (Şekil 4.24). Bölümün duvarlarında bulunan sıva kalıntıları temizlenip gerekli onarımlar yapıldıktan sonra boyama işlemi yapılmıştır. Tavanda modern aydınlatma elemanı kullanılmıştır.

Şekil 4.24: (a) 7 no'lu Halvet mekânı işlev değişikliği öncesi restorasyon aşamasındaki görseli (b) Mekanın işlev değişikliği sonrası loca/özel oturma alanına dönüşümü (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

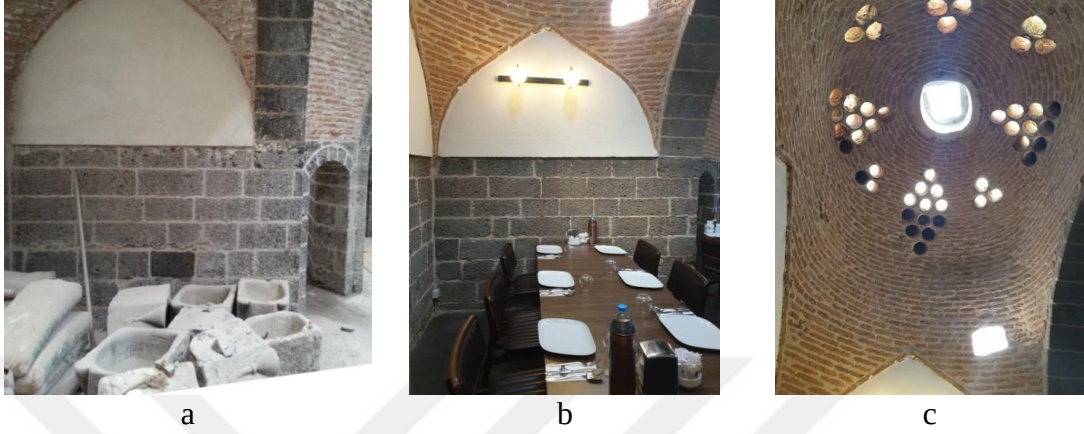
Halvet (9 no'lu mekân): 7 numaralı halvet mekânıyla benzer uygulamalar burada da yapılmıştır. Mekâna giriş düşük kotlu, dar ve yuvarlak kemerli bir geçişten sağlanmaktadır. Bu alanlar özel günler için müşterilerin isteği doğrultusunda düzenlenmektedir (Şekil 4.25).

Şekil 4.25: 9 nolu Halvet mekanının işlev değişikliği öncesi ve sonrası durumu (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Eyvan (10 no'lu mekân): Bölüm işlev değişikliği sonrası oturma alanlarına dönüştürülmüştür. Bölümün aydınlatması, duvara sabitlenmiş modern aydınlatma

elemanı ile tonozda bulunan fil gözü cam fanuslarla sağlanmaktadır. Duvardaki sıva kalıntıları temizlenip bozulmalar, yıkılmalar onarılmıştır. Duvarın tuğla bölümü sıva ve boya ile kaplanmıştır (Şekil 4.26). Bölümün alt köşe noktalarında yeni döşenmiş olan tesisatın izleri görülmektedir.

Şekil 4.26: (a) Hamamın 10 no'lu Eyvan mekânı-işlev değişikliği öncesi, (b) Eyvanın işlev değişikliği sonrası oturma alanına dönüşümü, (c) Eyvanın üst örtüsü (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Halvet (11 no'lu mekân): Hamamın 11 numaralı halvet bölümü 3 numaralı sıcaklık bölümüyle birleştirilip tek mekâna dönüştürülmüştür. Hamamın önceki planlarına bakıldığında bu iki mekânı ayıran duvarın varlığı görülmektedir. Fakat zamanla yıkılan bu duvar yenilenmemiştir. Tek mekân olarak tasarlanan bölüm özel merasimlerin, toplantıların ve kalabalık grupların ağırlanabileceği bir alana dönüştürülmüştür. Halvetin sıcaklık bölümüne bakan açıklık, saydam cam ile kapatılarak şeffaflık sağlanmış ve özgün doku korunmuştur. Ortalama 20 kişinin aynı anda oturabileceği bölümün kısa kenarında bulunan duvara TV yerleştirilmiştir. Televizyon ile duvar arasına dekoratif amaçlı kromdan TV ünitesi sabitlenmiştir. Tepe noktasına güvenlik kamerası yerleştirilmiştir. Modern aydınlatma elemanları kullanılmıştır (Şekil 4.27).

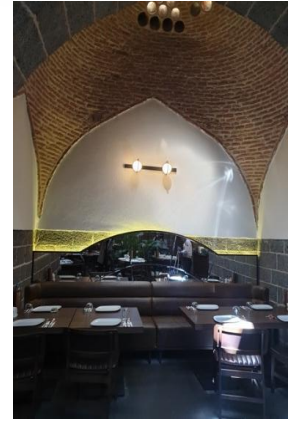
a

b

Şekil 4.27: (a) Hamamın 11 no’lu Halvet mekânının restorasyon aşamasındaki görseli (3 nolu Ilıklık mekânıyla birleştirilmiş), (b) Halvet mekânının işlev değişikliği sonrası görünümü (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Eyvan (12 no’lu mekân): Oturma birimine dönüştürülen mekânın duvar dibine, deri malzemeden yapılmış oturma grubu yerleştirilmiştir. Birimin duvarına, yuvarlak kemerli köşe noktaları dik açılı olan bir ayna sabitlenmiştir. Aynanın üst yüzeyi ile duvar arasına LED aydınlatma şeridi çevrelenmiştir. Fakat bu ayna, yapının özgün halindeki duvarda bulunan nişi kapatmıştır. Duvarda bulunan aydınlatma elemanı ve fil gözü cam fanuslar ile aydınlanma sağlanmaktadır (Şekil 4.28).

Şekil 4.28: 12 nolu sıcaklık-Eyvan bölümünün işlev değişikliği öncesi ve sonrası görünümü (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

4.5.1.3. Çocuk Oyun Alanı

Yapının 5 no’lu halvet bölümü çocuk oyun alanı olarak işlevlendirilmiştir. Duvarda ve zeminde gerekli temizleme ve onarım işlemleri yapıp zemin halı kaplanmıştır. Duvarlarda çocukların ilgisini çekebilecek şekilde tasarlanan ışıklı, şekilli objeler kullanılmıştır. Bu bölümün halvet mekânı olması dolayısıyla dışa açılan herhangi bir

4.5.1.4. Mutfak Bölümü

a

b

78

Bölümde kullanılan soğuk meze standı metal strüktürlü ahşap kaplamadan yapılmıştır. Üst yüzeyi daha çok çeşit barındırabilmesi amacıyla bölümlendirilmiştir. Sıcak meze standı aynı malzemelerden yapılmıştır. Standın üstüne hazır bulunan yiyecekleri ısıtma amaçlı elektrikli ısıtma gereçleri bırakılmıştır. Hemen yanında hazırlık tezgâhı ve tavanda geniş hacimli bir havalandırılma yapılmıştır. Havalandırma mevcutta bulunan bacaya bağlanmıştır. Mutfak kapısının yan tarafında metalden yapılmış bir raf ve yangın söndürme tüpü bırakılmıştır (Şekil 4.31).

Şekil 4.31: Eyvanda sıcak ve soğuk mezelerin hazırlandığı bölüm (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Su Deposu: Hamamın su deposu olarak kullanılan bölümü, konumu ve işleve uygunluğu açısından restoranın mutfak-fırın birimine dönüştürülmüştür. Su deposu duvarlarında zemin içerisinde bozulmalar, dökülmeler ve yosunlaşmalar görülmektedir. Toprak zemin dokusunun bazı yerlerinde çökmeler meydana gelmiştir. İşlev değişikliği sonrası duvarlar ve zemin seramik kaplama yapılmıştır. Tavandaki bozulmalar giderilerek floresan LED aydınlatma elemanları kullanılmıştır (Şekil 4.32).

Şekil 4.32: (a) Su deposunun işlev değişikliği öncesi görünümü, (b) İşlev değişikliği sonrası mekânın bir kısmının ızgara hazırlama bölümüne dönüştürülmesi, (c) İşlev değişikliği sonrası mekânın diğer bölümünün fırına dönüşümü (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Depo fırın ve ızgara hazırlama bölümü olarak dekore edilmiştir. Girişin sağ tarafına ızgara ocağı yerleştirilmiş, buzdolabı dondurucu gibi çeşitli mutfak gereçleri konumlandırılmıştır. Sol tarafına ise taş fırın ocağı dizayn edilmiştir. Izgara ve fırının duman bacaları tavanda birleştirilerek su deposunun devamında bulunan külhan bacasına bağlanmıştır.

Külhan: Bölüm mevcutta mutfakın devamı olarak kullanılmaktadır. Su deposundan külhan bölümüne geçiş kemerli derin bir geçitle sağlanmaktadır. Yapının eski planlarına göre su deposundan külhana geçiş bölümünde bulunan mekân kaldırılmıştır. Restoran mutfak alanının kısıtlı olmasından ötürü dağınık ve düzensizdir. Küçük mekânda geniş hizmet verilmeye çalışılmasından ötürü iç içe geçmişlik görüntüsü hâkimdir (Şekil 4.33).

Şekil 4.33: Külhan bölümünün işlev değişikliği öncesi ve sonrası görünümü (DVBM, 2019; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

4.5.1.5. Islak Hacimler Bölümü

Tıraşlık/Hela: Yapının bu bölümü zemin katta tıraşlık, hela, betonarme kolonlar ile yapılan ek (komşu kapı) ve birinci katta bu ekin devamı şeklinde idi. Yapılan işlev değişikliğinin ardından mekânın iç kısımları tamamen yıkılmış ve restoran ihtiyaçlarına uygun bir şekilde planlanmıştır. Restoranda ikişer kabinli kadın, erkek tuvaletleri ve bunlarla bağlantılı birer adet mescit bulunmaktadır. Bu mekânlar altlı üstlü konumlandırılmıştır. Ilıklık bölümü bitiminden kat merdiveni, wc ve mescit holüne geçiş yapılmaktadır. Üst kata ulaşımı sağlayan merdiven bu bölümde tasarlanmıştır. Yapının geneli tek katlıdır. Ancak bu birimleri barındıran bölüm iki katlıdır. Çatıya ulaşım buradan sağlanmaktadır. Yapının bu bölümü tarihi dokudan tamamen uzak modern malzemeler kullanılarak tasarlanmıştır. Bölümün duvarlarına püskürtme sıva kaplaması yapılmıştır. Zemin kat holünün duvarında dekoratif amaçlı ahşap kullanılmıştır. Birinci katın merdiven bitiminde bulunan mescit duvarı ayna ile kaplanmıştır (Şekil 4.34).

Şekil 4.34: (a) Restoranın wc holüne açılan ahşap kapısı, (b) Restoranın zemin kat wc, mescit holü, (c) Birinci kat wc, mescit holü (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Merdiven basamakları ve her iki holün zemin döşemesi bazalttır. Merdiven korkuluk malzemesi camdır. Duvarların alt bölümlerinde tek sıra halinde dört farklı yönde ışık veren dekoratif aydınlatma elemanları kullanılmıştır. Tavan alçıpan asma tavan olup, gömme spot ışıklar kullanılmıştır (Şekil 4.35).

Şekil 4.35: (a) Restoranın kat merdiveni, (b) Birinci kat çatı çıkış merdiveni, (c) Duvar diplerine sabitlenmiş aydınlatma elemanları (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Wc'nin restoranın arka birimlerinde çözümlenmesi hem görüntü açısından hem de kötü kokuların yemek yeme alanlarına geçişini engellemek açısından oldukça önem arz etmektedir. Tuvalet duvarları ve zemini seramik kaplamadır. Tavanda, tavan boyası ve alçıpan asma tavan kullanılmıştır. El yıkama lavabolarında dekoratif amaçlı krom çubuklar kullanılmıştır. Wc ve mescit kapıları ahşaptandır. Mescit tavanı ve duvarına boya uygulanmıştır. Zemin ise halı kaplama yapılmıştır (Şekil 4.36).

Şekil 4.36: (a) Restoran wc iç mekân görünümü, (b) WC iç mekân görünümü-2 (c) Mescit iç mekân görünümü (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

4.5.2. Strüktürel Sisteme Yapılan Müdahaleler

Yapının sağlıklı bir strüktür yapısı bulunmaktadır. Ancak yeniden işlevlendirmeyeyle gerekli alanları sağlamak için çeşitli müdahaleler uygulanmıştır. Özgün duvarlara, taşıyıcı sisteme, düşey ve yatay sirkülasyon elemanları dahil edilmiştir. Yapının

tonoz, kubbe ve kemer bölümlerinin zarar gören kısımları, özgün dokuya uygun olacak şekilde onarımı sağlanmıştır. Hamamın ticaret aksına bakan cephesinde yer alan soğukluk bölümüne, betonarme kolon döşeme ve kirişler eklenmiştir. İşlev değişikliği sonrası bu kolon kirişlerin zarar gören kısımları onarılarak modern kaplamalar ile yapılmıştır.

Hamamın hela bölümü işlev değişikliği sonrası restoranın mescitlerinin ve tuvaletlerin bulunduğu bölüm olarak tasarlanmıştır. İki katlı olacak şekilde yapılan bu bölümün taşıyıcı sistemi betonarmedir. Bölümde üst kata ulaşım çelik merdivenle sağlanmıştır. Çelik merdiven, güçlendirilmiş betonarme döşemeye taşıtılmıştır. Üst kattan çatı katına ulaşımı sağlayan merdiven de çelik sistem olarak tasarlanmıştır.

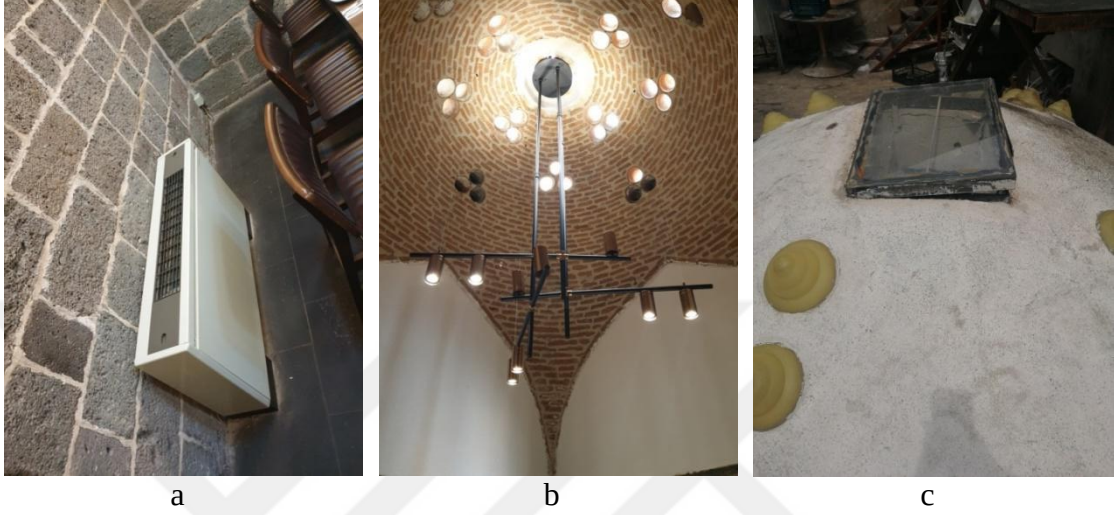
Külhan mekânında olduğu gibi zaman içinde uğramış olduğu tahribatlardan dolayı çöken tavanlar, yeni işleve uygun olacak şekilde restore edilmiştir.

4.5.3. Tesisat Sistemlerine Yapılan Müdahaleler

Hamamın tesisat sistemine renovasyona bağlı kalınarak birkaç değişiklik yapılmıştır. Yapının ısıtma-soğutma, aydınlatma tesisatlarında modern elemanlar kullanılmıştır. Yapının özgün işlevinin hamam olması ve yapımında kalın taş duvarlar kullanılması, sıcak ve serin ortamın oluşmasını büyük ölçüde sağlamaktadır. Ancak işlev değişikliği sonrası cephenin bir bölümünde oluşturulan geniş açıklıklar ve mekânların kullanım amacını değişmesi gibi etkenler, ek bir ısıtma-soğutma sistemi ihtiyacı doğurmuştur. Bu ihtiyaç elektrikli kaloriferler ve klimalar ile giderilmeye çalışılmıştır. Duvar dibinden çekilen tesisat sisteminin bir bölümü döşeme altına gizlenmiştir. Ancak mekânların köşe noktalarında bu uygulamanın izleri mevcuttur. Mutfak ve wc bölümlerine bu sisteme ek olarak gerekli sıhhi tesisat sistemleri çekilmiştir. Mutfak bölümünde tesisat elemanlarını gizleme kaygısı duyulmamıştır. Yer yer izlerine rastlanmaktadır.

Yapının yeni işlevi, eski ihtiyaca göre daha yüksek enerji kullanımını karşılayabilecek bir elektrik tesisat sistemi gerektirmektedir. Aynı zamanda döşenmiş olan mekanik tesisatı da karşılayabilecek bir sistem olmalıdır. Bunu sağlayabilmek için yapının estetik görüntüsünü bozmamak adına belirli noktalarda kazma-gömme işlemleri yapılmıştır.

Aydınlatma tesisatını oluşturan modern elemanlardan duvara sabitlenmiş olanların sistemlerinin çoğu, duvarın içinden köşe noktalarına ve devamında döşemeye gelecek şekilde gömülmüştür. Tavana asılan aydınlatma elemanlarının kabloları, üst örtüden dış mekâna doğru çıkartılıp elektrik pano sistemine bağlanmıştır. (Şekil 4.37).

Şekil 4.37: (a) Yapının iç mekanlarında duvar diplerine konumlandırılmış kalorifer sistemleri, (b) Tavandan sarkıtılan modern aydınlatma elemanları, (c) Yapının üst örtüsünde aydınlatma amacıyla yapılmış fil gözleri ve metal doğramalı cam kapaklı dikdörtgen açıklık (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Olası bir yangına otomatik müdahale edebilecek bir yangın söndürme sistemine rastlanmamıştır. Bu işlem yangın söndürme tüpleri kullanılarak fiili olarak yapılmaktadır. İşletmede güvenliği sağlamak amacıyla kemer diplerine konumlandırılan gizli kamera sistemi bulunmaktadır.

4.5.4. Cephe Karakteristiğine Yapılan Müdahaleler

Yapının cephe karakteristiği genel anlamda korunmuştur. Yapının yemek salonunun ticaret aksına bakan cephesi açılır kapanır sistemli camekân yapılmıştır. Cam cephenin üzerinde bulunan döşeme çıkıntısına kompozit kaplama yapılmıştır. Kaplamanın üzerine taşıyıcı sistemi kutu profillerden oluşan, ışıklı ve büyük harflerle restoranın ismini taşıyan bir tabela konumlandırılmıştır. Bu bölüm cephede oldukça dikkat çekmekte ve yapının orijinalliğini bozmaktadır.

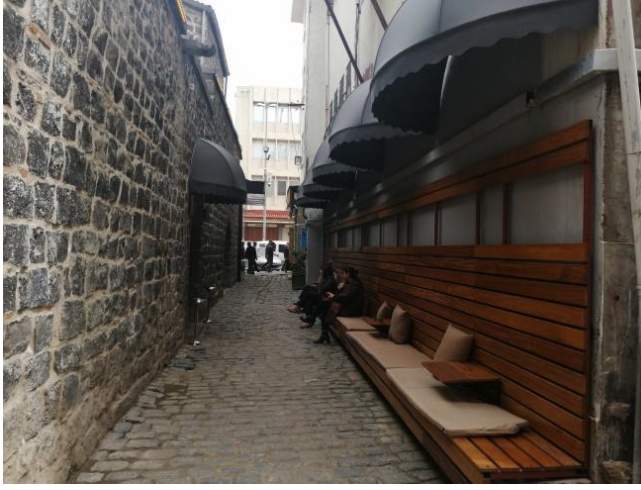
Hamamın girişi yan cephededir. Hamamın özgün kapısı kütlece ağır ve devasa olduğundan açarken ve kapatılırken zorluk yaşanması olası bir durumdur. Bu gibi

kapıları mimaride kullanmak yerine malzemede hafif ahşap kapılar tercih sebebi olabilir. Bu sayede de cephenin mimari karakteristiği güven içerisinde tutulur. Yan cepheler ön cepheye göre sağır kalmaktadır (Şekil 4.38).

Şekil 4.38: (a) İşlev değişikliği sonrası Fırın-ci Restorana dönüşen yapının ön cephesi, (b) Restoranın aktif giriş kapısının bulunduğu yan cephesi (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Yapının ana girişi yan sokaktan sağlanır. Bu sokağa bakan cephesinin karşı duvarına oturma bölümleri yapılmıştır. Bölümler ahşap olarak tasarlanmış olup üzerine konforu sağlamak adına minder, yastık gibi elemanlar yerleştirilmiştir. Ayrıca güneşten korunmak amacıyla gri renkli güneşlikler yapılmıştır. Bölüm müşterilerin bekleme ve sigara içme alanı olarak tasarlanmıştır. Ancak kış aylarında kullanım bakımından epey zorluk yaşanmaktadır. Cam cephenin bir kısmı bu cepheden de devam etmektedir. Bekleme bölümünde olduğu gibi restoran giriş kapısının üzerine de güneşlik yapılmıştır. Kapının sağ ve sol duvarlarına modern aydınlatma elemanları sabitlenmiş, zemine ayaklı ve metal malzemeli küllükler konumlandırılmıştır (Şekil 4.39).

a

b

Şekil 4.39: (a) Restoranın açık bekleme alanı ve (b) Hamamın giriş kapısı (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Giriş cephesi duvarlarına yağmur olukları eklenmiştir. Cephede bulunan ahşap doğramalı pencerelere, siyah renkli metal korkuluklar sabitlenmiştir. Giriş kapısının hemen ilerisine konumlandırılan panolar ve tüpler cephe bütünlüğünü bozmaktadır (Şekil 4.40). Duvarların üst kısımları, güvenlik amaçlı dikenli tel ile çevrelenmiştir.

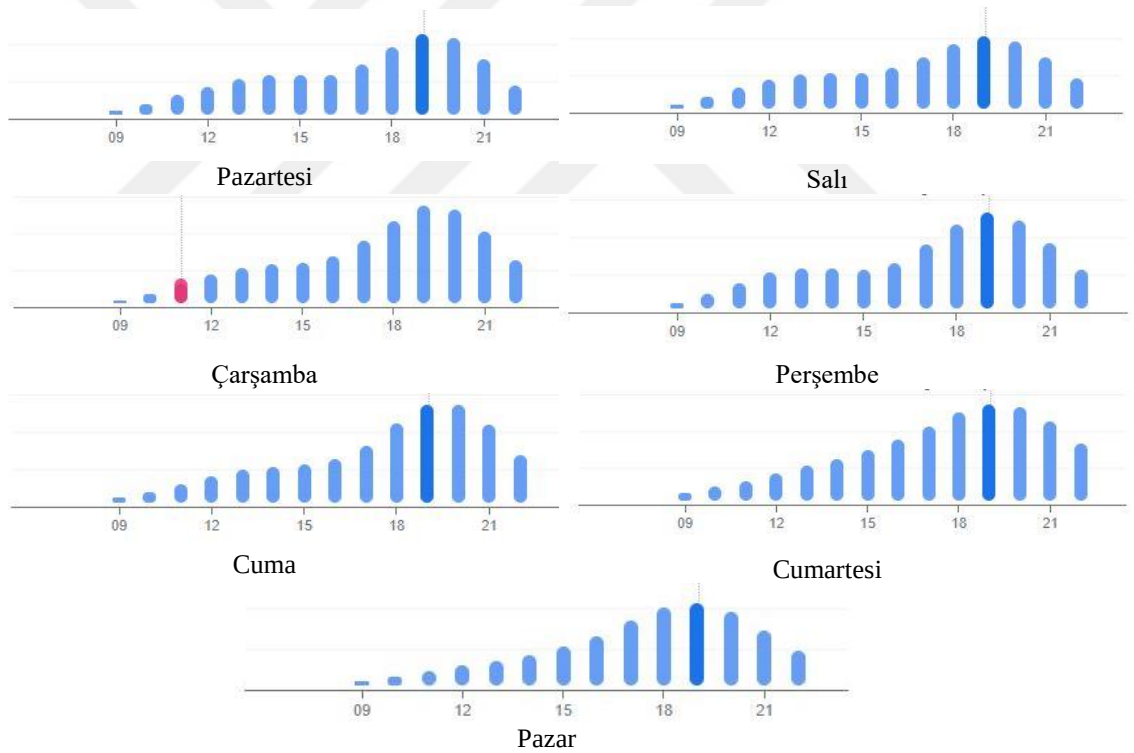
Şekil 4.40: Hamamın günümüz giriş kapısının bulunduğu cephenin devamı (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

4.6. Müşteri Portföyü ve Kullanıcı Memnuniyeti

Fırın-ci Restoran, tarihi hamamın restorasyon çalışmalarına başlanıp tamamlanmasıyla hizmete açılmıştır. Restoran tarihi dokuya sahip olmasından ötürü yerli ve yabancı turistlerce oldukça ilgi görmektedir. Tarihi yapıların, alışveriş mekânlarının ve bankaların yoğunlukta olduğu bölgede olması sebebiyle müşteriler tarafından dinlenme ve durak noktası olarak da görülmektedir.

Restoran bünyesinde çocuk oyun alanı bulundurduğundan, çocuklu ailelere de hitap etmekte ve böylelikle her yaş grubundan müşterisi bulunmaktadır. Müşterilerle restoranda yapılan sözlü görüşmeler, üç farklı siteden müşterilerin yapmış oldukları puanlamalar ve yorumlar incelenerek memnuniyet düzeyinin yaklaşık %85 olduğu incelenmiştir. Gelen müşterilerin çoğunluğu restorandan, sunulan yemeklerden ve restoran çalışanlarının hizmetlerinden övgülerle bahsetmektedir. Özel toplantılar ve kutlamalara uygun olarak düzenlenen bölümlerinin bulunması, müşterilerin olumlu yorumladığı özelliklerindendir.

9.00-21.00 saatleri arasında hizmet veren işletmenin, mesai bitimi olan akşam saatlerinde kalabalıklaştığı görülmektedir. Verilere göre haftanın en yoğun günü cumartesi olarak belirlenmiştir. Restoranın yoğun olduğu saatlerde müşteriler bekleme alanlarının yetersizliğinden şikâyetçi olmaktadır (Şekil 4.41) (URL 5).

Şekil 4.41: Fırın-ci Restoran günlere ve saatlere göre yoğunluk durumu

Müşteriler, restoran tasarımını oldukça beğendiklerini ve mekâna tekrar gelme sebeplerinden birinin modern tasarım ile tarihi mekânın bütünleştirilmesinin olduğunu dile getirmişlerdir. Kahvaltı servislerinin ve menüde sunulan çeşitliliğin oldukça iyi olduğu belirtilmiştir. Müşteri yorumları arasındaki şikâyetlerden biri restoranın kendine ait bir otoparkının olmayışdır. Kendi araçlarıyla gelen müşteriler,

çevredeki ücretli otoparklara park etmek zorunda kalmaktadırlar. Gelen misafirler mekânın yoğun olduğu saatlerde gürültünün rahatsız edici düzeyde olduğu ve ses izolasyonun yetersiz olduğunu belirtmektedirler. Restoranın ana salonunun caddeye bakan cephesi tamamen cam yapılmıştır. Cephenin açıldığı gazi caddesinin oldukça yoğun olması sebebi ile camın hemen yanında oturan müşteriler bu yoğunluktan rahatsızlık duymaktadırlar (Şekil 4.42), (URL 6; URL 7).

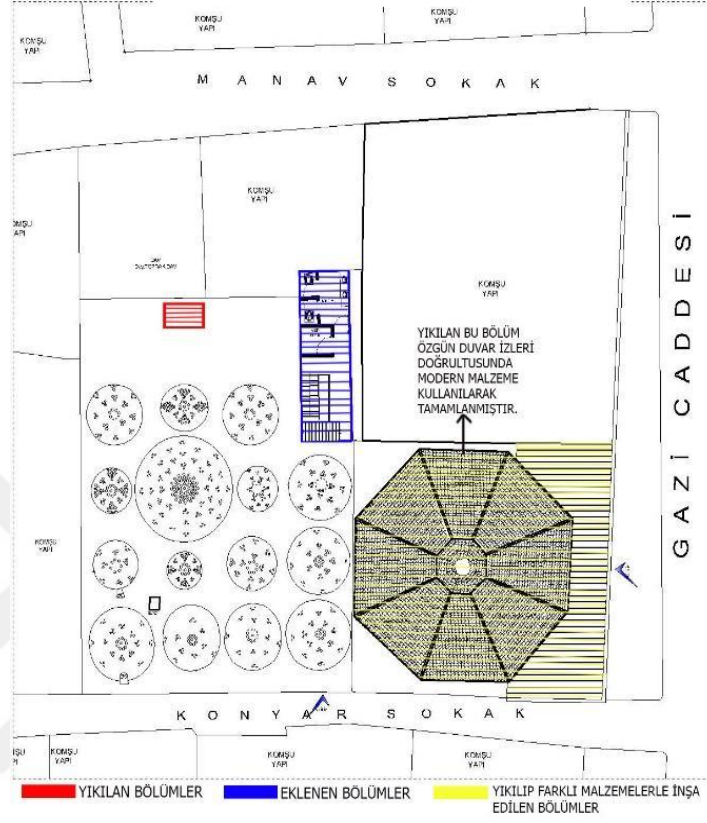
Şekil 4.42: Fırın-ci Restoran kullanıcılarının memnuniyet düzeyleri

Genel olarak restoran, misafirlerinin otantik bir mekânda keyifli vakit geçirmek isteyenler için gerekli ortamı sunduğu görülmüştür. Izgara çeşitliliğinin yanında geleneksel mutfakın başarılı bulunmuştur. Ayrıca kahvaltı bakımından da restoran başarılı bulunmuştur. Yemek salonlarının büyüklükleri bakımından herhangi bir şikâyet gözlenmemektedir. Tuvaletlerin ayrımının iyi yapılması ve çocuk oyun alanlarının bulunması bakımından olumlu yorumlanmıştır.

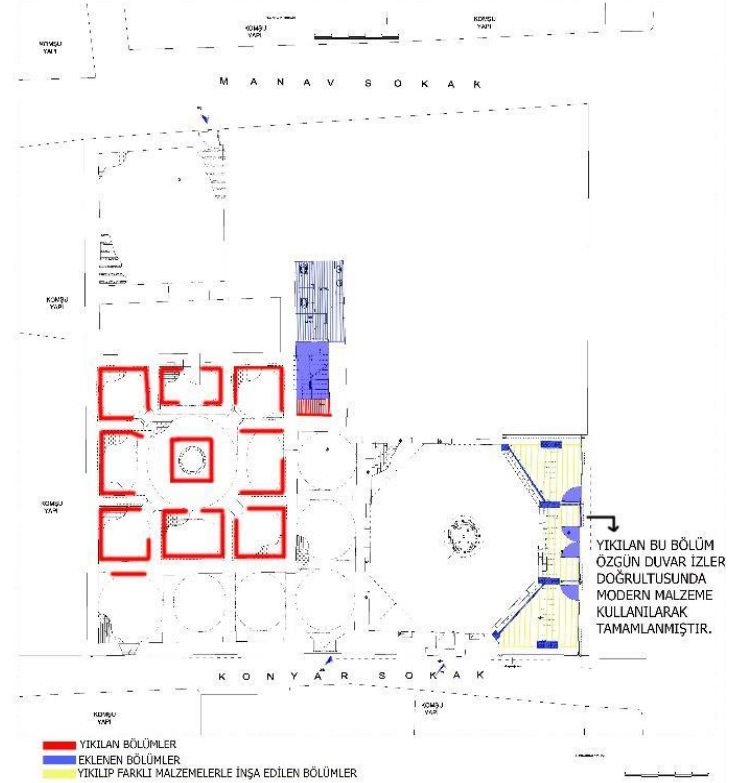
4.7. Yeni İşlevin Değerlendirilmesi

İŞLEV DEĞİŞİKLİĞİ SONRASI KAT PLANLARINDA MÜDAHALE EDİLEN BÖLÜMLER

Vaziyet planı

Zemin Kat Planı

YENİ İŞLEVİN YAPIYA UYGUNLUĞU			
	Birim Adı	Olumlu Özellikler	Olumsuz Özellikler
KONUM		<ul style="list-style-type: none"> Kentin merkez bölgesinde bulunmaktadır. Toplu taşıma durak alanlarına kolay ulaşım sağlanabilmektedir. 	<ul style="list-style-type: none"> Bulunduğu bölge, eski dönem yapılaşma alanı olduğundan araç park etme ve trafik sıkıntısı yaşanmaktadır.
		<ul style="list-style-type: none"> Konum itibariyle hem caddeden hem de sokaktan girişi bulunmaktadır. Ancak cadde girişi kullanılmamaktadır. 	-
MEKÂNSAL VE BOYUTSAL İŞLEVSELLİK	Giriş-Kasa	<ul style="list-style-type: none"> Hemen girişe yakın olması, müşteriye karşılama ve yolculama bakımından uygundur. Bölümün tefrişinin ahşap ile mermerin birlikte kullanılmasıyla sade tasarlanmış olması, tarihi dokuyu gölgede bırakmamak adına uygundur. 	<ul style="list-style-type: none"> Müşterilerin kaban, manto gibi giysilerinin asılacağı bir vestiyer alanı bulunmamaktadır. Giriş, kot farkından dolayı basamaklarla inilmektedir. Ancak engelli yaklaşımına yönelik herhangi bir uygulamanın olmamasından dolayı uygun değildir. Giriş bölümüne konumlandırılan yemek masaları müşteri memnuniyeti açısından doğru bir uygulama değildir.
	Yemek Salonları	<ul style="list-style-type: none"> Yapının özgün işlevinden dolayı birkaç farklı yemek salonu bulunmaktadır. Büyük salon yapının bulunduğu işlek caddeye bakmaktadır. Tarihi doku ile modern malzemenin birleştiği bu alanların dinlendirici bir ortamı bulunmaktadır. Mekânlarda bulunan nişler, özgünlüğü korunarak raf olarak kullanılmıştır. 	<ul style="list-style-type: none"> Mekan boyutu bulundurduğu sandalye sayısına göre yetersiz kalmaktadır. Giriş bölümümüzdeki masalarda dahil ettiğimizde yaklaşık 40m2 ek alan ihtiyacı doğmaktadır. Yemek masaları arası mesafe standartları karşılanmamaktadır. Büyük salonda camekânın bitimine konumlandırılan masalar, yoğun insan trafiği olan cadde ile iç içeymiş görünümü verdiği için doğru bir uygulama

			<p>değildir. Ayrıca yol kotu ile hamam zemini kotu farklı olduğundan mekânda basamak bulunmaktadır. Bu durum sağlıklı bir servis hizmeti ve müşteri konforu açısından uygun değildir.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Büyük salonda bulunan şadırvan, özgün dokudan uzak çiçekliğe dönüştürülmüştür.
	Çocuk Oyun Salonu	<ul style="list-style-type: none"> • Mekan genişliği asgari düzeyde sağlanmıştır. Çocukların oyun oynadığı sırada herhangi bir kazaya sebebiyet vermeyecek şekilde tasarlanmıştır. 	<ul style="list-style-type: none"> • -
	Tuvaletler	<ul style="list-style-type: none"> • Diğer birimlerle ayrımı iyi yapılmıştır. • Bulunduğu konumda yapının önceki işlevinde yine tuvaletlerin bulunuyor olması tesisat anlamında kolaylık sağlamıştır. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tarihi dokudan uzak tamamen modern malzemeler kullanılarak yapılmıştır. • Engelli tuvaleti ihtiyacı bulunmaktadır. • Tuvaletler sandalye sayısı referans alındığında yetersiz kalmaktadır. 1 erkek ve 2 bayan wc'ye ihtiyaç vardır.
	Mescitler	<ul style="list-style-type: none"> • Diğer mekânlarla ayrımı iyi yapılmıştır. • Bay ve bayan mescitleri ayrı tasarlanmıştır. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mekân büyüklüğü hareket alanını kısıtlayacak ölçüde küçüktür.
	Mutfak	<ul style="list-style-type: none"> • Mekân ayrımı iyi yapılmış, kokuların yayılımı engellenmiştir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mutfak ve depolama alanı standartların altında kalmaktadır. 107,83m2 ek alana ihtiyaç duyulmaktadır.
	Izgara hazırlama ve fırın	<ul style="list-style-type: none"> • Mekânın işlevinden dolayı oluşabilecek kokuların tahliyesi iyi yapılmıştır. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mutfağın hemen girişine konumlandırılması ve boyut olarak küçük oluşu hareket alanını kısıtlamaktadır.
	Teknik Birimler	<ul style="list-style-type: none"> • - 	<ul style="list-style-type: none"> • Yeterli sayıda ve boyutta teknik birim bulunmamaktadır.

Tarihi yapının işlev değişikliğine uğramasıyla oluşturulan Fırın-ci restoranda, gelen müşterilerin mekân kapasitesinin dolması halinde bekleyip bir şeyler içebileceği bar alanına ihtiyaç vardır. Yapıda açık bir bekleme alanı vardır. Ancak kış ayları için uygun değildir. İdari işlemlerin görülebileceği büro mekânlarına ihtiyaç vardır. Yapıda tesisat ve pano odası gibi teknik birimlerin eksiklikleri bulunmaktadır. Mutfak depolama alanları kapasiteyi karşılayacak düzeyde değildir. Mekân kapasitesini arttırmak adına ek birimlere ve depolama alanlarına ihtiyaç vardır. İşletmede personel kullanımı için giyinme, soyunma ve duş bölümü eksikliği vardır. Yapıda kullanılan modern tesisat elemanları, müşterilerin kullanacağı birimlerde döşemelere gömülmüştür. Ancak, mutfak alanlarında aynı işlevsellik sağlanamamıştır. Restoranda engelli yaklaşımına yönelik uygulamalara rastlanılmamıştır. Tarihi yapıya zarar vermeden portatif bir çözüm uygulayarak engelliler için kolaylık sağlanabilir. Zemin katta engellilere yönelik bir tuvalet yapılmalıdır. Fırın-ci restoran mekânlarının restoran bölümleri ile olan ilişki düzeyi Tablo 4,5'te verilmiştir.

Tablo 4.5: Fırın-ci Restoran mekânlarının restoran bölümleri ile olan ilişki düzeyi

Bulunduğu Kat	Birim No	Birim Adı	Giriş Bölümü	Yemek Bölümü	Mutfak Bölümü	Düşey Sirkülasyon bölümü	Islak Hacimler Bölümü
Zemin Kat	1	Giriş-Kasa					
	2	Yemek Salonu					
	3	Yemek Salonu					
	4	Yemek Salonu					
	5	Çocuk Oyun Alanı					
	6	Oturma Bölümü					
	7	Loca					
	8	Meze Hızlılama Bölümü					
	9	Loca					
	10	Oturma Bölümü					
	11	Yemek Salonu					
	12	Oturma Bölümü					
	13	Fırın					
	14	Mutfak					
	15	Kat Merdiveni					
Asma Kat	16	Kadın Wc					
		Kadın Mescit					
	-	Erkek Wc					
	-	Erkek Mescit					

Tablo 4.6: Fırın-ci Restoran yeni işlevinin yapısal değerlendirilmesi

Değerlendirme Kriteri		Durumu	Toplam
Mekânsal uygunluk	Yeni işlevin gerekliliği olan mekânsal ihtiyaçlar karşılanmış mı?	2	2,33
	Yapının özgün dokusu ve planı korunmuş mu?	2	
	Mekânsal boyutlar ve mekân kapasiteleri yeterli mi?	2	
	Mekânlar arası işlev ilişkisi kurulmuş mu?	3	
	Mekân dizaynı ve donatı konforu talebi karşılıyor mu?	3	
	Tarihi dokuya uygun malzemeler seçilmiş mi?	2	
Tekniksel uygunluk	Teknoloji ve iletişim kullanımı yeterli düzeyde sağlanmış mı?	3	2,60
	Kullanılan aydınlatmalar ihtiyaca cevap veriyor mu?	3	
	Mekân akustiği sağlanmış mı?	1	
	Mekânların ısıtma, soğutma ve havalandırma sistemleri ihtiyacı karşılıyor mu?	3	
	Islak hacimlerde gerekli su yalıtımları sağlanmış mı?	3	
Taşıyıcı sisteme uygunluğu	Mevcut kat alanı mekânsal gereksinimleri karşılıyor mu?	2	2,25
	Yapılan çağdaş ekle işlevsellik sağlanmış mı?	2	
	Kat yüksekliği ortam ferahlığı için yeterli midir?	3	
	Servis ulaşım olanakları yeterli düzeyde sağlanmış mı?	2	
Cephesel Uygunluk	Cephede kullanılan malzemeler yapı kimliğine uygun mu?	2	2
	Yapının özgün cephe karakteristiği korunmuş mu?	2	
	Yapılan çağdaş ek yapının kütleli formuna uygun mu?	2	
TOPLAM			2,29

Yapılan değerlendirme ile yeni işlevin mekânsal uygunluğu orta seviye, tekniksel uygunluğu iyi seviye, taşıyıcı sisteme uygunluğu orta seviye ve cephesel uygunluğu orta seviye çıkmıştır. Yeni işlevin genel yapısal uygunluğu ise orta seviye çıkmıştır.

4.8. Çözüm Önerileri

Fırın-ci Restoran misafirlerinin yaklaşık %75'i mekâna kendi araçları ile gelmektedir. Restoranın kendine ait otopark alanının bulunmayışı park sorunun oluşturmaktadır. Bu sorunun çözümü için restoranın batı kanadında bulunan ve üzerinde taşınmaz yapı bulunmayan parselin kullanımı önerisi getirilmiştir. Özel mülkiyet olan bu alan günümüzde çarşı otopark olarak kullanılmaktadır. İşletme sahibinin alanı satın alması veya kiralanması ile birlikte vale hizmeti de sunarak müşteri memnuniyetinin artmasını ve park sorununun ortadan kalkmasını sağlamış olacaktır. Bir diğer öneri alanının özelleştirilmesi dışında yine vale hizmeti sunarak çarşı otoparkının kullanılması ve otopark ücretinin hesaba yansıtılmasıdır (Şekil 4.43).

Şekil 4.43: Fırın-cı Restoran yakın çevresi

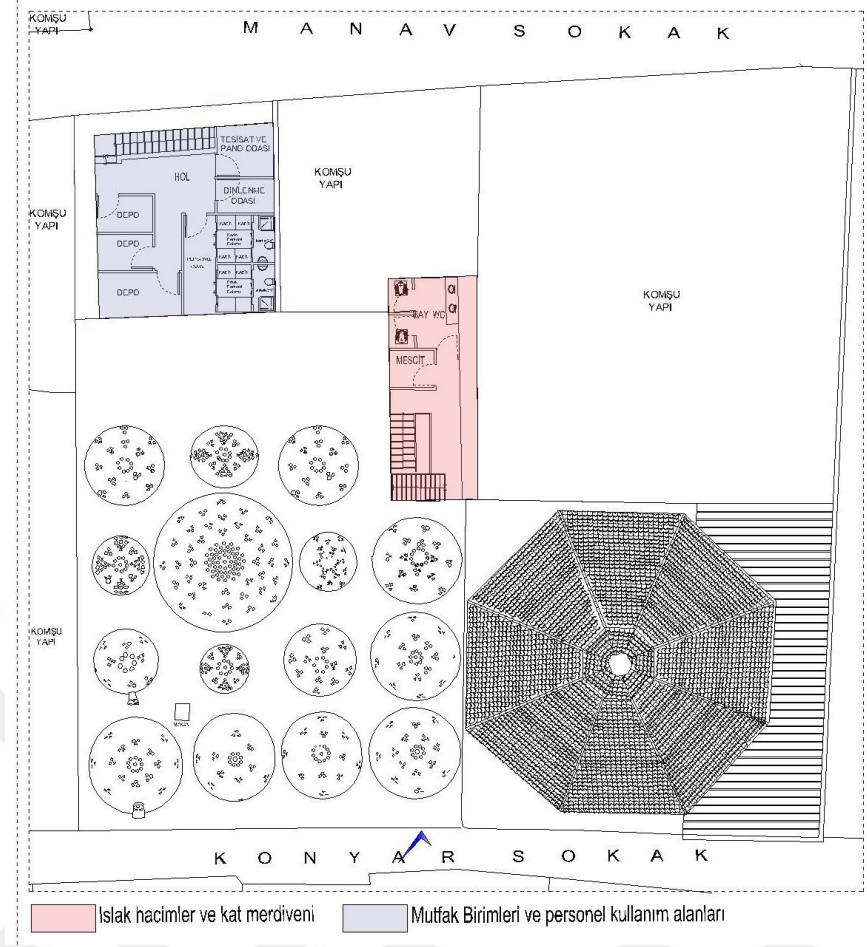
Vahap Ağa Hamamı mimari plan kurgusu incelendiğinde, mekânlarda kendi içinde gruplaşma görülmektedir. Birimler belirli bir merkezden dağılmak yerine, geçişler bir birimden diğerine yapılmaktadır. Geçişlerin yapıldığı ılıklik bölümüne konumlandırılan yemek masaları rahat bir ortam sağlamadığından, müşteriler tercih etmemektedirler. Pek fazla kullanılmayan bu alanın bekleme alanı olarak değerlendirilmesi önerilir. Restoranın oturma alanlarının dolması halinde misafirlerin bekleyebilecekleri ve bir şeyler içebileceği bar alanı olarak tasarlanmasıyla, alanın kullanımı sağlanmış olur. Bu bölümde, duvara paralel uzun bir masanın konumlandırılması ve ardında bar taburelerinin sıralanmasıyla ihtiyaç sağlanmış olacaktır. Kasa bölümünde müşterilerin kaban, manto gibi giysilerinin asılacağı bir vestiyer alanı yapılmalıdır. Girişte bulunan kot farkının sadece merdivenle çözümlenmesi ve engelli yaklaşımına yönelik herhangi bir uygulamanın olmamasından dolayı uygun değildir. Engelli müşteriler için kasa bölümünde katlanabilir portatif engelli rampası bulundurulmalıdır. Zemin katta engellilere yönelik bir tuvalet yapılmalıdır. Restoranın yakın çevresinde güney kanadında yaklaşık 120m uzaklıkta ulu cami ve kuzey kanadında nebi cami bulunmaktadır. Dini yapılara yakınlığı ve alanın kısıtlı olmasından ötürü yapıda tek mescidin bulunması yeterli olacaktır. Bu sebeple zemin katta bulunan mescidin engelli tuvaletine dönüştürülmesi önerilir. Böylelikle engelli yaklaşımına uygun bir tasarım sağlanmış olacaktır. Hamam zemini ile yol kotu farklı olduğundan, restoranın ana salonunun zemini iki farklı kotta çözümlenmiştir. Bu uygulama, sağlıklı bir servis ve müşteri

konforu bakımından uygun değildir. Basamak yıkılarak zeminin aynı seviyede tutulması önerilir. Sıcaklık bölümüne ait 9 numaralı halvet biriminin yıkılan duvarı, özgün duvar izleri üzerinden tamamlanarak loca birimine dönüştürülmesi önerilir. Bu uygulama ile hamamın özgün planı korunmuş olur. Hamamın soğukluk orta alanında yer alan şadırvan ve sıcaklık orta alanda bulunan göbek taşı özgün dokuya uymayan çiçekliğe dönüştürülmüştür. Bu donatılar özgün haline dönüştürülmelidir.

Yapıda teknik birimler, personel kullanım alanları ve idari birimlerin eksikliği duyulmaktadır. Bu eksikliklerin tamamlanması için iki farklı çözüm önerisi getirilmiştir.

Şekil 4.44: Fırın-ci Restoran birinci öneri, zemin kat planı

Şekil 4.47: Fırın-ci restoran ikinci öneri, birinci kat planı

Yapının, gazi caddesine bakan cephesinde kullanılan modern malzemeler tarihi dokuyu gölgelemektedir. Malzemeler arası geçişleri kapatmak için kullanılan kompozit malzemenin azaltılması ya da geçişlerde doğal ahşap kullanılması önerilir.

5. DİYARBAKIR DELİLER HANI

5.1. Han

Kelime kökeni Farsça'ya dayanan han kelimesi, “hane” (ev) sözcüğünden gelmektedir. Arap diline ise 1213 yılında “Han al-Akba” ile katılmıştır. Kullanım amacı itibariyle, tüccarların konakladığı, malların depolandığı, şehir merkezleri veya yol güzergahında bulunan yapılardır (Ceco, 2012). Hanlar, kervansaray yapılarının bulunmadığı yol güzergâhlarında inşa edilen tek konaklama tesisleridir. Hanlarla kervansarayları ayıran iki özellik bulunmaktadır. Birincisi hanlar özel ticari konaklama yapılarıdır. Kervansaraylar ise vakıflar tarafından işletilen yapılardır. Bir diğer özellik Kervansaraylarda yatma birimleri açıktır ve mahremiyeti yoktur. Hanlarda ise odalar kapalıdır (Şener, 2001).

Han ve kervansarayların yapılmasına askerlerin, din adamlarının ve gazilerin sığınağı olan aynı zamanda stratejik konumlanarak askeri amaçlı kullanılan Ribatlar'ın esin kaynağı olduğu düşünülmektedir. Bir diğer görüş ise Roma kastrumlarından esinlenerek yapıldığıdır. Bunun sebebi Doğu Roma kastrumlarının köşe kuleleri ve iç avlularının benzerliklerine dayanır. Anadolu kervansaraylarının zaman içinde gelişmesi ve farklılaşmasıyla 31 farklı kervansaray tipi oluşmuştur. Bu gelişmeler Osmanlı Dönemi hanlarına kadar devam etmiştir (Güran, 1978).

Osmanlı dönemi hanlarının tipik özellikleri incelendiğinde, iç avlu etrafına konumlanan iki katlı konaklama ve depolama yapısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde şehir hanları düzgün dikdörtgen biçimlerini geride bırakıp mevcut arsanın şekline ya da yolun biçimine göre şekil almaya başlamıştır. Böylelikle mimari düzgünlük elde etme düşüncesi yitirilerek, daha çok ihtiyacı karşılamaya yönelik tasarımlar yapılmaya başlanmıştır (Ağırman, 2015).

Osmanlı Dönemi hanları, yapılış amacı ve mimari özelliklerine göre iki grupta değerlendirilir:

1. İlk grupta menzil hanları bulunur. Bu hanlar vakıf yapılarıdır. Osmanlı politikasına bağlı kalmayı hedefleyen ilk grubun tasarım amacı, var olan

yerleşmelere yakın ya da farklı yerlerde yeni merkezler kurmaktır. Daha çok ticari yollar üzerinde derbent niteliğine sahip yerlerde olan yerleşmeler, zaman içerisinde han çevresinde gelişmiştir (Semiz, 2007: 95).

2. İkinci grupta ise kent içi hanları bulunur. Bu hanlar kervanların barınak olarak ya da şehir içi tüccarlarının işyeri olarak kullandığı, genellikle iç avlusu bulunan iki katlı yapılardır. İnsanların hücrelerde hayvanların ise ahırlarda yaşamını sürdürdüğü bu hanların bir bölümü, bazı kuruluşlara maddi olarak yardımda bulunmak amacıyla yapılmış vakıf yapılarıdır. Bu vakıf yapıları elde ettiği gelirle medrese, cami, imaret gibi kuruluşlara gelir kaynağı olmuştur (Nayır, 1975: 196). İkinci grupta yer alan Deliller Hanı, kent içi hanları başlığı altında değerlendirilir. Osmanlı dönemi hanlarında 3 farklı plan tipi bulunmaktadır (Atalan ve Arel, 2016). Bunlar:

- **1 numaralı plan tipi:** Tek kattan oluşmaktadır. Dörtgen planlı, tek avluludurlar. Dükkân cepheleri dışarı bakar. Ancak dükkânlı veya dükkânsız olarak tasarlanmış olanları da vardır.
- **2 numaralı plan tipi:** İki veya üç katlıdırlar. Dörtgen planlı ve tek avluludur. Dükkânlı veya dükkânsız olarak oluşturulmuş plan tipidir. Dükkânlı olanların cepheleri dışarı bakmaktadır.
- **3 numaralı plan tipi:** İki katlı ve dörtgen planlı olarak tasarlanmıştır. İki avlulu olarak bilinirler. Dükkânların iç cepheye baktığı plan tipidir.

Deliller Hanı 2 numaralı plan tipi grubundadır.

Osmanlı dönemi han mimarisinde önemli noktalardan biri de sadeliktir. Ancak ticari ilişkilerin gelişmeye başlamasıyla, yapının çevresiyle olan bağlantısı artmıştır. Bunun sonucunda cephelerde dükkânlar yer almaya başlamıştır. Bu dönemde yapılan Diyarbakır hanları ve kervansarayları devrin en güzel mimari örneklerindendir. Önemli ticaret merkezlerinden biri olan Diyarbakır'ın birçok han ve kervansaraya ev sahipliği yaptığı bilinmektedir.

Diyarbakır'daki han sayılarına yönelik yapılan araştırmalar incelendiğinde sayıların birbirini tutmadığını görülmektedir. Örneğin Cuinet'in araştırma sonucuna göre toplam 19 han bulunmaktadır. Ancak İbrahim Yılmazçelik'in (1995) yaptığı araştırma sonucu ise toplamda 20 han olduğunu ve 10 adedinin yerinin bilindiğini, geri kalan 10 adedinin ise yerinin tespit edilmediği belirtilmektedir. Han

sayılarındaki bu farklılığın ortaya çıkması, el değıştirme ya da bölünmüşlük gibi sebeplerle referansların kaybedilmiş olmasından kaynaklanabilir (Yavuz, 2011). Günümüze ulaşan han sayısı ise beştir (Tablo 5.1).

Tablo 5.1: Günümüze kadar gelebilmiş Diyarbakır hanları*

		Yapı Adı	Konumu	Yapım Tarihi	Durumu
1		Hasan Paşa Hanı	Ulu Camii meydanının karşısında, Gazi Caddesi üzerinde bulunur.	1572-1575	Tamamı mevcut (Sağlam) Restore edildi.
2		Deliller (Hüsrev Paşa) Hanı	Diyarbakır merkez Cemal Yılmaz Mah. Sok. No:10 'da, 33 pafta, 250 ada, 33 nolu parsel	1527	Tamamı mevcut Restore edildi.
3		Sülüklü (Kazancı) Han	Çifte Han'ın hemen kuzeybatısında, Yoğurt Pazarının ve Bıyıklı Mehmet Paşa sokağının güneyinde bulunur.	1683	Tamamı mevcut
4		Buğday Pazarı (Buğday Hanı)	Yapı Cami Kebir mahallesinde, Ulu Caminin güneyinde bulunur.	-	Yapısal özgünlüğünden uzak durumda.
5		Çiftehan	Savaş Mahallesi'nde 34 pafta, 487 ada, 06 no'lu parselde yer almaktadır.	-	Harabe durumda.

*Ağırman, 2015 ve Diyarbakır Kültür Envanteri kaynaklarından yararlanılarak oluşturulmuştur.

Günümüze kadar ulaşmış olan bu yapılar dışında kaynaklarda yer verilen 13 yapı daha bulunmaktadır. Tablo 5.2'de bu yapılara yer verilmiştir.

Tablo 5.2: Varlığından haberdar olunan ancak fiziksel olarak günümüze gelemeyen Diyarbakır hanları (Ağırman, 2015; Yılmazçelik, 1995)

	Yapı Adı	Konumu	Yapım Tarihi	Durumu	Kim tarafından yapıldığı
1	İbrahim Paşa Hanı	Salos Mahallesinde, Muallak Mescidinin alt tarafında ve Deva Hamamının yan tarafında.	-	Mevcut değil	İbrahim Paşa tarafından yaptırılmıştır.
2	Tütün Hanı	Abdal mahallesinde, Deva Hamamı'nın bitişiğinde ve arkasında.	1810 öncesi	Mevcut değil	İbrahim Paşa tarafından yaptırılmıştır.
3	Rüstem Paşa Hanı	-	1539-1542	Mevcut değil	Rüstem Paşa tarafından yaptırılmış.
4	Melek Ahmet Paşa Hanı	Rum Kapısı yakınlarındaydı.	1591	Mevcut değil	Melek Ahmet Paşa tarafından yaptırılmıştır.
5	Kayseriye Hanı	İskender Paşa Camii ile Yeni Hamam (Çarşı Hamamı) yakınlarında.	-	Mevcut değil	-
6	İpekoğlu Hanı	İskender Paşa Camiinin batısında ve Penbeciler çarşısında.	-	Mevcut değil	-
7	Hanı Cedit (Yeni Han)	-	---	Mevcut değil	Behram paşa

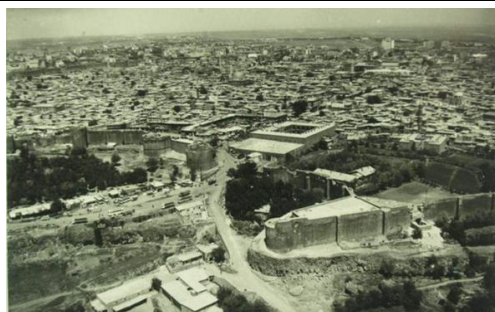
Yukardaki tabloda adı geçen söz konusu hanların bilgileri kesin olmamakla birlikte Ağırman (2015) baz alınarak çıkarımda bulunulmuş tahmini bilgilerdir.

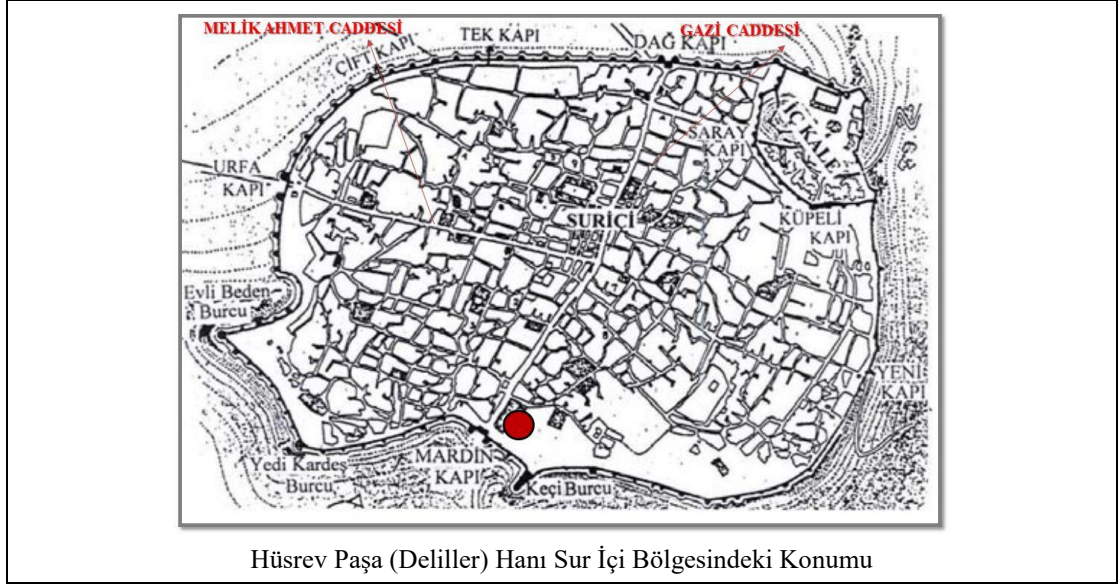
Adları kaynaklarda geçen 10 han daha vardır. Yerleri bilinmeyen bu hanlar şunlardır: Sipahi Oğlu Hanı (1842), Halit Ağa Hanı (1842), Şevketlü Hanı (1723), Gümüşhaneli Defterdar Hanı (1844), Börekçiler Hanı (1799, Ulu Cami yöresinde olması muhtemel), Alaca Han (1676, Yeni Kapı yakınlarında), İskender Oğlu Hanı (1842), Karakaş Hanı (1800, Palancılar Çarşısında), İshak Oğlu Hanı (1817), Zincir Han (1837, İç Kalede) (Kültür Envanteri 1.cilt) (Tablo 6-2).

Araştırma kapsamında incelenen Deliller (Hüsrev Paşa) Hanı Diyarbakır suriçi bölgesinde bulunan yeniden işlevlendirilerek günümüze kadar gelebilen 3 han yapısından biridir. Deliller Hanı, değişen ihtiyaçlar ve baş gösteren ekonomik kaygıların etkisi ile meydana gelen değişimlerden en fazla etkilenen yapı gruplarından. Han, tarihsel değeri olan ve farklı işlevleri barındıracak şekilde inşa

edilen bir yapıdır. Ancak zaman içerisinde günümüzün getirdiği birçok ihtiyacı karşılayamayacak duruma gelmiştir. Farklı amaçlar kullanılmaya başlanmıştır. Gelişigüzel kullanımlardan bir yarar sağlanamayacağı anlaşıncı, batı cephesindeki dükkânlar dışında kullanıma kapatılmış ve yıllarca boş kalmıştır. Bir dönem Han'ın otel ya da öğrenci yurdu olmasıyla ilgili çalışmalar yapılmış ancak uygulamaya geçilmemiştir. Boş kalan Han'ın ahır kısmı yıllarca çimento deposu olarak kullanılmıştır (DVBM, 2021). Tarihi dokuya zarar veren bu kullanımlar nedeniyle yapıyı yeniden işlevlendirilerek atıl olması engellenmeye çalışılmıştır. 1984 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Vakıflar Genel Müdürlüğüne düzenlenen çalışmalarla Deliller Hanı, inşa edildiği dönemdeki işlevinin konaklama amacı olmasından ötürü günümüzde otel yapısı olarak yeniden işlevlendirilmesine karar verilmiştir. Yapının asıl işlevi temel alınarak, özgün fonksiyonuna yakın, günümüz kullanıcı gereksinimine uygun ve tarihi kimliğe zarar vermeyecek şekilde, aynı hizmeti veren Büyük Kervansaray Otel'e dönüştürülmüştür. 1990 yılında kullanıma açılmıştır. Han, önceki işlevine uygun olacak şekilde düzenlenen otel odaları ve diğer mekânlarıyla kente gelen yerli ve yabancı turistleri geçmişe götürmektedir.

5.2. Deliller Hanı Künyesi

Yapının Adı	Deliller (Hüsrev Paşa) Hanı	 Deliller Hanı görünüşü(DVBM, 2020)
Bulunduğu yer	Gazi cad. Cemal Yılmaz Mah. No:10 Pafta:33, Ada 250, Parsel: 33	
Yapım tarihi	1527	
Güncel Adı	Büyük Kervansaray Otel	
Güncel işlevi	Otel	
Mülkiyeti	Vakıflar Genel Müdürlüğü	
Yapının mimarı	-	
Geçirdiği onarımlar	1950, 1956, 1964, yıllarında tadilat yapıldığı izlerinden anlaşılan binanın, geçmiş dönemlerde askeri kışla olarak faaliyet gösterdiği bilgisine ulaşılmıştır. Han, 1984 ile 1988 yılları arasında tamamlanan restorasyonun ardından 1990 yılından bu yana 49 odalı bir otel olarak işletilmektedir (Diyarbakır Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi,2019).	
Renovasyon	Geçmiş yıllarda Han olarak kullanılan yapı işlev değişikliği sonrası turistik otele dönüştürülmüştür.	

Hüsrev Paşa (Deliller) Hanı Sur İçi Bölgesindeki Konumu

5.3. Deliller Hanı Tarihçesi

Deliller Hanı, 1527 yılında dönemin Diyarbakır Valisi Hüsrev Paşa (1521-1531) tarafından yaptırılmıştır. Deliller Hanı, yapıldığı dönemde doğu bölümüne 57 m uzaklıkta bulunan Tuncer medresesi ve camii de bu yapıya dâhil edilerek yaptırılmıştır. Tarihi yapıya Deliller Hanı adının verilmesinin sebebi, islam ülkelerinden olan Hicaz’a, gitmek üzere yola çıkan hacı adaylarını götürecek delillerin bu handa konaklamalarıdır (Yılmazçelik, 1995).

Osmanlı dönemi şehir içi hanlarından olan Deliller Hanı, Erken Osmanlı döneminde inşa edilen tek avlulu ve ahır bölümü avluya bitişik inşa edilen hanlarla aynı plan özelliklerini taşımaktadır. Dış kütle, iç mekân görünüşleri, yapım tekniği ve malzeme bakımından Osmanlı şehir içi hanları geleneğine bağlı kaldığı görülmektedir. Pencereilerin büyük boyutlarda tasarlanması ve odalarda bulunan ocak nişlerinin diğer hamamlara oranla az tercih edilmesi, bölgenin sıcak ve kurak iklimine bağlı şekillenen özelliklerdir.

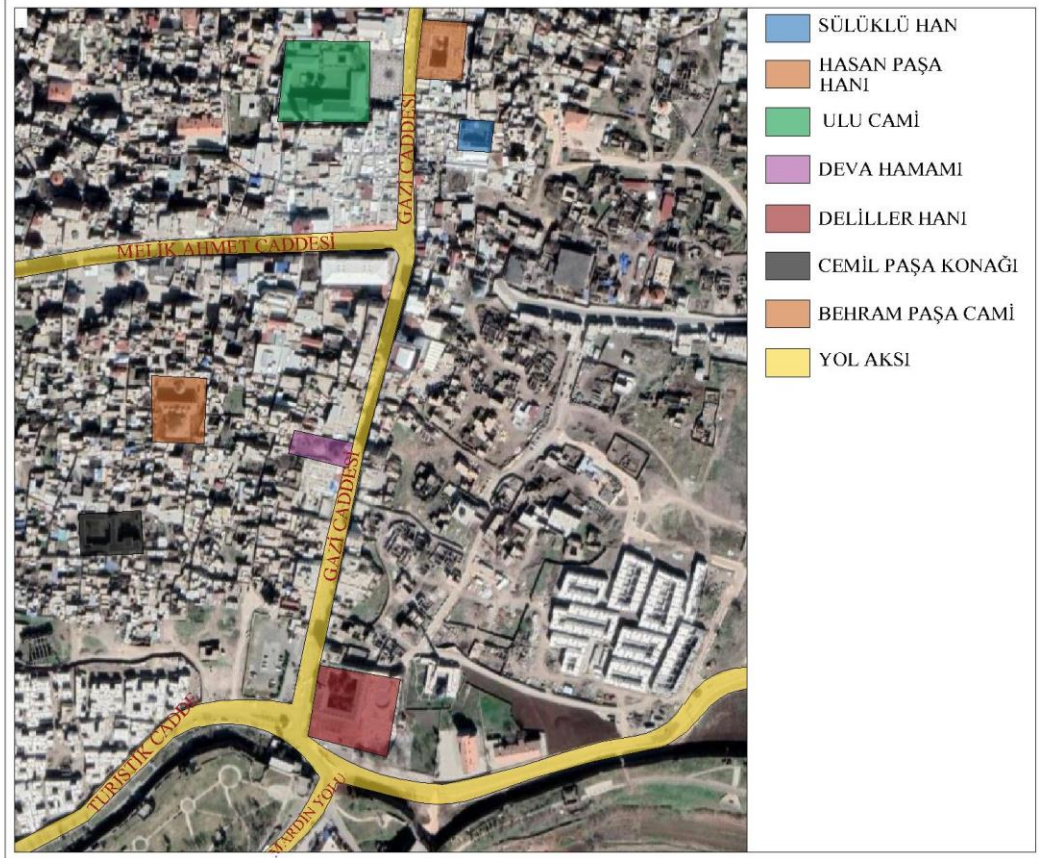
20 Haziran 1603 tarihinde yayınlanan vakıfnamede Evliya Çelebi oda sayısı fazla olan hanı, Mardin Kapısı Menzil Hanı olarak belirtmiştir (DVBM, 2020). II. Mahmut zamanı ve sonrasında askerlere bırakılan handa, 11 Nisan 1842 tarihli vilayet masraf defterindeki kayıtlara göre çok sayıda askerin kaldığı görülmüştür. 1891 yılında Diyarbakır’ı ziyaret eden Arif Paşa, Deliller Hanı’nın şehrin önemli hanlarından biri olduğunu söylemiştir (Yılmazçelik, 1995). Dört dönümü aşan bir alana sahip olan han, Suriçi’nin en büyük yapısıdır (Tuncer, 2012).

5.4. Mimari Özellikleri

5.4.1. Plan Özellikleri

5.4.1.1. Vaziyet Planı

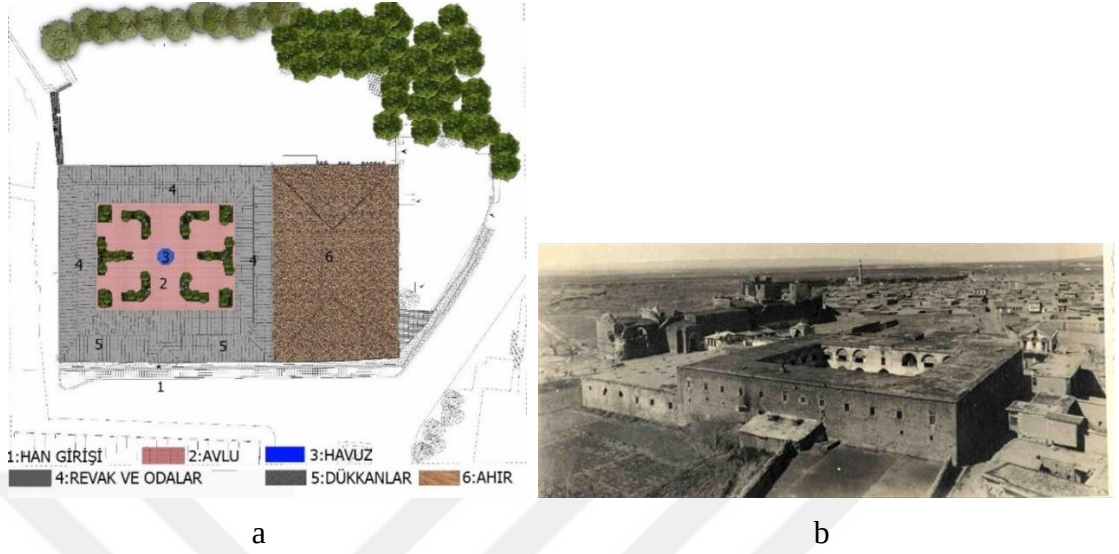
Diyarbakır Suriçi bölgesinin Mardin kapı semtinde ve Gazi Caddesi üzerinde bulunmaktadır (Şekil 5.1). Hana giriş Gazi Caddesi üzerinden yapılmaktadır. Doğuda, havuzlu açık alanın gerisinde bölme duvarla ayrılan bahçeler bulunmaktadır. Kuzeyinde Hüsrev Paşa Cami ve Medresesi bulunurken, doğu tarafında kalan yeşil alan bölgesinde Sağlık Ocağı, Alparslan İlkokulu ve Ali Paşa Lisesi bulunmaktadır. Hanın çevresine daha geniş çerçeveden bakıldığında; kuzeyinde Sülüklü Han, Ulu Cami ve Hasan Paşa Hanı bulunmaktadır. Kuzey doğusunda ise Deva Hamamı, Cemil Paşa Konağı ve Behram Paşa Camii bulunur.

Şekil 5.1: Deliller hanı yol aksı

Hüsrev Paşa Hanı 53 x 48 m boyutları ile geniş bir alana yayılarak Suriçi'nin en büyük yapısını oluşturmaktadır. Bitişik nizamlı iki kütlede oluşan hanın orta kısmında bulunan geniş avlusu kare planlıdır. Yapının birinci kütlesi güneyde tek

katlı, ikinci kütlesi ise kuzeyde iki katlıdır. Dükkânlar yapının batısında bulunmaktadır (DVBM, 2019) (Şekil 5.2).

Şekil 5.2: (a) Deliller Hanı vaziyet planı ve (b) Deliller Hanı görünüşü (1954 öncesi) (DVBM, 2020)

Girişin, sağında ve solunda olmak üzere 16 adet dükkân bulunmaktadır. Bu dükkânlar beşik tonozlu, siyah-beyaz taş sıralarının biçimlendirdiği bir görünüme sahiptir (Köprülü, 1987) (Şekil 5.3).

Şekil 5.3: (a) Han'ın giriş cephesi ve dükkânlar, (b) Han'ın avlusu ve revaklar (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020; DVBM, 2020)

5.4.1.2. Kat Planları

Deliller Hanı avlu, avluyu saran revaklar, revaklar arkasında odalar ve güney bölümünde tek katlı olarak çözümlenen ahır bölümünden oluşmaktadır. Böylelikle yolcuların kalacağı mekânlar ile hayvanların barınacağı alanlar tamamen ayrılmaktadır. Konaklama Bölümü'nün avlusu, kuzey-güney yönünde ortalama 34m x 26m boyutlarında dikdörtgen bir yapıdır. Avluya geçişler portal eyvanın gerisinde

bulunan bölümden yapılmaktadır. Şehir içi hanlarda bulunan ve kemerlerle birbirine bağlanan sütun ve ayaklar bütün katlarda avluyu sarmaktadır (DVBM, 2020) (Şekil 5.4).

Şekil 5.4: Deliller Hanı zemin kat planı (Güran, 1978)

Zemin Kat: Zemin katta otuz altı oda bulunmaktadır. Bütün pencereler revağa açılırken, köşelerdeki üç odanın pencereleri dışarı açılmaktadır. Revaklara açılan odalar konaklama amacıyla kullanılmaktadır. Zemin kattaki odaların dışa bakan cephelerinde güvenlik amacıyla pencereler açılmamıştır. Ahır mekânında havalandırma mazgal pencerelerle çözümlenmiştir. Isınma ihtiyacı odalarda bulunan ocaklarla sağlanmaktadır. Osmanlı kervansaray ve han mimarilerinin özelliklerinden olan avlunun ortasında bulunan çokgen planlı havuz bazalttan yapılmıştır (Semiz, 2007). Havuzun köşelerine birer musluk deliği açılmıştır.

Hanın ana girişi batıda bulunurken, ikinci girişi yine batı aksı hizasında doğu tarafında bulunmaktadır. Avluya eyvan olarak açılan mekân arkaya doğru, beş basamakla inilen bir ikinci mekâna bağlanmaktadır. Doğu duvarında düz atkılı giriş, yanlarda ise derin ve kemerli girintiler vardır (Şekil 5.5).

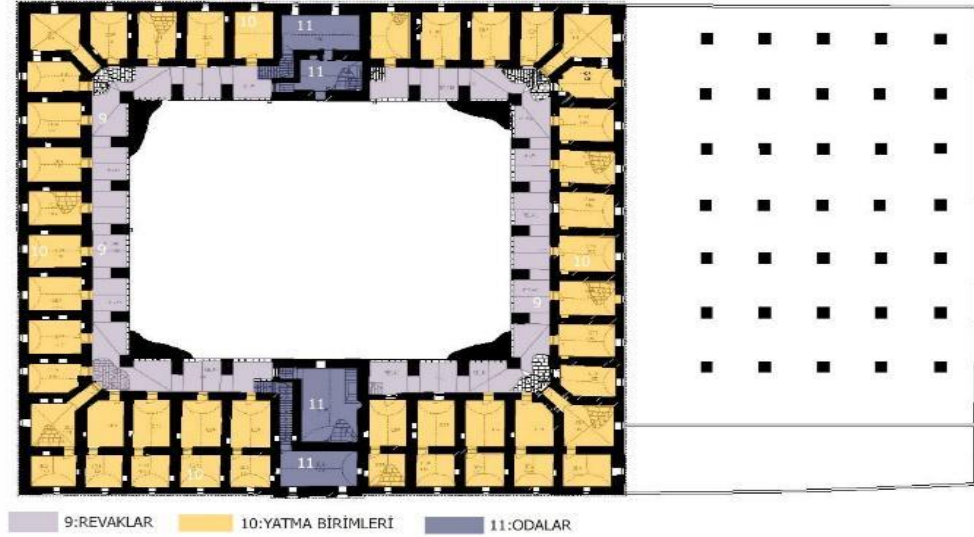
a

b

Şekil 5.5: (a) Doğu cephesi girişi, (b) Doğu girişinden avlu görünümü (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Birinci Kat: Zemin katın plan düzeni birinci kata da yansıtılmıştır. Batı bölümünde yer alan odaların daha derin olması, cephedeki dış duvarların zemin kattaki dükkânların devamı niteliğinde olmasındandır. İç içe geçmiş odalardan oluşan bu mekânlarda ikiden fazla niş bulunur. Doğu ve batı girişlerin üstünde bulunan birimlerin tasarımı birbirinden farklıdır. Batıdaki girişin üstünde, arka arkaya iki birim sıralanmıştır. Bu birimler ana giriş kapısının üzerinde bulunur ve ulaşım aynı merdivenle sağlanır. Odanın sahanlığı, giriş kapısının önündeki iki merdiven basamağının daraltılmasıyla oluşturulmuştur. Doğu tarafında da batıdaki gibi arka arkaya sıralanmış iki birim bulunmaktadır. Bu birimler çatıya çıkan merdivenin sonunda yer almaktadır. Kuzeyde bulunan merdivenlerle kuzey revağa ve orta aksta yer alan birimlere ulaşılmaktadır. Ancak doğu ve batı bölümlerinin güney kısmındaki merdivenler yalnızca birinci kata çıkmaktadır (Şekil 5.6).

Şekil 5.6: Deliller hanı birinci kat planı (DVBM, 2020)

5.4.2. Cephe

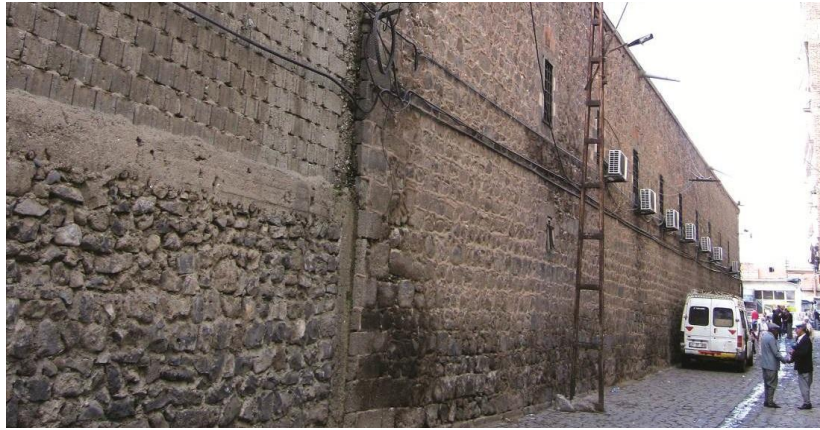
Osmanlı döneminde hanların iki katlı olması, dışa dönük cephe yaklaşımlarını oluşturmuştur. Bu durum, hanların cephelerinde daha çok sayıda ve daha büyük oranlarda pencerelerin yer almasını sağlamıştır. Yapının üst kat cephesinde pencerelerin yer almasına karşın zemin kat cephesinde dışarıya bakan dükkânlar yer almaktadır. Dış cephede dükkânların olmadığı yerlerde, zemin kat güvenlik nedeniyle sağır haldedir (Semiz, 2007).

Avlu cephelerinde tek tip malzeme kullanılarak bütünlük sağlanmıştır. Zemin katta, revağın üzerinde yer alan sekiden itibaren birinci kat zeminine kadar bazalt taş kullanılmıştır. Bütün kemerli açıklıklar siyah-beyaz alması taşlarından oluşmuştur. Batı ve doğu kanatlarda yer alan özel mekânların cephelerinde ise tamamen alması örgü kullanılmıştır. Avlu duvarları silme ile sonlanmaktadır. Bu silmenin profili ön cephelerde bulunan silmelerden farklıdır. Profil dik hatlarla biçimlendirilmiştir. Zemin katta bulunan, kemerlerin üzengi sırasında ve iki tarafında yer alan küçük boyutlu yuvalar, zemin kat revağını gölgeleyen saçağın demir payandalarını taşıtmaktadır. Saçağın duvarda nerede ve nasıl taşındığına ilişkin hiçbir iz görülmemektedir (Yavuz, 2011) (Şekil 5.7).

Şekil 5.7: Deliller Hanı avlu cepheleri, 2020 (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Konaklama bölümünün kuzey cephesinin kenarları kesme taş, diğer bölümler ise moloz taş ile örülmüştür. Molozlar arasında büyük boyutlu kesme taşlarda bulunmaktadır. Duvar örgülerinin bazı bölümlerde desen değişimleri görülmektedir. Bu durum duvarın çok kez değiştirildiğini göstermektedir. Cephe duvarı düz bir silme ile sonlanmaktadır. Ahır bölümünün kuzey duvarı ile konaklama bölümünün güney duvarı, aynı duvar olarak kullanılmaktadır. Yapının Kuzey cephesinde dokuz adet pencere bulunmaktadır. Basık kemerli olan bu pencerelerde düz lento kullanılmıştır (Şekil 5.8).

Şekil 5.8: Hüseyin Paşa (Deliller) Hanı kuzey cephesi (DVBM, 2020)

Hüseyin Paşa Hanı'nın güney cephesi iki bölümden oluşmaktadır. Ön bölümde ahır yer alırken, arkasında konaklama bölümünün üst katı bulunmaktadır. Yapının güney cephesi moloz taş malzemeden yapılmıştır. Yapıya ait 1954 yılı öncesi fotoğraflarda; ahır bölümünün güney duvarında değişik yüksekliklerde ve çeşitli boyutlarda, on açıklığın bulunduğu görülmektedir. Bunlardan beşi dikdörtgen biçimli, küçük boyutlu ve yüksekte yer almaktadır. Bu açıklıklardan biri, kemerli kapı açıklığı

şeklindedir. Geri kalan açıklıklar ise demir parmaklıklı ve büyük boyutludur. Güney cephesinde, yuvarlak kemerli bir açıklık şeklinde olan giriş kapısı ve beşi büyük, dördü küçük olmak üzere toplam dokuz pencere bulunmaktadır. Bu pencereler düz lentoludur. Konaklama bölümü cephesinde 11 pencere bulunmaktadır. Pencereler basık ve hafifletme kemerlidir. Hafifletme kemerleri tuğladan yapılmıştır (Şekil 5.9). Ancak 1954 öncesi fotoğraflarda köşelerde yer alan ilk ve son pencerelerin daha küçük boyutlu ve daha yüksek olduğu görülmektedir. 1964 yılında yapılan restorasyon çalışmasıyla diğer pencereler ile aynı boyuta getirildiği bilinmektedir (Şekil 5.10).

Şekil 5.9: Hüsrev Paşa (Deliller) Hanı güney cephesi (DVBM, 2020)

Şekil 5.10: Hüsrev Paşa (Deliller) Hanı güney cephesi (1954 öncesi) (DVBM, 2020)

Doğu cephesinde Han'ın özgün ikinci giriş kapısı bulunmaktadır. Doğu cephesinde on altı adet pencere bulunur. Zemin katın köşelerinde bulunan odalarda iki adet pencere yer alır. Köşelere yakın olan bu pencereler küçük boyutlardadır. Alt katta küçük boyutlarda, düz lentolu beş adet pencere bulunmaktadır. Üst katta düz lentolu, basık hafifletme kemer şeklinde on iki pencere bulunmaktadır (Şekil 5.11).

Hafifletme kemerleri tuğla malzemeden yapılmıştır. Doğu cephesinde moloz taş malzeme hâkimdir. Bu cephe örgü ve malzeme niteliği olarak kuzey cephe ile aynı şekilde yapılmıştır.

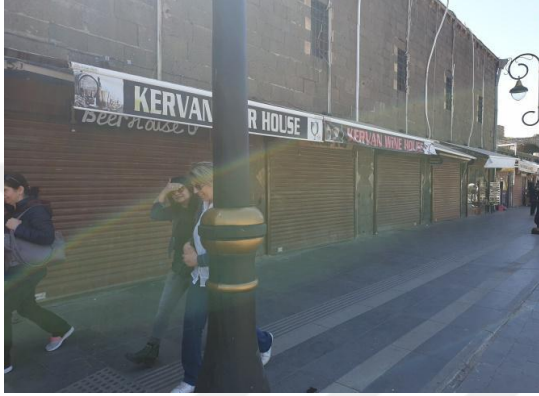

Şekil 5.11: Hüsrev Paşa (Deliller) Hanı doğu cephesi (DVBM, 2020)

Hanın ana girişi batı cephesinde yer almaktadır. Osmanlı hanlarının cephelerinde giriş ön plandadır. Girişin yapımında, önceki dönemlerin örneklerinden farklı tasarımların uygulandığı görülmektedir. Yapının girişi eyvanın gerisindedir. Bu dönem hanların genelinde, girişin belirgin hale gelmesi amacıyla çıkmalar yapılmıştır. Girişin üst örtüsünün yüksek tutulması bulunduğu cepheyi diğer cephelerden farklı kılmaktadır. Hanların girişi tasarlanırken yerel karakterlerden de etkilenilmiştir (Semiz, 2007). Konaklama bölümünün girişinin iki yanında, beşer adet dükkân sıralanmıştır. Ahır bölümünün batı cephesinde, benzer özelliklerde yedi dükkân daha sıralanmıştır. Dükkânların üzerine yapının birinci kattaki odaları bulunur ve odalarda beşer adet pencere yer alır. Pencereleler dikey dikdörtgen şekilli olup, pencere söveleri almalı yapıdır. Bu pencerelerin üzerinde hafifletme kemerleri yer alır (Şekil 5.12).

a

b

c

Şekil 5.12: (a) Hüsrev Paşa hanı batı cephesi, (b) Hüsrev Paşa Hanı güneye doğru uzanan dükkânlar, (c) Giriş portalının solunda kalan dükkânlar (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Taç kapı, yapı seviyesinden yüksekte yapılmıştır. Cephenin tamamı, siyah beyaz sıralı düzgün kesme taşlardan inşa edilerek ön plana çıkarılmıştır. Giriş üzerinde yer alan iki pencerenin, yapının diğer cephelerinde bulunan pencerelere oranla daha özgün bir işçilikle yapıldığı görülür. İki pencere arasında kalan kısımda ise, sıralanmış develeri gösteren kabartma bir motif yer almaktadır. Motifin sağında ve solunda bulunan dikdörtgen pencerelerin köşelerine birer sütünce yerleştirilerek çerçeve oluşturulmuştur. Çerçevenin üzerinde mukarnaslar bulunur (Yavuz, 2011) (Şekil 5.13).

Şekil 5.13: Deliller Hanı'nın portalı (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

5.4.3. Örtü

Deliller Hanı'nın üst örtüsü özgününde toprak damdır. Avlu bölümünün etrafı revaklarla çevrelenmiştir. Odaların kenar bölümleri aksında olanlar beşik tonoz, köşe kısımlarında yer alan bölümler ise aynalı tonozlarla örülmüştür. Birinci kat köşe noktalarında bulunan odalar çapraz tonoz ile örülmüştür.

Doğu-batı aksında uzanan dikdörtgen plan tipine sahip ahır bölümü, art arda dizilmiş yedişer ayakla altı sahna ayrılmıştır. Her sahnın üzerinde beşik tonoz kullanılmıştır. Sahnların ayakları doğu-batı doğrultusunda yuvarlak kemerlerle birleştirilmiştir. Tonozların kilit noktasında, havalandırma delikleri yer almaktadır. Bu delikler tonozlar için ışıklandırma görevini de sağlamaktadırlar. Tonoz ve kemerlerin profili yarım daire biçimindedir. Hanın çatısında baca izleri mevcuttur (Şekil 5.14).

Deliller Hanı'n çatısı betonarme beşik çatı olarak yapılmıştır. Betonarme beşik çatının, 1950'li yıllarda uygulanan restorasyon çalışmalarında yapıldığı görseller üzerinden tahmin edilmektedir (Şekil 5.15).

Şekil 5.14: Hüsrevpaşa (Deliller) Hanı, batıdan genel görünüş, 1950 öncesi (DVBM, 2020)

Şekil 5.15: Çatı Kuzey ve Güney görünüş (kuzey) (DVBM, 2020)

5.4.4. Aydınlatma

Cephelerde yer alan açıklıklar sayesinde, yapının giriş holü, avlusu ve üst katta bulunan koridorları gündüz vakitlerinde doğal olarak aydınlanmaktadır. Zemin katta bulunan dükkânlarda açık kemerlerle doğal aydınlatma sağlanmaktadır. Buradaki aydınlatma amacıyla bırakılmış boşluk alanı 151,73 metrekaredir. Sokağa bakan cephelerin kuzey ve güney tarafında, cephe alanı 473,36 metrekaredir. İklimin kış aylarında soğuk geçmesi, hanın kuzey kanadında bulunan pencere alanlarının daralma sebebidir (Aykal, Murt ve Gümüş, 2005).

Hanın yatak odalarında bulunan pencerelerin küçük boyutlu olmasından ötürü yatak odası ve ıslak hacimlerde yapay aydınlatma gereksinim duyulmuştur. Ahır bölümüne ışık, duvarlarda yer alan tek sıra pencereden gelmektedir. Bu pencerelerin tek sıra halinde olması nedeniyle mekânda aydınlatma yeterince sağlanamamaktadır.

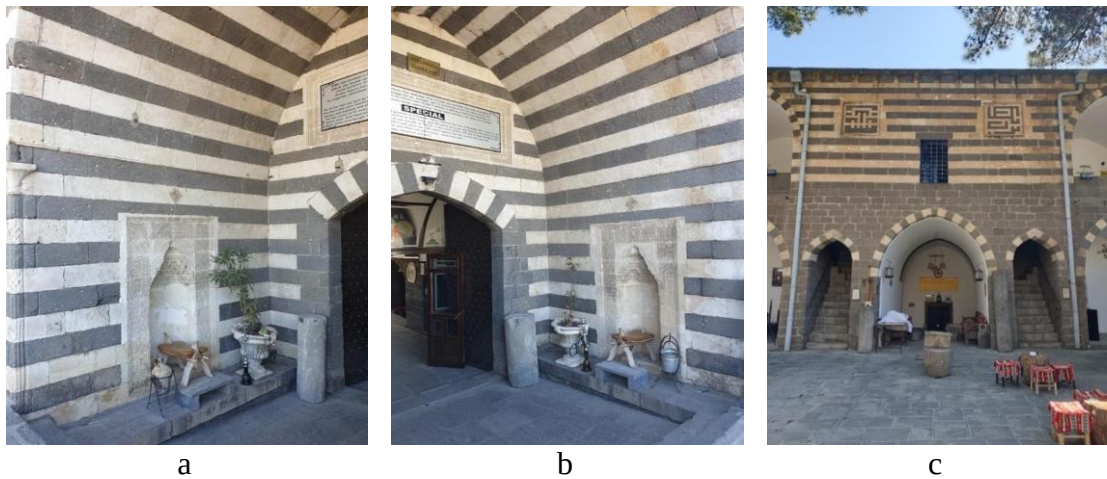
5.4.5. İklimlendirme

Hanlarda, yapıldıkları dönemin teknoloji koşullarının yetersiz olmasından dolayı doğal havalandırma-ısıtma yöntemleri kullanılmıştır. Hanlarda kullanılan kalın taş duvarlar ve cephelerdeki küçük pencereler sıcak ve soğuk havanın iç mekâna olan etkisini azaltmıştır. Hanın iç mekânlarında, duvar kalınlığı ve birimlerin konumlandırılma biçiminin etkisiyle, yaz aylarında doğal serin ortamlar oluşturulabilmektedir. Ancak zorlu kış aylarında odalara konumlandırılmış ocaklar sayesinde yeterli ısı sağlanabilmektedir.

5.4.6. Süsleme

Hanın cephelerinde kullanılan taşlar iki renkli ve almaşık örgülüdür. Bu kullanım cephede hareketlilik oluşturmuş ve cepheye süsleme etkisi kazandırmıştır. Bundan yola çıkılarak yapının belirli oranda mimari süsleme taşıdığı söylenebilir.

Deliller Hanı'nda (Hüsrev Paşa Hanı), batı cephesi süslemenin fazla olduğu cephedir. Cephenin orta bölümünde iki renkli taş işçiliği yoğun olarak kullanılmıştır. Cephenin orta bölümünde iki adet pencere bulunmaktadır. Pencereleer, eyvan kemerinin üst bölümünde konumlanmış ve nişler içine alınmıştır. Pencereleerin üzerini kapatan basık kemerler, iki renkli taşlarla geçilmiştir. Pencereleerin arasında yer alan pano, siyah bazalt taşla yapılmış silmelerle kesintiye uğramış kare biçimindedir. Zemininde sarı kalker kullanılmıştır. Eyvan kemerinin dış kısma bakan köşeleri gömme sütunceler ile vurgulanmıştır. Sütuncelerin gövdelerine geometrik örgü şeklinde motifler işlenmiştir. Eyvanın yan duvarlarında, süsleme açısından farklılık göstererek birbirini tekrarlayan mihrabiyelere yer verilmiştir. Mihrabiyeler beşgen planlıdır (Karaca, 2014). Mukarnas kavsara ile örtülen ve yukarı kısımda üç dilim şeklinde olan kemerlerin sonlandırdığı nişleri, dıştan geometrik bordürler dört yönde sarmaktadır.

Şekil 5.16: (a) Giriş portalının kuzey duvarında bulunan niş, (b) Giriş portalının güney duvarında bulunan niş, (c) Doğu kanadında bulunan avlu cephesi (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Kuzeyde bulunan nişin mukarnas kavsarası sekiz sıradan, güneyde bulunan nişin mukarnas kavsarası ise altı sıradan meydana gelmektedir. Nişlerin etrafı iki farklı bordürle çevrelenmiş haldedir ve üzerlerinde üç şeritli örgü yer almaktadır. İkili

örgüler çapraz olarak kesilmiş ve zeminde sekiz köşeli yıldızları oluşturmuştur. Yıldızların içerisine geometrik ve bitkisel karakterli gülbezek şeklinde motifler yerleştirilmiştir (Yeşilbaş, 2015) (Şekil 5.16). Deliller Hanı'nda girişin karşı cephesinde bulunan eyvanın üzerinde iki kare pano yer almaktadır. Kare pano, almaşık örgülü ve dıştan dişli şekildedir. İki niş sırasının ince bir bordür şeklinde çevrelediği pano üzerinde yer alan yazılar, oldukça dikkat çekicidir. Deliller Hanı'nda eyvan şeklinde olan taç kapının yan duvarlarında bulunan nişlerin üzerinde, baklava dilimi şeklinde makili hatlı bir yazı panosu yerleştirilmiştir. Kuzeyde bulunan mihrabiye'nin üzerinde Muhammed, güneyde bulunan mihrabiye'nin üzerinde ise Bismillahirrahmanirrahim' yazıları yer almaktadır (DVBM, 2020). Eyvan nişinin ortasında, basık kemerli asıl giriş kapısını bulur. Kapıyı üzerinde yatay dikdörtgen bir kitabe panosu yer almaktadır (Şekil 5.17) (Karaca, 2014). Konaklama bölümü özenle inşa edilmiştir. Bu bölümde fazla bezemeye yer verilmemiştir. Diyarbakır ve çevresinde yaygın olarak kullanılan Kûfi yazılı panolar, en önemli bezeme unsuru olarak yerini almaktadır (DVBM, 2020).

Şekil 5.17: (a) Han'ın sivri kemerli giriş kapısı ve üzerinde bulunan çevrelenmiş pano, (b) Kuzeyde bulunan nişin panosu, (c) Güneyde bulunan nişin panosu (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

5.4.7. Yapım Tekniği ve Malzeme

Yığma yapım tekniği ile inşa edilmiştir. Konaklama bölümünde birinci kat, zemin katın devamı niteliğinde yapılmıştır. Ahır bölümü tek katlı olup aynı teknikle inşa edilmiştir. Deliller Hanı'nın üst örtüsü inşa edildiği dönemde toprak dam şeklinde yapılmıştır. Yapım malzemesi olarak, yörede en fazla bulunan bazalt taş kullanılmıştır. Anadolu mimarisinde ve Diyarbakır'da ilk dönemlerden itibaren kullanılan taş, neredeyse tüm yapıların ana malzemesi haline gelmiştir. Yapının işlev ve öneminin gerektirdiği bölümlerinde tuğla, mermer, ahşap, alçı malzemelere yer verilmiştir. Han'ın avlu cephelerinde kullanılan düzgün kesme taş, iki renkli(siyah-beyaz) ve zengi sanatının etkisini taşımaktadır. Sokağa bakan cephelerinde yer yer moloz taş kullanıldığı görülmektedir. Hanın giriş kapısı üzerinde yer alan yazı; beyaz taşların Urfa'dan, siyah taşların ise Kurtboğaz taş ocağından çıkartıldığını belirtmektedir (Karaca, 2014). Diyarbakır'ın anıtsal mimarisinde, bölgenin karakteristik yapı taşı haline gelen bazalt taş ile Suriye için karakteristik olan siyah-beyaz alterne taş kaplamaya yaygın olarak yer verilmiştir (Kuban, 2007) (Şekil 5.18).

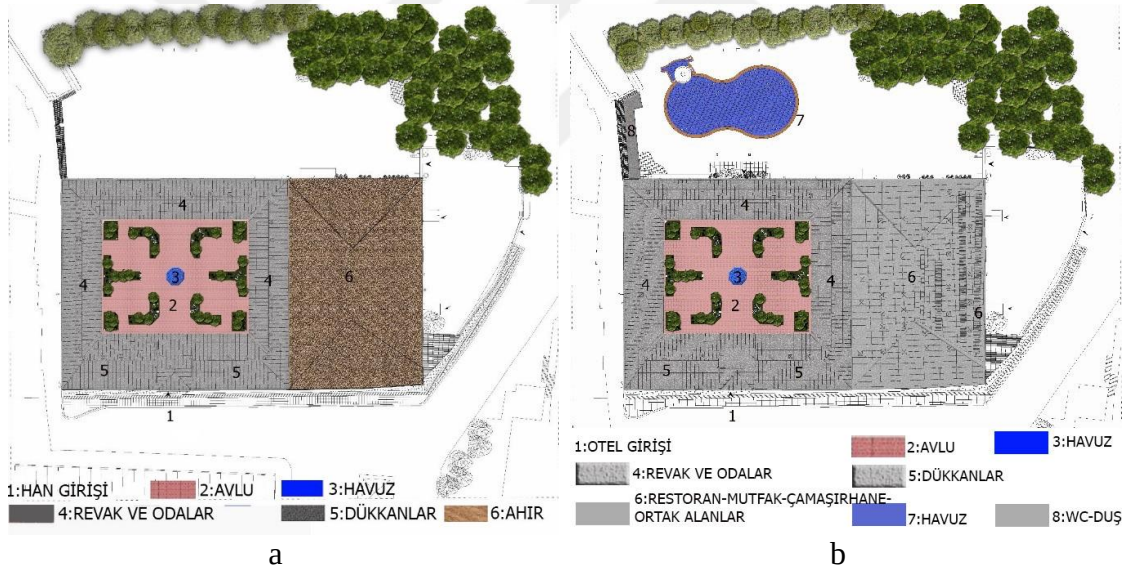

Şekil 5.18: Deliller Hanı'nda cephelerde kullanılan taş örnekleri (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

5.5. Yeni İşlevin İrdelenmesi ve Yapılan Müdahaleler

BÜYÜK KERVANSARAY OTEL GENEL BİLGİLER		
Arsa Alanı	6.469,65	 <p>Büyük Kervansaray Otel giriş cephesi</p>
Kat sayısı ve strüktür sistemi	Bodrum+Zemin +1 Kat Yığma+ Betonarme	
Restorasyon çalışmaları	1984-1988	
Yeni işlevin etkin kullanım yılı	1990	

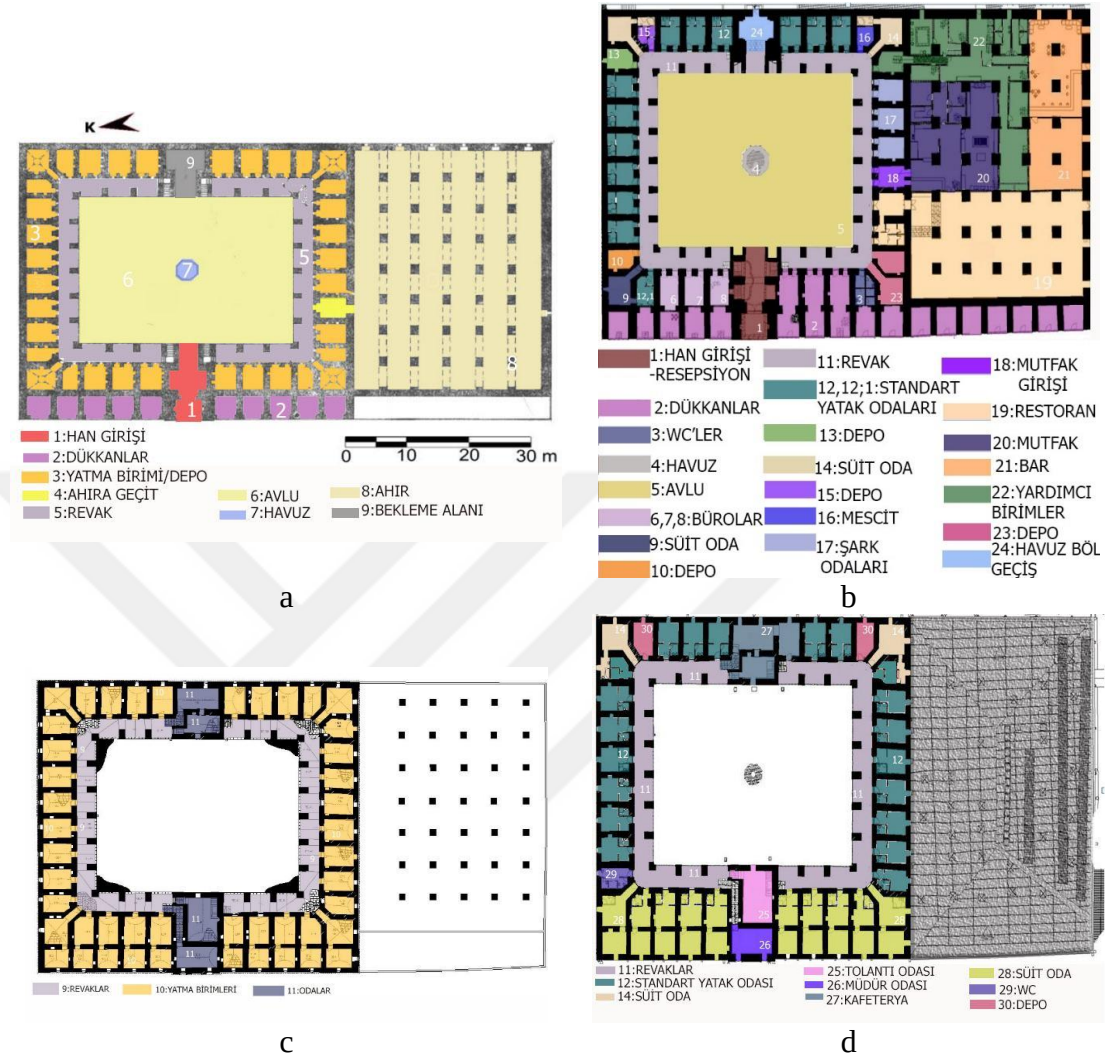
Han bölgedeki üç ana yolun kesişiminde, Diyarbakır'ın önemli ticaret merkezinde yer almaktadır (Şekil 5.19). Bu nedenle yoğun bir trafiğe maruz kalmaktadır. İşlev değişikliği sonrası, Han'ın doğu kanadında havuz başı bölümü planlanmıştır. Duş ve giyinme kabinleri, wc'ler ile büyük ölçülerde bir havuz tasarlanmıştır.

Şekil 5.19: (a) Deliller Hanı vaziyet planı, (b) Büyük Kervansaray Otel vaziyet planı (DVBM, 2020)

İşlev değişikliği sonrası hanın girişi; giriş holü, lobi ve resepsiyona dönüştürülmüştür. Dükkânlar ticari amaçlı kullanılmaya devam edilmiştir. Yatma birimleri; idari birimler, otelin yatak odaları, kat depoları, kat tuvaletleri, mescit, şark odaları ve diğer teknik birimlere dönüştürülmüştür. Revaklar benzer işlevle kullanılmaya devam edilmiş ancak bir bölümü açık oturma alanları olarak işlevlendirilmiştir. Kış aylarında pek fazla kullanılmayan avlu bölümü, yaz aylarında yatay sirkülasyon işlevine ek olarak açık oturma alanlarına dönüştürülerek lobi alanı

olarak da kullanılmaktadır. Ahır bölümü; restoran, mutfak, bar ve sağlık birimlerine dönüştürülmüştür (Şekil 5.20).

Şekil 5.20: (a) Deliller Han'ı zemin kat planı, (b) Kervansaray Otel Zemin kat planı, (c) Deliller Hanı birinci kat planı, (d) Büyük Kervansaray Otel birinci kat planı (Güran, 1978; DVBM, 2020)

5.5.1. Mekânsal Gerekliklik ve Yapılan Müdahaleler

Yapının kapalı otoparkı bulunmamaktadır. Mevcutta bulunan açık otopark, ihtiyacı karşılayabilecek düzede değildir. Gün içerisinde yaşanan yoğunluk nedeniyle otopark kalabalık olabilmekte ve otel müşterileri park sorunu yaşayabilmektedir. Bu sorunların giderilmesi için sadece otel müşterilerinin kullandığı, sınırları belli ve otel güvenliği tarafından korunan bir otopark ihtiyaç duyulmaktadır. Otele ziyarete gelen müşteriler, otele ulaşımını şahsi araçlarıyla ya da tur firmalarına ait araçlar ile sağlayabilmektedir. Bu nedenle, her türlü kötü hava koşulunda sığınmasını

sağlayacak giriş saçağı, giriş holü, bekleme salonları gibi belli mekânsal gereksinimler ortaya çıkmaktadır.

Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik madde 22'ye göre Diyarbakır Büyük Kervansaray otel “özel belgeli tesisler” sınıfında yer almaktadır. Yönetmeliğe göre korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarında yer alan konaklama işletmeleri için mimari bir sınırlama olmadığı, konaklama tesisleri için belirlenen asgari standartları taşımasının yeterli olduğu belirtilmiştir. Kullanıcıların ihtiyaçlarından doğan olaylarla, antropometrik değerler de göz önüne alınarak iç mekân tasarım talepleri belirlenir. Bu noktada mekân ihtiyaçları; giriş, salonlar, yatak odaları grubu, düşey ve yatay bağlantılar ve servisler olmak üzere 5 ana gruba sıralanabilir (Özalp, 2000).

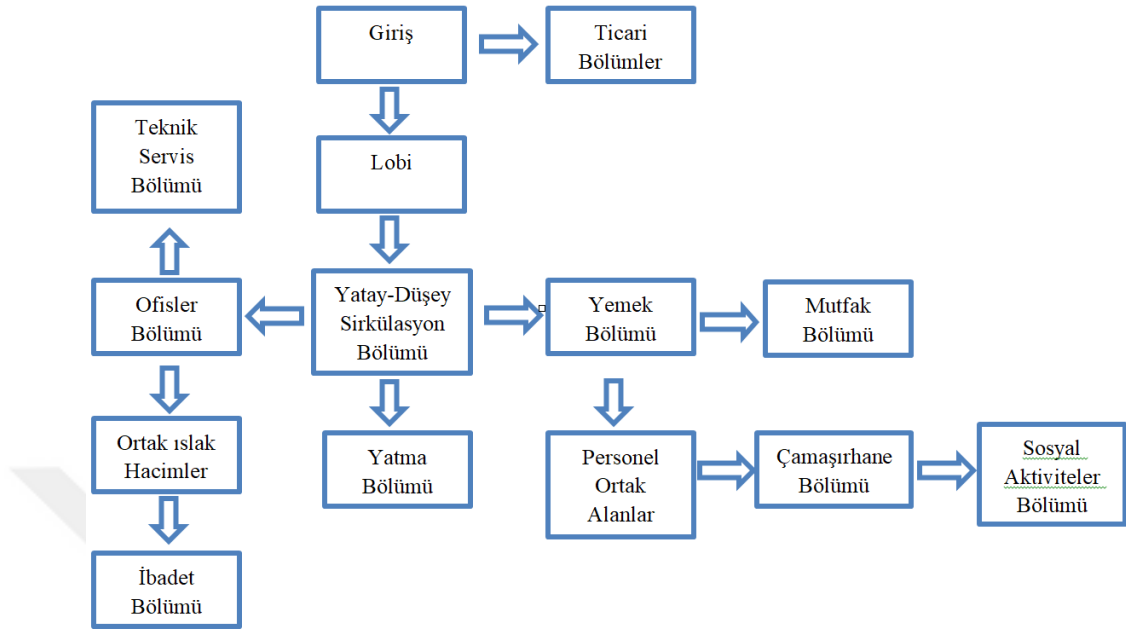
Konaklama tesislerinden beklenen asgari düzeyde hizmet standartları aşağıda belirtilen maddelerle sıralanabilir (Doğu, 1995);

1	Müşteri tüm geceyi otelde geçireceğine göre rahat, sakın ve konforlu bir yatma imkânı
2	Hijyenik şekilde yıkanma ve temizlik imkânı (Banyo, duş, klozet, lavabo vb.)
3	Başka bir mekân aramak zorunda kalmadan aynı binada yiyecek tüketebilme imkânı
4	Misafirlerini ve ziyaretçilerini ağırlayabilme imkânı
5	Rahat bir çalışma yürütebilme ve yazı, mektup yazabilme imkânı
6	Boş zamanlarında da aynı binada eğlenebilme imkânı
7	Ufak çaplı alışveriş yapabilme imkânı
8	Tıraş, ayakkabı boyası, çamaşırının yıkanması gibi imkânlar sağlanması
9	Otomobilin bakımı ve park edilebilir olması imkânı

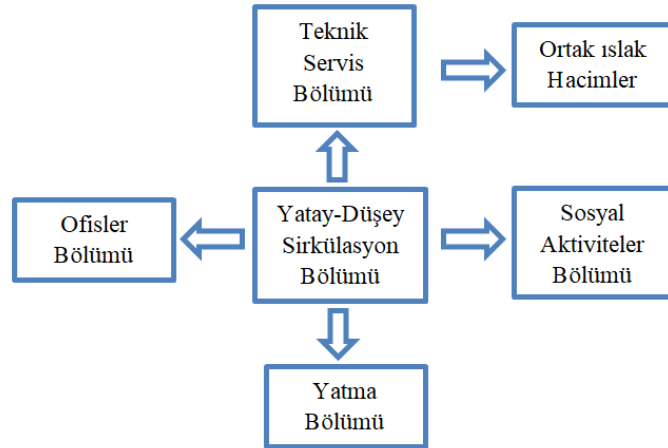
Kervansaray Otel'de, standart koşulları olan bir otelde bulunması gereken 4,8 ve 9 numaralı mekânların eksikliği tespit edilmiştir.

Kervansarayın benzer hacimlerden oluşan odaları, mekânsal oluşum açısından otel odası şekline dönüştürülme aşamasında zorluk yaşatmamıştır. Benzer şekilde idari bürolar için de kolaylık sağlamıştır. Hanın ahır mekânının, bölümlendirilmeye müsait ve boyutsal olarak büyük olması; otelin mutfak, kahvaltı salonu, bar ve servis birimleri için en uygun alan olarak tercih edilmesini sağlamıştır. Lobi alanı kış ayları için kapasiteyi karşılayabilecek boyutta değildir. Standart yatak odalarına işlev değişikliği sonrası eklenen banyo birimleri, oda alanını büyük ölçüde azaltmıştır.

Oda sınırlarına müdahale edilemediğinden, yatak odaları boyutsal olarak standartların altında kalmaktadır.

Şekil 5.21: Büyük Kervansaray Otel zemin kat mekân organizasyonu

Şekil 5.22: Büyük Kervansaray Otel birinci kat mekân organizasyonu

Birinci katta bulunan kafe biriminin yatak odaları ile doğrudan bağlantılı olması, uyumak veya dinlenmek isteyen müşterileri rahatsız edebilmektedir. Kervansarayın bir başka sorun yaratan kısmı, yatma birimleri arasındaki sirkülasyon alanıdır. Sirkülasyonun oluşması için yarı açık revaklar bulunmasına rağmen kullanıcılara iklimsel açıdan konforlu bir ortam yaşatamaması ve büyük avluda sürdürülen etkinliklerde ortaya çıkan yüksek sestten müşterilerin rahatsız olmaması açısından,

revakların iptal edilerek koridora dönüştürülmesi gerekmektedir. Hanın genelinde engelli yaklaşımına yönelik uygulamalar bulunmamaktadır.

Tablo 5.3: Hüsrev Paşa (Deliller) Hanı'nın Büyük Kervansaray Otel'e dönüşümünün katlara göre dağılımı ve mekânsal analizi

Katlar	Birim No	Önceki İşlevi	Günümüz İşlevi	Alan	Birim Sayısı	Bölümü
Zemin Kat	1	Han Girişi	Giriş	Giriş Holü	16,32 m ²	Lobi
				Lobi	8,37 m ²	
				Resepsiyon	30,58 m ²	
				Kayıt ofisi	4,23 m ² -3,86 m ²	
	2	Dükkânlar	Dükkânlar	11,80m ² -30,22 m ²	17	Ticari Bölümler
	3	Han Odası	Kat Tuvaleti	14,13 m ²	1	Ortak ıslak Hacimler bölümü
	4	Süs Havuzu	Süs Havuzu	7,29 m ²	1	Yatay Sirkülasyon Bölümü
	5	Avlu	Avlu-Açık oturma alanı	843,11 m ²	1	
	11	Revak	Revak-Açık oturma alanı	319,93 m ²	1	
	24	Bekleme Alanı	Havuz Bölümüne Geçiş	35,77 m ²	1	
	6,7,8	Han Odası	Büro	13,89m ² -14,59 m ²	3	Ofisler Bölümü
	9,14	Han Odası	Süit Odalar	21,01m ² -22,52 m ²	3	Yatma Bölümü
	12	Han Odası	Standart Yatak Odaları	14,95m ² -14,10 m ²	13	
	10,13,15,23	Han Odası	Kat Deposu (Kat servisi)	7,73 m ² -17,41 m ² arası	5	Teknik Servis Bölümü
	16	Han Odası	Mescit	8,33 m ²	1	İbadet Bölümü
	19	Ahır	Restoran	Giriş	16,36 m ²	Yemek Bölümü
				Tuvalet	16,24 m ²	
				Yemek salonu	442,86 m ²	
	18	Han Odası	Mutfak Girişi (Kat servisi)	15,40 m ²	1	Mutfak Bölümü
	20	Ahır	Mutfak	Servis Holü	55,88 m ²	
				Bulaşıkhanec	22,23 m ²	
				Hazırlama-Piştirne	81,28 m ²	
				Soğuk Depo	11,65 m ²	
				Depo	7,65 m ²	
				Depo	8,77 m ²	
				Giymne Odası	6,22 m ²	Personel Ortak Alanlar
				Hol	10,78 m ²	

Tablo5.3 (devam)

Katlar	Birim No	Önceki İşlevi	Günümüz İşlevi	Alan	Birim Sayısı	Bölümü
	17	Han Odası	Şark Odaları	14,72 m ² -14,48m ² aralığı	3	Sosyal Aktiviteler Bölümü
	21	Ahır	Bar	Ana Salon	129,23 m ²	
				Tuvalet	25,51 m ²	
				Tuvalet Holü	6,86 m ²	
				Depo	91,97 m ²	
	22	Ahır	Diğer (Yardımcı) Birimler	Türk Hamamı	19,59 m ²	
				Sauna	10,51 m ²	
				Duş-Bekleme	14,69 m ²	
				Soyunma Odası	10,26 m ²	
				Islak Hacim Holü	6,49 m ²	
				Çamaşırhane	40,95 m ²	Çamaşırhane Bölümü
				Ütü Odası	17,55 m ²	
				Fırın	6,39 m ²	
				Depo	5,02 m ²	
				Koridor	60,86 m ²	
Birinci Kat	11	Revak	Revak-Açık oturma alanı	309,97 m ²	1	Yatay Sirkülasyon Bölümü
	12		Standart Yatak Odası	13,76m ² -16,69 m ²	18	Yatma Bölümü
	14,28		Süit Oda	28,85m ² -19,75 m ²	12	
	25		Toplantı Odası	37,76 m ²	1	Ofis Bölümü
	26		Müdür Odası	24,24 m ²	1	
	27		Kafe	60,77 m ²	3	Sosyal Aktiviteler Bölümü
	29		Tuvalet	13,19 m ²	1	Ortak ıslak Hacimler bölümü
	30		Depo	13,56 m ² -15,01m ²	2	Teknik Servis Bölümü

Tablo 5.4: Büyük Kervansaray Otel havuz başı bölümü mekânsal analizi

Katlar	Günümüz İşlevi	Alan	Birim Sayısı	Bölümü
Zemin Kat	Giynme ve Duş Kabinleri	5,34 m ² -0,57 m ² aralığı	20	Sosyal Aktiviteler Bölümü
	Depo	11,50 m ²	1	
	Bay wc	5,77 m ²	1	
	Bayan wc	12,90 m ²	1	

Asgari düzeyde hizmet standartlarına göre oda sayının minimum %25'i kadar araç park yeri alanı bulundurulmalıdır. Lobi alanı, yatak başına 0,75*1,5 m² alanı olmalıdır. Müşterilerin %25 oturabilecek şekilde donatı elemanları yerleştirilmelidir. Koridor genişliği, iki kişinin karşılıklı geçebileceği düşünülerek minimum 1,6m olmalıdır.

Otel yatak odaları, standart ve suit oda tercihine göre 13-30 m² aralığında olmalıdır. İdari birimler her yatak odası için yaklaşık 0,46-1,46 m² karşılayacak şekilde olmalıdır. Restoran alanı, yatak başına 1,5-1,6 m² karşılayacak boyutta olmalıdır. Kahvaltı salonu, otel misafirlerinin 1/3 üne yetecek kapasitede olmalıdır. Mutfak alanı, tüm birimleri ile birlikte müşteri başına 1-1,2m² düşecek şekilde olmalıdır. Çamaşırhane, toplam alanı yatak odası başına 0,8-1,3 m² olmalıdır. Kat servisi her 30 odaya bir tane hesaplanmalıdır. Personel kullanım alanları, yatak odası başına 0,6-1,1 m² olacak şekilde hesaplanır (Doğu, 1994; Apaydın, 2007). Bu koşullar temel alınarak 100 yatak kapasiteli 15 adet süit oda 33 adet standart yatak odası bulunan Büyük Kervansaray Otel'in minimum 12 adet araç park yeri 75 m² lobi alanı, lobide 25 kişilik oturma alanı, 22,48 m² idari bölüm alanı, 150 m² restoran alanı, 100 m² mutfak alanı, 38,4 m² çamaşırhane, 28,8 m² personel kullanım alanı ve her katta 1 er adet olmak üzere toplamda 2 adet kat servisi bulundurulmalıdır.

Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeğe göre Büyük Kervansaray Otel'in standart bir otelde bulunması gereken mekânsal boyut ve kapasiteyi karşılayıp karşılamadığı aşağıdaki tabloda analiz edilmiştir. Standartlara göre lobi ve personel kullanım alanları yetersiz kalmıştır (Tablo 5.5).

Tablo 5.5: Deliller Hanı asgari düzey hizmet standartlarına göre mekânsal boyut ve kapasite analizi

Büyük Kervansaray Otel	Lobi	İdari Bölüm	Restoran	Mutfak	Personel kullanım alanları	Kat servisi	Çamaşırhane
Mevcut	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Mekânsal Büyüklük	Yetersiz	Yeterli	Yeterli	Yeterli	Yetersiz	Yeterli	Yeterli
Mekânsal Gereklilik	Yetersiz	Yeterli	Yeterli	Yeterli	Yetersiz	Yeterli	Yeterli

5.5.1.1. Lobi

Giriş, yol kotundan üç basamak inilecek şekilde yapılmıştır. Girişten avluya tekrar üç basamak çıkılarak ulaşılmaktadır. Prestij mekânı olarak adlandırılan lobi, özellikle oteli ziyaret eden müşterilerin ilk izlenimi bakımından oldukça önemlidir.

Kervansaray otelde girişin hemen sol tarafına resepsiyon, sağ tarafına ise lobi konumlandırılmıştır. Resepsiyonda bir kabul bankosu bulunmaktadır. Resepsiyon bankosu, otelin özgün dokusuna uyması açısından üç yöne bombeli olacak şekilde

bazalt malzemeden yapılmıştır. Otelin farklı ırklara hizmet vermesinden dolayı bankonun üstüne ülkelerin bayrakları sabitlenmiştir. Bankonun hemen arkasında iki sivri kemer gözlü açık birimler bulunmaktadır. Resepsiyonda müşterinin kaydı alındıktan sonra oda anahtarı verilir. Oda anahtarları kabul bankosunun arkasındaki bölümde bulunmaktadır. Bunun hemen üzerine “resepsiyon” yazılı tabela konumlandırılmıştır (Şekil 5.23).

Şekil 5.23: Hanın giriş bölümü resepsiyon bölümünün görünümü (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

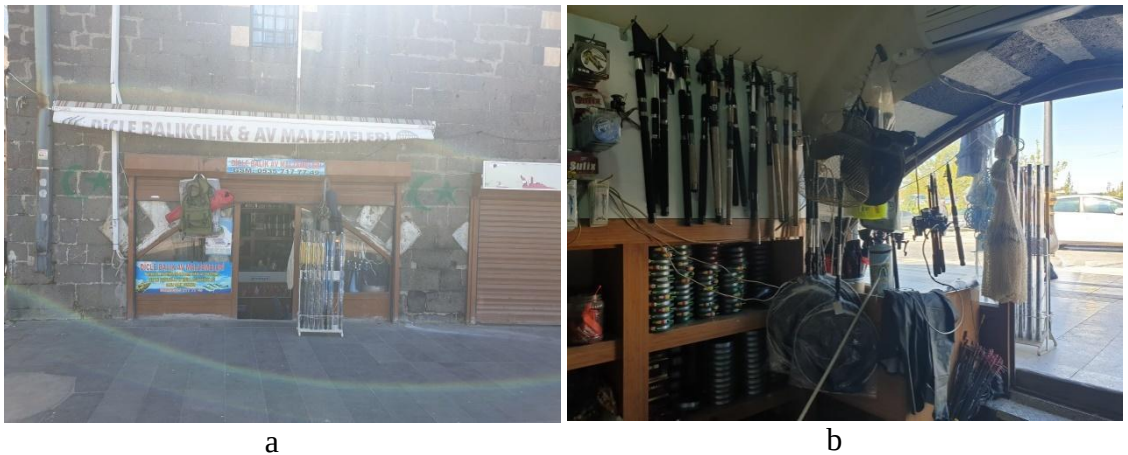
Otel içerisine, ziyarete gelen müşteri veya müşteri grubunun kabulü öncesinde, idari işlem ve kayıtlar süresince zaman geçirebileceği konforlu bekleme alanları yapılmalıdır. Kervansaray otelde resepsiyonun karşı tarafında bulunan iki kemer gözlü geniş nişlere tasarlanan bu mekân, ihtiyaca cevap verebilecek düzeyde değildir. Demir malzemeden yapılmış orta sehpa ve sedirlerin üzerine bırakılan kumaş minderler, konfor açısından da oldukça yetersizdir. Duvarlara dekoratif amaçlı çiniler asılmıştır. Mekânın aydınlatması tavandan sarkıtılan avizeler ve duvara sabitlenmiş aplikler ile sağlanmaktadır. Isınma problemi ise elektrikli sobalar ile çözümlenmeye çalışılmıştır (Şekil 5.24).

Şekil 5.24: Hanın resepsiyon ve lobi alanı (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

5.5.1.2. Satış Birimleri

Han'ın ticaret aksı üzerinde bulunmasından ötürü girişin sağında ve solunda olmak üzere 17 adet dükkân bulunmaktadır. Otel bünyesinde ticaret mekânlarının olması, müşterilerin ihtiyaçlarını giderebilmeleri açısından oldukça önem taşımaktadır. Yapının arşiv planlarına bakıldığında, ahır bölümünde bulunan dükkânların ilk inşâ döneminde yapılmadığı sonucuna varılmıştır. Dükkânların girişi, basık kemerler ve boydan boya yapılmış ahşap doğramalı camekânlardan sağlanmaktadır. Kimi dükkânların camekânlarının iç kısmına reklam amaçlı afişler yapıştırılmıştır. Farklı ticaret unsurlarının satışının yapıldığı bu dükkânlar, turistler için ürün çeşitliliği sağlamaktadır. Dükkân cephelerine, güvenlik amaçlı kahverengi renkli otomatik kepenk sistemleri uygulanmıştır (Şekil 5.25).

Şekil 5.25: (a) Otelin batı kanadında av malzemelerinin satıldığı dükkân, (b) Dükkânın iç mekân görüntüsü (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Dükkânların hemen üzerinde, mekânın hangi amaca hizmet ettiğini belirten metal konstrüksiyonlu ve naylon kumaşlı tabelalar bulunmaktadır. Fotoğrafların çekildiği

tarikhlerin Covid-19 sürecine denk gelmesinden dolayı dükkânlarda %50 oranında bir kapanış görülmektedir. Dükkânlar sarkıt avizeler ve duvara sabitlenmiş aplikler ile aydınlatılmaktadır. Isıtma ve soğutma sistemi olarak duvara sabitlenen elektrikli klimalar kullanılmıştır. Hediyeelik eşya, büfe, av malzemeleri, yiyecek gibi ürünlerin satıldığı bu dükkânların önüne farklı malzemelerden yapılan ürünlerin sergilendiği stantlar bırakılmıştır (Şekil 5.26).

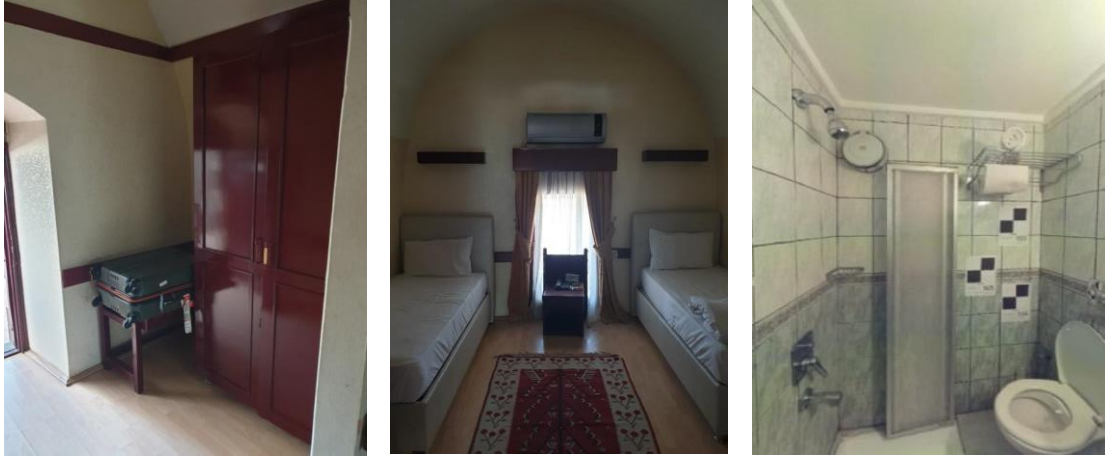

Şekil 5.26: Otelin batı cephesinde yer alan dükkânlar (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Zaman içinde dükkânların dış cephelerinde, iklimsel koşullardan ötürü aşınmalar ve soyulmalar meydana gelmiştir. Duvarın bazı bölümlerinde sıva dökülmeleri, taş aşınmaları mevcuttur. Cepheye denk gelen yağmur oluğunun yol kotuna kadar uzanmamasından dolayı bulunduğu duvarda deformasyonlara sebep olmuştur.

5.5.1.3. Yatma Birimleri

Standart Yatak Odaları: İşlev değişikliği sonrası Büyük Kervansaray Otel'in yatak odaları, otel müşterilerinin dinlenebilme ve rahat bir uyku ihtiyacını karşılamak üzere dizayn edilmiştir. Boyutsal olarak işlevlerini yerine getirebilecek büyüklükte dirler. Yatak odası giriş kapıları revaktan dik açılı olarak görünmektedir. Ancak iç mekândan kemerli oldukları anlaşılmaktadır. Odalar iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde sol tarafta bavul sehpa s ı ve giysi dolab ı konumlandırılmıştır. Sağ tarafta ise banyo bulunmaktadır. Bir sonraki bölümde ise sağ ı sol lu konumlandırılmış iki adet yatak, yatakların ortasında bir adet ahşap komodin yerleştirilmiştir. Komodin in hemen arkasında dış mekâna açılan pencere, bütün odalarda mevcut değildir. Zemini ahşap kaplama yapılan odalara görsel amaçlı, bölgenin kültürünü yansıtılması için kilim serilmiştir. Otel odalarının mekân tasarımında ahşap malzeme ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Mekânın duvarları açık renkli mat boyadır (Şekil 5.27).

Şekil 5.27: Otelin standart yatak odası (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Büyük Kervansaray Otel odalarının hepsinde bir dolap ve bir de ocak nişi bulunur. Yatak odalarında seçilen elemanlar ile aksesuar dizaynında bir bütünlük yakalanamamıştır. Mekânın aydınlatması tavana asılan sarkıtlar ve duvara sabitlenen aydınlatma elemanları ile sağlanmaktadır. Isınma-soğutma sorunu ise kalorifer sistemi ve duvara sabitlenen elektrikli klimalar ile çözümlenmiştir. Odanın ıslak hacmine geçiş kapıları dik açılıdır. Islak hacimlerde mekânsal gereksinimler minimum düzeyde giderilmiş ve kullanıcıya çağdaş bir temizlenme imkânı verilmiştir. Islak hacimin zemin ve duvarları seramikle kaplanmıştır (Şekil 5.28).

Şekil 5.28: İkinci tip standart yatak odası (DVBM, 2020)

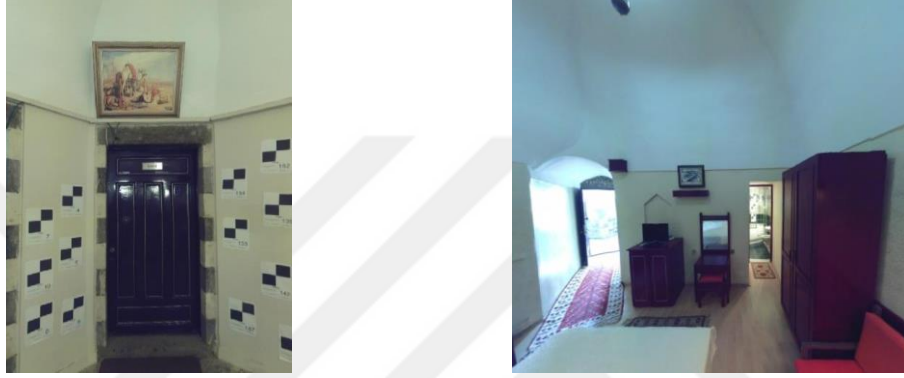
Tablo 5.6: Büyük Kervansaray Otel standart yatak odası analizi

Büyük Kervansaray Otel Standart Yatak Odası		
A Tipi Standart Yatak Odası Planı	B Tipi Standart Yatak Odası Planı	
	A TİPİ (net alan)	B TİPİ (net alan)
Yatma ve Yaşam Alanı	9,08 m ²	9,75 m ²
Giriş Holü Alanı	1,00 m ²	2,50 m ²
Gardrop Alanı	2,30 m ²	1,90 m ²
Islak Hacim Alanı	1,90 m ²	2,00 m ²
Toplam Alan	14,28 m ²	16,15 m ²

Zemin Kat Suit Oda: Süit odalar standart odalara göre daha büyük metrekareler gerektirdiğinden, Büyük Kervansaray Otel’de yapının köşe noktaları ve dükkân üzerindeki mekânlar süit odalara dönüştürülmüştür. Bu odaların bir kısmı tek bölmeli bir kısmı ise iki bölmelidir. Odalarda bulunan pencereler hem yüksek kotlu hem de küçük ebatlıdır. Giriş kapısının revaktan görünümü koyu renkli ahşaptır ve çevresine siyah beyaz renkli sıralı taşlar dizilmiştir. Hemen üstüne ahşap çerçeveli bir tablo yerleştirilmiştir. Odanın giriş holünün tavanı yuvarlak kemerlidir. Yatak odalarında uyuma eylemi ve oturma fonksiyonu iç içedir. Otel odasındaki yatak, otel kullanıcıları için uyuma ihtiyaçlarını karşıladığı gibi dinlenme ihtiyaçlarını da gidermektedir. Örneğin, yatakta otel müşterisi televizyon seyredebilmekte, kitap okuyabilmekte ve yakınlarıyla iletişim kurabilmektedir. Bundan dolayı yatak yanında tasarlanan komindin üzerinde otele ait telefon ve yatak başucunda aydınlatmaları bulundurarak tasarlanmalıdır. Büyük Kervansaray Otel’de yatak başı aydınlatması bulunmamaktadır. Telefon yatağın karşı tarafına, dolabın hemen üstüne televizyon ile beraber konumlandırılmıştır.

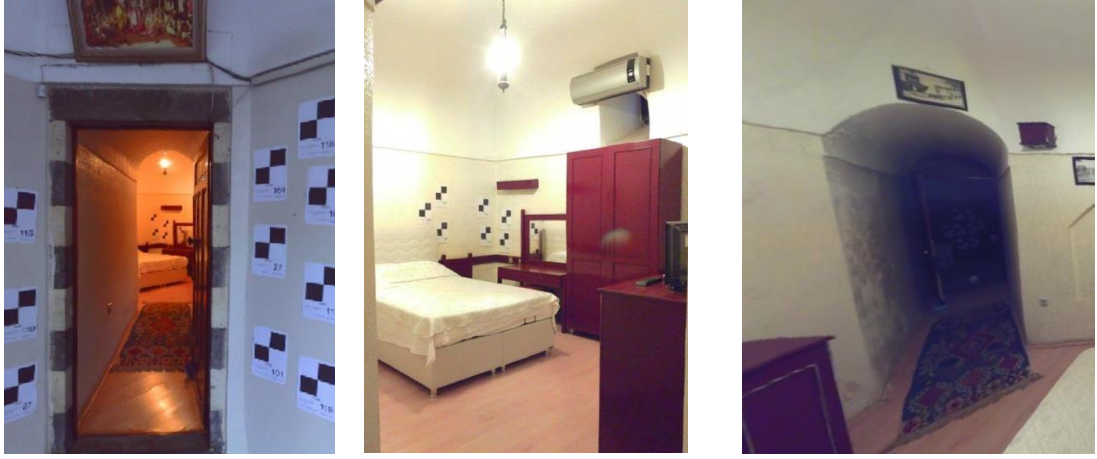
Odalarda bir tuvalet aynası, konsolu ve oturma sandalyesi bulunmaktadır. Odalardaki giyinme dolabı iki kapaklı ve oldukça geniştir. Genel anlamda kullanılan mobilyalar

koyu renklidir. Zemin, duvar ve tavanı açık renkler tercih edilmiştir. Koyu renk tasarıma sahip olan duvar ve tavan üzerinde bulunan açık renk tasarıma sahip elemanlar hafif ve zengin etkiyi göz önüne sermektedir. Buna karşılık, açık renk tasarıma sahip duvar ve tavan üst kısmında koyu renk tasarımlı büyük elemanlar ağır ve ayırıcı etkiyi sunmaktadır (Özalp, 2000) (Şekil 5.29). Süit odalarda genel olarak ıslak hacimlerin zemin ve duvarları seramik kaplamadır. Tavana ise alçıpan kaplama yapılmıştır. Bu birimde sürgülü kapısı olan bir duş kabini, klozet, el yıkama lavabosu ve hemen üzerine sabitlenen bir ayna bulunmaktadır.

Şekil 5.29: 9 no'lu suit odanın genel görünümü (DVBM, 2020)

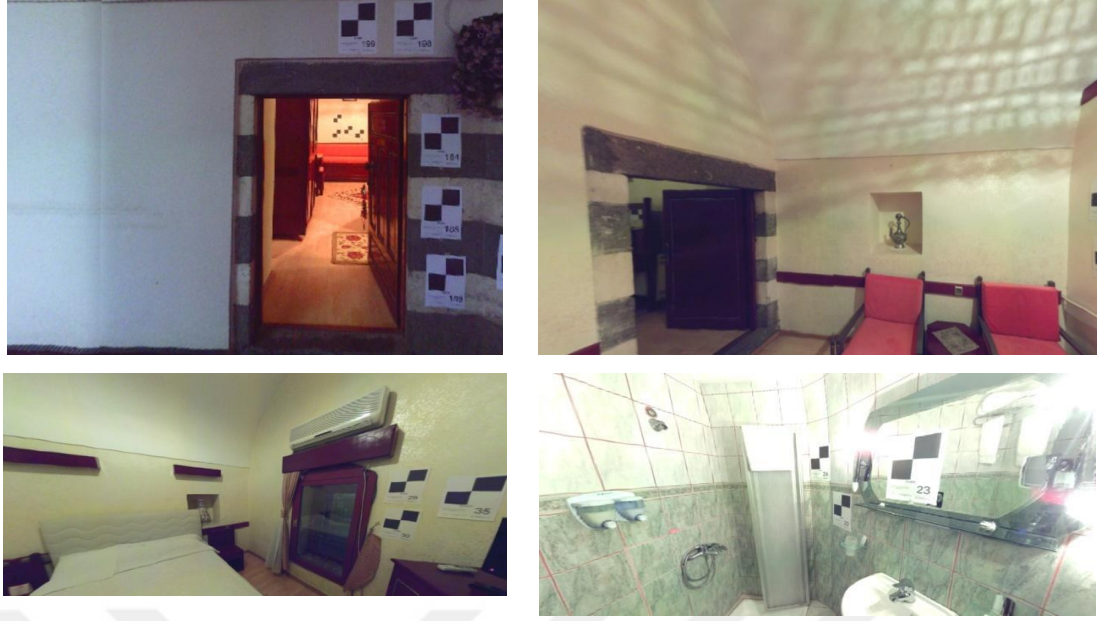
Konaklama tesislerinde olması gereken yatak odalarının barındırdığı atmosfer; sıcaklık, hava miktarı ve rutubet yönünden dış hava koşullarına bağlı olmaksızın sabit bir düzeyde tutulabilmelidir. Bunun için yapılması gereken havalandırma sistemlerinde soğutma, nemlendirme ve nemini alma işlemlerinin kurulmasıyla oluşturulmuş klima sistemlerine sahip olunması beklenmektedir. Büyük Kervansaray Otel'de, bu ortamı sağlayabilmek adına duvara sabitlenmiş elektrikli klimalar ve kalorifer tesisatı kullanılmıştır. Tavandan yapay aydınlatma elemanları kullanılarak mekân aydınlatması sağlanmıştır (Şekil 5.30).

Şekil 5.30: 14 no’lu suit odanın farklı açılardan görünümü (DVBM, 2020)

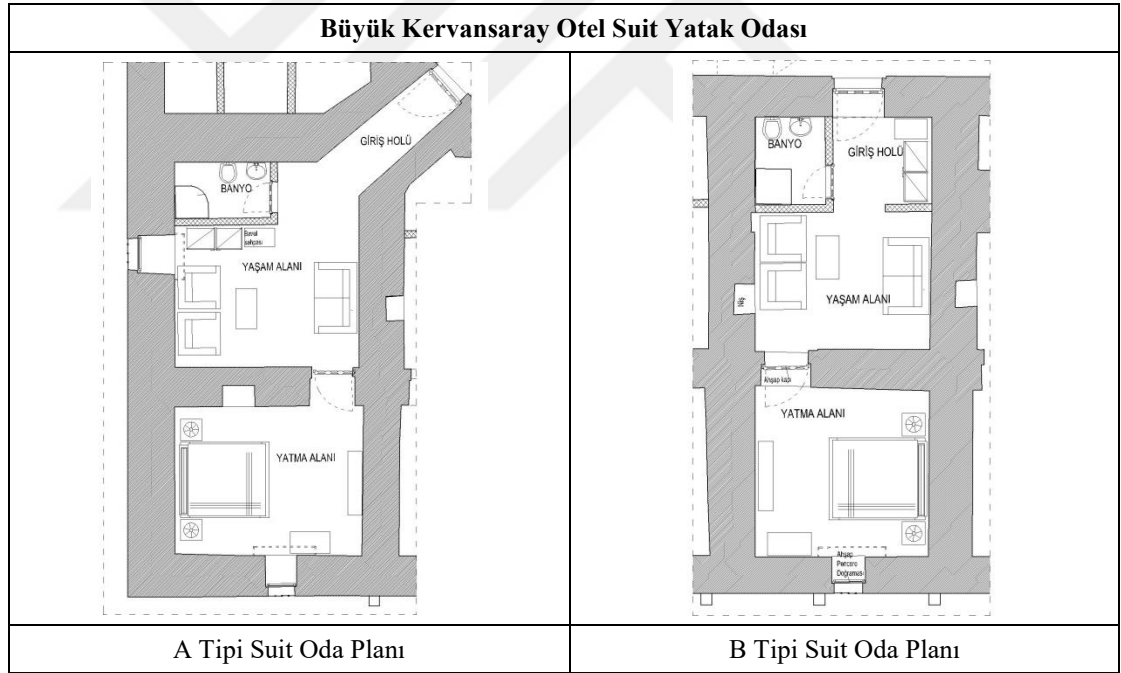
Birinci Kat Suit Oda: Birinci katta bulunan odalar iki bölmeli olanlardır. İlk bölümde, girişte ıslak hacim ve vestiyer tasarlanmıştır. Eklenti duvarlarla sonradan yapılan ıslak hacimler, tasarım olarak diğer mekânlarla aynı özelliği göstermektedir. Devamında ahşaptan yapılmış masa ve sandalyeler konumlandırılmıştır. İkinci bölümde ise çift kişilik yatak ve diğer elemanlar vardır. Otelin yatak odalarında bulunan çift kişilik yatağın duvara monte edilmesi uygun karşılanmamaktadır. Mekânın merkezine yerleştirilen çift kişilik yatağın sağ köşesinde ve sol köşesinde komodin bulunması gerekmektedir.

Süit odada ağırlıklı olarak kullanılan malzeme ahşaptır. Düz zeminler olduğu için kiri dikkat çekici gösterebilir fakat temizlemesi oldukça kolaydır (Şekil 5.31). Odalarda dış mekâna açılan pencereler ile hava sirkülasyonu sağlanır. Pencerelerin üzerine yerleştirilen klimalar havayı temizlemek için yeterli teknolojiye sahip değildir. Sadece mekânın ısı değerini değiştirmektedir. Odalara ısınma için kalorifer sistemleri döşenmiştir. Aydınlatma, modern aydınlatma elemanları ile sağlanmaktadır. Zemin diğer tüm yatak odalarında olduğu gibi ahşap kaplamadır. Duvarlara ve tavana açık tonlarda boya yapılmıştır.

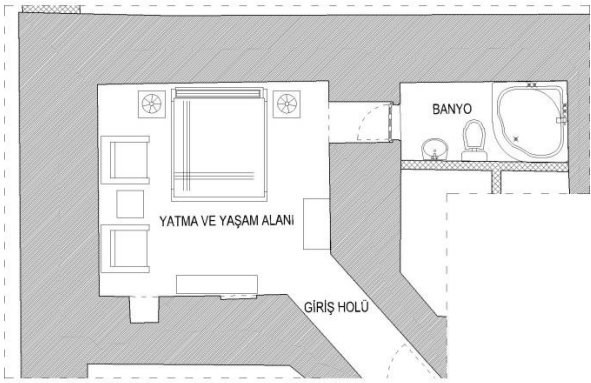

Şekil 5.31: Birinci kat süit oda iç mekan görselleri (DVBM, 2020)

Tablo 5.7: Büyük Kervansaray Otel süit yatak odası analizi

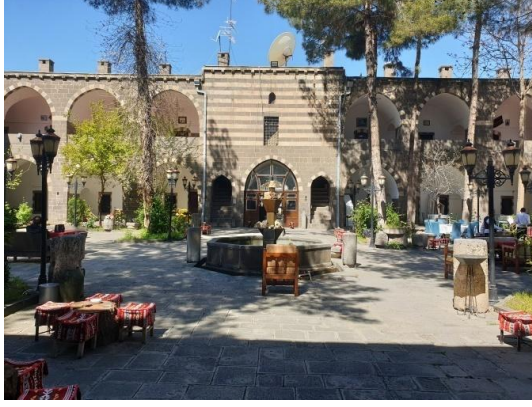

Tablo 5.7 (devam)

			
C Tipi Suit Oda Planı			
	A TİPİ (net alan)	B TİPİ (net alan)	C TİPİ (net alan)
Giriş Holü Alanı	3,20 m ²	2,40 m ²	3,00 m ²
Gardrop Alanı	1,40 m ²	1,55 m ²	14,25 m ²
Yaşam Alanı	12,35 m ²	9,25 m ²	
Yatma Alanı	13,08 m ²	11,55 m ²	
Islak Hacim Alanı	2,40 m ²	2,35 m ²	3,75 m ²
Toplam Alan	32,43 m ²	27,1 m ²	21 m ²

5.5.1.4. Yatay Sirkülasyon Alanları

Avlu: Büyük Kervansaray Otel'in avlu bölümünden diğer mekânlara dağılım söz konusudur. Yaz aylarında kullanılmak üzere, açık hava kafe kahvaltı alanına dönüştürülmüştür. Havuzu, avlunun orta kısmına konumlandırılmıştır. Avlu bölümü, mekânlar arası geçişi sağlamaktadır. Yaz aylarında oldukça cezbedici olan mekân, kış aylarında tam tersi bir düşünce oluşturmaktadır. Bölüm sadece otel müşterilerine değil, dışardan gelen halka da hizmet vermektedir. Avlunun büyüklüğü ve oluşturduğu otantik ortam sebebiyle yaz aylarında düğün, nişan, mezuniyet gibi etkinliklerini düzenlemek isteyenler tarafından kullanılmaktadır. Bu dış mekânın kimi yerlerine, taşınabilir masa ve sandalyeler yerleştirilmiştir. Tefrişlerin bir kısmı havuzun etrafına da yerleştirilmiştir (Şekil 5.32).

Şekil 5.32: Avlunun doğu ve batı cephe görünümü (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Kullanılan tefrişlerde desen, malzeme, biçim, renk uyumu sağlanamadığını görmekteyiz. Renklendirmede ise aşırıya kaçılması istenmeyen bir durumdur. Çünkü renk karmaşası müşterilerde huzursuzluk yaratan bir durumdur.

Revaklar: İşlev değişikliği sonrası kat koridorları olarak kullanılan revakların sırtı duvara yaslı olan kısmı kapalı, ön cephesi ise açıktır. Farklı malzemelerden yapılan masa ve sandalyeler konumlandırılmıştır. Zemini bazalttır. Çeşitli tefrişlerin kullanıldığı bu koridorların işlev değişikliği sonrası özgün dokusunu oldukça yüksek seviyede korumuş, büyük bir değişim gerektiren bir tadilat gereksinimi duyulmamıştır (Şekil 5.33). Revaklar dikdörtgen ayaklar üzerine oturtulmuştur. Dikdörtgen ayakların derinlikleri revak derinliğinin yarısına yakın konumdadır. Arkada bulunan duvara alçak, basık sivri profilli kemerlerle tutunmakta ve bu kemerler revağın birimleri arasındaki geçişi sağlama görevini üstlenir.

Şekil 5.33: Zemin kat revakları (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Birinci katta bulunan kat koridorlarında da estetik endişeden uzak oturma bölümü tasarlanmıştır. (Şekil 5.34).

Şekil 5.34: Birinci kat revakları (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

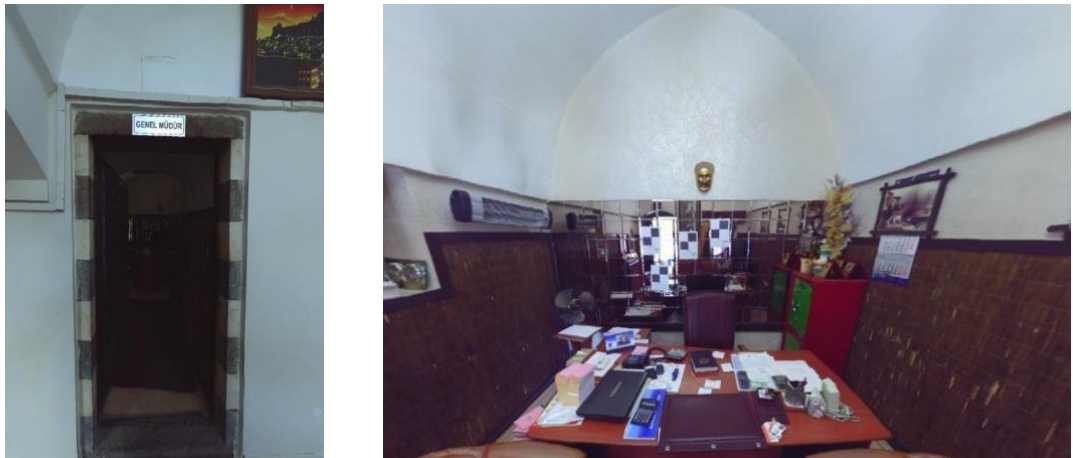
5.5.1.5. İdari Birimler

Oda (6 No'lu Mekan): Otel idari personellerinin ve çalışanlarının kabul holü ile kolay bir şekilde irtibatı sağlayabilecekleri uygun bir mevki belirlenmelidir. Müdüriyet, muhasebe, idari amir gibi birimler aralarında irtibat sağlanacak şekilde ayrı ayrı inşa edilmelidir. İdari çalışanlar için gereken lavabo, wc ile gardırop dışardan çözümlenmiştir. İdari birimlerin bir kısmı resepsiyondan sonra avluya çıkıldığında hemen sol tarafta, tek doğrultuda dizilmiş üç odayı kapsayacak şekilde dizayn edilmiştir. Bu odalar müdür, muhasebe ve teknik elemanlar tarafından kullanılacak şekilde oluşturulmuştur. 6 no'lu idari birime ait koyu renkli ahşap bir kapının bulunduğu duvarın formu dış mekândan dikdörtgen olarak görülmektedir. Ancak, iç mekânda düşük kotlu derin bir kemer ile giriş holü sağlanmıştır. Mekânın yuvarlak kemerli dikdörtgen doğramalı bir penceresi bulunmaktadır. Kapının hemen karşı duvarında dikdörtgen formlu bir niş bulunmaktadır. Bu aslında devamında bulunan dükkâna geçiş bölümüdür. İşlev değişikliği sonrası geçiş bölümü tuğla malzeme ile kapanarak, iki farklı amaca hizmet verecek bölümler oluşturulmuştur. Bölümlere ayrılması sonucu oluşan niş, açık depolama alanı olarak kullanılmıştır. Mekân duvar ve tavanı açık renkli olmasına karşın, kullanılan mobilyalar koyu renklidir. Ahşap, metal ve kumaş malzemelerden oluşan mobilyalarda oldukça dağınık bir dizilim söz konusudur. Mekân, tavandan sarkıtılan avize ile aydınlatılmıştır. Isınma için gerekli kalorifer tesisatı çekilmesine rağmen, elektrikli vantilatör ve sobalar ile ısınma ve soğutma ihtiyacı giderilmektedir. Mekânın zemini ahşap görünümlü seramik kaplama yapılmıştır (Şekil 5.35).

Şekil 5.35: 6 no’lu idari birim görselleri (DVBM, 2020)

Oda (7 No’lu Mekan): Bu idari bölüm, genel müdür odası olarak dizayn edilmiştir. Mekânda ilk dikkat çeken nokta duvarlara koyu renkli kaplamaların kullanılmış olmasıdır. Koyu renk barındıran duvar, üzerine açık renkli elemanlar getirildiğinde hafif ve zengin bir etki yansıtır. Buna karşın, açık renk barındıran duvar ve tavan üzerine koyu renkli büyük elemanlar ağır ve bir o kadar ayırıcı etki ortaya çıkarır. Uzun kenarda bulunan duvarların bir kısmı koyu ahşap bir malzeme ile kapatılmış, kalan bölüm ise kemerin başladığı noktaya kadar boyanmıştır. Girişin karşı tarafındaki masanın arka bölümüne denk gelen duvar, kemer başlangıcına kadar ayna ile kaplanmıştır. Aynanın devamındaki duvarda, insan kafasına benzer sarı renkli bir aksesuar asılmıştır. Mekân aydınlatması sarkıtlar ile sağlanmaktadır. Isınmayı sağlamak için duvara elektrikli soba sabitlenmiştir. Yan duvarlarda farklı tasarımlı tablolar ve dikdörtgen formlu bir niş bulunmaktadır (Şekil 5.36). İnce ve uzun formlu olan bu mekânın zeminine seramik kaplama yapılmıştır.

Şekil 5.36: Müdür odası görünümü (DVBM, 2020)

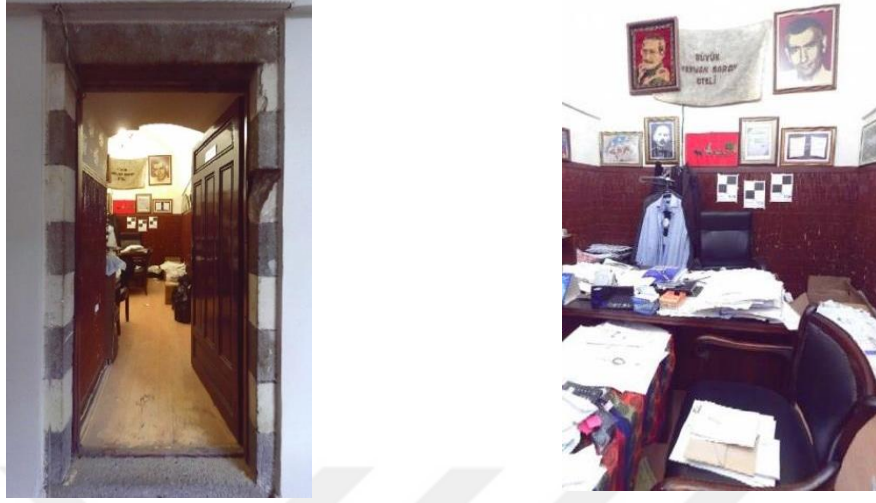
Oda (8 No’lu Mekan): Bu birim dinlenme ve giyinme gibi ihtiyaçların karşılandığı bölüm olarak dizayn edilmiştir. Koyu renkle boyanmış duvarları belirli bir noktaya kadar ahşap görünümlü bantlar ile kapatılmıştır. Tavanı açık renklidir. Zemin, beton üzerine halı kaplama yapılmıştır. Mekânın penceresi, üstten duvara sabitlenmiş perde amaçlı kullanılan bir kumaş ile kaplanmıştır. Pencerenin üzerinde elektrik şalteri bulunmaktadır. Girişte sol tarafında bulunan dolaplardan pencereye doğru kablolar açık bir şekilde uzatılmıştır. Sağ tarafında, ahşap malzemeden yapılmış kilitlenebilir bölümlerden oluşan bir dolap ve dolabın üstüne genellikle şark odalarında kullanılan çeşitli desenli duvar yastıkları bırakılmıştır. Odaya genel olarak baktığımızda, dağınıklığı ve tefrişlerin çeşitliliğinden dolayı bir nevi depolama alanı olarak da kullanıldığı düşünülebilir. Girişin karşı duvarına asılmış, büyüklü küçüklü dört adet ahşap çerçeveli resim bulunmaktadır. Hemen altında strüktürü ahşap malzemeden yapılmış, oturma bölümü orta sertlikte kumaş malzemeden yapılmış oturma yerleri konumlanmıştır (Şekil 5.37). Mekânda ısıtma-soğutma diğer mekânlarda olduğu gibi kalorifer sistemi, elektrikli soba ve soğutucu cihazlar ile sağlanmaktadır. Aydınlatma, duvara sabitlenmiş floresan aydınlatma elamanı ile çözümlenmiştir.

Şekil 5.37: 8 no’lu idari birimin görünümü (DVBM, 2020)

Oda (10 No’lu Mekan): Zemin katta bulunan 10 numaralı depo birimi idari bölüme dönüştürülmüştür. Birimin giriş kapısı gri-siyah renkli sıralı bazalt taşla çevrelenmiştir. Kapının üzerinden geçirilen elektrik hattından iç mekâna doğru yan bir hat çekilmiştir. Zemin ahşap kaplama yapılmıştır. Duvarlar belirli bir kota kadar koyu renkli malzeme ile kaplanmış, devamında ise açık renk kullanılmıştır. Duvarlara büyüklü küçüklü çok renkli çerçeveler asılmıştır. Odanın orta bölümüne konumlandırılan ahşap masa ve deri kaplamalı makam sandalyesine, ahşap ve derinin birlikte kullanıldığı misafir koltukları eşlik etmektedir. Misafir koltuklarının arasında, üzerine çok renkli bir kumaş serilen orta sehpa bulunmaktadır (Şekil 5.38).

Mekân aydınlatması, tavandan sarkıtılan avizeler ile sağlanmaktadır. Isıtma ve soğutma ise elektrikle çalışan cihazlar ile sağlanmaktadır.

Şekil 5.38: 10 no'lu depo birimi görselleri (DVBM, 2020)

Oda (13 No'lu Mekan): Önceleri depo olarak işlevlendirilen birim, zamanla idari hizmet veren birime dönüştürülmüştür. Mekânın zemini ahşap kaplamadır. Kemerli bir hol ile geçiş sağlanır. Bu birim, kullanılan açık renk malzemelerden ötürü 10 numaralı depo birimine göre daha ferah bir görünüm vermektedir. Tavanı beşik tonoz olan birimin duvarları çift renklidir. Duvarlarında açık renk kullanılan mekânın kısa kenarlarında, taş desenli duvar kâğıdı kaplamaları kullanılmıştır.

Şekil 5.39: 13 no'lu depo birimi görselleri (DVBM, 2020)

Giriş kapısının olduğu duvara asılan poşetler, oldukça uyumsuz bir görünüm oluşturmaktadır. Girişin karşı ve sol duvarlarında farklı boyutlarda bulunan nişlerin iç kısımlarına kâğıt kaplama yapılmıştır. Mekâna idari işlemlerin görüldüğü iki masa konumlandırılmıştır (Şekil 5.39).

Toplantı Odası: Kaynaklarda geçen eski çizimlerinde toplantı odası olarak adlandırılan bu mekân, günümüzde kafe olarak kullanılmaktadır. Kemerli ahşap bir kapıdan geçiş sağlanır. Birimin zemini parke kaplama yapılmış, duvarlara ve tavana ise mat boya uygulanmıştır. Mekâna, metal ayaklı masa ve sandalyeler konumlandırılmıştır. Masaların üstü kırmızı örtülerle kaplanıp üzerine ‘okey’ oyun takımı yerleştirilmiştir. Duvarlara ahşap çerçeveler asılmıştır. Birimin avluya açılan bir penceresi bulunmaktadır. Aydınlatma tavandan sarkıtılan avizeler ile ısınma ise kalorifer petekleri ve elektrikli sobalarla sağlanmaktadır (Şekil 5.40).

Şekil 5.40: 25 no’lu toplantı odası revaktan görünümü (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

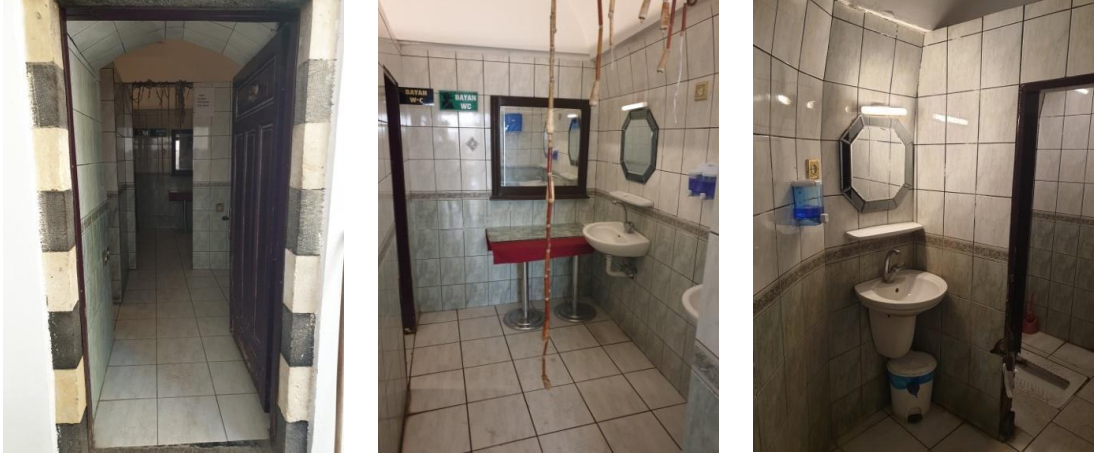
Müdür Odası: Mekân, yapının en yüksek kotlu mekânıdır. Vakıflar Genel Müdürlüğü arşiv fotoğraflarına bakıldığında, mekânda ahşaptan yapılmış masa ve televizyonun konumlandırıldığı bir dolap bulunduğu görülmektedir. Makam ve misafir koltuklarının, ahşap taşıyıcılı ve kumaş kaplamalı olduğu görülmektedir. Duvarlardan ve tavandan sarkıtılan aydınlatma elemanları ile mekân ışığı sağlanmaktadır. Mekân duvarları koyu renkli, tavanı ise açık renkli tasarlanmıştır. Birimin duvarlarına çerçeveler, çiniler ve kumaştan yapılmış çeşitli işlemler asılmıştır. Günümüzde mekân tasarımında ufak çaplı değişimler yapılmıştır. Duvara sabitlenmiş olan aplikler kaldırılmıştır. Tavandan sarkıtılan avize değiştirilmiştir. Koyu renkli olan duvar rengi açık tona dönüştürülmüştür. Duvarlarda sadece birkaç çerçeve olacak şekilde sadeleştirmeye gidilmiştir. Birimin mobilyaları deri ağırlıklı olup, orta sehpa ve makam masasında ahşap kullanılmıştır. Zemin açık renkli parke kaplamadır. Mekân ısınması kaloriferlerle sağlanmaktadır (Şekil 5.41).

Şekil 5.41: (a) Müdür odası geçiş merdiveni, (b) Müdür odası genel görünümü, (c) Odanın günümüz durumu (DVBİM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

5.5.1.6. Islak Hacimler Bölümü

Zemin Kat Wc: Yeniden işlevlendirme de yeni eklemeler, değişiklikler ve çıkarmalar, sistem beklentiyi karşılayamayacak düzeyde ise yapılmalıdır. Otelin ortak kullanım alanları için bazı mekânlara elektrik ve mekanik tesisat döşenerek tuvalete dönüştürülmüştür. Tuvaletlerin planı iki bölmelidir. İlk bölüm, el yıkama lavabolarının bulunduğu mekân olarak tasarlanmıştır. İkinci bölüme diğer ihtiyaçların karşılandığı birimler yerleştirilmiştir. Kadın ve erkek tuvaletleri ekleme olarak yapıldığından dolayı plan şemaları farklı olmuştur. Mekânın kapıları koyu renkli ahşaptır. Duvar ve zemin, ıslak hacim olmasından dolayı farklı desenli seramikler ile kaplanmıştır. Mekânın tavanı düz alçıpan ile kapatılmıştır. Duvarlara farklı geometrik şekillerde çerçeveli aynalar ve mekânın hangi cinsiyet grubuna hizmet ettiğine dair bilgi veren tabelalar sabitlenmiştir. Lavaboların dışında, eşyaların bırakılması ve diğer ihtiyaçların karşılanabilmesi adına metal ayaklı konsol yerleştirilmiştir (Şekil 5.42). Aydınlatma duvara sabitlenmiş floresan LED ile sağlanmaktadır.

Şekil 5.42: Zemin kat tuvaletinin iç mekân görüntüleri (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Mekânın ısınma-soğutma sistemi ile alakalı herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Kadın tuvaletinin el yıkama mekânında, tavandan elektrik kabloları sarkmıştır. Bazı kapılarda aşınmalar mevcuttur.

Birinci Kat Wc: Birinci katta ortak kullanım alanı olan bay ve bayan tuvaletlerin giriş kapısı, ortalama bir insan boyu için oldukça alçak kalmaktadır. Planlama olarak, ilk etapta bir giriş holü devamında wc kabinleri ve depoya dağılım söz konusudur. İç mekânlardaki kapılar ise standartlara uygun yükseklikte yapılmıştır. Mekânların zemin ve duvarları seramik kaplama yapılmıştır. Duvar seramikleri kısmen desenlidir. Tavan alçıpan levhalar ile kaplanıp, gömme spot ışıklar ile aydınlatma sağlanmaktadır. Birimlerin kapıları koyu renkli ahşap malzemelidir (Şekil 5.43).

Şekil 5.43: Birinci kat bay ve bayan wc'ler (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

5.5.1.7. Teknik Servis Bölümü

Depo (15 No'lu Mekan): Zemin katta bulunan depo biriminin atıl durumda kullanılmayan bir alan olduğu görülmektedir. Bozuk elektronik eşyaların ve kırık ahşap malzemeli mobilyaların üst üste koyulduğu bu mekânın devamında başka bir mekân bulunmaktadır. Mekânın duvarlarının seramik kaplama olması ıslak hacim olduğunun bir göstergesidir. Bu ikinci mekânın üst döşeme kotu, ilk mekâna göre daha alçaktır. Döşeme üzerine kullanılmayan eşyalar bırakılmıştır. Bazı bölümlerinde boya döküntüleri bulunan mekân, oldukça bakımsız kalmıştır (Şekil 5.44).

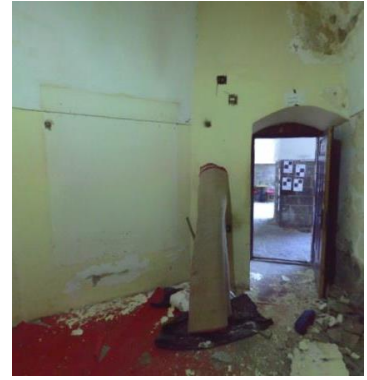
Şekil 5.44: 15 no'lu depo birimi iç mekân görüntüleri (DVBM, 2020)

Depo (23-1 No'lu Mekan): Birimin kapısının üzerinde yazılı tabeladan anlaşıldığı üzere, bu kısım alışveriş yapılabilecek bir mekân olarak kullanılmakta idi. Ancak mevcut kullanımı, fazla masa sandalyelerin ve demir mangalların bırakıldığı bir depolama birimi şeklindedir. Tavandan sarkıtılan avize ile aydınlatılan mekânın ışıkları çalışır durumda değildir. Zemini bazalt kaplama olan birimin duvarlarında iki farklı renkte boya kullanılmıştır. Duvarlarda rutubet ve bakımsızlıktan dolayı sıva dökülmeleri ve renk değişimleri meydana gelmiştir. Mekân, depo olarak kullanıldığından ısınma probleminin düşünülmesine gerek duyulmamıştır (Şekil 5.45).

Şekil 5.45: 23-1 no'lu depo biriminin görünümü (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Depo (23-2 No'lu Mekan): Bu birim otelin mescitlerinden biri olarak tasarlanmıştır. Ancak zamanla kullanılmayan bölüm depoya dönüştürülmüştür. Kapısı ahşap malzemelidir. Yan kenarlarında sıralı bazalt kullanılmıştır. Kemerli bir giriş holünden içeri geçilmektedir. Mekânın özgün zemini bazalt kaplamadır. Ancak yeni işlevle, kırmızı renkli halı ile kaplanmıştır. Duvarlarda sıva ve boya dökülmeleri meydana gelmiştir. Mekânda farklı derinlik ve şekillerden oluşan nişlerden birinin, mescit havası katması amacıyla sonradan yapıldığı düşünülmektedir. Mekânın ısınması, işlev değişikliği sonrası döşenmiş kalorifer sistemi ile aydınlatma ise elektrikli sarkıtlarla sağlanmaktadır (Şekil 5.46).

Şekil 5.46: 23-2 no'lu depo biriminin iç mekân görünümleri (DVBM, 2020)

Kat Deposu (30 No'lu Mekan): Birinci katta yer alan kat deposunun zemini seramik kaplama yapılmıştır. Tavanı beşik tonozdur ve duvarlara açık tonlarda iki farklı boya uygulaması yapılmıştır. İşlev değişikliği sonrası kat ofisi olarak kullanılan bu mekâna, depolama amaçlı ahşap raflar ve dolaplar yerleştirilmiştir.

Raflarında temizlik malzemelerini ve kullanılmış yatak örtülerini barındıran tekerlekli donatının da bulunduğu mekânda, oldukça dağınık bir kullanım söz konusudur (Şekil 5.47).

Şekil 5.47: Birinci kat depo genel görünümü (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

5.5.1.7. Dini Amaçlı Kullanım Alanları

Hanın 16 numaralı mekânı mescit olarak tasarlanmıştır. Mekâna, dış revaktan dikdörtgen formlu ahşap bir kapıdan girilmektedir. Yamuk planlı olan mekânın tavanı beşik tonozdur. Zemini halı kaplama yapılmıştır. Duvarları sınırı beşik tonozun başlangıç noktası olacak şekilde, açık tonlarda iki farklı renge boyanmıştır. Duvara Arapça harflerden oluşan bir metnin olduğu tablo asılmıştır. Mekânın ısıtma-soğutma sistemi diğer mekanlarla benzerlik göstermektedir. Aydınlatma tavandan elektrik ile sağlanmıştır (Şekil 5.48).

Şekil 5.48: 16 no'lu mescit mekânı (DVBM, 2020)

5.5.1.8. Yemek Bölümü

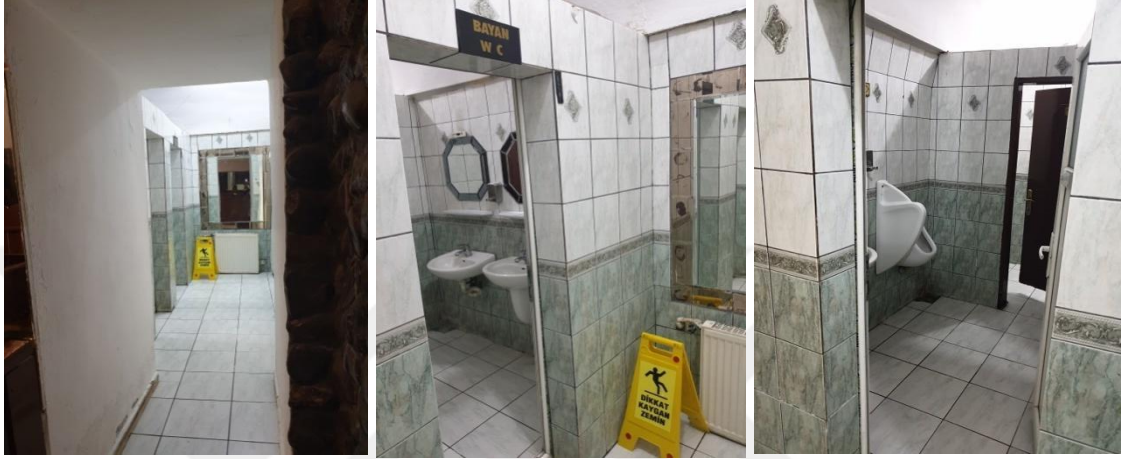
Restoran: Avlu zemin döşemesi ile ahır zemin döşemesi katları arasındaki kot farkı 2.42 m olarak ölçülmüştür. Bu sebepten, iki bölümün birleşmesi yapıyı oldukça

güçlendirmiştir. Bu durumu çözüme kavuşturabilmek adına, bu iki bölümü birbiriyle bağlayan kapının önünde bulunan ahır içindeki bölüme merdiven inşa edilerek yükseltilmiştir. Tasarlanan bu merdiven sayesinde ahır kısmına rahat bir geçiş sağlanmış olmakla birlikte restoran girişi olarak kullanılarak avantaj sağlanmıştır. Kemerli bir revaktan girişi sağlanan mekânın kapısı iki kanatlı ve ahşap doğramalıdır. Önüne kırmızı renkli bir paspas bırakılmıştır. Kapının üzerine iki adet küçük çerçeve ve bir kilim asılmıştır. Bu eyvanın geçiş yoluna, siyah metal ayaklı saksılar konumlandırılmıştır. Girişin ön kısmına, günün yemeklerinin yazıldığı ayaklı bir pano yerleştirilmiştir. Revağın restoran girişinin bulunduğu kemer gözünün sağ tarafına siyah bir heykel, sol tarafına ayaklı modern aydınlatma elemanı yerleştirilmiştir. Zemini ve duvarların bir kısmı yörenin malzemesi olan siyah bazalttır. Duvarların geri kalanına ve tavana sıva uygulanmıştır. Duvara sabitlenen aplikler ile aydınlatma desteklenmiştir. Restoranın giriş holünün zemini bazalttır. Tavana sıva uygulaması yapılmıştır. Duvarlara dekoratif koyu renkli taş kaplama yapılmıştır. Aydınlatma tavandan sarkıtılan avize ile sağlanmıştır. Hole yerleştirilen vestiyerler, ahşaptan yapılmış bariyerler ile ayrılmıştır. Restoran holünden ana salona geçişi sağlayan kapı, iki kanatlı, kemerli, ahşap doğramalı ve kumaş kaplıdır. Bu kapıdan ana salona geçişte bir iç mekân sahanlığı bulunmaktadır. Sahanlığa dekoratif amaçlı bir akvaryum yerleştirilmiştir. Sahanlıktan tekrar basamaklar ile oturma birimlerine ulaşım sağlanır (Şekil 5.49).

Şekil 5.49: (a) Otel restoranının giriş kapısının avludan görünümü, (b) Restoranın giriş holü, (c) Restoran ana salonun ilk kemer holü (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Restoran giriş holünün sağ tarafına, bay ve bayan tuvaletleri tasarlanmıştır. Holün karşı tarafına bir boy aynası sabitlenmiş ve önüne mekânın ısınmasını sağlamak amacıyla kalorifer petek yerleştirilmiştir. Duvar kalınlığından dolayı bir koridor ile ulaşımı sağlanan tuvaletlerin zemin ve duvarları seramik kaplamadır. Tuvaletlere girişler nişlerle sağlanmıştır. Fakat bu çözüm mahremiyet açısından tercih edilmeyen bir durumdur (Şekil 5.50).

Şekil 5.50: Restoran giriş holünün sağ tarafında bulunan bay ve bayan wc'ler (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Restoranın ana salonunun zemini ahşap kaplama yapılmıştır. Kemer taşları siyah ve beyaz olmak üzere iki farklı renge boyanmıştır. Kemerlerden ve tavandan sarkıtılan avizeler ile duvara sabitlenmiş apliklerle aydınlatma sağlanmaktadır. Mekânda kullanılan ahşap malzemeden yapılmış masa ve sandalyelerin belirli bir yerleşim düzeni yoktur. Masaların üstü beyaz renkli örtülerle kaplanmıştır. Mekânın tonoz yüzeyleri raspa edilmiş, hasar görmüş bölümlerde gerekli onarımlar yapıldıktan sonra kireç harcıyla sıva yapılmıştır. Tonozlar güçlendirme amaçlı ahşap kirişlerle desteklenmiştir. Her tonoz bölümüne bir adet olmak üzere, toplamda 48 adet havalandırma bacası yapılmıştır (Şekil 5.51).

Şekil 5.51: Ana salonun bölümleri (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Restoranda yemek yeme dışında farklı etkinliklerin düzenlenebileceği bölümler de oluşturulmuştur. Bir bölümüne görüntü perdesi yerleştirilmiş, hemen önünde yerleştirilen masa ve duvar diplerine sıralanan sandalyeler ile gösterilerin izlendiği bölüm olarak tasarlanmıştır. Duvarların bir kısmı kumaş ve ahşapla kaplanmıştır. Tonoz kısmında boylu boyunca yer alan çelik kirişe hareketli spot ışıklar yerleştirilmiş; kirişin ortasından parlak, gri renkli, ışığı yansıtan bir malzeme ile kaplanmış top sarkıtılmıştır. Restoranın son kemer holü bar olarak tasarlanmıştır. Duvara sabitlenmiş ahşap malzemeden yapılmış rafların önüne bar tezgâhı sabitlenmiştir. Çeşitli etkinliklerin yapıldığı bu bölüm, oldukça dağınık ve düzensiz durumdadır. Bu bölümden yapının güney kanadına açılan kemerli ve çift kanatlı ahşap bir kapı bulunmaktadır (Şekil 5.52).

Şekil 5.52: (a) Sinevizyon gösterilerinin izlendiği bölüm, (b) Etkinliklerin yapıldığı kemer holü, (c) Restoranın ana salonunda yer alan yüksek kotlu kemerli kapı (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

5.5.1.9. Mutfak Bölümü

Mutfak Girişi: 18 numaralı servis mutfağından, işlev değişikliği sonrası ana mutfaka dönüşen ahır bölümüne bir geçiş merdiveni bulunmaktadır. Bu mekândan, revaklarda ve avluda oluşturulan oturma birimlerine, yatak odalarına yiyecek ve içecek servisleri yapılmaktadır. Mekân, kullanım amacı bakımından yeterli büyüklüktedir. Servis mutfağına ahşap ve metal malzeme kullanılarak yapılmış raflar ve stantlar konumlandırılmıştır. Bunlara farklı mutfak malzemeleri yerleştirilmiştir. Zemini bazalt yonu taş olan mekânın tavanı kumaşla kaplanmıştır. Duvarlar, özgün dokusu korunarak kullanılmıştır. Üst örtünün duvara oturduğu seviyede, renkli

ipliklerden yapılmış püsküllü dekorasyon malzemesi kullanılmıştır. Kapı ve pencere açıklıklarının kemerli bir yapısı vardır. Ancak doğramaları dikdörtgen formlu ahşap malzemeli yapılmıştır. Pencerenin revak bölümüne bakan cephesine demir parmaklıklar eklenmiştir. Tavandan sarkıtılan avize ile aydınlanması sağlanan mekânın ısınması ile ilgili herhangi bir ize rastlanmamıştır (Şekil 5.53).

Şekil 5.53: (a) Servis mutfağının iç mekândan dış kapı görünümü, (b) Servis mutfağından ana mutfağa geçiş merdiveni, (c) Ana mutfaktan servis mutfağına geçiş görünümü (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Mutfak: Ahır bölümünün bir kısmı, restoranın devamı niteliğinde ana mutfağa dönüştürülmüştür. Mutfaka, hem zemin katta yer alan 18 no’lu servis biriminden hem de restorandan ulaşım sağlanmaktadır. Restoran girişinin sol tarafında bir servis bankosu konumlandırılmıştır. Devamında sırasıyla bulaşikhane, depolama birimleri ve giyinme odası tasarlanmıştır. Mutfak bünyesinde bulunan üç adet depolama birimi ve giyinme odası farklı bir hol ile kendi içinde gruplanmıştır. Bu hole doğu cephesinden de giriş sağlanmaktadır. Zemini ve duvarları seramikle kaplanan mekânın tavanı sıva yapılmıştır. Mutfağın bir bölümü sıcak ve soğuk yiyeceklerin hazırlandığı alan olarak tasarlanmıştır. Birimde, boyu boyunca uzanan metal tezgâhlar konumlandırılmıştır. Orta bölümde yapılan adaya ocak eklenmiştir. Kısa duvar diplerinin birine iki adet lavabonun bulunduğu tezgâh, diğer kısma ise ızgara hazırlama bölümü ve duman bacası tasarlanmıştır (Şekil 5.54).

Şekil 5.54: Büyük Kervansaray Otel'in ana mutfağı (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

5.5.1.10. Sosyal Aktiviteler Bölümü

Şark Odaları: Yörenin kültürünün yansıması olan mekânlardandır. Odaların dikdörtgen formlu pencereleri, dış mekândan demir parmaklıklar ile kaplanmıştır. Yöresel ve doğal yapıya sahip motiflerin hayat bulduğu şark odaları, Anadolu'nun dekoratif bir kültürü olarak yorumlanabilir. Minimal yaşam biçimini ortaya sunan bu odalar, çok eski dönemlerden bu yana etkisini kaybetmemiş olan ve değer gören bir kültürdür. Türk dokunuşları sayesinde samimi bir görünüm sunan bu odaların tasarımı, Büyük Kervansaray Otel'de konforlu minderler ve rahatlığı korumak için yerleştirilen duvar yastıklarıyla gerçekleştirilmiştir. Otel içerisinde bulunan odaların, o dönemin Türk kültürünü ortaya koyan birçok eşya üzerinden ele alınması olasıdır. Zemini komple halı ile kaplanan odanın duvar diplerine boylu boyunca minderler ve duvar yastıkları döşenmiştir. Odanın orta bölümüne otantik bir ahşap sehpa konumlandırılmıştır. Girişin karşı ve sağ tarafında bulunan duvarlara halıdan yapılmış motifler asılmıştır. Tavandan asılan avizeler ile mekân aydınlatması sağlanmaktadır. Isınma problemi ise elektrikli cihazlar ile çözümlenmeye çalışılmıştır. Büyük Kervansaray Otel'de bulunan şark odaları çoğunlukla kullanılmamaktadır. Kullanılmayan mekândaki iç mekân donatıları dağınık bir görünüm sergilemektedir (Şekil 5.55).

Şekil 5.55: Şark odalarının iç mekân görünüşleri (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

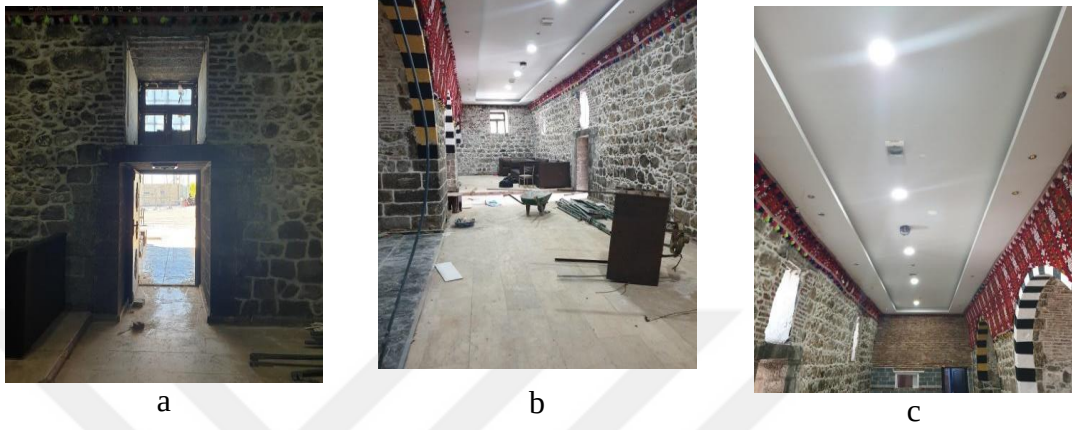
Kafeterya: Yapının 27 no’lu kafeterya mekânı, üst kat revağını ikiye ayırmaktadır. Her iki revaktan da geçişi sağlamak amacıyla iki kapısı bulunmaktadır. Üç bölümlü olan kafeteryada mekânlar arası geçiş, dikdörtgen formlu açıklıklarla sağlanmaktadır. Birimin bölümlerinin ikisi doğu, diğer bölümü batı cephesine bakmaktadır. Her birim farklı tasarlanmıştır. Birimlerden birine bar tezgâhı ile masa ve sandalyeler konumlandırılmıştır. Diğer birim sadece oturma birimi olarak düşünülüp masa sandalyeler konulmuştur. Üçüncü birim ise şark odası olarak düşünülüp, buna uygun tasarımı sağlayan sedir ve yastıklar yerleştirilmiştir (Şekil 5.56). Mekânların zemini ahşap kaplamadır. Duvarlara tuğla duvar görünümü verilmiş ve tavanda açık renkli tavan boyası uygulaması yapılmıştır. Aydınlatma duvara sabitlenen aplikler ve tavandan sarkıtılmış avizelerle sağlanmaktadır.

Şekil 5.56: Birinci kat kafeterya biriminin görselleri (DVBM, 2020)

Bar: Ahır bölümünün güneydoğu yönünde kalan kısmı, hem otelin müşterilerine hem de dışardan gelen müşterilere hizmet veren eğlence mekânı-bar olarak tasarlanmıştır. Dış mekândan, çift kanatlı metal tasarımlı bir kapıdan giriş yapılmaktadır. Kapının üzerinde ahşap doğramalı demir korkuluklu bir pencere bulunmaktadır. Aynı zamanda, bara ait wc holünden de otel müşterileri giriş

yapabilmektedir. Ahırın iki kemer holünün sınırlandırılması ile oluşturulan bu mekânın zemini granit kaplamadır. Duvarlarda özgün doku korunmuştur. Tavan özgün dokudan uzak, alçıpan asma tavan yapılmıştır. Yer yer spot ışıklar eklenmiştir. Tavan ile duvarın birleştiği kısımlar, dekoratif amaçlı kumaş kaplanmıştır (Şekil 5.57).

Şekil 5.57: (a) Bar bölümünden dış mekâna geçişi sağlayan dikdörtgen formlu kapı, (b) Otelin bar bölümünün ana mekânı, (c) Mekânın tavan tasarımı (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Barın batı kanadında, yiyecek ve içeceklerin depolandığı bir depo bulunmaktadır. Bu depoya, tek kanatlı ahşap doğramalı bir kapı ile geçiş sağlanmaktadır. Deponun zemini granittir. Duvar ve tavana ise çimento esaslı sıva ve boya yapılmıştır. Mekânda metal ayaklı deri sandalyeler ve ahşap yuvarlak masalarla oturma düzeni sağlanmıştır. Ayrıca özel oturma birimlerinde deri koltuklar kullanılmıştır. Mekânda estetiği artırmak adına, alçıpan paneller kullanılarak yapılan nişler ve kaplamalar, özgün dokudan oldukça uzak bir tasarıma neden olmuştur (Şekil 5.58).

Şekil 5.58: Otel barının diğer bölümleri (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

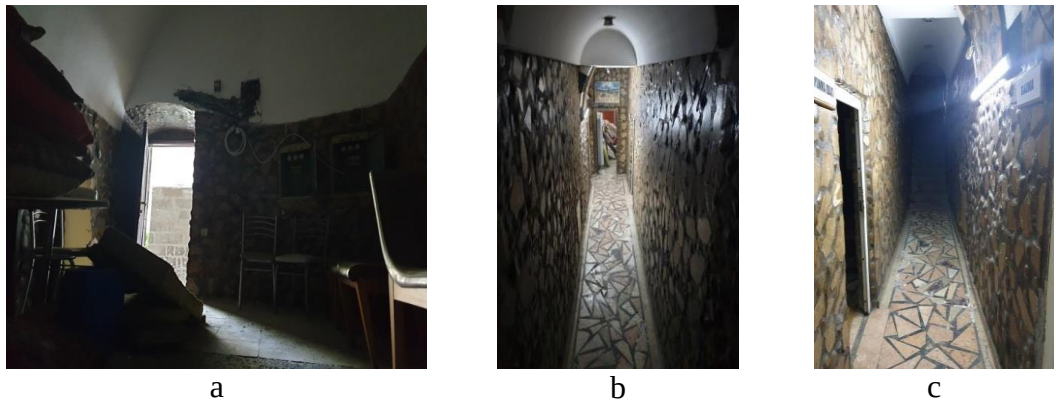
Mekâna ait bay ve bayan tuvaletlerine, ahşap bir kapıyla geçişi sağlanan holden ulaşılmaktadır. Bu hole aynı zamanda diğer yardımcı birimlerden de geçiş sağlanmaktadır. Holün zemini granittir. Tavan ve duvarlara ise boya uygulanmıştır. Ahşap kapılarla geçilen tuvaletlerin tavanının olmaması oldukça dikkat çekicidir.

Tavanın olmayışı, mekânda oluşacak kötü kokuların tahliyesinde güçlük yaşatacaktır. İkişer kabini bulunan tuvaletlerin zemin ve duvarları seramik kaplamadır (Şekil 5.59).

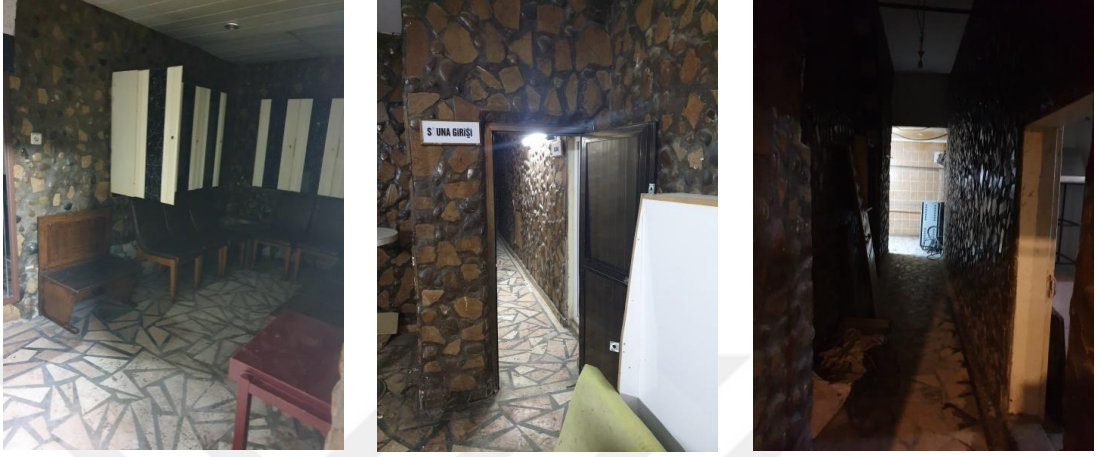
Şekil 5.59: (a) Barın wc'lere geçişini sağlayan koridor, (b) Mekânın erkek müşterilerinin kullanımı için tasarlanan wc, (c) Kadın müşteriler için tasarlanan wc (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Sağlık Birimleri: Zemin kattaki 14 numaralı süit odanın hemen yanında depo olarak kullanılan birimden, sağlık ve diğer birimlere bir geçiş merdiveni bulunmaktadır. Bu holün zemini mermer, duvarları ise dekoratif taş kaplamadır. Tavanı beşik tonoz şeklinde tasarlanmıştır; kullanılan malzeme alçıpandır. Aydınlatma, tavana sabitlenen spot ışıklar ile duvarda bulunan floresan aydınlatma elemanları ile sağlanmaktadır. Holden soyunma odasına, sauna ve Türk hamamı gibi ıslak hacimler ile doğu kanadında bulunan havuza geçişi sağlayan diğer hole açılan kapılar bulunmaktadır (Şekil 5.60).

Şekil 5.60: (a) Zemin kat ile havuz yardımcı birimler arasında geçişi sağlayan mekân, (b) Sauna hamam gibi ıslak hacimlerin bağlandığı koridor, (c) Islak hacimleri bağlayan koridorun devamı (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Islak hacimlerin ve soyunma odalarının zemini mermerdir. Duvar, holde olduğu gibi dekoratif koyu taş kaplama yapılmıştır. Soyunma odalarında, duvara ahşaptan yapılmış dolaplar sabitlenmiştir. Ayrıca mekânda, oturma ve dinlenme amaçlı ahşap sandalyeler yerleştirilmiştir (Şekil 5.61).

Şekil 5.61: Giyinme soyunma odaları ve ıslak hacim girişleri (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Geçiş Eyvanı: Büyük Kervansaray Otel'in doğu kanadında bulunan eyvandan, işlev değişikliği sonrası yapılan havuz başı bölümüne geçiş yapılmaktadır. Kapının üzerine çerçeveler, pano ve aplik sabitlenmiştir. Eyvanda bulunan kemer gözlerine divanlar yerleştirilerek dinlenme alanları oluşturulmuştur. Bu alanlara taştan sehpalar yerleştirilmiştir (Şekil 5.62).

Şekil 5.62: Otelin doğu kanadında bulunan havuz bölümüne geçiş eyvanı (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Havuz başı: Otelin doğu kanadında işlev değişikliği sonrası, oval hatları bulunan bir havuz ve buna bağlı duş kabinleri ile tuvaletler yapılmıştır. Bu alanda yaz aylarında düğün, nişan, balo gibi geceler düzenlendiğinden, yükseltilmiş döşeme kullanılarak bir müzik standı yapılmıştır. Standın üstü çelik taşıyıcı elemanlar kullanılarak kapatılmıştır. Hemen arkasında otelin ismini taşıyan büyük bir pano

konumlandırılmıştır. Avlunun doğu kanadında bulunan geçiş, çift kanatlı ahşap bir kapı ile sağlanmaktadır. Buradan dört basamak ile havuz başına geçiş sağlanır. Havuz başı bölümüne dışardan gelen müşterilerin geçişini sağlayan, kemerli ve demir malzemeden yapılmış çift kanatlı giriş kapısı bulunmaktadır. Kapının üstüne 7 adet kemer gözü bulunan dekoratif bir tasarım yapılmıştır. Bu tasarım, yörenin simgelerinden olan on gözlü köprüye benzetilmektedir (Şekil 5.63).

Şekil 5.63: (a) Otelin havuz başı dış mekânında bulunan müzik standı, (b) Otel binasından havuz başına geçişi sağlayan kapının bulunduğu cephe, (c) Havuz başından ana caddeye geçişi sağlayan demir kapı (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Otelin havuzu oldukça estetik bir görünüm sergilemektedir. Havuz kenarına taşan suyun tahliyesini sağlamak adına ızgara yerleştirilmiştir. Havuzun kuzeydoğu kenarına, mantar şeklinde bir heykel ve üzerine bölgenin simgesi olan karpuzdan tasarlanan fiskiye konumlandırılmıştır. Devamında, küçük taşlardan yapılmış fiskiyeler bulunmaktadır. Alanın ve havuzun içi seramik kaplamadır (Şekil 5.64).

Şekil 5.64: Otel havuzunun farklı cephelerden görünümü (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Arazinin şekline paralel olarak duşlar, tuvaletler, soyunma kabinleri ve depo birimleri yapılmıştır. İşlev değişikliği sonrası yapılan bu birimlerin zemini ve duvarları seramik kaplamadır. Bakımsızlıktan dolayı bazı kabinlerin duvar ve

zemininde deformasyonlar meydana gelmiştir. Kapıları demirden yapılmıştır (Şekil 5.65).

Şekil 5.65: Havuza ait giyinme, soyunma kabinleri ile bay ve bayan wc'ler (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

5.5.1.11. Çamaşırhane Bölümü

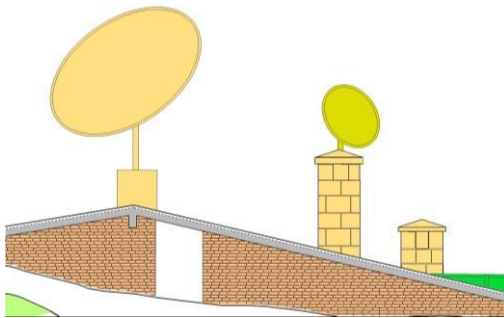
Çamaşır ve ütü odası zemini mermer kaplamadır. Duvar ve tavanı ise sıva üzerine badana yapılmıştır. Ütü odası çamaşırhaneden eklenti duvarlarla ayrılmıştır. Otelin çamaşırhane aydınlatması, tavadan sarkıtılan aydınlatma elemanları ile sağlanmaktadır. Temiz örtüleri depolama amaçlı ahşap dolaplar bulunmaktadır. Mekâna, işlevi için gerekli tesisatlar döşenmiş ve büyük boy çamaşır makinaları yerleştirilmiştir. Dikdörtgen planlı birimin kısa kenarına musluklar ve çamaşır teknesi yapılmıştır (Şekil 5.66).

Şekil 5.66: Çamaşırhane (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

5.5.2. Strüktürel Sisteme Yapılan Müdahaleler

Deliller hanı yığma yapım tekniği ile yapılmasından ötürü, üst katın taşıyıcı sistemi zemin katın devamı niteliğindedir. Hanının taşıyıcı sistemi sağlıklı olduğundan özgün sisteme büyük oranda müdahale edilmemiştir. Yeni işlevin gerekliliği olan mekânların zemin katta bulunan ahırın bölümlendirilmesiyle oluşturulması, ek bir sistem ihtiyacını ortadan kaldırmıştır. Ancak, zamanla yapının duvarlarında meydana gelen strüktürel çatlaklar restorasyon aşamasında giderilmiştir. İşlev değişikliği sonrası yapının üst örtüsü tamamen değiştirilmiştir. Toprak dam olan üst örtüsü işlev değişikliği sonrası, kurşun kaplamalı çatıya dönüştürülmüştür. Çatıda harman tuğlalarla taşıyıcı duvarlar örülmüş, üzerlerine betonarme döşeme ve çıtalı kurşun kaplama uygulanmıştır. Tesisat boruları çatıdan geçirilmiştir. Yapıya bacalar ilave edilmiştir. Çatıya eklenen çanaklar görüntü kirliliği oluşturmaktadır (Şekil 5.67).

Şekil 5.67: Büyük kervansaray otel kurşun kaplamalı çatı örtüsü ve bacalar (DVBM, 2020)

İşlev değişikliği öncesi dönemin koruma kanunlarının yetersiz olması ve yapının yenilenmesi sırasında strüktür, malzeme analizi ve plan analizleri ile ilgili kayıtların yeterli olmaması nedeniyle, yapıyla ilgili yeterli miktarda yazılı bilgiye ulaşamamıştır.

5.5.3. Tesisat Sistemlerine Yapılan Müdahaleler

Kervansarayın kalın taş duvarların bulunması, sıcak iklim koşullarına sahip bir bölgede hizmet veren otel için oldukça önemlidir. Ancak yeterli gelmemektedir. Odanın ısını dengede tutmak amacıyla monte edilen klimalar, yapının özgün dokusuna zarar vermiştir. Kervansarayın ahır bölümü yıllar boyunca çimento deposu olarak kullanılmıştır. Ahır mekânı yeniden işlevlendirme sürecinde içi boşaltılmış ve temizliği sağlanmıştır. Devamında, hanın tüm birimlerine ulaşacak şekilde kalorifer, telefon ve müzik-yayın tesisatlarının uygulanması için kablo bağlayıp kırma işlemlerine başlanmıştır. Kalorifer tesisatının merkezinden başlayıp, avluda bulunan revakların ön kısımlarına ulaşacak şekilde hesaplanan yer altı şebekesi için kanallar yapılmıştır. Kalorifer tesisatı, temiz su ve kirli su boruları açılan bu kanallara yerleştirilmiştir. Yapılacak tüm izolasyon işlemleri tamamlandığında kanalların üzeri kapak yardımı ile kapatılmıştır. Taş döşeme yapılarak bu kanallar gözle görünmeyecek şekilde gizlenmiştir. Kalorifer ve su tesisatı borularının kolon bağlantıları için, yapıdaki mevcut baca deliklerinin kullanılmasına dikkat edilmiştir.

Otelde, yatak odalarına banyo ünitesi eklenmiştir. Banyolardaki tesisatları ana akslara bağlayacak sistem kurulmuştur. Alt katlarda yer alan oda pencerelerinin avluya, üst kattaki oda pencerelerinin de dışa bakıyor olmaları nedeniyle banyo üniteleri üst üste konumlandırılmamıştır. Bu nedenle düşey tesisat çalışmalarında zorlanılmıştır. Banyolarda duştan sonra oluşan buharların emilmesi amacıyla takılan ashilatörler, ocak bacalarına bağlanmıştır. Banyolara birer duş teknesi, lavabo, klozet ve ayna monte eklenmiştir.

Kervansaray otelinin giriş ve resepsiyon bölümü gündüz vakitleri doğal aydınlatma ile aydınlatılmaktadır. Bölümün camekânlarla sınırlandırılması, doğal aydınlatmadan maksimum düzeyden yararlanmasını sağlamıştır. Yatak odaları, tavandan sarkıtılan avizelerle aydınlanmaktadır. Banyolar da ise duvara sabitlenmiş yapay aydınlatma elemanları ile sağlanır. Avlu ve revakların aydınlatılması, duvara monte edilen floresan aydınlatma cihazları ve apliklerle ile sağlanmıştır (Şekil 5.68).

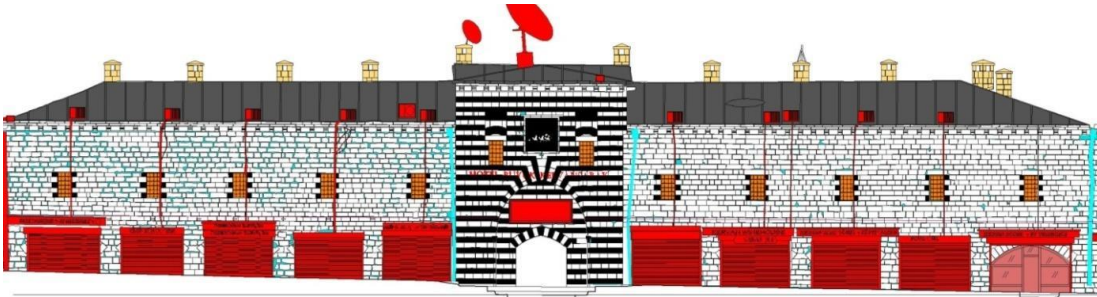
Weeks ve Grimmer (1995) mekanik sistemlerin, yapının orijinal malzemelerine zarar verecek şekilde duvar ve tavanlara saklanmaması gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca iç mekânlarda mevcut görüntüye hasar verecek düzeyde boru, kanal ve kablo çekilmemesi, havalandırma ünitelerini oluşturmak için kargır duvar gibi yapıların delinmemesi, kesilmemesi ve tahrip edilmemesi gerekmektedir (Weeks, Grimmer, 1995). Ancak Deliller Hanı'nda döşenen tesisat sistemleri yapıya zarar vermiştir.

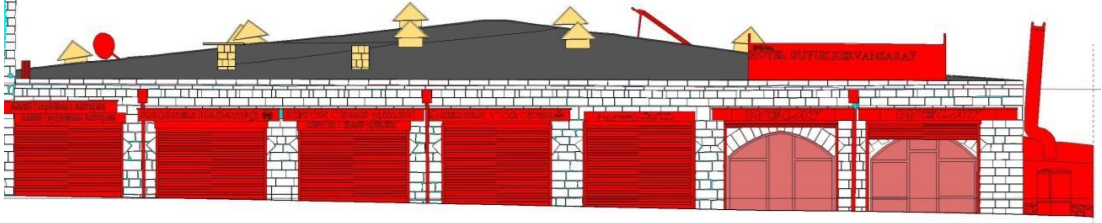
Şekil 5.68: Duvara sabitlenen floresan aydınlatma elemanı (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

5.5.4. Cephe Karakteristiğine Yapılan Müdahaleler

Deliller Hanı'nın özgün niteliklerinde bozulmalar meydana gelmiştir. Depremler, malzemelerin iklim şartlarından dolayı bozulması, yüzey yeşillenmesi gibi doğal sebeplerden ziyade, yapıyı zorlamakta olan mekânsal kullanımlar, cephedeki klima üniteleri gibi unsurlar tarihi hanın varlığını tehlikeye sokmaktadır (Şekil 5.83, Şekil 5.84).

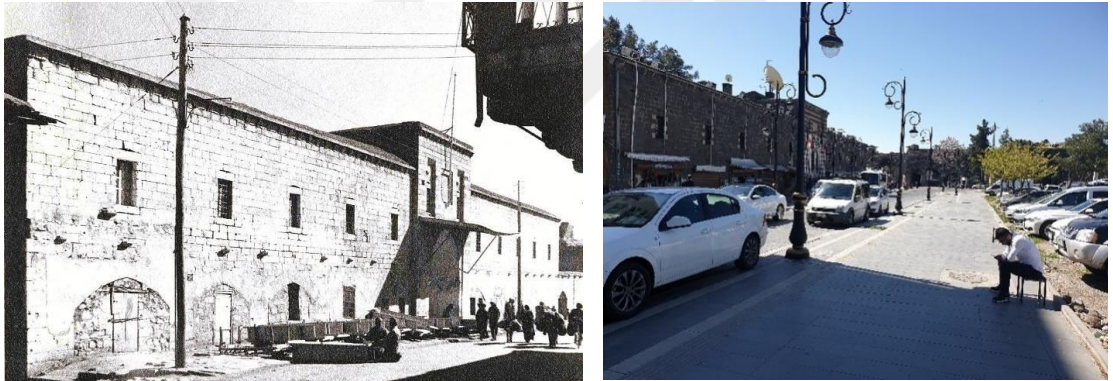

Şekil 5.69: Büyük Kervansaray Otel batı-giriş cephesi çizimi (DVBM, 2020)

Şekil 5.70:Büyük Kervansaray Otel batı cephesi, ahır bölümü dükkânları çizimi (DVBM, 2020)

Klima üniteleri, aydınlatma cihazları, tesisat kabloları, çanak antenler vb. elemanlar dış cephede görünür biçimde monte edildiğinden görüntü kirliliği oluşturmaktadır. Batı cephesinde bulunan yapının giriş kapısı, özgün dokuyla uyumsuz ahşap bir kapı ile değiştirilmiştir. İşlev değişikliği sonrası girişin üstünde bulunan markiz kaldırılmıştır. Yukarıdan sarkıtılan yağmur borularının varlığı ve cephelerde sızmalardan dolayı oluşan renk değişimleri de özgün dokuya zarar vermiştir (Şekil 5.71).

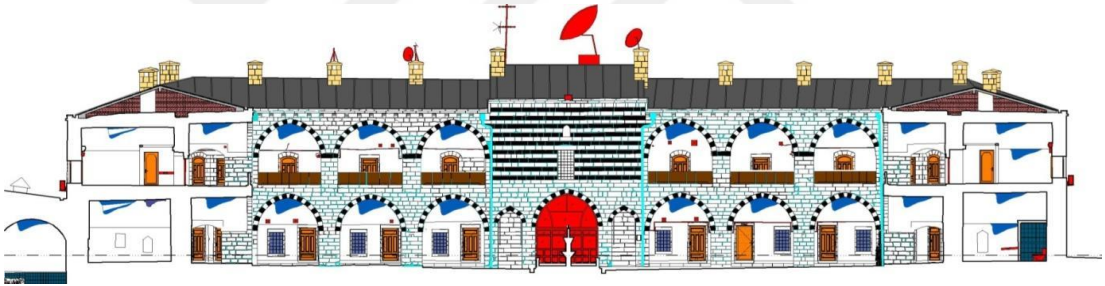
Şekil 5.71: Hüsrev Paşa (Deliller) Hanı batı cephesi işlev değişikliği öncesi ve sonrası görünümü (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Batı cephesinde yer alan dükkânların saçak ve panoları, özgün dokuyu gizleyerek aykırı bir durum sergilemektedir (Şekil 5.72). Bu özgün olmayan eklentilerle, hanın dükkân cephelerinin vitrin oluşturması ve reklam panoları konumlandırılması bilinçsiz kullanımlardan kaynaklanmaktadır. Bu kullanımlar nedeniyle, hanların iç kısımlarının da özgün değerini büyük oranda kaybettiği görülmektedir.

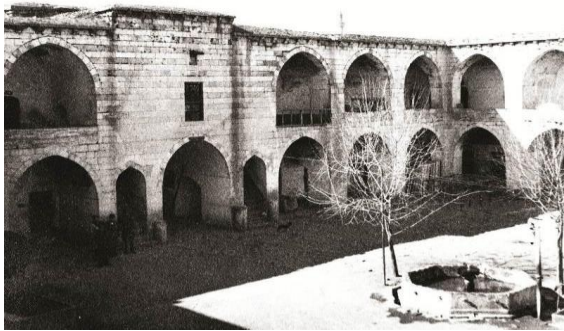

Şekil 5.72: Hüsrev Paşa (Deliller) Hanı batı cephesi ahır bölümünün işlev değişikliği öncesi ve sonrası görünümü (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

İç avlu cephelerinde kısmen de olsa özgün dokudan uzak uygulamalar yapılmıştır. Avlu zemininin bazı bölgelerinde toprak doku oluşturularak, yeşillendirme çalışmaları yapılmıştır. Revak bölümlerine uygulanan yekpare taş korkuluklarının özgün dokuya uyumlu olması amaçlansa da başarıya ulaşamadığı görülmektedir (Şekil 5.73).

a

b

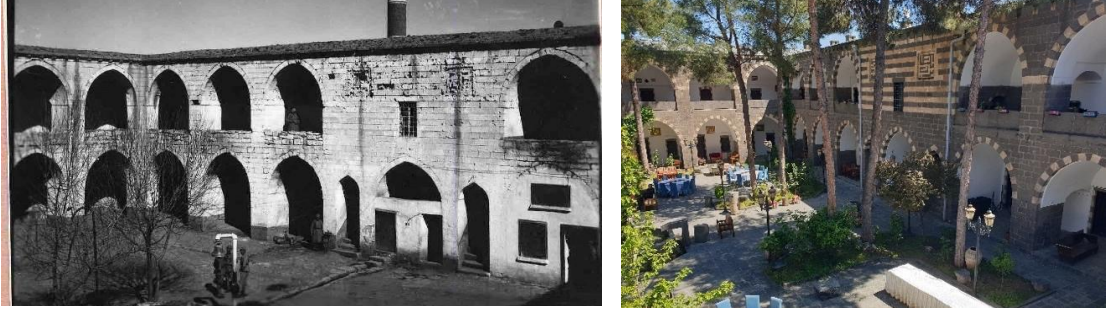

c

Şekil 5.73: (a) Büyük Kervansaray Otel avlu cephesinin çizimi, (b) İşlev değişikliği öncesi durumu, (c) İşlev değişikliği sonrası görünümü (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Hanın eski dönem görsellerinde, iç avlu bölümünün doğu kanadındaki dış avlu kısmına geçişi sağlayan eyvan bölümü, farklı iki girişi olan bölümlere ayrıldığı görülmektedir. Ancak işlev değişikliği sonrası bu kısım yıkılarak, yarı açık tek

mekâna dönüştürülmüştür (Şekil 5.74). Eyvanın sağ tarafında bulunan kemer gözünde, sonradan eklenen bir oda görülmektedir. Bu bölüm de özgün haline dönüştürülmüştür. Duvar yüzeylerinde meydana gelen renk bozulmaları ve döküntü gibi sorunlar giderilmiş, gerekli onarımlar yapılmıştır.

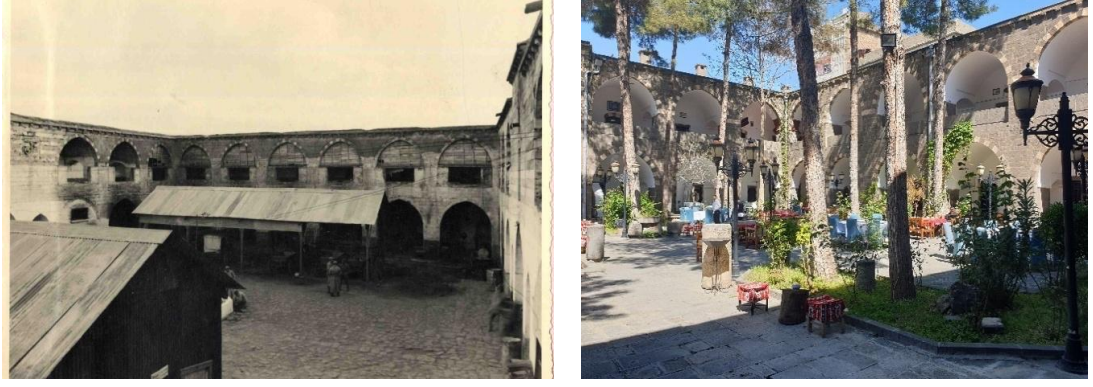
Şekil 5.74: Büyük Kervansaray Otel iç avlu doğu cephesi işlev değişikliği öncesi ve sonrası görünümü (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

İç avlu bölümünün batı cephesine, ticaret aksından giriş sağlanmaktadır. Giriş eyvanı, işlev değişikliği sonrasında her iki taraftan ahşap doğramalı camekanlarla kapatılmış ve otelin resepsiyon bekleme alanlarına dönüştürülmüştür (Şekil 5.75). Çatı silmelerine ve duvar yüzeylerine eklenen yağmur iniş boruları kötü bir görüntü oluşturmaktadır. Cephelerde genel olarak sıvalı yüzeyler temizlenip, yıkılan taşlar onarılmıştır. Böylelikle özgün doku ortaya çıkarılmıştır.

Şekil 5.75: Avlu doğu cephesi işlev değişikliği öncesi ve sonrası görünümü (Gabriel'den, 1933; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Hanın geçmiş dönem fotoğraflarına bakıldığında, iç avlunun orta bölümlerinde ana yapıdan bağımsız üst örtüsü ahşap malzemeli beşik çatı olan yarı açık birimler görülmektedir. İşlev değişikliği sonrası bu birimler kaldırılmıştır (Şekil 5.76).

Şekil 5.76: Deliller Hanı Orta avlu bölümü işlev değişikliği öncesi ve sonrası durumu (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

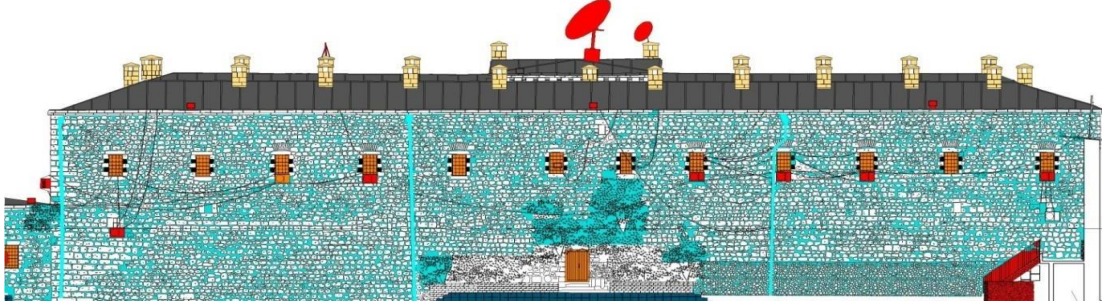
Güney cephesine eklenen depodan yükseltilen bacalar, cephe kirliliğine yol açmaktadır. Güney cephesinin giriş kapıları iptal edilerek metal kapı tasarlanmıştır. Kapının giriş kısmına metal sundurma eklenmiştir. Ahırın üst tarafına sonradan eklenen güneş enerji panelleri, güney cephesinden de oldukça net görülmektedir (Şekil 5.77).

Şekil 5.77: Büyük Kervansaray otel güney cephesi görünüm (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020; DVBM, 2020)

Doğu cephesine sahne ve perde dekore edilmiştir. Havuz başı bölümünün avlusu, seramik ile kaplanmış ve avluya geçişi sağlayan kapının üzerine niteliksiz giriş tagı yapılmıştır (DVBM, 2020). Hana yapılan onarım ve restorasyonlar nitelik yönünden zayıftır. Uygun olmayan müdahaleler esnasında bozulmuş çatıların betonarme olarak

yenilenmesi; kendine has olan taş döşemelerinin yerini şapın alması; özgün değere sahip pencere ve kapıların uygun olmayan biçim ve araç gereçlerle yenilenme aşaması bu zayıflıklar arasında sayılabilir (Şekil 5.78).

Şekil 5.78: Doğu cephe çizim (DVBM, 2020)

5.6. Müşteri Portföyü ve Kullanıcı Memnuniyeti

Büyük Kervansaray Otel, 1990 yılından günümüze kadar otel olarak hizmet sunmaktadır. Kentte, yeniden işlevlendirilerek kullanımı sağlanan tarihi yapılardan zemin oturma alanı en fazla olan yapıdır. Oteli tercih edenler arasında bölgeyi gezmek amacıyla gelen tur misafirleri yoğunluktadır. Dünya Unesco miras listesine eklenen Hevsel Bahçeleri ve Diyarbakır Kalesine yakınlığı sebebiyle tur misafirlerinin tercih sebepleri arasındadır.

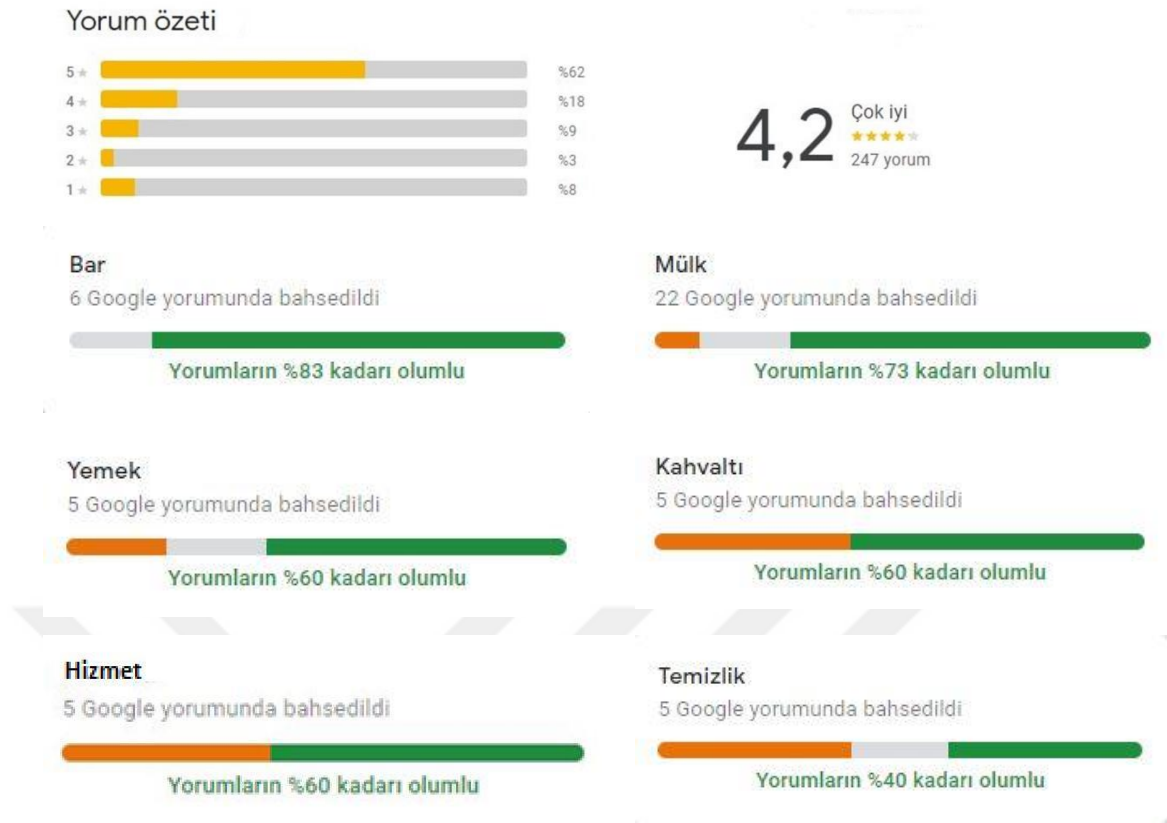
Dikdörtgen planlı büyük avlusu ve doğu kanadında sonradan düzenlenen yüzme havuzu ile geniş bir alana sahiptir. Yaz aylarında açık havada düzenlenen düğün, mezuniyet, toplantı vb. etkinlikler için uygun ortama sahip olması otelin tercih edilme sebeplerinden biridir. Kafe ve restoran bölümü dışardan gelen müşterilere de hizmet vermektedir. Canlı müzik etkinliklerinin de düzenlendiği günler, otantik bir ortamda vakit geçirmek isteyen yerli ve yabancı turistlerin ilgisi nedeniyle oldukça yoğun geçmektedir. Farklı yaş gruplarına hitap eden otelde, okul çağındaki çocuklar için düzenlenen etkinliklere de ev sahipliği yapmaktadır.

Büyük Kervansaray Otel'in müşterilerle yerinde yapılan sözlü görüşmeler ve üç farklı otel sitesinde kullanıcıların yapmış oldukları yorumlar ve puanlamalar incelenerek oteli ziyaret eden misafirlerin memnuniyet düzeyi yaklaşık %55 olduğu incelenmiştir. Müşterilerin bir kısmı otelin oldukça bakımsız olduğunu ve iyi bir tadilatın geçirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Tarihi bir mekânda konaklamanın heyecan verici olduğunu, ancak odaların ve özellikle banyoların çok küçük olduğunu dile getirmişlerdir. Kullanıcıların bir diğer şikâyeti elektriklerin kesilmesi ile beraber

sularında kesilmesi ve bazı materyallerin bozuk olmasıdır. Kullanıcıların %60'ı temizlik noktasında sıkıntıların olduğu, bazı kullanıcıların yatak çarşaflerinin ve banyoların temiz olmadığına dair şikâyetleri bulunmaktadır.

Otelin restoranında sunulan yemeklerden, müşterilerin büyük çoğunluğu oldukça memnundur. Özellikle kahvaltı servislerinin iyi olduğu ve otelin avlu bölümünde vakit geçirmenin oldukça keyifli olduğu kullanıcı yorumlarında belirtilmiştir. Otelin müşteri kitlesinin büyük çoğunluğunu oluşturan yabancı uyruklu kullanıcılar, otelde düzenlenen düğün gibi etkinliklere şahit olmanın bölgenin kültürünü tanımak adına bir ayrıcalık olduğunu belirtmiştir. Ancak kullanılan mobilyaların konfordan uzak ve kullanışsız olduğu, kullanıcıların yaklaşık olarak %40'ı otelin konuklardan çok düğünlerle ilgilendiği ve servislerin çok yavaş olduğuna dair şikâyetleri bulunmaktadır. Otel de yer alan hediyelik eşya satış birimlerinin kapalı olması, kullanıcıların dile getirdiği şikâyetler arasındadır. Kullanıcı görüşleri arasındaki konulardan bir diğeri odalardaki ses yalıtımının yetersizliğidir. Dışardaki gürültünün odaların içinden rahatlıkla duyulduğuna ve odalar arası gelen seslerden oldukça rahatsız olduklarına dair yorumlar yapılmıştır (URL 8; URL 9).

Genel olarak, müşterilerin tarihi bir mekânda vakit geçirme noktasında keyifli olduğu ancak oda temizliğinden memnun kalmadıkları gözlenmiştir. Geleneksel mutfağının başarılı bulunduğu ancak hizmet açısından eksikler olduğu dile getirilmiştir. Turistik bölgede olması ve anıtsal birçok yapıya yakınlığı, otelin tercih edilme sebeplerindendir. Otelin kendine ait barın olması ve otopark alanlarının olması kullanıcıların olumlu yorumladığı özelliklerdendir (Şekil 5.79).

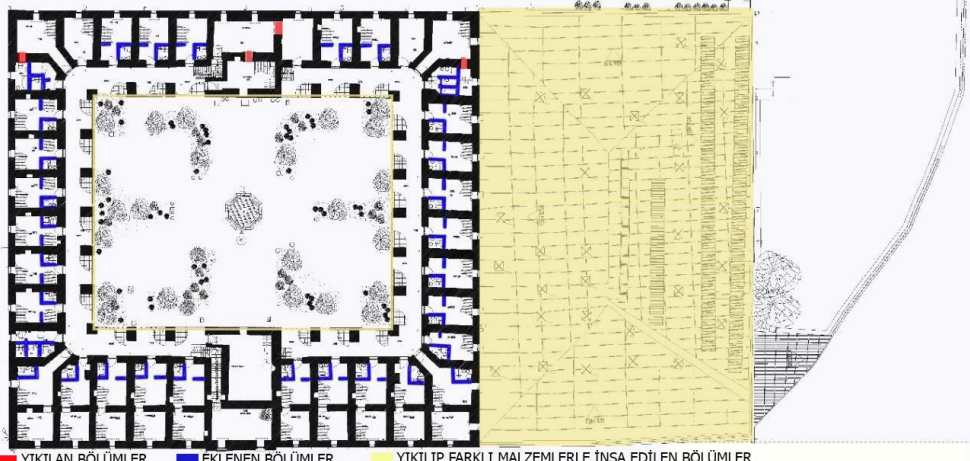

Şekil 5.79: Büyük Kervansaray Otel'i kullanıcılarının memnuniyet düzeyleri

5.7. Yeni İşlevin Değerlendirilmesi

İŞLEV DEĞİŞİKLİĞİ SONRASI KAT PLANLARINDA MÜDAHALE EDİLEN BÖLÜMLER

Birinci Kat Planı		 <p>YIKILAN BÖLÜMLER EKLENEN BÖLÜMLER YIKILIP FARKLI MALZEMLERLE İNŞA EDİLEN BÖLÜMLER</p>	
YENİ İŞLEVİN YAPIYA UYGUNLUĞU			
Birim Adı		Olumlu Özellikler	Olumsuz Özellikler
KONUM		<ul style="list-style-type: none">Yapı kentin turistik bölgesindedir. Toplu taşıma araçlarıyla kolay ulaşılabilir bir bölgededir.İki işlek yolun kesişiminde konumlandırılan yapıya, her iki yoldan da giriş sağlanmaktadır.	<ul style="list-style-type: none">Yapıya ait otopark alanı ihtiyacı karşılayabilecek düzede değildir. Otel minimum standardı 12’dir. Ancak müşteri portföyü ve düğün gibi etkinlikler baz alındığında otopark alanı ihtiyacı karşılanmamaktadır. Gelen müşteriler çevredeki ücretli otoparklardan yararlanmaktadır.
MEKÂNSAL VE BOYUTSAL İŞLEVSELLİK	Giriş-Resepsiyon	<ul style="list-style-type: none">Resepsiyon bankosunun bazalttan yapılmış olması yapıyla uyum sağlamıştır.Yapıya giriş kemeri ve resepsiyon biriminden avluya geçiş kemeri, camekanlarla kapatılmış olması sayesinde iyi ışık almaktadır.Yüksek tavanlı olması daha ferah bir ortam sağlamıştır.	<ul style="list-style-type: none">Lobi olarak ayrılan bölüm ihtiyacı karşılayabilecek büyüklükte değildir. 66,63m2 ek alana ihtiyaç vardır. Kullanılan mobilyalar konfor bakımından uygun değildir.Resepsiyona bağlı bir bagaj odası bulunmamaktadır.Mekân iyi ışık alsa dahi, resepsiyonun arka tarafında bulunan kayıt işlemlerinin yapıldığı bölümlerin doğal aydınlatması yetersiz kalmaktadır.
	İdari Bürolar	<ul style="list-style-type: none">Hanın odaları, büro mekânlarına	<ul style="list-style-type: none">Bazı büroların kısmen de olsa depo alanı olarak

		<p>dönüştürülmek için uygundur.</p> <ul style="list-style-type: none"> Hanın her iki katında da farklı boyuttaki odaların tasarlandığı bürolar, ihtiyacı karşılayabilecek büyüklükte dirler. 	<p>kullanılması, çalışma şartlarının kalitesi düşürmektedir.</p>
	Kat Tuvaletleri	<ul style="list-style-type: none"> Katlarda bulunan odalardan biri bay diğeri bayan wc ye dönüştürülmüştür. Tuvaletlerin sayıları ve boyutları yeterli düzeydedir. 	<ul style="list-style-type: none"> Özgün işlevde tuvaletlerin yeri tam olarak bilinmemektedir. Ancak tesisat kurulumu yapının özgünlüğüne zarar vermiştir.
	Kat Depoları	<ul style="list-style-type: none"> Hanın doğal ışık almayan bazı odalarının dönüştürülmesiyle oluşturulan kat depoları, yeterli sayıda ve büyüklükte dirler. 	<ul style="list-style-type: none"> Kat depolarının bir kısmı bakımsızlıktan harabeye dönüşmüştür.
	Standart Yatak Odaları	<ul style="list-style-type: none"> Yapının her iki işlevi de konaklama temalı olduğundan, yatak odalarının boyutları yeterlidir. Özgün dokuyu bozacak nitelikte bir uygulamaya gerek duyulmamıştır. Yatak odalarına inşa edilen duş bölümleri asgari düzeyde yapılarak alan kazanımına gidilmiştir. Bu odalarda bulunan mobilyalar, ihtiyaçları asgari düzeyde karşılayabilecek nitelikte dirler. 	<ul style="list-style-type: none"> Yapının önceki işlevinden ötürü doğal aydınlatmalar yetersiz kalmaktadır. Yatak odaları için seçilen mobilyalar ve aksesuarlarda bir bütünlük sağlanmamıştır.
	Suit Odalar	<ul style="list-style-type: none"> Han odalarının boyutları, günümüz süit oda şartları için yeterli boyutta olmadığından bu mekanların ıslak hacimleri, bitişiğindeki odalarda çözümlenmiştir. Yapının önceki işlevinin 	<ul style="list-style-type: none"> Geniş pencere açıklıkları olmadığından, yeterli düzeyde doğal aydınlatma ve havalandırma sağlanamamaktadır. Bu sebeple yapay elemanlar kullanılmıştır. Odada kullanılan tefrişlerde tasarım

		konaklama yapısı olması, mekan dönüşümlerinde büyük kolaylık sağlamıştır.	bütünlüğü sağlanamamıştır.
	Kat servisleri	<ul style="list-style-type: none"> Mekan boyutu ihtiyacı karşılayabilecek büyüklüktedir. 	<ul style="list-style-type: none"> Mekânın iç tasarımında kullanılan niteliksiz malzemeler özgün dokuyu bozmaktadır.
	Şark Odaları	<ul style="list-style-type: none"> Bölgenin kültürünün yansıması sonucu şekillenen şark odaları için, yapının özgün dokusunu bozacak herhangi bir uygulamaya gerek duyulmamıştır. Boyutsal olarak yeterli büyüklüktedir. Doğal aydınlatma ve havalandırma yeterli düzeydedir. 	-
	Restoran	<ul style="list-style-type: none"> Yapının ahır bölümünün sınırlandırılması ile oluşturulmuştur. Mekânın boyutu ve tavan yüksekliği yeterli düzeydedir. Havalandırma ve doğal aydınlatma ihtiyacı çatıda açılan bacalarla çözümlenmiştir. Yemek yeme dışında farklı etkinliklerin de düzenlenebileceği şekilde oluşturulmuştur. 	<ul style="list-style-type: none"> Mekânın üst döşemesine kurşun kaplama ve güneş enerji panelleri yerleştirilmiştir. Bu paneller döşeme yükünü artırdığından tonoz kısımlarına ahşap kiriş desteğine ihtiyaç duyulmuştur. Yoğun olarak kullanılan koyu ahşap kaplamaların duvar yüzeyinde ve kemer ayaklarında uygulanması doğru değildir. Toprak zemin ahşap kaplama yapılmıştır. Aydınlatma için oluşturulan tesisat yapıya zarar vermiştir.
	Mutfak	<ul style="list-style-type: none"> Hanının ahır mekânının bir bölümünde oluşturulmuş, boyutsal olarak yeterli büyüklüktedir. Yemek salonu ile beraber çözümlenmiştir. 	<ul style="list-style-type: none"> Birimin gerekliliği olarak zeminde ve duvarda kullanılan malzemeler özgün dokuya zarar vermiştir. Birime çekilen tesisat sistemi yapıya zarar

		<ul style="list-style-type: none"> Ahırın kolon aksları arası mesafenin aynı olması, mekânlarını daha rahat oluşmasını sağlamıştır. 	<p>vermiştir. Tesisatın bir kısmı mekandan görünür durumdadır.</p> <ul style="list-style-type: none"> Yerleştirilen tefrişler dağınık ve düzensizdir.
	Bar	<ul style="list-style-type: none"> Otele gelen müşterilerin sosyalleşmesini sağlamak adına olumludur. Aynı zamanda halka açık bir mekândır. Mekân boyut olarak yeterli büyüklüktedir. 	<ul style="list-style-type: none"> Kullanılan malzemeler özgün dokuyu bozan niteliktedir Kullanılan aydınlatma elemanları, ses sistemleri ve döşenen tesisat sistemleri yapıya zarar vermiştir.
	Çamaşır ve Ütü Odası	<ul style="list-style-type: none"> Yeni işlevin zaruri mekânlarından olan çamaşırhane birimi olarak, ihtiyaçları asgari düzeyde karşılayan bir mekân oluşturulmuştur. 	<ul style="list-style-type: none"> Döşenen tesisat sistemi ve kullanılan malzemeler, özgün dokuyu bozan niteliktedir.
	Kafeterya	<ul style="list-style-type: none"> Sadece otel müşterilerinin sosyalleşmelerini sağlamaktadır. Kullanılan malzemeler, yapının özgün dokusunu bozacak nitelikte değildir. Boyutsal olarak ihtiyacı karşılamaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> Kafeteryanın otelin birinci katında yatak odaları ile bitişik olması, dinlenmek isteyen müşterileri rahatsız etmektedir. Bu sebeple çoğu zaman kullanılamamaktadır.
	Mescitler	<ul style="list-style-type: none"> Küçük çaplı mekânlar olarak tasarlanmıştır. İhtiyacı asgari düzeyde karşılamaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> -
	Havuz-Giyinme-Soyunma ve Duş Kabinleri, wc'ler	<ul style="list-style-type: none"> Otelin niteliğini artırmak adına önemli bir noktadır. Havuz boyutu, otel kullanımı için yeterince büyüktür. Kabinler yeterli boyutta ve sayıdadır. Yapının doğu kanadındaki bahçeye yapılan bu bölüm düğün, mezuniyet, toplantı gibi etkinliklerin de 	<ul style="list-style-type: none"> Alana yerleştirilen müzik standının tarihi yapıya dayatılması doğru bir uygulama değildir. Düşük kalitede malzemeler kullanıldığından deformasyonlar meydana gelmiştir. Bu görünüm tarihi yapının saygınlığını zedelemektedir.

		düzenlenebileceği şekilde tasarlanmıştır.	
	Sauna ve Türk Hamamı	<ul style="list-style-type: none"> İhtiyaçları karşılayacak niteliktedir. Bu özel mekânların olması, yeni işleve nitelik kazandırmaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> Bu mekânlar ciddi mekanik sistem gerektirmektedir. Gerekli sistem döşenirken tarihi dokuya kaçınılmaz olarak zarar verilmiştir.
	Teknik birimler	<ul style="list-style-type: none"> Teknik birimler, döşenen modern elektrik ve mekanik tesisat sistemlerinin dağınıklığını önlemektedir. 	<ul style="list-style-type: none"> -
	Avlu	<ul style="list-style-type: none"> Yeni bir peyzaj düzenlemesi yapılarak, masa ve sandalyeler konumlandırılmıştır. Toplantı, düğün, balo gibi etkinliklerin düzenlenebileceği bir alana dönüştürülmüştür. 	
	Revaklar	<ul style="list-style-type: none"> Kat koridorları olarak kullanılan açık revaklara masa ve sandalyeler konumlandırılmıştır. Ancak bu durumun, konaklayan müşterileri rahatsız etme ihtimali vardır. Revakların açık oluşu, kış ayları kullanımı için elverişli değildir. 	

Verilen bilgiler doğrultusunda Büyük Kervansaray Otel mekânlar arası ilişki düzeyi Tablo 5.8’de verilmiştir.

Tablo 5.8: Büyük Kervansaray Otel mekânlar arası ilişki düzeyi

Birim Kat	Birim No	Birim Adı	Lobi	Ticari Bölümler	Kat Islak Hacim bölümü	Ofisler Bölümü	Yatma Bölümü	Teknik Servis Bölümü	İbadet Bölümü	Yemek Bölümü	Mutfak Bölümü	Pers+onel Kullanım Alanları	Sosyal Aktiviteler Bölümü	Çamaşırhane Bölümü
Zemin Kat	1	Giriş Holü												
		Lobi	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
		Resepsiyon												
		Kayıt ofisi												
	2	Dükkanlar	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
	3	Kat Tuvaleti	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
	5	Avlu-Açık oturma alanı	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
	11	Revak-Açık oturma alanı	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
	24	Havuz Bölümüne Geçiş	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
	6,7,8	Zemin Kat Büroları	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
	9,14	Suit Odalar	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
	12	Standart Yatak Odaları	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
	10,13, 15,23	Kat Depoları (Kat servisi)	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
	16	Mescit	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
	19	Restoran	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
	18	Mutfak Girişi (Kat servisi)	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
	20	Mutfak												
		Personel Birimleri	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
		Depolar												
	17	Şark Odaları	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
	21	Bar	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
	22	Sağlık Birimleri	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
		Çamaşırhane												
		Depolar												
	Havuz Baş	Giyinme ve Duş Kabinleri	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
		Depo												
		Bay ve Bayan Wc												

Tablo 5.8 (devam)

Birim Kat	Birim No	Birim Adı	Lobi	Ticari Bölümler	Kat Islak Hacim bölümü	Ofisler Bölümü	Yatma Bölümü	Teknik Servis Bölümü	İbadet Bölümü	Yemek Bölümü	Mutfak Bölümü	Pers+onel Kullanım Alanları	Sosyal Aktiviteler Bölümü	Çamaşırhane Bölümü
Birinci Kat	11	Revak-Açık oturma alanı												
	12	Standart Yatak Odası												
	14,28	Suit Oda												
	25	Toplantı Odası												
	26	Müdür Odası												
	27	Kafe												
	29	Kat Tuvaleti												
	30	Depolar												

Deliller Hanı'nın yeniden işlevlendirilmesiyle oluşturulan Büyük Kervansaray Otel'de kış ayları kullanımı için, yeterli kapasiteli bir lobi alanı bulunmamaktadır. Kapalı otopark alanı ve bakımını yapabilecek birim eksikliği vardır. Odalardan biri kuaföre dönüştürülmüştür. Ancak kullanılmamaktadır. Kullanılmayan bu alanların tekrar kullanıma açılması gerekmektedir. Açık revak alanları bulunsa da, kış ayları için odalar arası sirkülasyonu sağlayan kapalı bir koridor ihtiyacı duyulmaktadır. Hanın ahır bölümünde çözümlenen bar, hamam, sauna ve mutfak bölümünün sirkülasyonu çakışmaktadır. Mutfaktan odalara ulaşım için dış mekâna çıkmak gerekir. Bu durum, kış ayları için elverişli değildir ve servis sıkıntıları oluşturmaktadır. Yapıda, engellilere yönelik uygulamalar görülmemiştir. Tarihi binaya zarar vermeden, taşınabilir elemanların kullanıldığı çözümlerle erişim sağlanabilir. Fakat üst kata ulaşabilmek için, kat merdivenlerine ikinci bir tutamaklı korkuluk ve portatif bir asansör eklenebilir (Tablo 5.9).

Tablo 5.9: Büyük Kervansaray Otel yeni işlevinin yapısal değerlendirilmesi

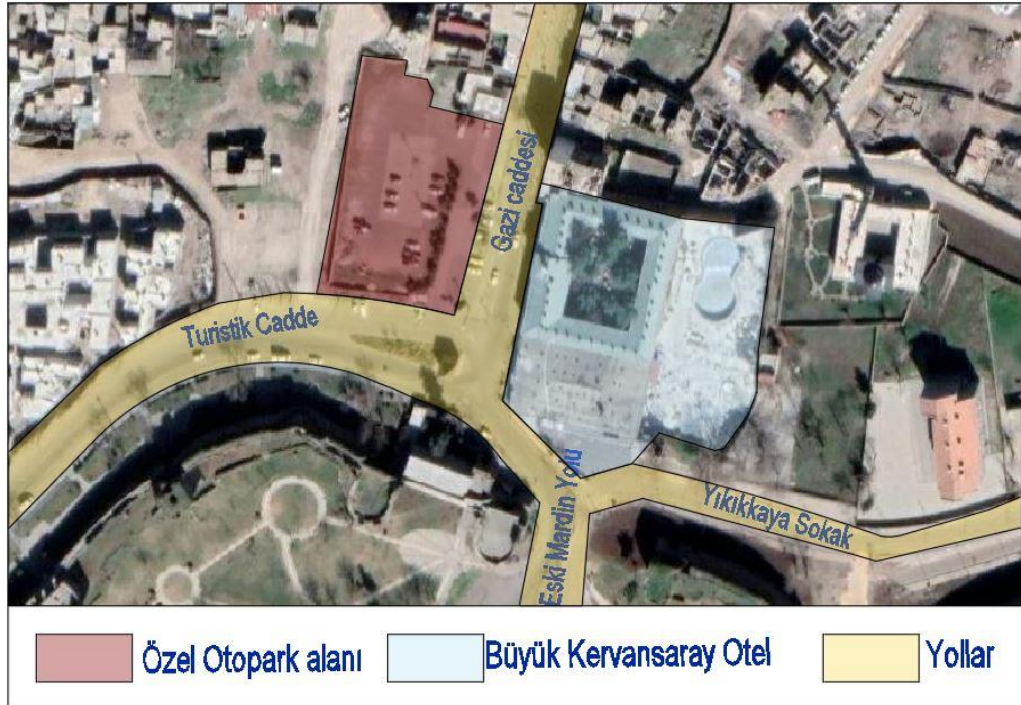
Değerlendirme Kriteri		Durumu	Toplam
Mekânsal uygunluk	Yeni işlevin gerekliliği olan mekânsal ihtiyaçlar karşılanmış mı?	2	1,83
	Yapının özgün dokusu ve planı korunmuş mu?	2	
	Mekânsal boyutlar ve mekân kapasiteleri yeterli mi?	2	
	Mekânlar arası işlev ilişkisi kurulmuş mu?	2	
	Mekân dizaynı ve donatı konforu talebi karşılıyor mu?	2	
	Tarihi dokuya uygun malzemeler seçilmiş mi?	1	
Tekniksel uygunluk	Teknoloji ve iletişim kullanımı yeterli düzeyde sağlanmış mı?	1	2
	Kullanılan aydınlatmalar ihtiyaca cevap veriyor mu?	3	
	Mekân akustiği sağlanmış mı?	2	
	Mekânların ısıtma, soğutma ve havalandırma sistemleri ihtiyacı karşılıyor mu?	2	
	Islak hacimlerde gerekli su yalıtımları sağlanmış mı?	2	
Taşıyıcı sisteme uygunluğu	Mevcut kat alanı mekansal gereksinimleri karşılıyor mu?	3	2,25
	Yapılan çağdaş ekle işlevsellik sağlanmış mı?	2	
	Kat yüksekliği ortam ferahlığı için yeterli midir?	2	
	Servis ulaşım olanakları yeterli düzeyde sağlanmış mı?	2	
Cephesel Uygunluk	Cephede kullanılan malzemeler yapı kimliğine uygun mu?	2	2
	Yapının özgün cephe karakteristiği korunmuş mu?	2	
	Yapılan çağdaş ek yapının kütsel formuna uygun mu?	2	
TOPLAM			2,02

Yapılan değerlendirme ile yeni işlevin mekânsal uygunluğu orta seviye, tekniksel uygunluğu orta seviye, taşıyıcı sisteme uygunluğu orta seviye ve cephesel uygunluğu orta seviye çıkmıştır. Yeni işlevin genel yapısal uygunluğu ise orta seviye çıkmıştır. Ancak Büyük Kervansaray Otel'in projelendirildiği tarihten günümüze kadar geçen süre zarfında sosyal, kültürel ve teknolojik yenilenmeler sonucunda yeni ihtiyaçlar meydana gelmiştir. Eski zamanın otelcilik anlayışına göre düzenlenen kervansaray, günümüzde kullanıcı gereksinimlerini tam anlamıyla karşılayamamakta, konfor ve rahatlık açısından standartlarının altında bulunmaktadır. Bu standartların yükseltilebilmesi için yenileme çalışmalarına gidilmelidir.

5.8. Çözüm Önerileri

Deliller Hanı'na işlev değişikliği sonrası ciddi oranda müdahaleler yapılmıştır. Yeni işlevin gerekliliği olarak yapılan ekler yapının özgün dokusunu yok etmemeli, yapı detaylarını kapatmamalıdır. Otelin mevcuttaki otopark alanı ihtiyacı karşılayabilecek

düzeyde değildir. 4 farklı parselin birleştirilmesi ile oluşturulan otel alanının, tarihi binanın inşa edildiği 250 ada 33 nolu parselin tapu alanı 4.036 metrekaredir. Yapı parselin neredeyse tamamına yayılmıştır. Doğu kanadında, diğer 3 parselin birleşimi ile toplamda 2433,65 metrekare alana havuz bölümü yapılmıştır. Havuz ve diğer birimler için 1000 metrekare alan yeterli bir alandır. Geri kalan alan açık otopark alanına dönüştürülerek gerekli alanı sağlanabilirdi. Ancak yaz aylarına otelde düğün, nişan, mezuniyet gibi etkinliklerin düzenlenmesi için müşteriler tarafından oldukça rağbet görmektedir. Bu nedenle yapının giriş cephesine bakan mevcutta özel otopark alanı olarak kullanılan parsel alanı, kiralanarak otelin özel otoparkına dönüştürülebilir (Şekil 5.80).

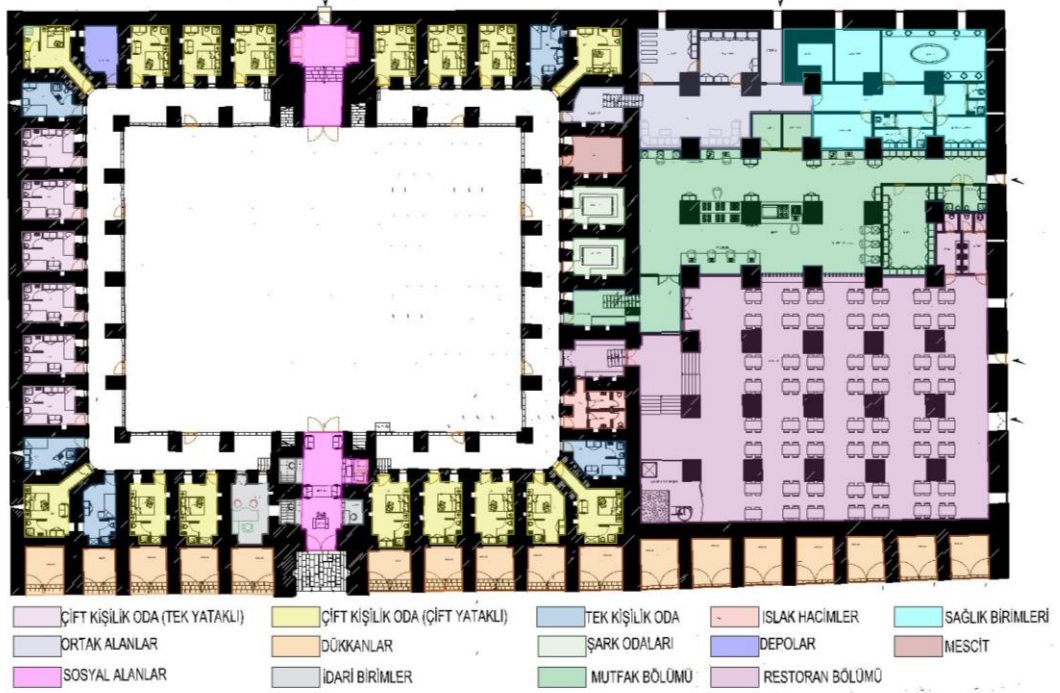
Şekil 5.80: Kervansaray Otel’in özel otopark alanının kuşbakışı görünümü

Bir diğer öneri olarak etkinlik alanının altında, bir yer altı otoparkı düşünülebilir. Fakat tarihi mekânların yoğun olduğu bölge olması nedeniyle kalıntılar çıkabilir. Bu nedenle öncelikle sondaj çalışmaları yapılmalıdır. Çıkan sonuçlara göre yer altı otoparkı yapılabilir. Kazı çalışmaları sırasında yapının strüktür sistemine zarar gelmemesi için yapının temeli ile uygulama alanı arasında mesafe bırakılmalıdır. Kazı çalışmalarında kullanılacak ekipmanlardan kaynaklı meydana gelen titreşimlerin, tarihi yapıda hasar meydana getirip getirmeyeceği ilgili mühendisler tarafından tespit edilmelidir. Kervansarayın cephelerindeki klima üniteleri ve diğer

muhtes ekler yapıya zarar vermeden kaldırılmalıdır. Dış dükkânlarında kullanılan reklam panoları ve satış stantları nedeniyle görsel bir bütünlük sağlanmamaktadır. İşletmecilerin meydana getirdiği gürültü, otel müşterilerinde olumsuz bir etki oluşturmaktadır. Bu etkenler yapının özgün kimliğine ve kentin tarihi dokusuna yakışmayacak bir görünüm oluşturmaktadır. Bu sorunları ortadan kaldırmak için tek elde olması, diğer öneri olarak otel yönetimince işletilmesi daha iyi bir çözüm olacaktır.

Otelin girişi yol kotuna göre daha alçakta kalmaktadır. Sunulan yeni öneride, basamaklarla geçişi sağlanan giriş bölümüne taşınabilir portatif engelli rampası eklenmiştir. Girişte bir güvenlik görevlisi bulundurulmalı ve geçişlerin güvenilirliği için x-ray cihazı konumlandırılmıştır. Yapıda daha iyi bir güvenlik sağlamak adına gizli kameralar artırılmalıdır. Girişte dar olan lobi alanını genişletmek adına, sonradan eklenen resepsiyon bankosu kaldırıldı. Resepsiyon bankoları, girişte sol tarafta bulunan kemerlere gömülerek hemen bitişiğindeki odayla bağlantısı sağlandı. Lobide bulunan konforsuz donatılar kaldırıldı. Bunun yerine daha fazla sayıda konforlu mobilyalar yerleştirildi. Zemin katta bir adet ofis birimi yeterli olacağından diğer birimler yatak odalarına dönüştürüldü. Her iki katta da kullanılmayan depolama mekânları bulunmaktadır. Bu alanlar da yatma birimlerine dönüştürüldü. Girişin güney kanadında bulunan 6, 7, 8 no'lu dükkânlar ek duvarla bölümlendirilip, avluya bakan kısımları yatak odalarına dönüştürüldü. Mevcutta bulunan mescit, yatak odaları ile doğrudan bağlantılı olmasından ötürü yatma birimlerine dönüştürüldü. İhtiyaç duyulan mescit birimi, şark odalarından birinin düzenlenmesi ile sağlandı. Yatak odalarının içinde banyo ve yatma birimlerini ayırmak için kullanılan eklenti duvarlar kaldırılarak, yerine cam bölmeler kullanılmalıdır. Yatak odalarının iç dizaynları değiştirilerek daha konforlu donatılar yerleştirilmiştir. Katlarda bulunan ıslak hacimlerin tesisat düzeni için aynı aks üzerinde olması önerilir. Dikdörtgen formu avlunun dört köşesine konumlandırılan suit odalar, mekân boyutunun yetersizliğinden dolayı standart yatak odalarına dönüştürülmüştür. Geri kalan süit odalarda, banyoların yerleri değiştirilerek daha geniş bir alan oluşturulmuştur. Mekân donatıları değiştirilerek, çift kişilik yatağa ek olarak tek kişilik yatak konumlandırıldı. Yeni düzenlemelerle, zemin katta 48 ve birinci katta 75 kişilik yatak kapasitesine ulaşılmıştır. Zemin katta bulunan kat tuvaleti, yatak odasına dönüştürüldü. Restoran giriş holünde bulunan tuvaletin holden yapılan girişi

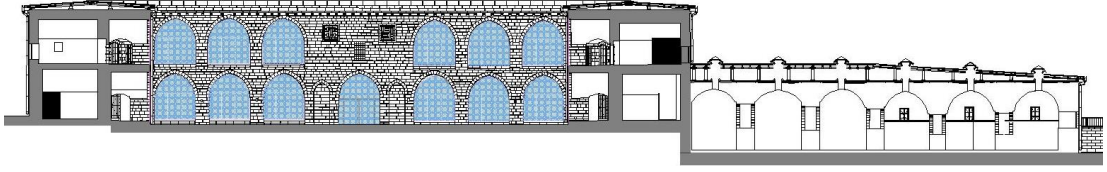
kapatılarak, avluya bakan kapısı aktif hale getirilip müşterilerin kullanımı sağlandı. Birim içerisinde bir adet engelli tuvaleti çözümlendi. Restoran içinde ayrıca bir bay ve bayan tuvaleti eklendi. Havuz bölümüne geçiş holü camekânla kapatılarak kış ayları içinde kullanımı sağlandı. Kemer altlarına yerleştirilen donatılar kaldırılıp, yerine daha konforlu mobilyalar yerleştirildi. Üst katta bulunan müdür ve toplantı odalarının donatıları yenilenerek, mekânın mevcut işlevi korunmuştur. Doğu kanadında bulunan kafe bölümü yatma birimleri ile doğrudan ilişkilidir. Kafe işlevinin gürültülü ortamlar oluşturması nedeniyle kütüphane ve sergi alanı olarak işlevlendirilmesi önerilir. Engellilerin üst kata ulaşımını sağlamak adına, kat merdiveninin hemen yanına engelli asansörü konumlandırılmıştır. Kat servisi ve kat tuvaleti mevcuttaki yerini korumuştur (Şekil 5.81).

Şekil 5.81: Büyük Kervansaray Otel zemin kat plan önerisi

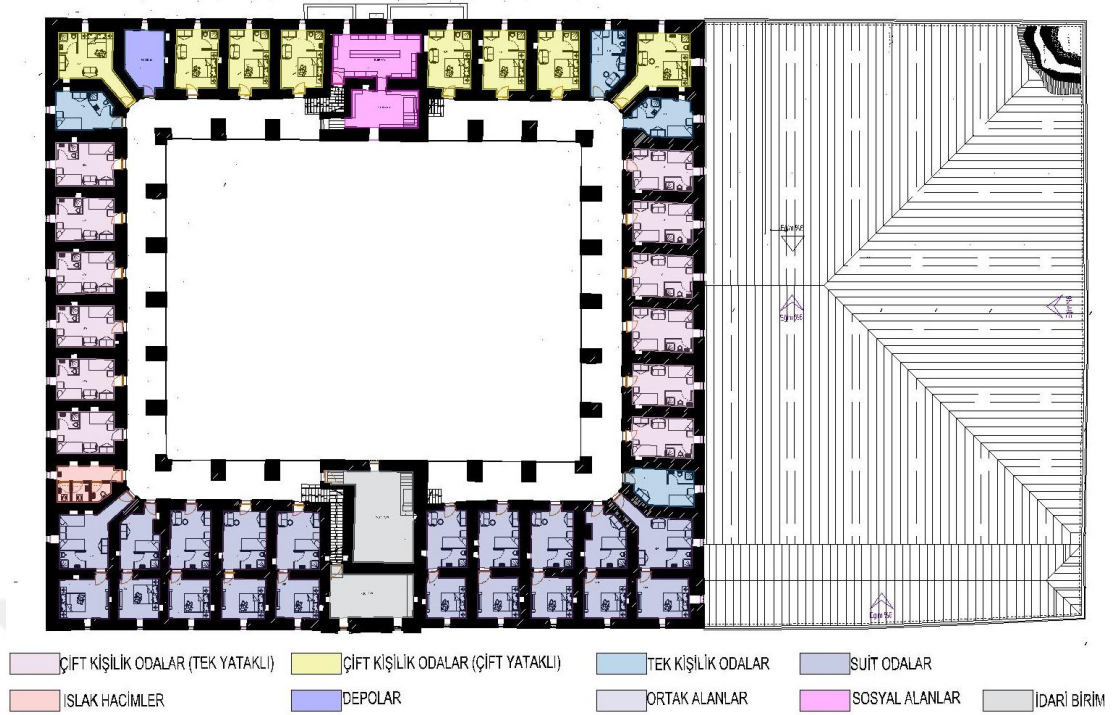
Revak bölümü doğrudan yatak odaları ile ilişkilidir. Bu bölümlere konumlandırılan oturma birimleri, konaklayan misafirlerin rahatsız olmalarını önlemek adına kaldırılmalıdır. Revaklara bazalt taş bloklar ile yapılan korkuluklar kaldırılmalı, özgün haline dönüştürülmelidir. Yatma birimlerine geçişi sağlayan, revaklar camekânlarla kapatılarak koridor haline getirilmiştir. Böylelikle yatak odalarının mahremiyeti sağlanarak avlu bölümünden ayrılmıştır. Ayrıca, kış aylarında odalarda

meydana gelebilecek ısı kaybı önlenerek enerji tasarrufu sağlanmış olunur (Şekil 5.82).

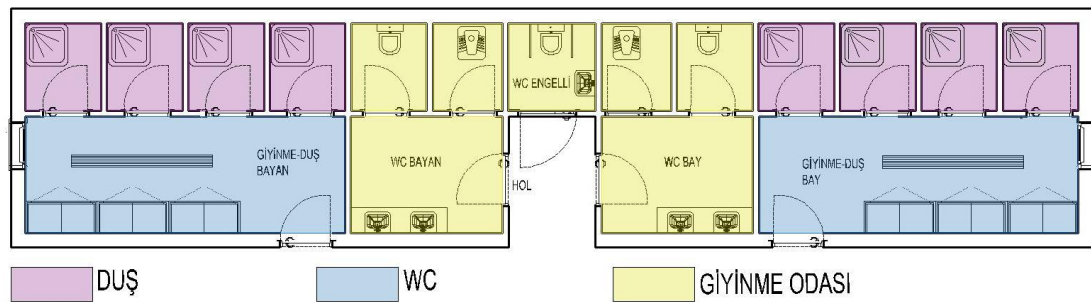
Şekil 5.82: Büyük Kervansaray Otel revaklara camekân önerisi

Ahır bölümünde çözümlenen restoran, mutfak, depolama alanları, bar, çamaşırhane ve sağlık birimlerinde dağınık bir planlama söz konusudur. Yeni öneri ile restoran biriminine ait tuvaletler aynı kotta çözülmüş ve çocuk oyun alanı eklenmiştir. Zeminde kullanılan ahşap döşeme kaldırılmalı, bunun yerine bazalt yonu taş döşeme yapılmalıdır. Restoranla doğrudan bağlantılı çözümlenen mutfak bölümünde hazırlama, pişirme, servis bölümü, bulaşık yıkama, depolama birimleri ve personel birimleri birbirleriyle ilişkili olacak şekilde gruplandırılmıştır. Bar mekânı, yapının ve kentin kimliğine uygun olmayan bir tasarımla oluşturulmuştur. Kullanılan malzemeler, özgün dokudan oldukça uzak ve zarar verici niteliktedirler. Yeni planlamada bar mekânının kaldırılması ve alanın diğer birimlerde değerlendirilmesi önerilmiştir. Buradan teknik birimlerle bağlantılı bir servis girişi verilmiştir. Mutfağın devamında avluyla ilişkili olacak şekilde çamaşırhane bölümü ve sağlık birimleri düzenlenmiştir (Şekil 5.83).

Şekil 5.83: Büyük Kervansaray Otel birinci kat plan önerisi

Kervansaray otelin doğu kanadına eklenen havuz başı bölümünde de yeni bir düzenleme söz konusudur. Öncelikle, bölüme geçişi sağlayan kapılara engelli erişimini sağlamak adına portatif rampalar eklenmelidir. Giyinme kabinleri, duşlar ve tuvaletler tek sıra halinde duvar dibine sıralanmıştır. Sayıca fazla olan bu birimler tek bir kütlede yeterli sayıda ve kapasitede mekân bulunduracak şekilde çözümlenmiştir. Böylelikle dağınık görüntü ortadan kaldırılmış olur. Zeminde kullanılan seramik malzeme kaldırılarak, bazalt yonu taş döşeme yapılmıştır. Tarihi yapının duvar dibine konumlandırılan müzik standı, hemen karşı tarafına alınmıştır. Havuz bölümü ile otopark arasına eklenen niteliksiz kapı kaldırılarak, doğrudan bağlantı sağlanmıştır (Şekil 5.84).

Şekil 5.84: Büyük Kervansaray Otel giyinme duş kabinleri plan önerisi

6. DİYARBAKIR İSKENDER PAŞA KONAĞI

6.1. Geleneksel Diyarbakır Evleri

Geleneksel evler Diyarbakır kültürünün vazgeçilmez yapılarındandır. İklim, jeolojik yapı, ekonomik yapı, aile yapısı, kültürel etkileşim ve malzemenin şekillendirdiği geleneksel Diyarbakır evleri, kendine has mimari özellikleriyle de şehrin önemli kültürel miraslarındandır (Uzun ve Damar Çalın, 2019).

Geleneksel evler, yöresel alışkanlık, ekonomik koşullar, iklim koşulları ve yöresel mimarinin etkisiyle şekillenmiştir. Geleneksel Diyarbakır evlerinin yapımı 18. ve 19. yüzyıl olarak tarihlendirilir. Ancak 15. ve 16. yüzyıldan kalma evlerde bulunmaktadır. Bu durum evlerin Osmanlı Dönemi'ne ait yapılar olduğunu göstermektedir (Tuncer, 1999). Geleneksel Diyarbakır evlerinde, yörede bulunan volkanik bazalt taşları yapı malzemesi olarak kullanılmıştır. Bu evler detaylı incelendiğinde Diyarbakır'ın kültürünün, gelenek ve göreneklerinin, yaşam tarzının ve coğrafi koşullarının bir sonucu olarak şekillendiği görülmektedir (Payaslı ve Halifeoğlu, 2017).

Diyarbakır evleri, avlu etrafına çevrenmiş yapılar olarak tasarlanmıştır. Avlu genellikle dörtgen şeklindedir. Yapıyı meydana getiren kütleler (bir, iki, üç ya da dört kütle) avlu çevresinde şekillenmiştir. Bu kütleler genel olarak kuzey-güney, doğu-batı yönündedir (Tuncer, 1999). Avlu çevresinde yer alan kütleler, bulunduğu konuma göre türlere ayrılmıştır. Bu türler iç avlulu, orta avlulu ve dış avlulu (U tipi, Ara tip, L tipi,) olmak üzere üç çeşittir. Bir diğer sınıflamada ise (Subaşı Direk, 2006) beş çeşit plan tipinden bahsedilmiştir (Tablo 6.1).

Tablo 6.1: Diyarbakır evleri plan tipleri (Subaşı Direk, 2006)

Plan Tipi	Açıklaması
L Tipi Plan	Avluda bulunan odalar komşu iki kenarla çevrilidirler. Açıkta bulunan duvarların ön kısımları bahçe olarak tasarlanmıştır.
U Tipi Plan	Avluda bulunan odalar üç yöne çevrelenmiş şekilde olan plan tipidir. Avlunun bir duvarı sokak tarafına bakmaktadır.
I Tipi Plan	Bu tip planda, avludaki odalar karşılıklı iki kenarlara dizilmiştirler. Açıkta kalan diğer iki kenarlarda, bahçe ve giriş kapısı tasarlanmaktadır.
İç Avlulu Plan	Avluda bulunan odalar dört kenara dizilmiş düzendedir. Farklı mevsimler için oluşturulan bölümler, bu plan tipinde bulunmaktadır. Ortada havuz vardır. Ayrıca Diyarbakır evlerinin çoğu, bu şekilde planlanmış, ancak belli bir kısmı ufak çaplı değişime uğramıştır.
Dış Avlulu Plan	Bu tür planlara oldukça ender rastlanmaktadır. Daha çok ilk plan tipi yok olmuş, evlerin son hali bu plan tipini sergilemektedir.

Avlu çevresinde bulunan birimler mevsimlere göre konumlandırılmıştır. Diyarbakır'da yaz mevsimi sıcak ve uzun geçmektedir. Bu nedenle, kuzeyde bulunan yazlık birimlerin tavanı yüksek yapılmıştır. Ayrıca pencere sayısı da fazladır. Avlunun kuzey tarafında görkemli eyvanlar bulunmaktadır. Bu eyvanlar oldukça yüksektir. Buna karşılık kışlık ve baharlık birimlerde pencere sayısı daha az ve basıktır (DVBM, 2020).

Geleneksel evlerin şekillenmesini sağlayan birimler eyvan, serdap, avlu, sahanlık, gezemek, aralık, oda, tuvalet-banyo, mutfak, kiler ve bodrumdur. Birimler aşağıda açıklamaları ile sıralanmıştır.

Eyvan: Sıcak iklimin olumsuz koşullarına karşı yapılmış yapının önemli bölümlerindendir. Eyvanın açık olan yüzeyi avlu ile doğrudan bağlantılıdır. Eyvan döşemeleri avlu döşemesine göre daha yüksek kotlu olmasının sebebi, bodrum katta pencere açıklıkları oluşturularak aydınlatma ve havalandırma sağlamaktır (Tuncer, 1999). Eyvanlar ölçülendirilmelerine göre bir, iki veya üç gözlü olarak yapılır. Zemin kat eyvanları iki veya üç gözlüdür. Bu eyvanlar üst katta bulunan eyvanlara göre daha büyük boyutlardadır. Üst katta bulunan eyvanlara ulaşım avluda bulunan merdivenle ya da yapının içinden sağlanmaktadır.

Serdap: Serinlemek amacıyla evin yazlık bölümünde yapılan birimdir. Diğer adı soğukluktur. Odalar avlu çevresinde ve bodrum katta bulunur. Merdiven kullanılarak inilen bu birim havuzun uzantısı şeklinde tasarlanmıştır (Yarış, 2020).

Avlu: Diyarbakır evlerinin vazgeçilmez öğelerinden olup, evin orta noktasında yer almaktadır. Avlu, birimler arası bağlantıyı sağlamaktadır. Avlunun etrafında bulunan birimler veya avlunun yüksek duvarları yaz ve kış mevsimleri için koruma kalkını niteliğindedir. Çünkü bu duvarlar ve birimler avluyu, yaz aylarında güneşten, kış aylarında ise rüzgârdan korur niteliktedir. Aynı zamanda avluda bulunan su kanalları, ağaç, havuz gibi unsurlar da yaz mevsiminde sıcaklığın etkisini azaltmaktadır (DVBM, 2019).

Sahanlık: Avlu ile üst katların bağlantısı merdivenlerle sağlanmaktadır. Bu merdivenleri birbirine bağlayan ve iki merdiven arasında bulunan düzlüklere sahanlık denir. Sahanlık, evin planına göre boyutlandırılmaktadır. Sahanlığın uzatılarak eyvana ve odalara bağlantı yapıldığı bölüme gezemek denir (Yarış, 2020).

Gezemek: Yapının üst katlarında bulunan ve cepheleri avluyu gören birimlerin ön kısmındaki açık balkona benzer çıkmalara gezemek denir. Bağlantı kurdukları birim sayısına göre boyutlandırılır. Evleri incelediğimizde, bazılarında cephe boyunca kullanıldığını görüyoruz. Gezemeklerin döşemesi için kullanılan malzeme sal taşıdır. Bu gezemekler sistemde bingi taşları ile taşınır. Gezemekler aynı zamanda, bağlantı kurdukları birimlerde bulunan kapıların açılmasıyla havalandırmanın daha iyi olmasına katkı sağlar (Ergin Oruç, 2017).

Aralık: Kapalı bir mekân olan aralık, avlu ile bağlantılı olan ve odaların kapılarının açıldığı yerdir. Yapılan aralıklar, oda kapıları ve avlu arasındaki bölümü oluşturduğundan, kış mevsiminde ortaya çıkan kötü hava şartlarının iç kısma etki etmesine engel olmaktadır (Ergin Oruç, 2017).

Oda: Geometrik olarak daha çok dörtgen şeklinde olan odalar kışlık, baharlık ve yazlık tarafta bulunur. Bu odalar misafir kabul etme, yemek yeme, oturma, yatma, banyo yapma ve daha birçok işlemin yapılmasına olanak sağlayan alanlardır. Odaları daha kullanışlı bir alan haline getirmek için duvarlara yüklükler ve nişler yapılmıştır. Alanlarını artırmak amacıyla üst katlardaki odalar cumbalı yapılmıştır. Evin en gösterişli bölümünü ise Diyarbakır küçelerini cephe edinen cumbalı odalar oluşturmaktadır. Bu odaları teknik açıdan inceleyecek olursak yük aktarımını taş ve ahşap bingilere ileten, iç kısmında hafif malzemeler kullanılan ve taşıyıcı sistemi ahşap olan birimdir (Payaslı ve Halifeoğlu, 2017).

Tuvalet-Banyo: Tuvalet, yapı girişinin yanında bulunur ve avlu ile doğrudan bağlantılıdır. Banyo ise yalnızca büyük evlerde, tek birim olarak bulunmaktadır. Bundan dolayı insanlar banyo ihtiyacını hamamlarda karşılamaktadır (Tuncer, 1999). Banyonun olup olmamasıyla ilgili Diyarbakır geleneksel evleri incelendiğinde, geniş ve zengin ailelerin evlerinde bulunduğu görülmektedir. Bundan dolayı, halk için mahalle hamamlarının kurtarıcı olduğu söylenebilir (Payaslı ve Halifeoğlu, 2017).

Mutfak: Mutfaklarda daha çok kadınlar zaman geçirdiği için haremlik kısmının kuzey tarafına konumlandırılmıştır. Mutfaklar görsel olarak, cephesi avluyu gören tek kemerli bir eyvan görünümündedir. Mutfakta bir ocak ve ocağa bağlı bir baca bulunmaktadır. Mekânın diğer yüzeyleri kapalı olsa da bir yüzeyi açıktır. Bu durum kış mevsiminde mutfak için istenmeyen etkiler yaratır (Özbudak Akça, Aykal ve Çakır Aydın, 2016). Bu etkileri azaltmak için, mutfak konum olarak kuzey tarafta olmasına karşın güneye cephelenmiştir (Tuncer, 1999). Ayrıca kış şartlarının da zorluğu sebebiyle kış odalarının mutfaka daha yakın olduğu söylenebilir.

Kiler: Avludan ve mutfak bölümünden ayrı ayrı olmak üzere iki girişi bulunan kiler, kullanılmayan fazla yiyeceklerin saklandığı bir depo görevi görmektedir. Bu alanda yiyeceklerde oluşabilecek zararlı etkileri ortadan kaldırmak ve bu alanı kullanacak olan kişilere aydınlanma açısından kolaylık sağlamak için pencere sayısı fazla yapılmıştır (Yarış, 2020).

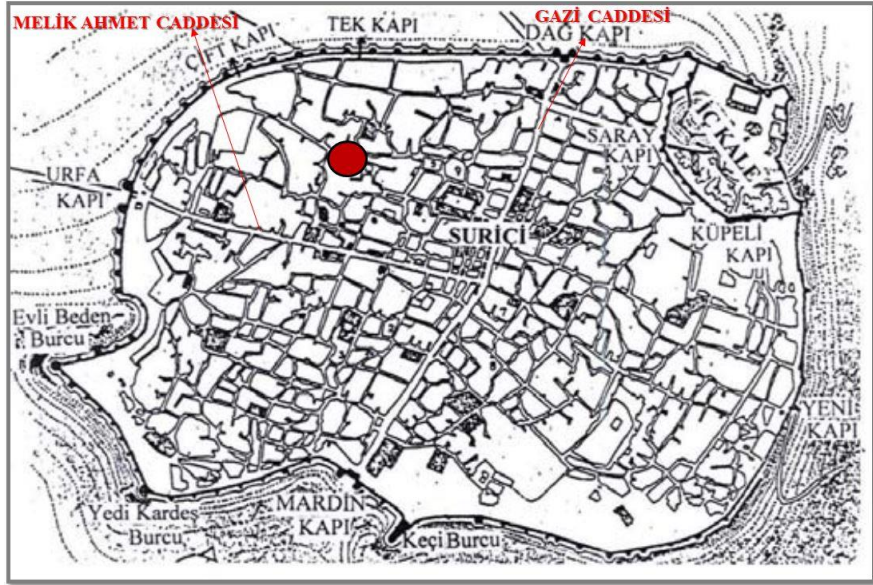
Bodrum: Bodrum, avlu kotundan daha düşük kota sahiptir. Kullanıcıların kış için ayarladığı yakacakları ve yiyecekleri depoladığı alandır (Payaslı ve Halifeoğlu, 2017).

Tarihi, kültürel ve mimari değer bakımından önem arz eden geleneksel evlerin farklı nedenlerden dolayı zaman içerisinde yıprandığı ve giderek tarihi dokusunun zarar gördüğü bilinen bir gerçektir. Günümüze kadar gelebilmiş ve mimari mirasımızın çekirdeği olan yapıların korunması, gelecek nesillere aktarılması kent yaşamının sürdürülebilirliği bakımından oldukça önemlidir. Diyarbakır Beylerbeyinden olan İskender Paşa tarafından inşa edilen konak, yeni yerleşimciler tarafından bir takım müdahalelere uğramıştır. Değişen yaşam koşullarına bağlı olarak oluşan gereksinimler ve talepleri karşılayacak fiziki değişimler, yapının özgün malzeme ve strüktür yapısında birtakım problemler ortaya çıkarmaktadır. Özgün dokusunu büyük

oranda koruyarak günümüze kadar gelebilmiş İskender Paşa Konağı, yapılan müdahaleleri engellemek ve yapının atıl kalmasını önlemek adına Diyarbakır Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nce restore edilerek ihale kapsamında kiralanmıştır. Yapının mimari plan kurgusu ve bulunduğu bölgenin ihtiyaçları temel alarak kafeye dönüştürülen konak, yerli ve yabancı turistlerin yoğun ilgi göstermesiyle ekonominin canlanmasına katkı sağlamaktadır.

6.2. İskender Paşa Konağı Künyesi

Yapının Adı	İskender Paşa Konağı	 <p>İskender Paşa Konağı avlu cephesi(DVBM,2020)</p>
Bulunduğu yer	İskender Paşa Mahallesi, Telgrafhane Sokak, 134 numaralı ada, 43 numaralı parsel	
Yapım tarihi	1551	
Güncel Adı	İskender Paşa Konağı Kafe Kahvaltı ve Nargile evi	
Güncel işlevi	Kafe Kahvaltı ve Nargile evi	
Mülkiyeti	Diyarbakır Vakıflar Bölge Müdürlüğü	
Yapının mimarı	-	
Geçirdiği onarımlar	1952, 1959, 1971 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce restorasyonu yapılmıştır. Son restorasyon çalışmaları 2011 yılında tamamlanmıştır	
Renovasyon	Yapının özgün işlevi konuttur. Günümüzde kafe ve nargile evi olarak işletilmektedir.	

İskender Paşa Konağı Suriçi Konumu

6.3. İskender Paşa Konağı Tarihçesi

1551 yılında Diyarbakır Valiliği'ne atanan ve on dört yıl boyunca görev yapan Diyarbakır'ın 12. Valisi İskender Paşa tarafından yaptırılmıştır. Konak geleneksel evlerin L tipi plan şemasına sahiptir.

İskender Paşa soyundan olan Avukat Reşit İskenderoğlu'nun 1998 yılında verdiği bilgiye göre; İskender Paşa'nın konakta yaptırmış olduğu en eski bölüm kubbeli olan hamam bölümüdür. Hamamın batı kesiminde avludan iç kısma doğru çekilen kemerle kapatılmış olan bölümün güneyinde bulunan selamlıkla bağlantısı, selamlığın okul için ayrılmasıyla mevcuttaki duvar örülerek kesilmiştir. Bu bölümde duvar arasında bir yemek dolabı olduğunu da belirtmiştir. Selamlığın onarılmış olan büyük kemerli kapısı günümüze kadar gelebilmiştir.

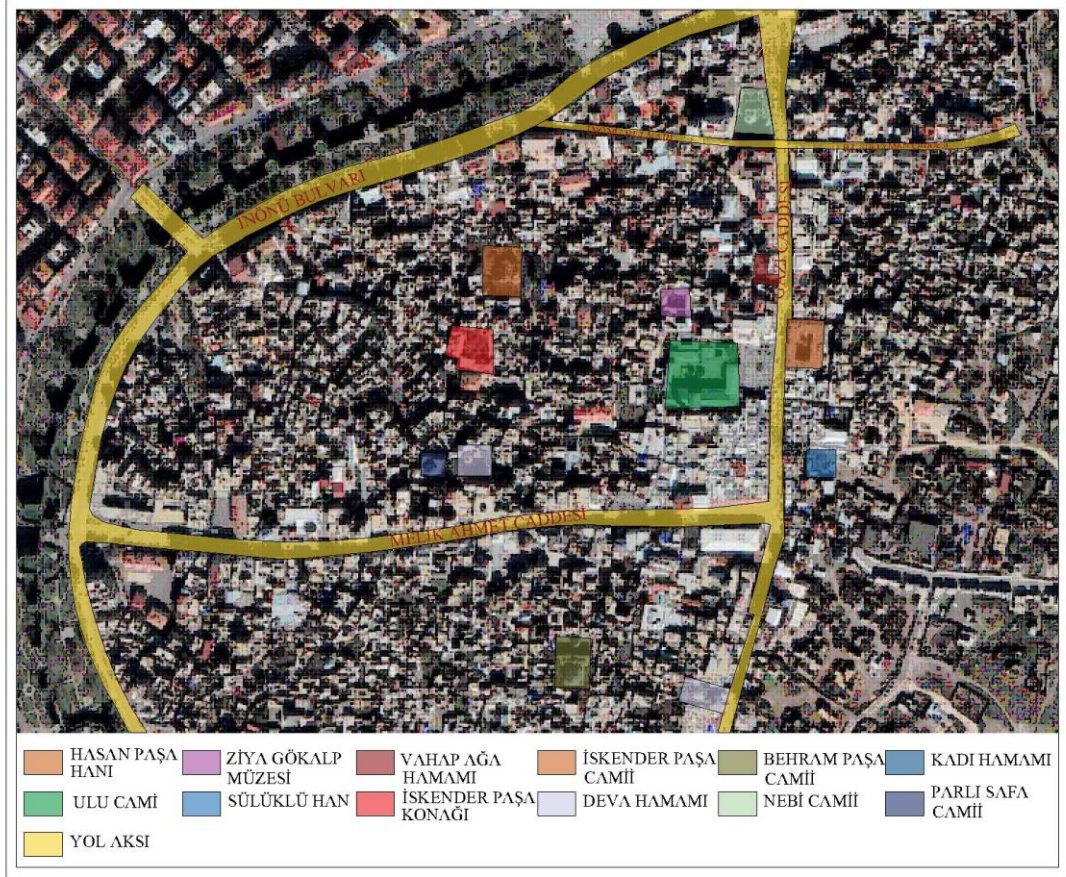
Reşit İskenderoğlu ile yapılmış olan söyleşide konağın güney batı köşesinde yer alan kubbeli yapının plan şemasının, dönemin ileri gelen ilim adamlarından Musluhuddini Lari ile Diyarbakır Valisi İskender Paşa tarafından ortak olarak tasarlandığını belirtmiştir. Güney kanadının batı kısmında sonradan eklenen oda, İskender Paşa'nın torunları tarafından kubbeli kısmın devamı niteliğinde inşa edilmiştir. Diyarbakır Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nce yönetilen restitüsyon çalışmaları doğrultusunda yapılan incelemelerde tespit edilen doku ve malzeme farklılıkları, verilen bilgilerin doğruluğunu onaylamıştır (DVBM, 2019).

6.4. Mimari Özellikleri

6.4.1. Plan Özellikleri

6.4.1.1. Vaziyet Planı

Suriçi bölgesinin kuzeydoğu kesiminde yer almaktadır. Günümüzde konak çevresine, iç içe geçmiş birçok niteliksiz yapılar inşa edilmiştir. Yakın çevresinde İskender Paşa Camii, Parlı Safa Camii ve Kadı Hamamı bulunmaktadır. Yapı bitişik nizam olarak iki blok şeklinde tasarlanmıştır. Konağa giriş güneyden tek kapıyla, kuzeyden de iki kapıyla sağlanmaktadır. Kuzeyde bulunan kapılardan birincisi yapının ilk yapım aşamasından kalmış olup, yapı malzemesi ahşaptır. İkinci kapısı ise sonradan ve demir malzeme kullanılarak yapılmıştır. Boyut olarak birinci kapıya göre daha küçüktür (Şekil 6.1).

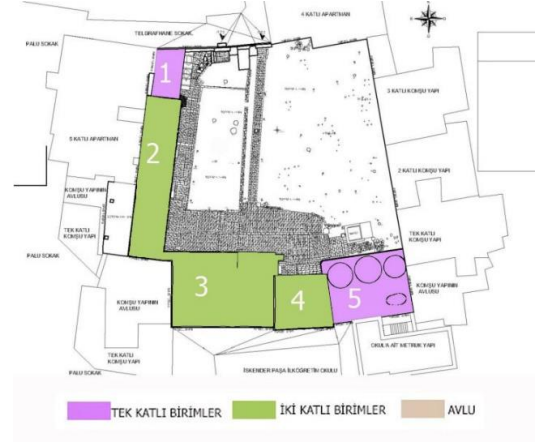

Şekil 6.1: İskender Paşa Konağı yakın çevresi

İskender Paşa Konağı'nın bazı bölümlerinin iki katlı olması nedeniyle, vaziyet planında kütesel numaralandırılmaya gidilmiştir. Konakta numaralandırma sistemi birden altıya kadar yapılmıştır. Bir numaralı ala, evin mutfağı ile kilerinden oluşup tek katlıdır. İki numaralı alan, zeminde yükseltilen bodrum alanı olup iki katlıdır. İkinci katında üç adet oda, kiler, mutfak ve banyo bulunur. Aynı zamanda orta alanında ise büyük bir eyvan bulunur. Üç numaralı alanın avluyu cephe edinen kısmı tamamen revaktır. Arka kısmında ise çift taraflı odalar bulunur. Bu alan tek kattan oluşmaktadır. Dört numaralı alan, iki kattan oluşup zemin katında iki adet oda ve revak bulunur. Birinci katında ise üç adet oda bulunur. Tek kattan oluşan beş numaralı alanda ise, arkasında avlu olan bir revak bulunur ve sonrasında hamam yer alır. Son numara olan altı numara ise avluya verilmiştir (Şekil 6.2).

a

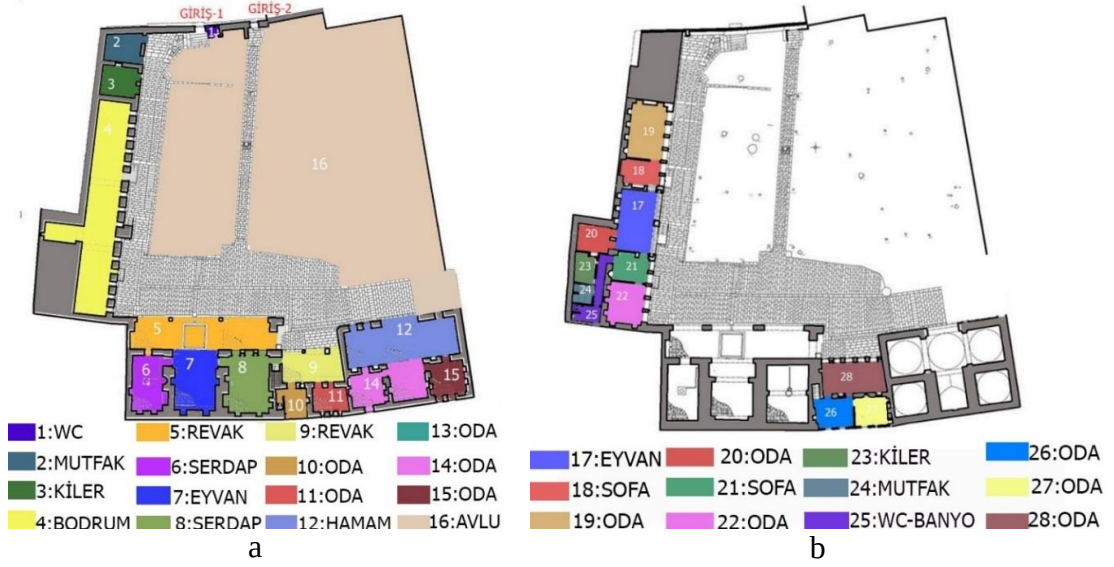
b

Şekil 6.2: (a) İskender Paşa Konağı giriş kapıları, (b) İskender Paşa Konağı vaziyet planı (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020; DVBM, 2020)

6.4.1.2. Kat Planları

Avlu sokak kotundan daha düşük olduğundan, konağa üç basamaklı merdivenden inilerek ulaşım sağlanır . Zemini tamamen bazalt taş olan avlu, bir dönüme yakın alana sahiptir. Avluda bulunan izlerden yola çıkılarak, geçmişte avlunun bölücü duvarla farklı iki bölüme ayrıldığı anlaşılmaktadır (DVBM, 2019). Giriş kapısının solunda bulunan odanın ve tuvaletin ise sonradan yapıldığı, yapı izlerinden anlaşılmaktadır.

L tipi plan şemasına sahip olan konak, haremlik ve selamlık olarak ayrılmıştır. L plan tipinin kuzey ucunda, yaklaşık 4,10x3,45m boyutlarında depo ve 4,62x3,33m boyutlarında mutfak bulunur. Konağın batı kanadını oluşturan bu bölümde 7,00x4,65m boyutlarında iki gözlü eyvan, sofa ve oda bulunur. Güney tarafında ise oda ve sofa bulunur. Konakta gösteriş ve varlığın simgesi olarak nitelendirilen, konağın batı kanadında yer alan eyvanın iki tarafında da ikişer oda bulunur. Konağın güney ve batı taraflarında eyvanlar bulunur. Güney kısımda üç gözlü ve iki gözlü olmak üzere iki adet eyvan bulunur. İskender Paşa Konağı tipik Diyarbakır ev mimarisini gözler önüne sermektedir (Tuncer, 1999) (Şekil 6.3).

Şekil 6.3: İskender Paşa Konağı; (a) Zemin kat planı, (b) Birinci kat planı (DVBM, 2020)

Girişin sağında bulunan, mutfak ve depo olarak ayrılan birimlere farklı kapılardan girilir. Konağın bu birimlerinde raflar bulunur. Mutfaktaki raflar depolama amaçlı kullanılır ve pencerenin üst kısmındaki duvara sabitlenmiştir. Mutfakta konumlandırılan ocak, çok fonksiyonlu olmasından dolayı yazın günlük olarak yıkanmaktadır. 25,00x3,75m boyutlarındaki bodruma zemin kattan 4 basamaklı merdiven inilerek geçiş sağlanır. Bodrumun batı kanadına doğru uzayan 4,55x2,10m ölçülerinde ek bölümü bulunmaktadır. Mekânda 55x80 ölçülerinde sağlı ve sollu yerleştirilen on adet pencere bulunur. Altı basamaklı merdivenle, yukarı batı kanadındaki eyvana çıkılır. Eyvanda yer alan birbirine iki kemerle bağlanan sütun, cepheyi ikiye bölmektedir (Şekil 6.4).

Şekil 6.4: (a) Kuzey cephesinden eve giriş kapıları ve (b) Batı cephesi (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Restorasyon sonrası eyvan tavanında ahşap kiriş sistemi yapılmıştır. Boyutsal olarak büyük olan eyvandan odalara açılan, ahşap malzemeden yapılmış üç kapı bulunur. Ancak yalnızca iki odanın aktif geçişi bulunmaktadır. Üçüncü odaya ulaşımı sağlayan kapı geçici olarak kapatılmıştır. Eyvanın kuzey kanadında bulunan yaklaşık 4,00x2,80m boyutlarında kare planlı sofada, avluya bakan 1,10x1,95m ölçülerinde iki adet pencere bulunmaktadır. Aydınlatmayı daha iyi düzeye getirmek için mevcut pencerelerin üstüne 50x70cm ölçülerinde tepe pencereler yapılmıştır (Şekil 6.5). Sofadan odaya basık kemerli kapıdan geçilir.

Şekil 6.5: (a) Eyvan tavanı, (b) Sofa girişi, (c) Eyvanın kuzey kanadında bulunan sofa (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Sofanın devamında bulunan odaya, basık kemerli 110 cm genişliğinde ahşap malzemeli kapıyla geçiş sağlanır. Kemer siyah ve beyaz renkli taşlarla yapılmıştır. Kapının karşı duvarında bulunan 80 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu nişlere, iki adet aynalı gömme dolap yapılmıştır. Odanın avluya bakan cephesinde, 1,10x1,95m ölçülerinde üç adet basık kemerli ve ahşap doğramalı pencere bulunur. Kemerlerde siyah beyaz taşlar kullanılmıştır. İşlev değişikliği öncesi odanın zemini betondan oluşmaktadır (Şekil 6.6).

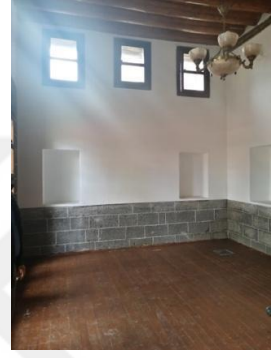
Şekil 6.6: (a) Kuzey kanadında bulunan odanın kuzey ve güney görünüşleri, (b) Odanın avluya bakan cephesinde bulunan tepe pencereleri (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Eyvanın sol tarafında yer alan sofaya siyah-beyaz renkte taşlar kullanılarak yapılmış basık kemerli, ahşap doğramalı ve 95cm açıklığı bulunan kapıdan girilir. Benzer şekilde burada da kapıya bir basamakla çıkılır. Kapının yanında dilimli niş bulunur. Mekân kare planlı olup tavanı ahşap kirişlemedir. Avluya bakan cephesinde 1,10x1,95m ölçülerinde iki pencere ve onların üstünde 50x70 cm ölçülerinde küçük pencereler yer alır. Odanın sağ ve karşı duvarında nişler bulunmaktadır. Sağ duvarında ahşap kapılı 195 cm genişliğinde bir yüklük bulunur. Yüklüğün alt kısmında kare şekilli iki adet niş vardır. Odanın batı duvarında bulunan 0,95x2,40m ölçülerindeki nişin iç kısmı koyu bir renkle boyanmıştır. Nişin yan tarafında bulunan 0,85x1,85m ölçülerinde basık kemerli ahşap bir kapı ile yapının arka tarafında bulunan odaların sıralandığı koridora geçilmektedir (Şekil 6.7).

Şekil 6.7: (a) Basık kemerli kapı ve yanında bulunan şekilli niş, (b) Sofanın avluya bakan duvarında bulunan pencereler, (c) Sofanın duvarında bulunan dilimli niş (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Sofanın güney kanadında bulunan odaya, 90 cm açıklığı bulunan dikdörtgen formlu ahşap bir kapı ile geçiş sağlanmaktadır. Avluya bakan, 0,85x1,85m ölçülerinde basık kemerli 3 adet pencere ve her pencerenin üstünde 50x70 cm ölçülerinde tepe penceresi bulunmaktadır. Kemerlerde siyah ve beyaz renkte taşlar kullanılmıştır. Pencerelele restorasyon sonrası demir korkuluk eklenmiştir. Kapının karşısında bulunan duvarda üç adet pencere bulunmaktadır. Bu pencerelerin alt kısmında 65 cm açıklığı olan iki adet niş bulunmaktadır (Şekil 6.8). Batı duvarında 50x85cm ölçülerinde üç adet niş bulunmaktadır.

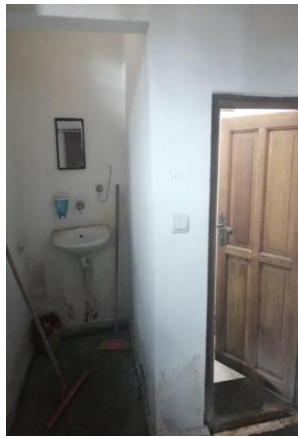

Şekil 6.8: (a) Odanın giriş kapısı ve avluya bakan pencereleri, (b) Odanın duvarlarında bulunan nişler ve tepe pencereleri (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

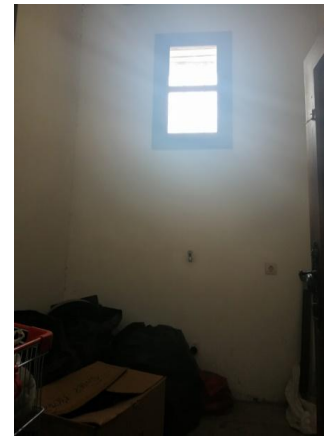
Batı kanadında sofanın paralelinde sıralanan odaların tavanı düz, zemini ise betondan yapılmış olup her odada pencere bulunmaktadır. Yaklaşık 1,00x5,85 boyutlarındaki hole giriş, sofada bulunan kapıdan yapılır. Bu hol duvarlarına kireç sıva yapılmıştır. Mutfak olarak ikinci oda kullanılırken, banyo ve wc olarak da üçüncü oda kullanılmıştır (Şekil 6.9).

a

b

c

Şekil 6.9: (a) Hol, (b) Holde bulunan wc-banyo bölümü, (c) Hole bağlı bulunan oda (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Konağın güney kanadında bulunan eyvan ve avlunun zemin kotu eşittir. İlk kemer gözünde yer alan avluya bakan duvarda, 125cm genişliğinde sivri kemerli derin bir niş bulunur (Şekil 6.10). Bu nişin arka bölümünde yaz mevsiminde kullanılan serin bir alan vardır. Bu alana serdap denir. 3,60x6,45m boyutlarında olan serdap eyvandaki kapı ile direkt bağlantılıdır. Serdap birimine giriş 0,95x1,55 ölçülere sahip düz atkı kemerli bir kapıdan yapılmaktadır. Mekânın karşı duvarında iki adet niş bulunur. Sağ duvarında üst pencereler yer almaktadır. Mekânın ortasında konumlandırılan sekizgen bir havuz bulunmaktadır. Bu havuzda, dirsek çizerek doğuya yönelen bir su arkı bulunmaktadır (Şekil 6.11) (Tuncer, 1999).

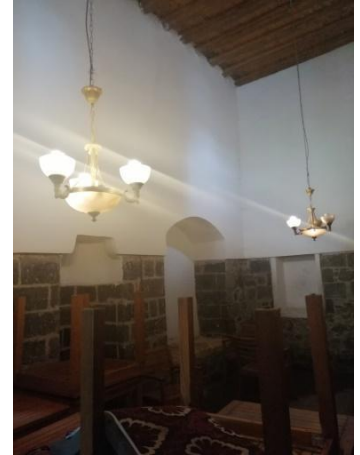
Şekil 6.10: Batı Uçta Bulunan Üç Gözlü Eyvan
Kaynak: Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020.

a

b

c

Şekil 6.11: (a) Eyvanın birinci kemer gözü, (b) Serdap biriminin basık kemerli kapısı, (c) Serdap biriminin genel görünümü (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Eyvanın ikinci kemer gözünde, art arda sıralanmış üç adet sivri kemer bulunmaktadır. Eyvanın bitiminde bulunan duvarda 65x95cm ölçülere sahip iki adet, yan duvarlarda birer adet olmak üzere toplamda dört adet niş bulunmaktadır. Nişin

üzerinde 3 adet ahşap doğramalı tepe penceresi konumlandırılmıştır. Eyvanda 2,45x2,70 ölçülerinde kare planlı havuz yer almaktadır (Şekil 6.13).

a

b

Şekil 6.12: (a) Eyvanın ikinci kemer gözü, (b) Eyvanda bulunan kare planlı havuz (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Üç yöne bağlantısı olan eyvanın arka bölümü, daha sonra kapatılarak ikiye bölünmüştür. Bu eyvanla bağlantılı serdap birimi, üçüncü kemer gözünün arka kısmında konumlandırılmıştır. Ahşap doğramaya sahip olan serdap kapısının üst kısmında sivri kemerli bir niş bulunmaktadır. Ayrıca avluyu gören altı adet pencere bulunmaktadır. Yine vazgeçilmez olan sekizgen havuz burada da mevcuttur. Döşeme kaplaması, ince yonu bazalt yapılmıştır (Tuncer,1999) (Şekil 6.13).

Şekil 6.13: Eyvanın üçüncü kemer gözünün arkasında bulunan serdap biriminin sırasıyla giriş kapısı, sekizgen planlı havuzu ve odanın genel görünümü (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Eyvanın doğu bölümünde, ön yüzü geride bırakılmış iki gözlü bir mekân bulunmaktadır. Bu bölüme basık kemerli bir kapı ile geçiş sağlanır. Tek basamakla girilecek şekilde döşeme yükseltilmiştir. Odanın duvarları nişlerle hareketlendirilmiştir (Şekil 6.14).

Şekil 6.14: Üç kemerli eyvanın doğusunda bulunan bölüm (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Eyvanın batı kanadından üst kata ulaşım sağlanır. Üst katta yaklaşık 4,25x3,35m ölçülerinde küçük bir salon bulunmakta ve bu salonda üç kapı yer almaktadır. Salonun kuzeyinde, yaklaşık 7,30x3,50 ölçülerinde başka bir odaya geçişi sağlayan yan yana iki kapı yer alır. Bu oda dikdörtgen planlıdır. Sağ duvarında 70x75cm ölçülerinde nişler bulunur. Nişlerin ortasında 80x190cm ölçülerinde bir kapı yer alır. Avluyu cephe edinen 80 cm genişliğinde beş adet büyük pencere, bu pencerelerin üstünde ise 60x80 ölçülerinde beş adet de küçük pencere bulunur. Geçişi yine salondan olan, 3,70x3,25m ölçülerinde kare planlı diğer odada büyük bir niş bulunur. Bu niş süslemesi için alçı malzeme kullanılmıştır (Şekil 6.15).

Şekil 6.15: Eyvanın batısında birinci katta bulunan bölümler (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Kendine ait hamamı olan İskender Paşa Konağı'nda, hamam bölümünün üst örtüsünde tonoz ve tuğla malzemeli kubbe kullanılmıştır. Tavan bölümü aydınlatması fil gözleriyle sağlanır. Hamam revağına, orta aksta bulunan geniş bir kemerle girilir. Revağın doğusunun kuzey kenarında bulunan duvar ve kapı boşluğu, burada geçmişte bir oda olduğunu göstermektedir. Bu duvarın avlu kısmında yapılan araştırmalar sonucunda, köşelerde aslan göğüslerine rastlanırken duvarlarda da

kubbe alt taşıyıcı kemerlerinin izlerine rastlanmıştır (DVBM, 2019). Revağın duvarlarının alt ve üst bölümlerinde nişler bulunur. Revağın batısında 3,80x3,75m boyutlarında bir adet, doğusunda ise 3,80x3,75m ve 3,35x3,35m ölçülerinde iki adet olmak üzere toplam üç adet oda bulunur. Kubbeyi taşıyan kemerlerin alt kısmına kadar kerpiç duvarlar örülmüştür. Revağın güney cephesindeki birimlerin bütün pencereleri kapatılmıştır (Şekil 6.16).

Şekil 6.16: İskender Paşa Konağı'nın hamam bölümünde bulunan mekanların görselleri (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Konakta selamlık ile haremi birbirine bağlayan döner dolap bulunmaktadır. Bu bölüm avlu duvarı yardımıyla sağlanmaktadır. Malzemesi ahşaptır (Erginbaş, 1953) (Şekil 6.17).

Şekil 6.17: İskender Paşa Konağı'nda bulunan döner dolap (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

6.4.2. Cephe

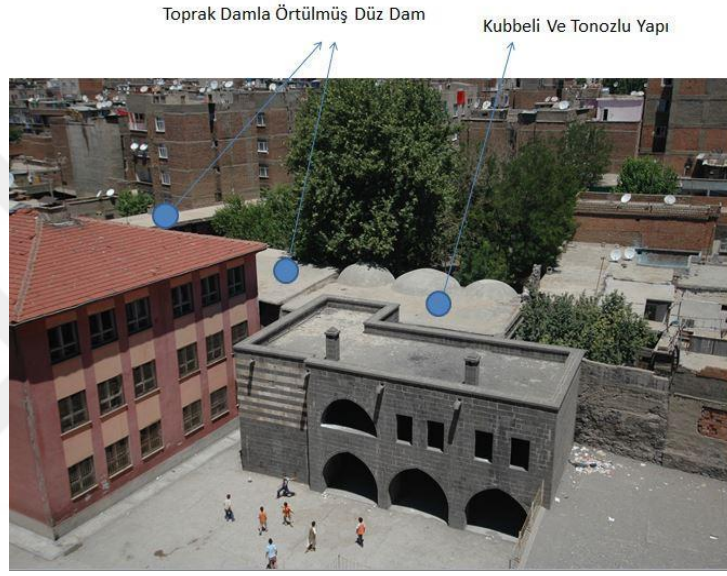
Konağın dış ve iç cepheleri farklı özelliktedir. Dış cepheler sade ve dış ortamdan soyutlanmış şekilde yapılmışken, avluya bakan iç cephede bol sayıda pencere bulunmaktadır. İç cephe daha hareketli ve süslü şekilde inşa edilmiştir. Ayrıca bölgeye hâkim olan sıcak iklimin etkisi, ısı alan cephe yüzeylerinin küçültülmesi ihtiyacını doğurmuştur. Bu doğrultuda, yapıların komşu yapılarla mümkün olduğunca bitişik yapılmasına dikkat edilmesi, avlulu mekân örgütlenmelerini ortaya çıkarmıştır.

Dış cephe küçük tepe pencereleri ve saçaklı basit bir giriş kapısı gibi mimari elemanlardan oluşmaktadır. Yapının dış cephesi için örülen sağır duvarların boyutları oldukça yüksektir. Yapı dış mekâna kapalı haldedir. Kapalılığın yönü sokak ve yandaki komşu evlere doğru oluşur. Bu durumu belirgin hale getiren faktör, yapı yapma kurallarıdır. Evlerin yapımında eskiden beri mahremiyetle ilgili bazı kurallar vardır. Bu kurallar içeride olduğu gibi dışa karşı olan mahremiyeti de korumuştur (Tuncer, 1999). Avlu cephelerinde kullanılan mimari elemanlar; kalker taşları, değişik formlardaki pencereler, kapılar, parmaklıklar, yüksek kemerli eyvan boşluklarından oluşmaktadır. İç cephelerde hareketliliğe katkı sağlayan Cas adı verilen sıva kullanılmıştır (DVBM, 2019).

6.4.3. Örtü

Konağın üst örtüsü, düz dam şeklinde toprakla örtülmüştür. Örtünün saçakları, bingilere oturtulmuş kirişlerden ve ahşap yastıklardan oluşmuştur.

İskender Paşa Konağı'nın hamam bölümü, ilk inşa edilen yapılardan olan kubbeli ve tonozlu bir yapıdır. Bu yapının avlu yüzü üç kubbeden oluşmaktadır. Güneyinin ise ortası tonozlu, iki kenarı kubbelidir. Bu bölgelere örtü olan kubbe ve tonozlar tuğladan yapılmıştır (Şekil 6.18).

Şekil 6.18: Güney cephesinden İskender Paşa Konağı'nın üstten görünümü (DVBM, 2020)

6.4.4. Aydınlatma

Geleneksel dokuyu oluşturan tüm yapılarda olduğu gibi İskender Paşa Konağı pencerelerle donatılmıştır. Bu pencerelerin amacı, doğal ışığı iç mekâna taşımaktır ve tüm mekânların dış dünyayla iletişimini sağlamaktır. Pencerelerin boyutları, sayıları ve formları yer aldıkları yapıların fonksiyonlarına göre değişir. İskender Paşa Konağı bolca ışık alacak şekilde tasarlanmıştır. Plan ve cephe düzenlemesinde de bu etki görülebilmektedir. İskender Paşa Konağı'nın pencereleri gruplara ayrılabilir. Yapılar ele alınarak bu grupların; orta pencereler, tepe pencereleri ve bodrum pencereleri şeklinde olduğu söylenebilir.

Işığın iç mekânlara bolca girebilmesi için, odaların avluya bakan cephelerinde olabildiğince sık pencereler açılmıştır. Mevsimsel olarak değerlendirildiğinde, bu

pencerelerin genişliklerinin kışlık ve yazlık kanatlarda aynı olduğu görülmektedir. Yükseklikler ise yazlık kısımda daha fazladır. İskender Paşa Konağı'nın bazı odalarında tepe pencereleri bulunur. Avlu çevresindeki duvar boyunun sınırlı olması, tavanların yüksek tutulması ve orta pencerelerle doğal aydınlatmanın yeterince sağlanamaması gibi sebepler, tepe pencerelerinin kullanımını zorunlu kılmıştır. Bodrum pencereleri de sabit şekilli olup, ön yüzlerine demir parmaklık veya kafes geçirilmiştir.

Konağın cephesi siyah renktedir. Cephede, sert bir malzeme olan bazalt kullanılmıştır. Bu nitelikler, mekâna gelen ışığın bir kısmının yutulmasına neden olur. Bu durum, odaların sayıca fazla ve açıklık olarak yüksek olan pencerelerine rağmen, odalarda karanlık ve ferah olmayan bir ortam oluşturur. Odalarda gece kullanımı için kandiller ve gaz lambaları gibi gereçler bulunur (Tuncer,1999).

6.4.5. İklimlendirme

Eski Diyarbakır evleri genellikle iklim etkisinin baskınlığını gösterir. Bu baskınlık, çevreye bağlı doğal ve yapay etkenlerin yönlendirmesiyle oluşur. Diyarbakır evlerinde bu karakteristik oluşum birçok yerde görülebilmektedir. Evlerin yerleşim planında, sokak dokusundaki yönlendirmede yer almaktadır. Aynı zamanda biçim-mekân ilişkisi ile duvarda, boşluk-kanat-doğramalarda görebileceğimiz bir karakteristik oluşumdur.

İskender Paşa Konağı'nın avlu bölümünü çevreleyen yapı kütlelerinin konumu, iklimsel faktörlerin özellikleri doğrultusunda oluşmuştur. Avlunun güney bölümünde yer alan birimler yazlık mekânları oluşturur. Güney bölümünde yer alan tüm mekân ve açıklıkların baktığı yön kuzeydir. Böylelikle cephe yüzeyi gölge alana bakan bu bölüm, güneş ışığına maruz kalmaz. Yapı geniş ve yüksek tavanlı olması, çok sayıda ve büyük pencerelere sahip olmasıyla hâkim kuzey rüzgârlarına açıktır. Böylelikle iç mekânda hava akımının oluşması sağlanmış olur. Avlunun batısında bulunan ve doğu güneşi alan kütle kışlık bölümü oluşturmaktadır. Bu birimler, kışlık mekânlar olarak adlandırılırlar ve kış dönemi süresince kullanılmaktadır. Kış aylarında mekânların, iklimin yarattığı olumsuz hava koşullarından korunması gerekmektedir. Bu nedenle, kışlık bölümü oluşturan mekânlar doğuya yönlendirilmektedir. Kışlık bölüm cephelerinde pencere boyutları küçültülmüştür. Boşluk boyutları yazlık bölümlerde hava akımının sağlanması için büyük boyutlarda yapılmasına karşın,

kışlık bölümlerde tam tersi bir durum söz konusudur. Yazlık bölümlerde pencere doğraması, taş duvarın iç kısmında yer almaktadır. Kışlık bölümde ise pencere doğramasının yeri duvar kalınlığının dışında ya da ortasında yer alır. Doğramanın dış hava etkilerinden korunması için ahşap kapaklar kullanılmaktadır. Yazın sıcak günlerinde serinlik oluşturmak amacıyla avlu yıkanmakta, yıkama özellikle güneşin çekilmeye başladığı saatlerde yapılmaktadır (Ergin Oruç, 2017)

İklim, evlerin çatı tasarımını da etkileyen bir faktördür. İskender Paşa Konağı'nda çatılar düzdür ve bu düz çatılara “dam” adı verilmektedir. Damların ana malzemesi topraktır. Damlarda ısı yalıtımının sağlanması için, toprakla birlikte ahşap ve hasır gibi farklı malzemeler kullanılır. Duvarların ısı yalıtımı ise mekânları çeviren kalın taş duvarlarla sağlanmaktadır (Baran, 2017).

6.4.6. Süsleme

İskender Paşa Konağı'nda süslemeler, yoğunluk olarak yapının avluya bakan cephelerindedir. Cepheler üzerinde çeşitli motifler kullanılır. Bu motifler, cephe üzerinde hareketliliği sağlayarak monotonluğu bozar ve cepheye estetiklik kazandırır. Motiflerden en yaygın olarak kullanılanları ise duvara gömülü geometrik şekiller, dilimler, zikzaklar, çiçek motifleridir. Yaşam alanına bakan cepheler üzerinde yer alan pencerelerde demir parmaklıklar mevcuttur. Konağın ana yapım malzemesi taş ve topraktır. Kara renkli bazalt örgülü avlu duvarları “cas” adı verilen beyaz renkli bezemelerle, pencere ve eyvan boşlukları ile hafiflemektedir. Zarif motifli pencere ve gezemek parmaklıkları ile sevimsiz, kasvetli görünüş tamamen kaybolmaktadır (Üçler, 1942). Cephede bazalt taşları şekillendirilerek estetik katılmaya çalışılmıştır (Şekil 6.19).

İskender Paşa Konağı odalarında, niş ve yüklüklere dayalı bir tasarımın hâkim olduğu görülmektedir. Nişler konağın birçok yerinde bulunmaktadır. Bazı bölümlerde nişlerin sade tutulduğu görülürken, bazı bölümlerde ise taçlı, dilimli veya kare şeklinde görülebilmektedir. Odalarda nişler içerisinde, bitkisel veya geometrik süslemeler yer alır. Aynı zamanda beyaz renkli bezemeler bulunur. Duvarlar üzerinde farklı renklerle oluşturulan çiçek motifleri yer alır (Şekil 6.20). İskender Paşa Konağı'nın batı bölümünde bulunan nişlerin etrafında bir sıra ayna yer alır. Konağın güney kanadının selamlık bölümüne girişi sağlayan kapı üzerinde, yazılı

kitabeler yer almaktadır. Kitabe kartuşunun iki yanında, ay ve yıldızlı motifler bulunmaktadır (DVBM, 2019).

a

b

Şekil 6.19: (a) Konakta avluya bakan pencerelere yapılmış demir parmaklıklar (b) Konağın cephelerinde yapılmış bezemeler (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Eyvanlarda bulunan kapıların basık kemerleri, almaşık örgülüdür (Şekil 6.21). Konakta saçağın etkisi başlı başına bir dinamizm oluşturur. Saçaklarda taş bingilere oturtulmuş ahşap yastıklar ve kirişler bulunmaktadır. Yapıda saçakla bütünlük sağlayan geometrik motiflerin önemli bir süs ögesi oluşturduğu görülmektedir.

a

b

c

Şekil 6.20: (a) İşlemeli niş (b) Beyaz renkli bezemeler, (c) Çiçek motifli süsleme (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Şekil 6.21: (a) Avluda köşelerde yapılan süslemeler, (b) Yeşil renkli süslemeler, (c) Geometrik süsleme, (d) İşlemeli niş (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Konağın sokak kapısı oldukça sadedir. Kapı üzerinde yer alan saçığın da sadeliğini koruduğu görülür (DVBM, 2019).

6.4.7. Yapım Tekniği ve Malzeme

İskender Paşa Konağı yığma yapı özelliğindedir. Konağın taşıyıcı sistemi taş ve tuğlaların harçla bağlanmasıyla oluşturulmuştur. Kanalizasyon şebekesi Roma döneminden günümüze kadar ulaşmıştır. Konakta bulunan kuyu aracılığıyla yer altı suları yapıdan uzaklaştırılır.

Konak bodrum+zemin+birinci kattan oluşur. Ana taşıyıcı duvarların genişlikleri, bodrum kattan üst katlara doğru azalmaktadır. Yapıda duvar kalınlığı fazladır. Yapıda bir, iki veya üç gözlü olarak farklılık gösteren eyvan kemerleri, farklı mimari elemanlara taşınmıştır. Tek gözlü eyvanlardaki kemerler yanlarında bulunan duvarlara taşınmıştır. İki veya üç gözlü olan eyvanlardaki kemerler ise, çoğunlukla dairesel kesitli olan tek parça sütunlara oturtulmuştur. Bodrum katta bulunan taş kemerler üzerine oturtulmuş sal taşları yer almaktadır. Katlar arasındaki döşemeler de bu sal taşları ile geçilmiştir. Zemin kat ile üst kat arasındaki döşemelerde, sıkıştırılmış horasan malzemeye rastlanmaktadır. Bu malzeme yalnızca ahşap kirişleme ve üzeri ahşap kaplama olan döşemeyi tamamlamıştır. Konağın birinci katında tahta ile kaplanan kirişlemelere toprak dam serilmesiyle, yapının üst örtü sistemi sonlanmaktadır (Payaslı Oğuz ve Halifeoğlu, 2017).

İskender Paşa Konağı'nda bazalt taş malzemenin hâkimiyeti görülmektedir. Malzeme karakteri yapının bazı bölümlerinde değişebilmektedir. Ancak kesme taş

olgusu, malzemelerin genel kullanım karakteri olarak kendini göstermektedir. Yapımında kullanılan kesme taşların aralarında derzler bulunur. Cepheelerde genellikle siyah-beyaz bir düzenin olduğu görülmektedir. Bu düzen avlu ve ev duvarlarında da fazlaca kullanılmıştır. Saçaklarda, ahşap yastık ve kirişlemeye yer verilmiştir. Metal malzemenin, pencere ve merdiven korkuluklarında kullanıldığı görülür. Konağın hamamında yer alan aslan göğüsleri ve kubbelerde tuğla malzeme kullanılmıştır (Şekil 6.22) (DVBM, 2019).

Şekil 6.22: İskender Paşa Konağı'nda kullanılan bazalt, ahşap ve demir malzeme örnekleri (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

6.5. Yeni İşlevin İrdelenmesi ve Yapılan Müdahaleler

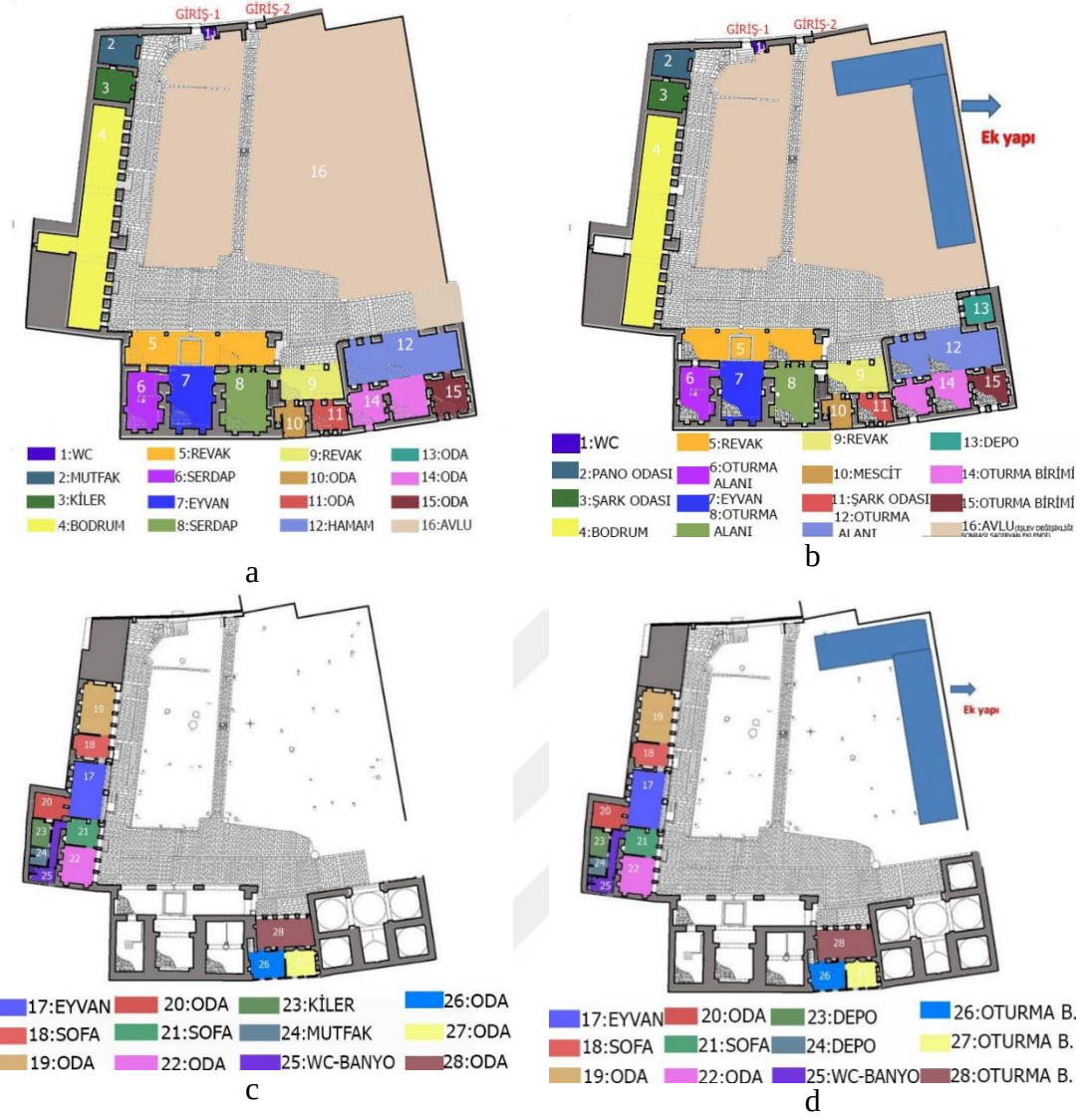
İSKENDER PAŞA KONAĞI KAFE VE NARGİLE EVİ GENEL BİLGİLER		
Arsa Alanı	1.868,17m ²	 <p>İskender Paşa Konağı Kafe ve Nargile Evi avlu cephesi</p>
Kat sayısı ve strüktür sistemi	Bodrum+Zemin +1 Kat Yığma+ Çelik	
Restorasyon çalışmaları	2008-2011	
Yeni işlevin etkin kullanım yılı	2015	

Konak Suriçi bölgesinin kuzeydoğu kanadının orta kısımlarında yer alır. Çevresinde çarpık yapılaşmalar ve dar sokaklar bulunması nedeniyle, kendine ait otoparkı bulunmamaktadır. Bu durum park sorunlarını beraberinde getirmektedir. Yapı işlev değişikliği sonrası kafe ve nargile evine dönüşmesi ile mekânlar arası bağlantı noktasında bazı kopukluklar olmuştur (Şekil 6.23).

Şekil 6.23: (a) İskender Paşa Konağı vaziyet planı, (b) İşlev değişikliği sonrası yapılan eklerle yapının vaziyet planı (DVBM, 2020)

İşlev değişikliği sonrası yapının odaları; oturma birimlerine, şark odalarına, mescit ve personel kullanım alanlarına dönüştürülmüştür. Mutfak ve kiler bölümü; pano odası ve şark odalarına dönüştürülmüştür. Yapının özgün işlevinin geleneksel Diyarbakır evi olmasından dolayı, zemin katta bir ailenin ihtiyacının karşılayabilecek büyüklükte bir mutfak bulunmaktadır. Kafeye dönüştükten sonra geniş çaplı mutfak ve depolama alanlarına ihtiyaç duyulmuştur. Bunları karşılamak adına, avlu bölümüne çevre duvarına paralel olacak şekilde L formlu ek yapı inşa edilmiştir. Bu yapıda wc'ler, nargile hazırlama bölümü, bulaşikhane, mutfak, çay ocağı, büfe, ızgara hazırlama bölümü, depo ve çocuk oyun alanı çözümlenmiştir. Çelik konstrüksiyonlu bu ek yapıdan oturma salonlarına servisler yapılmaktadır. Konağın zemin ve üst katında bulunan odaları, holleri ve hamamı kapalı oturma birimlerine dönüştürülmüştür. Revak ve avlu ise açık oturma birimleri olarak tasarlanmıştır. Odalar ile mutfak arasındaki mesafenin oldukça fazla olması ergonomi açısından uygun değildir (Şekil 6.24).

Şekil 6.24: (a) İskender Paşa Konağı zemin kat planı, (b) İşlev değişikliği sonrası zemin kat planı, (c) İskender Paşa Konağı birinci kat planı, (d) İşlev değişikliği sonrası birinci kat planı (DVBM, 2020)

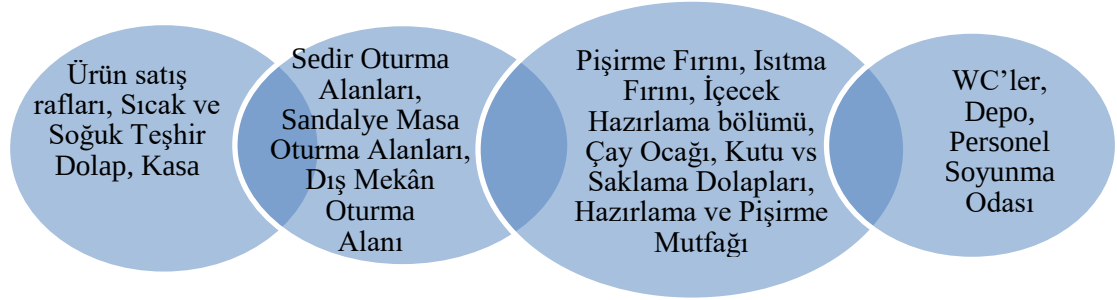
6.5.1. Mekânsal Gereklilik ve Yapılan Müdahaleler

Mevcut bir konutun işlev değişikliğine uğratılmasıyla oluşan kafeler, yeni inşa edilen kafelere göre farklı gruplandırılmaktadır. Bunlar plan kurguları ve plan tiplerine göre ayrılmıştır (Tablo 6.2). İskender Paşa Konağı Kafe ve Nargile Evi, Türk evi plan şemasına sahip olduğundan oda konseptli sofalı plan tipi kafe grubunda yer almaktadır.

Tablo 6.2: Mekânsal organizasyonuna göre kafeye dönüştürülen konutların plan kurguları (Kalaycı, Utku, 2016)

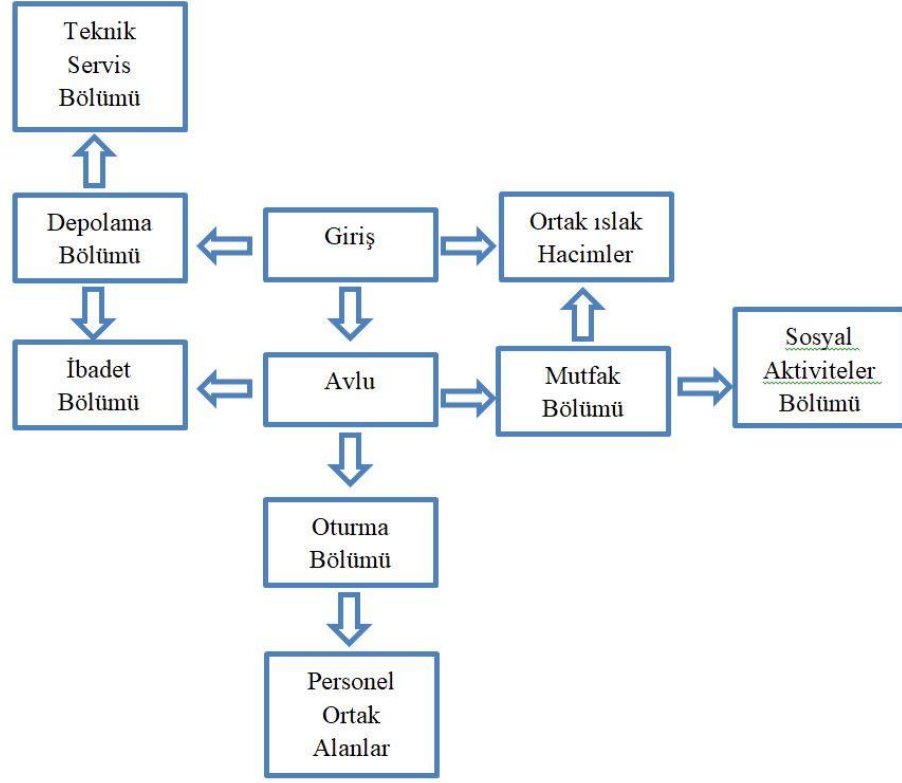
Plan Türü	Oda Konseptli	Plan şeması değiştirilmeden, sadece işlev değişimine uğratılmış kafelerdir.
	Bütüncül Konseptli	Yapıda bulunan bölücü duvarlar kaldırılarak veya pencere boşluğu açılarak oluşturulan kafelerdir.
Plan Tipi	Sofalı Plan	Türk evi plan şemasına ait yapılarda, yeniden işlevlendirildiği süreçte de tüm odaların sofa mekânına açıldığı kafelerdir.
	Sofasız Plan	Konut olarak inşa edildiği dönemde, sofa mekânı yerine giriş holüne sahip kafelerdir.

Kafeyi iç tasarımsal olarak ele alırsak, mekânın bulunduğu ortamın koşulları, müşteri sayısı, müşteri profili ve kafede çalışan personelinin şartlarına uygunluğu, mutfak donanımı ve ekipmanlarının kullanım şekli, yerleştirme durumu göz önünde bulundurulmalıdır. Kafenin bulunduğu konuma bakılarak kendine ait bir otoparkının olmasının çözümleri aranmalıdır. Bir diğer yandan, kafeye oturan müşterilerin çocuklarının güven içerisinde özgürce oynayıp eğlenebileceği park gibi bir alanın var olması kafenin değerini artırır. Mekânda bulunan tüm bu öğelerin amaçlarına uygun olmaları ve etkili bir kullanım sağlamaları ise mekânın işleyiş düzenine, mekân organizasyonuna bağlıdır (Sönmez, 2008). Kafede bulunması gerekenleri şekil 6.25’de verilmiştir.

Şekil 6.25: Kafe fonksiyon şeması (URL 4)

İskender Paşa Konağı Kafe ve Nargile Evi, mevcut geleneksel evin kafeye dönüştürülmesi ile oluşturulduğundan dağınık bir planlama söz konusudur. Avludan birimlere dağılım söz konusudur. Mutfak birimleri, teknik birimler, wc’ler ve çocuk oyun alanları oturma birimlerinde bağımsız şekilde avluda çözümlenmiştir. L şeklindeki kütlede sıralanan oturma birimlerinin her biri orta avluya açılmaktadır. Mutfak birimlerinin kapalı oturma alanlarından uzak olması servis süresinin uzamasına sebep olmaktadır. Personel kullanım alanları batı kanadında yer alan 17 ve 21 no’lu oturma birimleri ile bağlantılı çözümlenmiştir (Şekil 6.26).

Şekil 6.26: İskender Paşa Konağı kahvaltı ve kafe mekân organizasyonu

Tablo 6.3: İskender Paşa Konağının Kafe ve Nargile Evi'ne dönüşümünün katlara göre dağılımı ve mekânsal analizi

Katlar	Birim No	Önceki İşlevi	Günümüz İşlevi	Alan	Bölümü
Zemin Kat	1	Wc	Wc	1.16 m ²	Ortak ıslak Hacimler bölümü
	2	Mutfak	Pano Odası	13.53 m ²	Teknik Servis Bölümü
	13	Hamam Odası	Depo	11,25 m ²	
	4	Bodrum	Depo	102,13 m ²	Depolama Bölümü
	10	Oda	Mescit	9,15 m ²	İbadet Bölümü
			Wc	1,95 m ²	
	3	Kiler	Şark Odası	14.10 m ²	Oturma Bölümü
	5	Revak	Revak (Açık Oturma Alanı)	61,50 m ²	
	6	Serdap	Oturma Alanı	25,60 m ²	
	7	Eyvan	Eyvan (Açık Oturma Alanı)	35,17 m ²	
	8	Serdap	Oturma Alanı	33,17 m ²	
	9	Revak	Revak (Açık Oturma Alanı)	27,30 m ²	
	11	Oda	Şark Odası	11,55 m ²	
	12	Hamam (eyvan)	Oturma Alanı	57,27 m ²	
	14	Hamam Odası	Oturma Alanı	Oturma alanı	
			Şark Odası	15,30 m ²	
	15	Hamam Odası	Şark Odası	15,55 m ²	
	16	Avlu	Avlu (Bahçe ve Açık Oturma Alanı)	975,50 m ²	
Birinci Kat	17	Eyvan	Eyvan (Açık Oturma Alanı)	33,50 m ²	Oturma Bölümü
	18	Sofa	Oturma Alanı	12,85 m ²	
	19	Oda	Oturma Alanı	26,75 m ²	
	21	Sofa	Oturma Alanı	13,15 m ²	
	22	Oda	Oturma Alanı	20,00 m ²	
	26	Oda	Oturma Alanı	14,35 m ²	
	27	Oda	Oturma Alanı	13,10 m ²	
	28	Oda	Şark Odası	24,90 m ²	
	20	Oda	Depo	11,70 m ²	Personel Ortak Alanlar
	23	Kiler	Depo	7,95 m ²	
	24	Mutfak	Depo	4,85 m ²	
	25	Wc-Banyo	Wc-Banyo	6,20 m ²	
	-	Hol	Hol	6,15 m ²	

Tablo 6.4: İskender Paşa Konağı kafe ve nargile evi L formu ek yapının mekânsal analizi

Katlar	Birim No	Günümüz İşlevi		Alan	Bölümü
Zemin Kat	1	Wc'ler	Bay wc	14,65	Ortak ıslak Hacimler bölümü
			Bayan Wc	14,65	
	2	Nargile Hazırlama Bölümü		14,15	Mutfak Bölümü
	3	Bulaşıkhanesi		13,45	
	4	Mutfak		43,15	
	5	Çay Ocağı		16,20	
	6	Büfe		13,20	
	7	Izgara Hazırlama Bölümü		15,85	
	8	Depo		17,55	
	9	Çocuk Oyun Alanı		17,75	Sosyal Aktivite Bölümü

Kafe olarak kullanılan işletmelerin oturma alanları, sandalye başı 1,5-1,82 m² aralığında olmalıdır. Bu değer masaların dizilimlerine göre farklılık gösterebilir. Hizmet alanları tüm alanların %25-50, sadece mutfak alanı ise %15-25 aralığında olmalıdır bulundurulmalıdır (Neufert, 2002). İskender Paşa Konağı bünyesinde 70 kişilik sandalye 30 kişilik minder bulunmaktadır. Toplamda 100 kişiye hizmet veren işletmenin olması gereken asgari düzeyde mekân boyutları şöyledir: 150 m² oturma alanı, 37.5 m² mutfak alanı, 62.5 m² servis ve personel kullanım alanları ve diğer birimler, sandalye sayısı 50-200 aralığında olduğundan 2 bay ve 2 bayan wc bulundurulmalıdır (Neufert, 2002: 456). İskender Paşa Konağı Kafe ve Nargile Evi mekan analizi tablo 6.5 te verilmiştir.

Tablo 6.5: İskender Paşa Konağı kafe ve nargile evi mekânsal analizi

İskender Paşa Konağı Kafe ve Nargile	Ürün satış rafları	Kasa	Oturma alanları	Sıcak ve soğuk teşhir dolap	WC'ler	Mutfak Birimler Çay ocağı,	Depolama Alanları	Personel Birimleri
Mevcut	Yok	Var	Var	Var	Var	Var	Var	Var
Mekânsal Büyüklük	-	Yeterli	Yeterli	Yeterli	Yeterli	Yeterli	Yetersiz	Yetersiz
Mekânsal Gerekliklik	-	Yeterli	Yeterli	Yeterli	Engelli tuvaleti yok	Yeterli	Yetersiz	Yetersiz

6.5.1.1. Oturma Alanları

Mutfak (Şark odası): Yapının mutfakı işlev değişikliği sonrası şark odasına dönüştürülmüştür. Odanın ahşap doğramalı olan iki kanatlı penceresine demir korkuluklar eklenmiştir. Odanın zemini, şark odasının genel tasarımından ötürü desenli bir halı ile kaplanmıştır. Mekânın ortasına, düşük kotlu ve dikdörtgen formlu ahşap sehpa konumlandırılmıştır. Duvar diplerine minder ve duvar yastıkları yerleştirilmiştir. Mekân tavandan sarkıtılan ampulle aydınlanmaktadır. Isınma ise elektrikli cihazlarla sağlanmaktadır (Şekil 6.27). Tavanı ahşap kirişlemedir. Mekânın duvarları taş olup, bir bölümüne beyaz renkli sıva uygulanmıştır.

Şekil 6.27: Şark odası genel görünümü (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Revak: Bölüm açık oturma alanlarına dönüştürülmüştür. Üç kemer gözü olan revağın orta kemer alanı, iç kısma doğru derinleşerek eyvan oluşturulmuştur. Konağın eski fotoğraflarına göre, ilk kemer gözünde köklü değişiklikler yapılmamıştır. Özgün hali korunan bölümü yaşatmak amacıyla restore edilmiştir. Revağın birinci kemer gözünde, zemin ve duvarlarda yıkılan kısımlar onarılmış ve duvarların dökülen sıvaları yenilenerek boya uygulaması yapılmıştır. Bölüme ahşap masa, sandalye ve sedirler konumlandırılmıştır (Şekil 6.28).

Şekil 6.28: 5 nolu revak bölümünün işlev değişikliği öncesi ve sonrası birinci kemer gözünün görünümü (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Duvarlara tablolar asılmış ve aydınlatma amaçlı aplikler yerleştirilmiştir. Yarı açık olan bu alanın tavanı ahşap kirişlemedir; zemini bazalttır. Oturma birimlerinin yan tarafına elektrikli soğutucu dolap konulmuştur. Geçmiş dönem fotoğraflarına bakıldığında, orta kemer gözünde bulunan eyvana tuğla malzemeden duvar örülerek bir oda oluşturulduğu görülmektedir. İşlev değişikliği sırasında bu oda yıkılarak, mekân özgün haline dönüştürülmüştür. Orta kemer gözünde kare planlı bir havuz bulunmaktadır. Kemer gözlerinde, ayaktan ayağa bağlanmış ince halata benzer sistemler çekilmiştir. Bu sistem, yaz aylarında kullanılan açık oturma alanlarında serinlik yaratmak amacıyla yapılmıştır. Halatın etrafında bulunan küçük açıklıklardan soğuk su fişkırmaktadır (Şekil 6.29).

Şekil 6.29: Revak bölümünün işlev değişikliği öncesi ve sonrası görünümü (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

İşlev değişikliği sonrası revak kemerlerinde onarımlar yapılmış ve bezemeler tekrar boyanıp belirgin hale getirilmiştir. Avlu bölümüne de masa sandalyeler konumlandırılmış ve güneşten korunmak amacıyla, demir ayaklı geniş güneşliklerle gölgelik alanlar sağlanmıştır. Yapıya sonradan yapılan duvar, kapı ve pencereler,

işlev değişikliği sonrası yıkılarak özgün haline dönüştürülmüş ve daha ferah alanlar elde edilmiştir. Havuzun etrafına konumlandırılan masa ve sandalyelerle de ferah bir ortam sağlanmıştır (Şekil 6.30).

Şekil 6.30: Konağın revak bölümünün işlev değişikliği öncesi ve sonrası durumu (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Serdap (6 No’lu Mekân): Birim işlev değişikliği sonrası, ahşap masa ve sandalyeler yerleştirilerek oturma alanlarına dönüştürülmüştür. Serdap mekânının işlev değişikliği öncesi görsellerine ulaşılammıştır. Ancak, önceki işlevinin uygunluğu oturma alanına dönüştürülmesinde kolaylık sağlamıştır. Mekân tavandan sarkıtılan aydınlatma elemanları ile aydınlatılmaktadır. Isınma problemi elektrikli cihazlar ile çözümlenmeye çalışılmıştır. Ancak bazı odalarda odun sobaları da kurulmaktadır. Mekânın duvarlarında bulunan nişlerden biri, ahşapla ikiye bölünüp raf oluşturulmuştur. Duvarlar niş seviyesine kadar doğal hali ile kullanılıp, devamında sıva yapılmıştır. Odanın betonarme döşeme olan tavanı kaldırılıp, yerine ahşap kirişlemeli tavan yapılmıştır (Şekil 6.31).

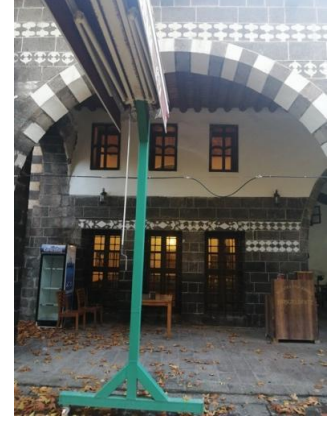
Şekil 6.31: Serdapın genel görünümü (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Eyvan (7 No’lu Mekân): Eyvan birimindeki eklenti mekândan, daha önceki başlıklar altında bahsedilmiştir. Betonarme olan tavanı sökülerek ahşap kirişleme yapılmıştır. Zemin yörenin malzemesi olan bazalt taştır. Duvarlara sıva uygulaması yapılmıştır. Duvarlarda bulunan nişlere dekoratif eşyalar yerleştirilmiştir. Mekân, tavandan sarkıtılan ampüller ve duvara sabitlenmiş apliklerle aydınlatılmaktadır. Kısmen de olsa ısı sağlamak amacıyla elektrikli soba konumlandırılmıştır. Ahşap masa ve sandalyeler sıralanmıştır. Eyvanın sağ duvara, yedek malzemelerin olduğu bir ahşap dolap dayatılmıştır (Şekil 6.32).

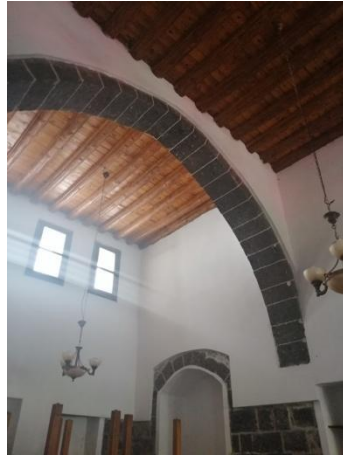
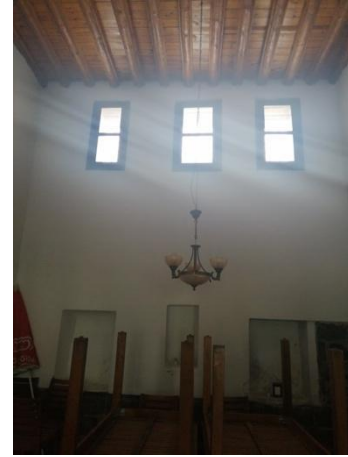
Şekil 6.32: 7 nolu Eyvan mekanının işlev değişikliği öncesi ve sonrası durumu (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Serdap (8 No’lu Mekân): Mekânın revak bölümüne bakan dikdörtgen formunda, üç adet zemin ve üç adet tepe penceresi olmak üzere altı adet penceresi bulunmaktadır. İşlev değişikliği öncesi oldukça atıl kalan mekânın pencere doğramaları değiştirilip, zemin pencerelerine demir korkuluklar takılmıştır. Dış duvarlarına yapılmış sıva uygulamaları temizlenip özgün doku ortaya çıkarılmıştır (Şekil 6.33). İç mekân zemininde, özgün bazalt taş döşeme kısımlarında çöküntü olan alanlar sökülüştür. Devamında, alta kum takviye edilerek bazalt taş döşemenin tesviyesi uygulanmıştır. Döşemelerin derz aralarına çimento esaslı harçlar karılarak uygulanmıştır. Döşemede özgün dokunun çürümüş ve bozulmuş olan kısımları aynı boyuttaki ve dokudaki malzemeler ile yeni halini aldıktan sonra bazalt taşı tozu, tuğla tozu, mermer tozu, ince kum, kireç hamuru, hidrolik kireç, siyah renk harç boyası ve su terkibi ile harmanlanarak hazırlanan harç ile derz uygulaması yapılmıştır (DVBM, 2020).

Şekil 6.33: Mekânın revak bölümüne bakan cephesinin işlev değişikliği öncesi ve sonrası durumu (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Tavanı betonarme olan kısım sökülüp, yerine ahşap kirişleme yapılmıştır. Oda iki bölümlüdür. Bölümler kemerle birbirinde ayrılmıştır (Şekil 6.34). Duvarlara sıva uygulaması yapılmıştır. Dikdörtgen ve kemerli olmak üzere iki farklı niş tipi bulunmaktadır. Bu nişlere dekoratif eşyalar konulmuştur. Bazı nişler ahşapla ikiye bölünmüş ve üzerine malzemeler konulmak üzere küçük stantlar yerleştirilmiştir. Duvarlarda gerekli onarımlar yapılmasına rağmen, rutubetten kaynaklı dökülmeler meydana gelmiştir. Odaya ahşap masa ve sandalyeler konumlandırılmıştır. Yedek eşyaları bırakmak adına ahşap bir dolap da yerleştirilmiştir (Şekil 6.35).

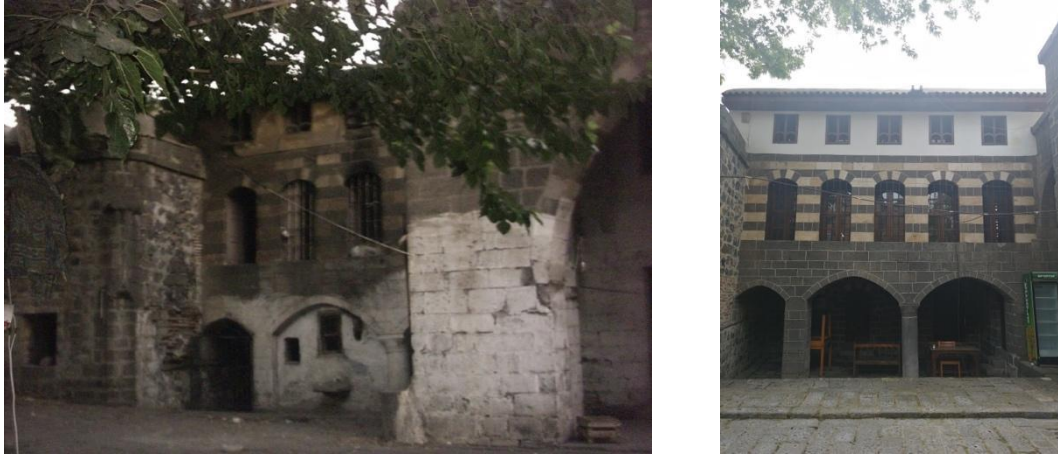
Şekil 6.34: Serdap biriminin iç mekân görünüşleri (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

İki bölmeli yapının her bir bölümünün tavanından sarkıtılan avizeler ile aydınlatma sağlanmaktadır. Mekân ısınması ise elektrikli sobalarla sağlanmaya çalışılmıştır.

Şekil 6.35: (a) Niş, (b) Dolap, (c) Odada bulunan kemer ve ahşap kirişlemeli tavan (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Şark Odası (11 No’lu Mekân): İşlev değişikliği sonrası mescit ve şark odası olarak işlevlendirilen mekânlar, revakla birbirine bağlanmaktadır. Mekanın eski dönem fotoğraflarında, revak bölümünün eklenti duvarlarla kapatıldığı görülmektedir. Ancak işlev değişikliği sonrası bu eklentiler yıkılarak özgün haline dönüştürülmüştür. Revak bölümüne ahşap masa ve sandalyeler konumlandırılmıştır (Şekil 6.36).

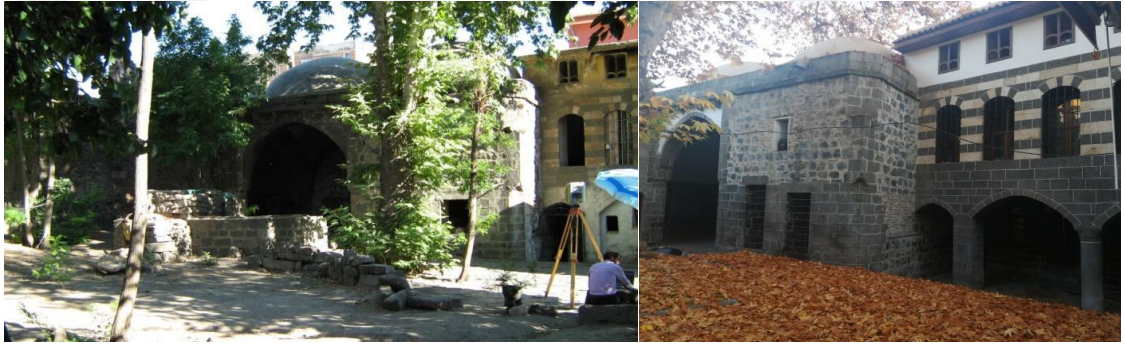
Şekil 6.36: Revağın işlev değişikliği öncesi ve sonrası avlu cephesinin durumu (DVBM, 2020)

Mekânın zemini bazalt olup halı ile kaplanmıştır. Tavanı ahşap kirişlidir. Duvar diplerine minderler ve duvar yastıkları sıralanmıştır. Orta alanda, dikdörtgen planlı ahşap malzemeli iki adet sehpa bulunmaktadır. Tavanda bulunan avize ile mekân aydınlatılmaktadır. Isınma-soğutma elektrikli cihazlarla sağlanmaktadır (Şekil 6.37).

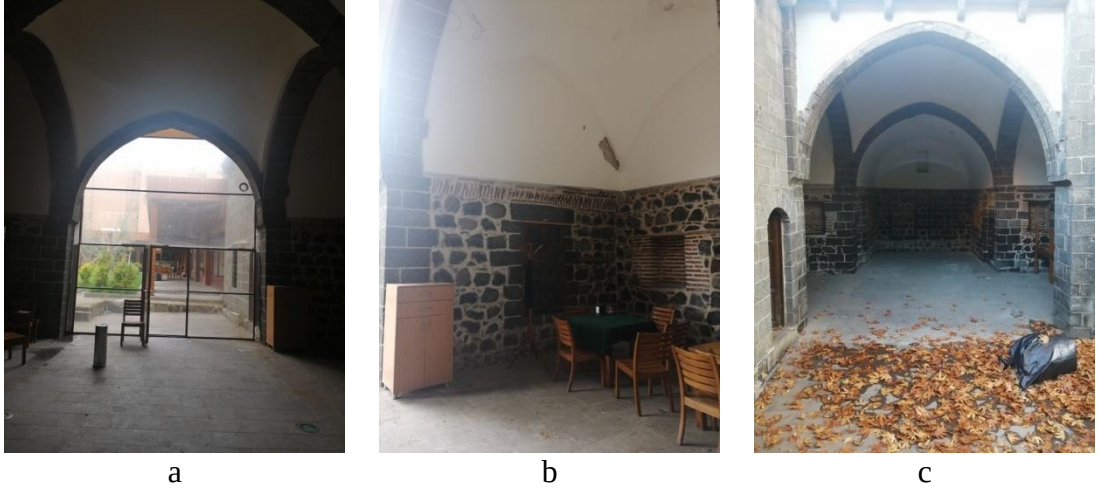
Şekil 6.37: 11 numaralı şark odası (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Hamam Eyvanı: Hamamın çoğu duvarı bakımsızlıktan dolayı yıkılmış ve atıl durumda idi (Şekil 6.89). İşlev değişikliği sonrası, yıkılan bu duvarlar ve pencere açıklıkları onarılmıştır (Şekil 6.38).

Şekil 6.38: Hamamın avluya bakan cephesi işlev değişikliği öncesi ve sonrası durumu (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Hamamın giriş kemerine, kış aylarında soğuktan korunma amacıyla demir doğramalı bir camekân yapılmıştır. Ancak, yapılan bu uygulama özgün dokuya aykırı olmasından ötürü kaldırılmıştır. Hamamın revağında yıkılan kısımlar onarılmış, kubbe kısımlarına sıva uygulaması yapılmıştır. Zemini bazalt kaplamadır. Revak bölümüne ahşap malzemeden yapılmış masa ve sandalyeler konumlandırılmıştır (Şekil 6.39).

Şekil 6.39: (a) Hamamın giriş kapısı, (b) Hamam orta alanının görünümü, (c) Hamam girişi (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2021)

İşlev değişikliği öncesi bakımı yapılmayan mekânda sıva ve taş dökülmeleri mevcuttur. Rutubet kaynaklı meydana gelen renk değişimleri gibi problemler, işlev değişikliği sonrası giderilmiştir. Mekân aydınlatması, yerden döşemeye gömülmüş spot ışıklar ve duvara sabitlenmiş apliklerle sağlanmıştır. Isınma için herhangi bir bulguya rastlanmamıştır (Şekil 6.40).

Şekil 6.40: Hamam revağının işlev değişikliği öncesi ve sonrası durumu (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Hamam Odası (14 no'lu mekân): Hamamın girişin sağ köşesinde bulunan bu oda, işlev değişikliği sonrası ahşap masa ve sandalyeler konumlandırılarak oturma birimlerine dönüştürülmüştür. Odaya düşük yükseklikte, dikdörtgen formu ve ahşap doğramalı bir kapıdan giriş sağlanmaktadır. Odanın zemini betondur. Ancak bu zemin ince ahşap levhalarla kaplanmıştır. Levhaların yerleşimi iyi yapılmadığından, üzerinde gezinirken gıcırta sesleri çıkmaktadır. İşlev değişikliği esnasında gerekli

onarımlar yapılmasına rağmen, rutubetin önüne geçilememiştir. Duvarlar ve tavanda renk değişimleri ve sıva dökülmeleri meydana gelmiştir (Şekil 6.41).

Şekil 6.41: 14 no’lu odanın giriş kapısı ve iç mekân görünümü (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Hamam odalarının üst örtüsü kubbedir ve fil gözleri mevcuttur. Mekanın geçmiş dönem fotoğraflarında, üst örtünün kötü durumda olduğu görülmektedir. İşlev değişikliği sonrası dökülen ve yıkılan kısımlar onarılmıştır. Ancak kısa sürede tekrar dökülme ve kararmalar meydana gelmiştir (Şekil 6.42).

Şekil 6.42: Hamam odasının üst örtüsünün işlev değişikliği öncesi ve sonrası durumu (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Hamam Odası (15 no’lu mekân): Mekân işlev değişikliği sonrası şark odasına dönüştürülmüştür. Diğer hamam odasında olduğu gibi yüksekliği az ve dikdörtgen formu ahşap kapıdan giriş sağlanmaktadır. Zemini halı kaplanan odanın duvar ve üst örtüsüne sıva uygulaması yapılmıştır. Oda’nın orta bölümüne iki adet ahşap dikdörtgen formu sehpa konumlandırılmıştır. Duvar diplerine minder ve duvar yastıkları yerleştirilmiştir. 2020 yılında mekâna tekrar gidildiğine odanın tefrişlerinin kaldırıldığı, böylelikle zeminin ahşap levhalarla kaplandığı görülmüştür. İşlev değişikliği sonrası onarımlar yapılmasına rağmen rutubetin önüne geçilememiştir.

Duvar ve üst örtüde sıva dökülmeleri meydana gelmiştir (Şekil 6.43). Mekânın aydınlatması avize ile sağlanmaktadır. Isınmanın ise elektrikli sobalarla yapılmaktadır.

Şekil 6.43: 15 no'lu odanın kapısı ve iç mekân görünümü (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Şadırvan: Bir dış mekânı olan şadırvan bölümü avluya sonradan eklenmiştir. Avlunun orta alanında, dikdörtgen planlı bir kaide üzerine kubbe örtülü bir şadırvan inşa edilmiştir. Güçlendirme amacıyla, kemer diplerine demir kirişler eklenmiştir. Açık oturma alanı olarak planlanan bu bölüme, ahşap masa ve sandalyeler yerleştirilmiştir. Ancak araştırmaların devam ettiği süreçte, bu eklemenin özgün yapıya uygun olmadığına dair gelen şikayetlerden ötürü 2020 yılında şadırvan kaldırılmıştır (Şekil 6.44). Aydınlanma üst örtüden sarkıtılan ampulle sağlanmaktadır.

a

b

Şekil 6.44: (a) Şadırvanın genel görünümü, (b) Şadırvanın kaldırılmasıyla avlunun görünümü (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

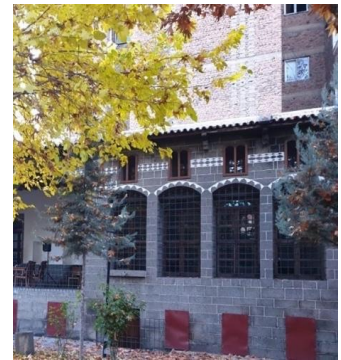
Eyvan (17 no'lu mekân): İşlev değişikliği sonrası oturma alanına dönüştürülen bu bölümde, aynı zamanda iki adet ayaklı hoparlör ve ses sistemi yerleştirilerek müzik ayarlamaları yapılmaktadır. İşlev değişikliği öncesi sıva ve taş derzlerinde dökülmeler meydana gelmiştir. Derz aralarında yosunlaşmalar görülmektedir. İşlev değişikliği sonrası tüm bu sorunlar giderilmiştir.

Eyvanın zemini bazalttır. Tavanı ise ahşap kirişlemelidir. Yapının arşiv fotoğraflarına bakıldığında, alt bölümüne denk gelen bodrum kat pencerelerinin yeşil renkli demir ızgara ile kaplandığı görülmektedir. Günümüzde bu pencereler kahverengi demir levhalar ile tamamen kapatılmıştır (Şekil 6.45). Bu alan, tavandaki sarkıt ampüller ve duvara sabitlenmiş aplikler ile aydınlatılmaktadır.

Şekil 6.45: Eyvanın işlev değişikliği öncesi ve sonrası görünümü (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Sofa (18 no'lu mekân): Birime ahşap masa ve sandalyeler yerleştirilerek oturma alanlarına dönüştürülmüştür. Odanın avluya bakan pencerelerinde koruma amaçlı yapılan ızgaralar, işlev değişikliği sonrası kaldırılmış ve odanın pencereleri demir parmaklıklarla kaplanmıştır. Cephede derzlerin yenilenmesi, pencere doğramalarının değişmesi ve bezemelerin belirginleştirilmesi onarımları yapılmıştır (Şekil 6.46).

Şekil 6.46: Sofa mekanının işlev değişikliği öncesi ve sonrası avlu cephesinden görünümü (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Odaya kemerli ve ahşap doğramalı bir kapı ile geçiş sağlanmaktadır. Kapı çift kanatlı ve işlemelidir. Kapının hemen yanında bulunan nişe yangın söndürme tüpü yerleştirilmiştir (Şekil 6.47).

Şekil 6.47: Odanın giriş kapısının işlev değişikliği öncesi ve sonrası durumu (DVBM, 2020)

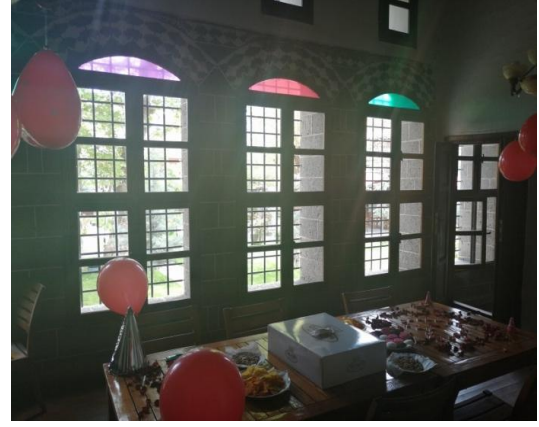
Odanın zeminine ahşap kaplama uygulanmış ve tavanı ahşap kirişlemelidir. Dış mekânda bulunan bezemelere, iç mekânda da rastlanmaktadır. Avizelerle aydınlatması sağlanan mekânın ısınma-soğutma sistemi elektrikli cihazlarla sağlanmaktadır (Şekil 6.48).

Şekil 6.48: Odanın iç mekân görünimleri (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

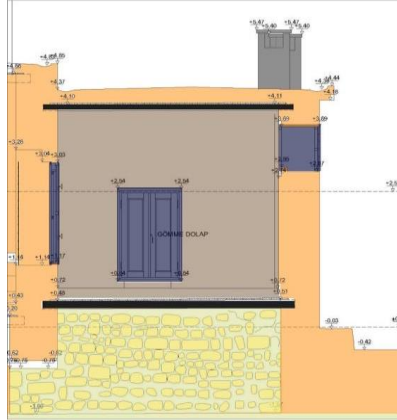
Oda (19 no'lu mekân): Sofanın devamında bulunan 19 no'lu oda, özel günler düzenlenebilecek bir mekân olarak tasarlanmıştır. Yapının ziyaret edildiği tarihte oda, müşterinin isteği üzerine doğum günü konseptine uygun olacak şekilde hazırlanmıştır. Avizelere nişlere ve sandalyelerin uç kısımlarına balonlar

yerleştirilmiştir. Zemini ahşap kaplamadır. Tavanı ahşap kirişlidir. İşlev değişikliğinde özgün dokusu korunmaya çalışılmıştır (Şekil 6.49).

Şekil 6.49: 19 no'lu odanın genel görünümü (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

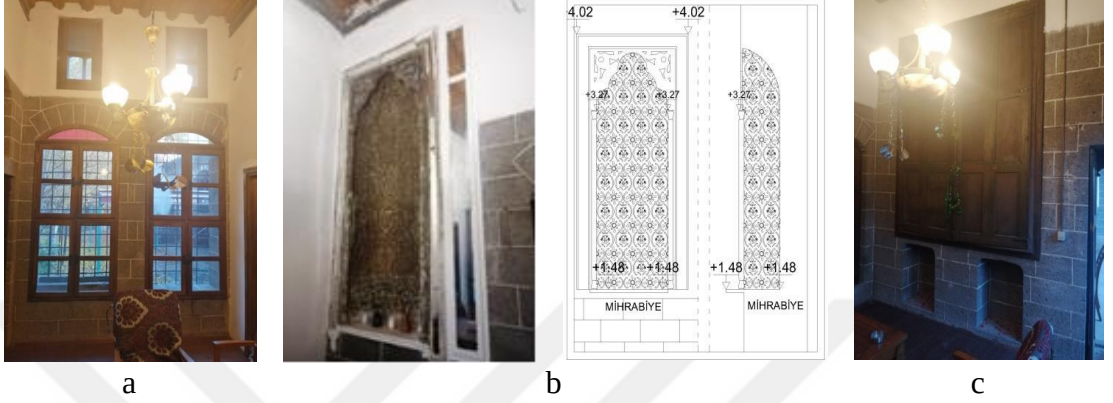
Oda (20 no'lu mekân): Mekân kilitli olduğundan girilememiştir. Bilgilere, Diyarbakır Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden temin edilen çizimlerden ulaşılmıştır. Mekânın eyvana bakan ahşap doğramalı kemerli kapı ve pencereleri yenilenmiştir. Pencerenin cam bölümlerine iç mekân mahremiyetini sağlamak adına desenli kaplamalar uygulanmıştır. Yine çizimlere bakarak odanın zemininin ahşap doğramalı, tavanın da ahşap kirişli olduğu görülmektedir (Şekil 6.50).

Şekil 6.50: 20 no'lu mekânın kesiti ve eyvandan görünümü (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Sofa (21 no'lu mekân): Bu mekân eyvan ile devamında bulunan oda arasında geçiş bölümüdür. Aynı zamanda batı kanadında sıralanan mekânların holüne buradan geçilmektedir. Zemin ahşap kaplama yapılmış, tavan ise ahşap kirişlemelidir. Tavanın ortasından sarkıtılan avize ile mekân aydınlatılmaktadır. Oda batı

kanadında bulunan duvarında işlemeli niş-mihrabiye bulunmaktadır. Yağlı boya uygulaması yapılan niş yüzeyleri, kimyasal terkip ve işçilik isteyen temizleme işlemiyle var olan boyadan arındırılmıştır. Yüzey kayıpları %10 olup, 0 numara ince kum ilave edilerek oluşan alçı harç ile yenilendikten sonra kahverengi bir kök boya ile boyanmıştır. İçine dekoratif eşyalar yerleştirilmiştir.

Şekil 6.51: (a) Sofanın avluya bakan iç mekân cephesi, (b) Mihrabiye, (c) Ahşap kapaklı yüklük (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

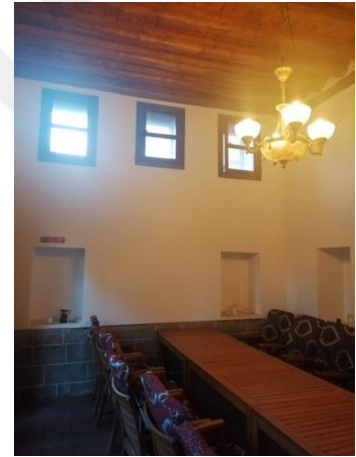
Kuzey kanadında bulunan niş, koyu renkli ahşap kapaklarla kapatılarak yüklüğe dönüştürülmüştür (Şekil 6.51). Odaya ahşap masa ve sandalyeler yerleştirilerek oturma alanlarına dönüştürülmüştür. Batı kanadındaki odalar arası geçişi sağlayan kapı, kemerli ve ahşap doğramalıdır. Geleneksel teknikle ahşap kapı onarılıp, tahkim edilmiştir. Bu aşamada gomalak reçine kullanılarak koruma sağlanmıştır (DVBM, 2019).

Oda (22 no’lu mekân): Eski dönem fotoğraflarda, sofanın devamında bulunan bu odanın yatma birimi olarak kullanıldığı görülmektedir. Odanın kuzey kanadındaki duvarın, ahşap doğramalı ve kısmi camlı olduğu görülmektedir. Zemin düzeltilmiş betondur. Odanın köşe noktasında, eyvana ait olduğu düşünülen bir sütun bulunmaktadır. İşlev değişikliği sonrası ahşap duvar, tuğla duvara dönüştürülmüştür ve geçiş iki kanatlı ahşap doğramalı kapı ile sağlanmaktadır. Beton olan zemin, ahşap kaplama yapılmıştır (Şekil 6.52).

Şekil 6.52: 22 no'lu odanın işlev değişikliği öncesi ve sonrası durumu (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Oda, kalabalık buluşmalar için özel oturma alanı olarak dizayn edilmiştir. Odanın ortasına uzun bir masa konumlandırılıp, etrafı ahşap sandalyelerle çevrelenmiştir. Odanın geçmiş fotoğraflarına bakıldığında, duvar yüzeylerinde ahşap çıtalar olduğu görülmektedir. İşlev değişikliğinde bunlar kaldırılıp yekpare bir yüzey oluşturulmuştur (Şekil 6.53).

Şekil 6.53: 22 no'lu odanın güney kanadının işlev değişikliği öncesi ve sonrası durumu (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Ahşap kapaklarla kapatılan nişler açılmış ve içerisine dekoratif eşyalar yerleştirilmiştir. Pencere doğramaları yenilenmiştir. Mekân aydınlatması tavanadaki avize ile sağlanmaktadır. Isınma-soğutma için elektrikli cihaz sistemi kullanılmıştır.

Oda (26 no'lu mekân): Birinci katta bulunan bu mekân, 27 ve 28 no'lu mekânlara geçiş holü niteliğindedir. Mekâna, ısınma-soğutmayı sağlayan elektrikli cihaz konumlandırılmıştır. Zemini ahşap kaplamadır. Duvarları beyaz renkli sıvadır.

Mekânda yer alan pencere dibine, bir masa ve etrafına dört adet sandalye konumlandırılmıştır (Şekil 6.54).

a

b

Şekil 6.54: (a) 26 no'lu mekâna açılan kapılar ve (b) Mekânın tefrişleri (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

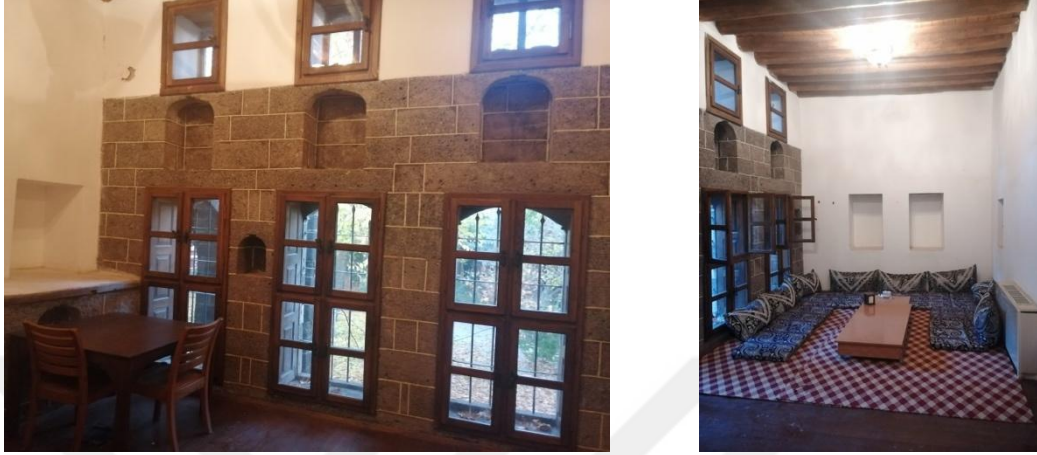
Oda (27 no'lu mekân): Mekân, işlev değişikliği sonrası boş bırakılmıştır. Zemin ahşap kaplama yapılmıştır. Betonarme olan tavanı sökülüp, yerine ahşap kirişleme yapılmıştır. Duvarı beyaz renkli sıvadır. Mekânda bulunan dikdörtgen formlu nişlere ahşap raflar yerleştirilmiştir. Zemin köşe bölümünde ahşaptan yapılmış ayaklı, dikdörtgen bir kaide bulunmaktadır. İki adet ahşap sandalye yerleştirilmiştir. Bölüme ait olan pencerenin dış cephesine demir parmaklıklar sabitlenmiştir. Odanın duvarında mihrabiye bulunmaktadır. Kapının bulunduğu duvar dibine, ısıtma-soğutma sağlayan cihaz yerleştirilmiştir (Şekil 6.55).

Şekil 6.55: (a) 27 no'lu mekânın genel görünümü, (b) Mihrabiye (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Oda (28 no'lu mekân): Mekân işlev değişikliği sonrası şark odası olarak düzenlenmiştir. Yapıda fazla sayıda şark odasının bulunması yörenin kültürünü yansımasıdır. Odanın bir bölümüne halı serilip, etrafı minder ve duvar yastıkları ile

çevrelenmiştir. Halının ortasına dikdörtgen formlu ahşap sehpa konumlandırılmış ve bunun üzerine peçetelik, tuzluk gibi malzemeler konulmuştur. Avluya bakan pencerelere demir parmaklıklar yapılmıştır (Şekil 6.56). Zemini ahşap kaplamadır. Tavanı ahşap kirişlemedir. Duvar beyaz sıva ile kaplanmıştır.

Şekil 6.56: 28 no’lu mekân genel görünümü (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

6.5.1.2. Islak Hacimler

Konağın avlu bölümüne giriş kapısının sol tarafında wc bulunmaktadır. Birimin ahşap doğramalı, kemerli bir giriş kapısı bulunur. Konağın rölöve çizimlerinde wc’nin hemen yanında bir depolama mekânı bulunmaktadır. Ancak bu mekân eklenti olduğundan, restorasyon aşamasında yıkılmıştır. Birim müşteri kullanımına kapalıdır (Şekil 6.57).

Şekil 6.57: (a) Tuvaletin planı ve (b) Avludan cephesi (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

6.5.1.3. Dini Amaçlı Kullanım Alanları

Mescidin zemini halı ile kaplanmıştır. Tavandan aydınlatma için avize sarkıtılmıştır. Tavanı ahşap kirişlemedir. Zemini bazalt taşdır. Mekâna ait bir de tuvalet bulunmaktadır. Tuvaletin döşeme kotu yüksektir ve tek basamakla çıkılmaktadır (Şekil 6.58).

Şekil 6.58:Odaların avlu Cephesi, (a) Mescidin iç mekân genel görünümü, (c) Mescite ait wc'nin giriş holü (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

6.5.1.4. Depolama Alanları ve Teknik Servis Bölümü

Kiler: Özgün işlevinde kiler olarak kullanılan bölüm, işlev değişikliği sonrası pano odasına dönüştürülmüştür. Yapının elektrik hatlarının toplandığı panoların yerleştirildiği bu alan, aynı zamanda kuş beslemek içinde kullanılmaktadır. Zemin döşemesi betondur. Tavanın özgün yapısı ahşap kirişlemelidir. Duvarları ise sıva ile kaplanıp boya uygulanmıştır (Şekil 6.59). Aydınlatma, tavandan sarkıtlı sağlanmaktadır. Isınma konusunda herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Şekil 6.59: Pano odası genel görünümü (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Bodrum: Bodrum mekânına, yüksekliği standartlara göre daha düşük bir kapıdan girilmektedir. Kapı, dikdörtgen formlu ve ahşap doğramalıdır. Mevcutta kullanılmayan bu mekânda yalnızca kırılmış birkaç ahşap sandalye bulunmaktadır (Şekil 6.60). Tavanı ahşap kirişleme olan mekânın zemini betondur. Duvarlar ise özgün haliyle kullanılmaktadır. Bodrumdan avluya açılan sıralı tepe pencereleri bulunmaktadır. Bu pencereler demir ızgaralarla kaplanmıştır.

Şekil 6.60: (a) Bodrumun güney kanadı, (b) Bodrumun kuzey kanadı (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Hamam Odası (13 no’lu mekân): Mekân işlev değişikliği öncesi bulunmamakta idi. Hamam mimarisinde üst örtü yapımında tuğla, kubbe ve tonoz kullanılmış olmasından ötürü yapının konumu ve kullanılan inşa tekniği de göz önüne alındığında varılan sonuç; konak yapı grupları alanında mimari olarak ilk dönem yapısı olduğudur. Orta aksında var olan geniş bir kemer ile girişi sağlanan revak alanının doğu kısmının kuzey kenarında var olan duvar ve duvardaki kapı boşluğu, bu kısımda bir oda bulunduğuna ve odanın yıkıldığına dair ipuçları sunmaktadır. Duvarın avlu kısmından yapılan incelemeler neticesinde, yapının köşelerinde aslan göğüsleri ve duvarlarında kubbe alt taşıyıcı kemerlerinin izleri saptanmıştır. Tüm bu bulgular ışığında, daha önce burada bir odanın var olmuş olduğu ve üst örtüsünün tuğla ile örülmüş kubbe olduğu sonucuna varılmıştır. Bu oda, hamamın yapım tekniği ve yapımında kullanılan malzemeler ile yapılan karşılaştırmalı çalışma sonucunda inşa edilmiştir (DVBM, 2019). Duvarları bazalttan örülen yapının kapı ve penceresi ahşap doğramalıdır. Pencereye demir doğrama eklenmiştir. Oda olarak adlandırılan mekân günümüzde depo olarak kullanılmaktadır (Şekil 6.61).

Şekil 6.61: (a) Birimin avlu cephesi, (b) Mekânın genel görünümü, (c) Mekânın üst örtüsü (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

6.5.1.5. Personel Kullanım Alanları

Yapının batı kanadında bulunan bu mekânlar günümüzde pek kullanılmamaktadır. Depo olarak kullanılan bölüm, işlev değişikliği öncesinde benzer bir işlev gören kiler olarak kullanılmaktaydı. Birimlerin duvarlarında, dökülmeler ve renk değişimleri meydana gelmiştir. Bu üç mekânın zemini beton, duvarları sıva ve tavanı ahşap kirişlemedir. İşlev değişikliği öncesi mutfak olarak kullanılan 24 no'lu mekân, işlev değişikliği sonrası depolama birimi olarak kullanılmaktadır. 25 no'lu tuvalet ve duş mekânı ise işlevini devam ettirmektedir (Şekil 6.62). Islak hacim olmasından ötürü zemine seramik kaplama yapılmıştır. Ancak duvarlara kaplama yapılmamış, sıva olarak devam ettirilmiştir. Bu alanlar aynı zamanda personellerin ihtiyaçlarını gidermek için kullanılmaktadır. Ancak yeterli iç mekân donatıları bulunmamaktadır. Mekânların aydınlatması tavadaki ampüllerle sağlanmaktadır. Isınma için herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır.

Şekil 6.62: (a) Depo, (b) Mutfak, (c) Tuvalet ve duş (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

6.5.1.6. Modern Ek Yapı

İşlev değişikliği sonrasında tarihi yapının dokusunu bozmamak adına, konağın avlu bölümünde yapılan modern ek bir yapı ile mekân ihtiyacı giderilmeye çalışılmıştır. Yapı çelik strüktürlüdür. Konumlandırıldığı arazi sınırına paralel olacak şekilde yapılmıştır. Tarihi taş yapıya uyum sağlamak adına ahşap giydirilmiştir. Sıralı çelik kolonlara taşıtılan üst örtüsü de ahşap ile kaplanıp gömme spot ışıklar yerleştirilmiştir. Revağın zemini karo kaplamadır. Bazı kısımlarına çöp kutuları yerleştirilmiştir. Revağın ızgara hazırlama bölümüne denk gelen kısmına, ahşap masa ve sandalyeler konumlandırılmıştır (Şekil 6.63)

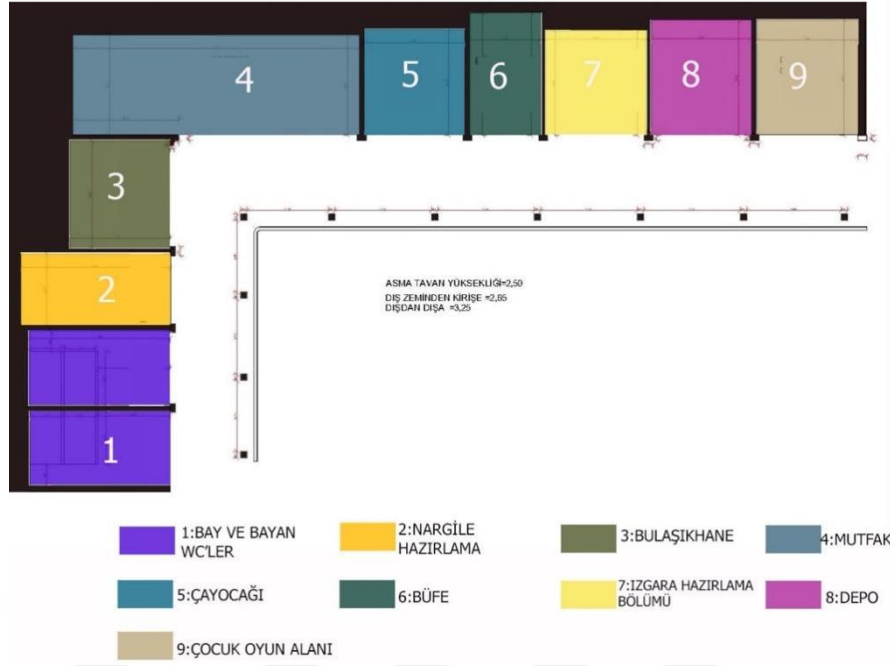
a

b

Şekil 6.63: (a) İşlev Değişikliği öncesi avlunun görünümü, (b) İşlev değişikliği sonrası yapılan ek yapı (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Dokuz adet birimin yerleştirildiği bu ek yapıda; bay ve bayan tuvaletler, nargile hazırlama bölümü, bulaşikhane, mutfak, çay ocağı, büfe, ızgara pişirme, depoturma alanı, çocuk oyun alanı oluşturulmuştur (Şekil 6.64).

Şekil 6.64: L formli ek yapının kat planı (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Bölümlendirilmiş birimlerin revağa bakan cepheleri alüminyum doğramalı camekân olarak tasarlanırken, bazıları tamamen açık tutulmuştur. Böylelikle mekânlar arası şeffaflık kazanılmıştır (Şekil 6.65).

Şekil 6.65: L formli modern ek yapının görünümü (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Bay ve Bayan Wc: Yapının başlangıcına bay ve bayan tuvaletler tasarlanmıştır. Her bölümde, ikişer adet el yıkama yeri ve ikişer adet tuvalet bölmesi bulunmaktadır. Giriş kısmına lavabolar tasarlanmış, devamına kabinler yerleştirilmiştir. Lavabo tezgâhı mermerdir. Tuvalet kabinlerinin olduğu bölüm girişe göre daha yüksek kotludur ve tek basamakla çıkılmaktadır (Şekil 6.66). Duvarları ve zemini seramik

kaplama yapılmıştır. Tavanda delikli PVC asma tavan kullanılmıştır. Tavana gömülen spot ışıklarla aydınlatma sağlanmaktadır.

Şekil 6.66: Bay ve bayan wc bölümleri (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Nargile Hazırlama Bölümü: Bölümün zemini seramik kaplamadır. Duvarlara mat boya uygulaması yapılmıştır. Tavanı delikli PVC kaplamadır. Bölümde ahşap bir dolap ve üstüne sabitlenmiş ahşap raf bulunmaktadır. Nargile malzemelerinin yerleştirildiği bu bölüm, aynı zamanda depolama alanı olarak da kullanılmaktadır (Şekil 6.67).

Şekil 6.67: Nargile hazırlama bölümü (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Bulaşıkthane: Zemini ve duvarı seramik kaplama olarak yapılan bölümün tavanı, delikli PVC asma tavanıdır. Tavana gömülen spot ışıklarla aydınlanma sağlanmaktadır. Bölümün önüne yerleştirilmiş olan çekmeceli ahşap dolaba, temiz bulaşıkların yerleşimi yapılmaktadır. İç mekâna, bulaşıkların sıranladığı ahşap dolaplar ve metal raflar yapılmıştır. Girişin hemen sağ tarafına, bulaşıkların yıkandığı evye ve kurulanması için raflar yerleştirilmiştir. Duvara asılan şofben sayesinde sıcak su temini yapılmaktadır (Şekil 6.68).

Şekil 6.68: Bulaşıkhanesi bölümünün iç ve dış görselleri (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Mutfak: Yeni işlevin gerekliliği olan mutfak içerisinde yeterli sayıda lavabo, evye ve çöp depolama yerleri bulundurulmalı ve bunlar sürekli çalışır vaziyette olup temiz tutulmalıdır. Tarihi yapının mutfağında ayrı ayrı alanlarda depolanması gereken et, sebze ve çöplerin mekânsal eksikliği bulunmaktadır. Mutfakta çalışan personellerin antropometrik ölçülerine göre doğru ortam sağlanmalıdır. Çalışma tezgahı yüksekliği ortalama 85-90 cm önerilmektedir. Çalışma tezgâhı ile kuzine arasında minimum 125 cm ve iki kuzine veya fırın arası 120 cm aralık olmalıdır (Dizdar, 2003). Bu bilgiler doğrultusunda, İskender Paşa Konağı Kafe'nin mutfak elemanlarının antropometrik ölçülere uygun olarak tasarlandığı görülmektedir. Ayrıca personellerin güvenli çalışabilmesi için zeminine güvenlik amaçlı kaymaz seramik uygulanmıştır (Şekil 6.69).

Şekil 6.69: Mutfak iç ve dış görselleri (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Mutfağın yeterli düzeyde aydınlatılması olası bir kaza riskini en aza indirir. İşletmenin mutfağında, delikli PVC asma tavana gömülen spot ışıklarla aydınlatma sağlanmaktadır. Ancak, ışığın akşam saatlerinde zayıf kaldığı düşünülmektedir. Yapılan ek yapıda mutfak duvarlarının tamamı, kolay temizlenebilmesi için seramik

kaplama yapılmıştır. Mutfakta risk oluşumuna dair yani; yangına, patlamaya ve diğer kazalara karşı yeterli düzeyde önlemler önceden sağlanmalıdır (Çakal, 2013). İskender Paşa Konağı'nda önlem olarak yangın söndürme tüpü bulundurulmaktadır.

Çay ocağı: Zemini seramik kaplama olan mekânın tavanı delikli PVC asma tavadır. Tavanın bazı bölümlerinde sökülmeler meydana gelmiştir. Duvarlara beyaz renkli sıva uygulanmıştır. Çayın hazırlandığı makine, camekânın önüne konumlandırılmıştır. Malzemeleri yerleştirmek için mekâna metal raf ve dolaplar yerleştirilmiştir. Bulaşıkların yıkanması için yerleştirilen eviyeğin üstüne konumlandırılmış bir aspiratör bulunmaktadır. Aspiratörün boru çıkışı, asma tavan delinerek tavandan verilmiştir (Şekil 6.70). Sıcak su sağlamak amacıyla duvara sabitlenmiş bir şofben bulunmaktadır.

Şekil 6.70: Çay ocağının iç ve dış mekân görünüşleri (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Büfe: Bölüm içecek depolama alanı olarak kullanılmaktadır. Mekânın zemini seramik kaplamadır. Boya uygulaması yapılan duvarlarda yer yer dökülmeler meydana gelmiştir. Tavanı, delikli PVC asma tavadır. Mekâna iki adet soğutucu içecek dolabı ve metal raf yerleştirilmiştir. Girişin karşısındaki ahşap sehpa üzerine içecek kolileri bırakılmıştır (Şekil 6.71).

Şekil 6.71: Büfenin iç ve dış mekân görünüşleri (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Izgara hazırlama bölümü: Son zamanlarda popüler olan yaklaşıma göre, restoran mutfaklarının açık ve ferah bir görünüme sahip olması istenmektedir. Bu şekilde mutfağın görünebilir biçimde olması hem nazik bir görünüş hem de uygulama açısından farklı bir anlayış sunarak müşterilere güven verir (Alonso ve O’Neil, 2010). Bakır kaplamalı ızgara tezgâhı ve aspiratörü revak sınırına getirilmiştir. İç kısımdaki duvara, malzemeleri yerleştirmek için metal ayaklı ahşap raflar yapılmıştır (Şekil 6.72). Bölümün zemini kaymaz seramik kaplamadır. Duvarlara beyaz sıva ve tavana delikli PVC asma tavan uygulanmıştır.

Şekil 6.72: Izgara hazırlama bölümünün revaktan görünümü (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Depo: Birim çocuk oyun alanı ile ızgara hazırlama bölümü arasında kalmaktadır. Zemin, duvar ve tavanında diğer bölümlerle aynı malzemeler kullanılmıştır. Kullanımının sürekliliği olmayan eşyaların depolandığı alan olarak tasarlanmıştır.

Çocuk Oyun Alanı: Gelen müşterilerin çocuklarının eğlenceli vakit geçirmelerini sağlamak amacıyla düzenlenmiştir. Mekânın camekânları güvenlik amacıyla kaldırılmıştır. Ek yapıya ait diğer mekânlardan farklı olarak, zeminde daha yumuşak ve darbelere karşı güvenilir bir malzeme olan kauçuk kaplama kullanılmıştır. Duvarlara sıva tavana delikli PVC asma tavan uygulanmıştır. Mekâna çeşitli oyun gereçleri yerleştirilmiştir (Şekil 6.73).

Şekil 6.73: Çocuk oyun alanının genel görünümü (Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

6.5.2. Strüktürel Sisteme Yapılan Müdahaleler

Yapının duvarlarında gerek var olan gerek de sıva raspa yapıldıktan sonra ortaya çıkan strüktürel çatlaklar ve boşluklar horasan harcı ile düzeltilmiştir. Duvar derzlerinin temizliği yapılmış, bitki köklerinden arındırılmıştır. Tarihi binada ahşap kirişlerin yüklendiği döşemelerde meydana gelmiş olan strüktürel zafiyetler, ahşap kirişlerin tümünün yenilenmesi ve döşemede gerek duyulmayan yüklerden kurtulması ile düzenlenmiştir.

Avlu zeminindeki taşlardan oturma yapan kısımların altı 0,3 mm kum ile doldurularak düzeltilmiştir. Mevcut yağmur suyu kanallarının temizliği sağlanmış, eğimlerinin kontrolü yapılmıştır. Tüm atık su kanallarının çıkışları belediyenin var olan atık su kanalına bağlanmıştır. Yapının içerisindeki kısımlarında var olan taş döşemelerde derz çalışmaları uygulanarak döşemelerin altına su gelmeyecek şekilde düzenlenmiştir (DVBM, 2019).

6.5.3. Tesisat Sistemlerine Yapılan Müdahaleler

Yapıda işlev değişikliği öncesi modern teknikte bir sıhhi ve kalorifer tesisatına rastlanmamıştır. Fakat yapıda ikamet etmiş olanlar tarafından döşenmiş ve halen işlevini sürdürmekte olan tesisatlar bulunmaktadır. İşlev değişikliği sonrası, ıslak hacimlere dağılımı olacak şekilde sıhhi tesisat uygulamaları yapılmıştır. Bu uygulamaların çoğu duvar ve döşeme altlarına gizlenmiştir. Diyarbakır'a doğalgaz hatları çekilmiştir. Ancak yapının bulunduğu Sur ilçesinin alt yapısından dolayı henüz bu sisteme geçilememiştir. Bu nedenle ısınma-soğutma, merkezi sistem elektrikli cihazlarla sağlanmıştır. Bu cihazlar yapının her birimine olmasa da çoğu birimine konumlandırılmıştır. Sistem, modern ek yapıda bulunan çay ocağına konumlandırılan ana kasaya bağlı olarak çalışmaktadır.

Binanın inşa edilme dönemi elektrik enerjisinin kullanımının çok öncesinde olduğundan, yapıda kullanılabilecek bir elektrik tesisatına rastlanmamıştır. İşlev değişikliği sonrası modern sistem elektrik hatları çekilmiştir.

6.5.4. Cephe Karakteristiğine Yapılan müdahaleler

İşlev değişikliği öncesi, konağın giriş kapısı, özgün olmayan demir malzemeli kapı ile değiştirilmiştir. Daha sonra bu uygulamadan vazgeçilmiş ve kapı ahşap malzemeden yapılmıştır. Kapının üstüne konağın adını taşıyan bir tabela yerleştirilmiştir. Diyarbakır Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nce alınan restorasyon kararlarına göre, binanın zemininden veya çevresinden gelebilecek olan neme istinaden drenaj sistemi uygulanması yerinde olmuştur. Özellikle yapının kuzey yönünden ve yapıya göre üst kottan geçen sokaktan gelecek olan nemin önlenmesi açısından, yapının bu sokak boyunca drenajının sağlanması ve önlem alınması gerekmektedir. Yapıda oluşabilecek neme karşı alınan tedbirlerin ardından, neme maruz kalmış ve zarar görmüş yerler uygun malzeme ile sağlıklı haline dönebilmesi için onarılmıştır (DVBM, 2019) (Şekil 6.74).

Şekil 6.74: Konağın giriş kapısının işlev değişikliği öncesi ve sonrası durumu (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Girişte avluya bakan kısım ahşap bölme ile ayrılmıştır. Sınırlandırılan bu bölüme üst üste çuvallar yerleştirilmiştir. Cephede dış şartlara bağlı olarak bozulmalar meydana gelmiştir. İşlev değişikliği sonrası bu bozulmalar giderilmiştir. Sınırlandırılan ahşap bölme kaldırılmış ve böylelikle daha ferah bir giriş elde edilmiştir. Giriş sahanlığı daraltılmıştır (Şekil 6.75).

Şekil 6.75: Giriş kapısının işlev değişikliği öncesi ve sonrası avludan görünümü (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Bu tarihi yapının yıpranmasındaki temel etkenlerin en önemlisi, gerek bol yağıştan gerekse zeminden kaynaklanan nemdir. Yağışların sebep olduğu olumsuz etkilere karşılık koruma amaçlı çatı, ondülin, çatı olukları, yağmur boruları ve silme gibi mimari elemanların çözüme cevap verecek bir şekilde uygulanması, en önemli koruma tedbirlerinin başında gösterilmektedir (DVBM, 2019). Ancak bu mimari elemanlar uygulanırken, özgün yapım tekniğine gereken önemi vererek binanın karakteristiğine zarar verilmemelidir. İşlev değişikliği sonrası batı kanadında bulunan üst kat pencerelerine demir ızgaralar eklenmiş, bodrum kat pencereleri

demir levhalarla kapatılmıştır. Cephede gerekli onarımlar yapıldıktan sonra süsleme amaçlı yapılan bezemeler belirginleştirilmiştir (Şekil 6.76).

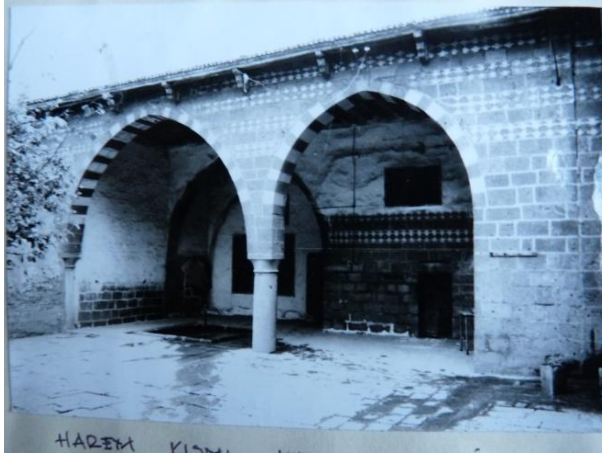
Şekil 6.76: Yapının batı kanadının işlev değişikliği öncesi ve sonrası görünümü (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

İşlev değişikliği öncesi, yapının batı kanadında bulunan eyvanın ve merdiven holünün camekânlarla kapatıldığı görülmektedir. Günümüzde özgün dokuya aykırı olan bu eklentiler kaldırılmış, cephedeki bozulmalar ve renk değişimleri onarılmıştır (Şekil 6.77).

Şekil 6.77: Batı kanadının doğu cephesinin işlev değişikliği öncesi ve sonrası durumu (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

İşlev değişikliği sonrası cephelerde köklü değişiklikler yerine tarihi dokuyu korumaya yönelik çalışmalar yapılmıştır. Yapının güney kanadında bulunan revak bölümünde eklenti duvarlarla bölmeler yapılmıştır. Revak kemerleri arası geçiş duvar örülerek kapatılmıştır. İşlev değişikliği sonrası, bu eklentiler kaldırılmış ve özgün dokuyu bozacak şekilde yapılan uygulamalar düzeltilmiştir (Şekil 6.78).

Şekil 6.78: Güney kanadındaki revağın işlev değişikliği öncesi ve sonrası görünümü (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Cephelerde yapılan bölümlendirmeler peyzajda da görülmektedir. Kemerlerin önüne, yaz aylarında kullanımı sağlanan metal ayaklı güneşlikler yerleştirilmiştir (Şekil 6.79).

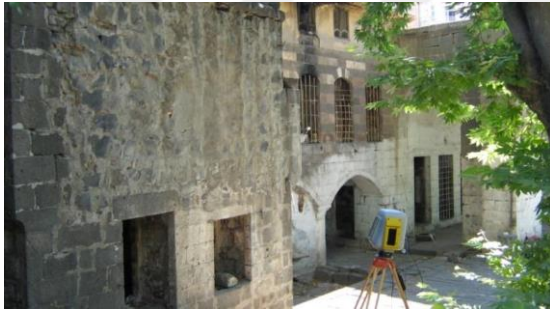
Şekil 6.79: Revak kemerlerinin restorasyon öncesi ve sonrası görünümü (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Güney kanadında bulunan revaklar ile hamam arasında kalan iki katlı bölümün eski dönem fotoğraflarında, üst katlarda belirgin kararmaların meydana geldiği görülmektedir. Alt katta bulunan revaklarda da özgünlüğü bozan eklentiler olduğu görülmektedir. İşlev değişikliği sonrası ekler kaldırılmış ve gerekli onarımlar yapılarak cephe özgün haline dönüştürülmüştür (Şekil 6.80).

Şekil 6.80: Güney kanadında iç kısma doğru çekilmiş cephenin işlev değişikliği öncesi ve sonrası durumu (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

Yapının hamamı, diğer bölümlere göre daha eski bir teknikle yapılmıştır. İşlev değişikliği öncesi, hamamın revak duvarlarında büyük ölçüde yıkılmalar bulunmaktaydı. Restorasyon sonrasında, onarılan bu duvarların izleri belirgin bir şekilde görülmektedir. Revağa ait pencere taşları onarılmış ve mevcutta yıkılmış ahşap doğramalar yenilenerek demir parmaklıklarla kapatılmıştır. Daha önceki başlıklar altında da belirtildiği gibi, revağın giriş kemeri camekânlarla kapatılmış ancak gelen şikâyetler üzerine kaldırılmıştır (Şekil 6.81).

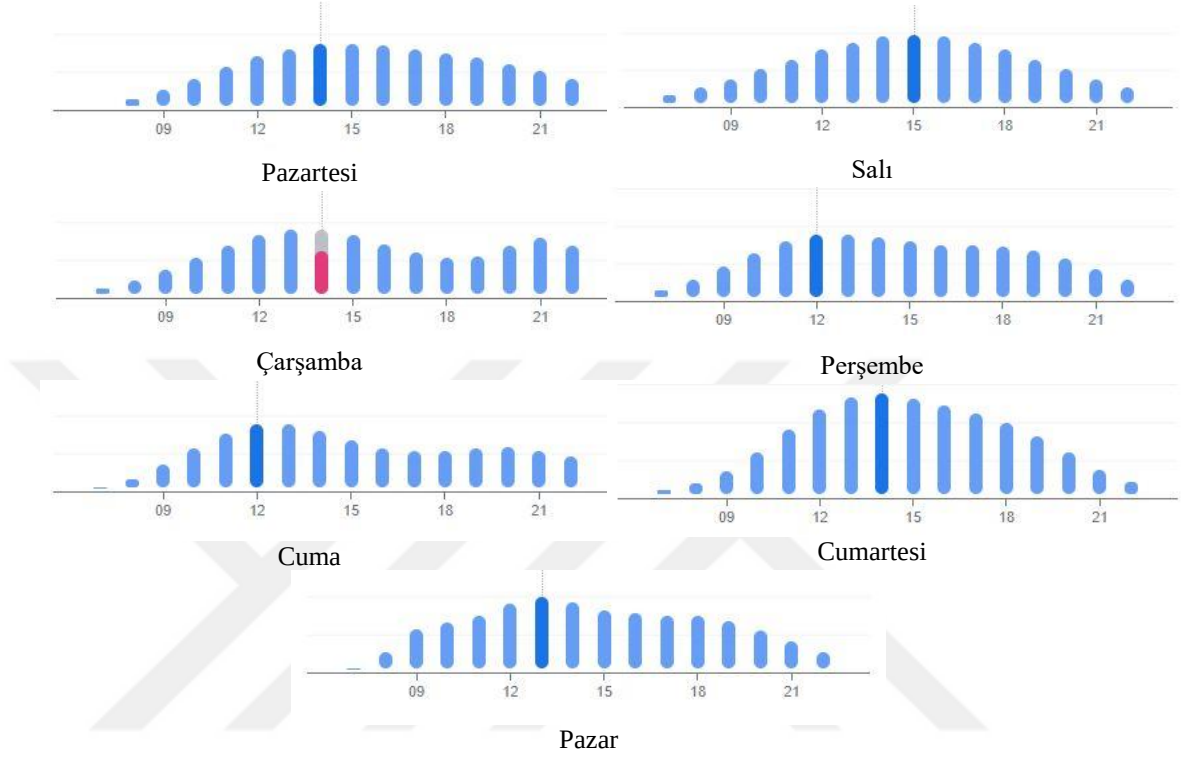
Şekil 6.81: Hamam cephesinin işlev değişikliği öncesi ve sonrası görünümü (DVBM, 2020; Damar T. Fotoğraf Arşivi, 2020)

6.6. Müşteri Portföyü ve Kullanıcı Memnuniyeti

İskender Paşa Konağı Kafe ve Nargile evi 1.868,17m² parsel alanına sahiptir. Oldukça geniş bir bahçesi olan işletmenin, her yaş grubundan müşterileri bulunmaktadır. Bünyesinde çocuk oyun alanı bulundurması, çocuklu ailelere de hizmet verdiğinin göstergesidir. Konağa gelenler arasında, Suriçi bölgesini gezmek amacıyla gelen tur misafirleri de bulunmaktadır.

Haftanın 7 günü hizmet veren mekânın, günün öğlen saatlerinde kalabalıklaştığı görülmektedir. İşletme çalışanları ile yapılan görüşmeler sonucu, işletmenin yaz

aylarında kış aylarına göre daha yoğun geçtiğini belirtmişlerdir. Verilere göre haftanın en yoğun geçen günü cumartesi olarak belirlenmiştir. Müşteriler işletmenin yoğun olduğu saatlerde dahi mekânın huzur verici ve dinlendirici olduğunu belirtmişleridir (Şekil 6.82) (URL 10).

Şekil 6.82: İskender Paşa Konağı kafe ve nargile evi günlere ve saatlere göre yoğunluk durumu

Konak, yaz aylarında çoğunlukla açık havada düzenlenen kına, nişan, mezuniyet, toplantı vb. etkinliklerin yapılabilmesi için uygun alana ve ekipmana sahip olması tercih edilme sebeplerinden biridir. İskender Paşa Konağı Kafe Ve Nargile Evi müşterileri ve işletme personelleri ile sözlü görüşmeler yapılmıştır. Devamında, üç farklı sitede ziyaretçilerin yapmış oldukları puanlamalar ve yorumlar incelenerek işletmeyi ziyaret eden misafirlerin memnuniyet seviyesi yaklaşık %90 olduğu görülmüştür. Gelen misafirler, çalışanların güler yüzlülüğü ve hizmetten oldukça memnun olduklarını belirtmişlerdir. Konak'ta sunulan yöresel kahvaltı çeşitleri ve içeceklerden oldukça övgüyle bahsedilmektedir. Ayrıca mekânın oldukça temiz ve dinlendirici oluğunu dile getirmişlerdir. Canlı müziğin düzenlendiği günler işletme, tarihi mekânda vakit geçirmek isteyen yerli ve yabancı turistler ile bölge halkı tarafından oldukça ilgi görmektedir. Konak, çevresindeki niteliksiz yapılaşmalardan dolayı kaybolmuş vaziyettedir. Ulaşım dar sokaklardan sağlanmaktadır ve araç

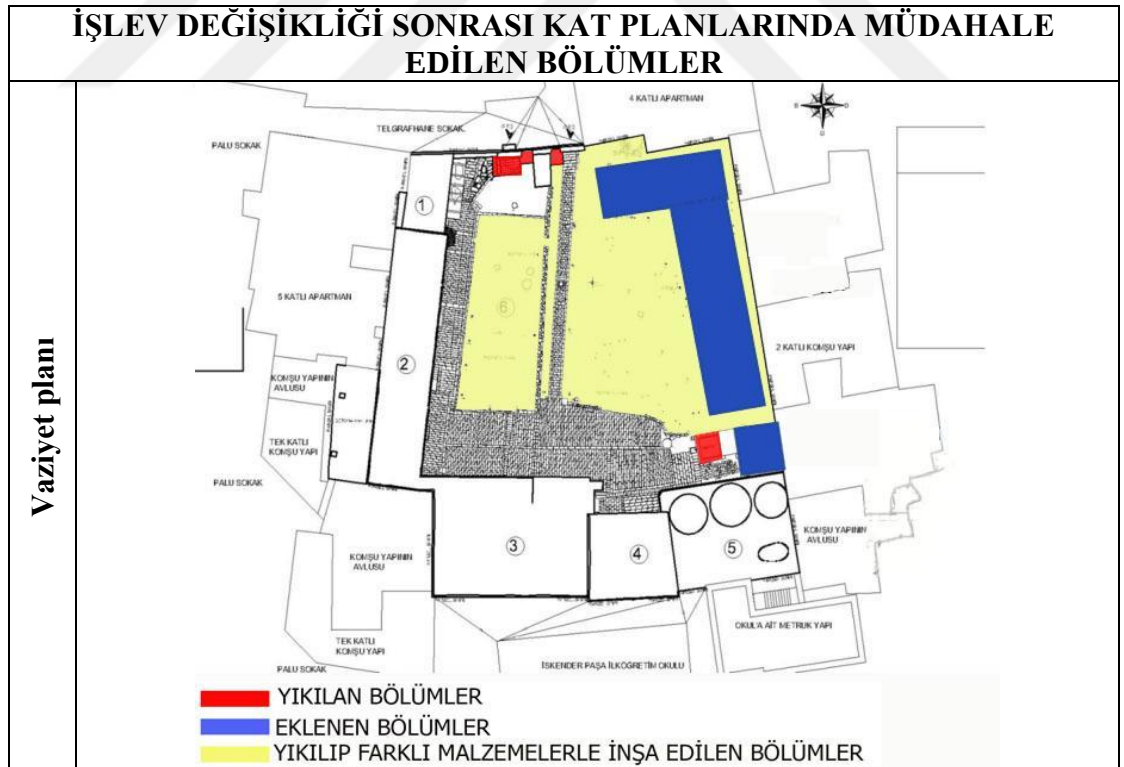
ulaşımı için uygun değildir. Kendine ait otoparkının olmayışı müşterilerin şikâyetleri arasındadır (Şekil 8.83), (URL 11; URL 12).

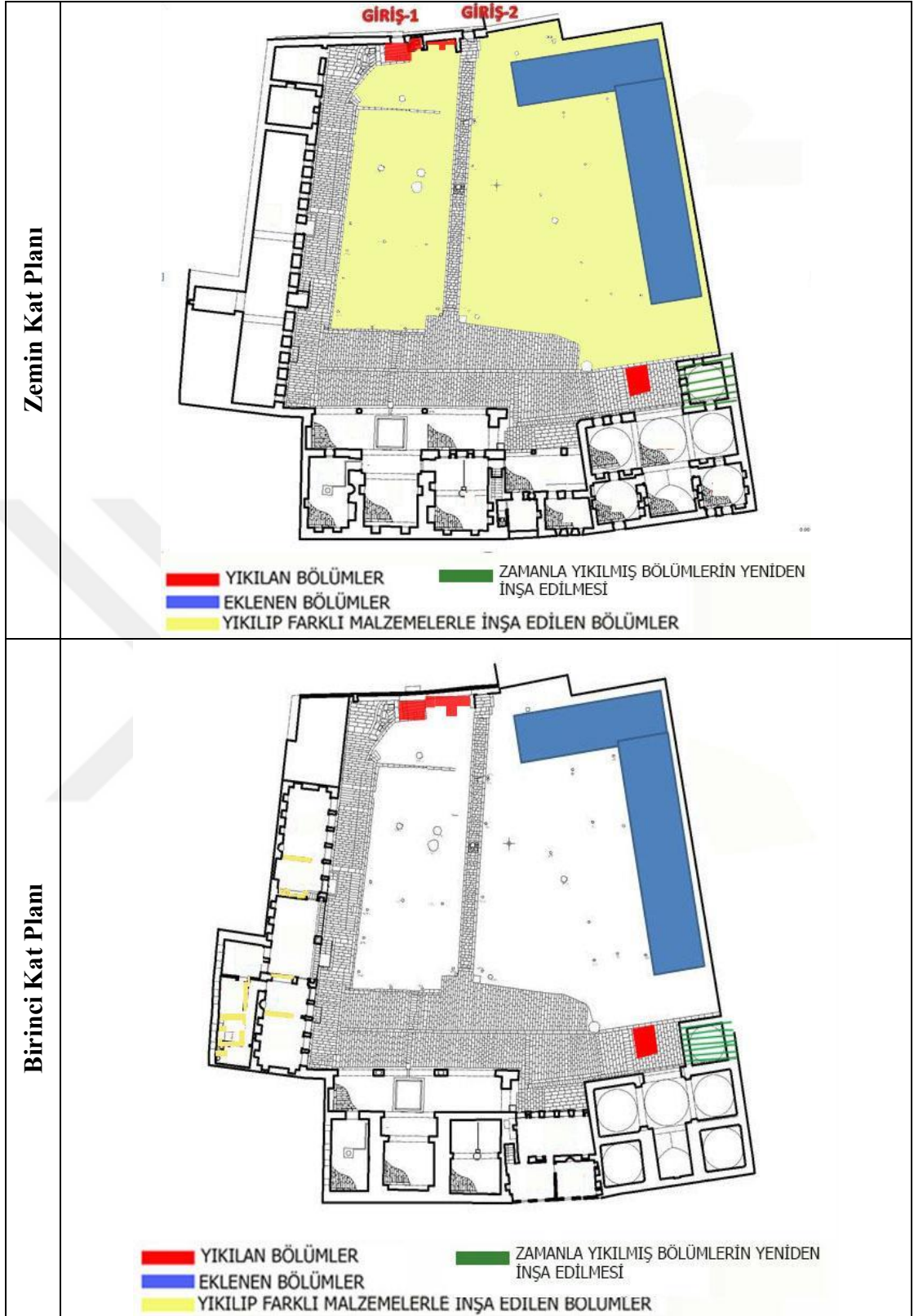

Şekil 6.83: İskender Paşa Konağı kafe ve nargile evi müşterilerinin memnuniyet düzeyleri

Müşteriler İskender Paşa Konağı Kafe Ve Nargile Evi'nin, bölgenin bunaltıcı sıcaklığında serinlemek ve dinlenmek için uygun bir ortamının olduğunu belirtmiştir. İşletmenin mutfağı, servisi, konforu, hizmeti, oda büyüklükleri ve yöresel dekore edilmiş odaların da bulunması gelen müşteriler tarafından genel anlamda olumlu yorumlanmıştır.

6.7. Yeni İşlevin Değerlendirilmesi

YENİ İŞLEVİN YAPIYA UYGUNLUĞU			
	Birim Adı	Olumlu Özellikler	Olumsuz Özellikler
MEKÂNSAL VE BOYUTSAL İŞLEVSELLİK	KONUM	<ul style="list-style-type: none"> Kentin merkezinde yer alır. İki girişi bulunur. 	<ul style="list-style-type: none"> Ancak evin bulunduğu sokakların darlığı araç ulaşımına engeldir. Otopark sıkıntısı yaşanmaktadır.
	Giriş	<ul style="list-style-type: none"> Giriş kapısının direkt olarak avluya açılması, gelen müşterilerde ferahlık hissi yaratmaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> Avlu kotu yol kotuna göre daha alçaktır. Bu nedenle engellilere yönelik bir çözüm uygulanması gerekir.
	Oturma Birimleri	<ul style="list-style-type: none"> Kapalı mekân oturma birimleri oluştururken, tarihi binaya zarar verecek bir uygulama yapılmamasına özen gösterilmiştir. Boyutlar asgari düzeydedir. 	<ul style="list-style-type: none"> Bazı mekânlarda duvar yüzeylerinden geçen tesisat kabloları kötü bir görüntü oluşturmaktadır.
	Şark Odaları	<ul style="list-style-type: none"> Bölgenin kültürünün yansması olarak, farklı boyutlarda şark odaları bulunmaktadır. Oda tasarımı uygulanırken özgün doku korunmuştur. 	<ul style="list-style-type: none"> Bazı şark odaları boyutsal olarak küçük kalmıştır.
	Teknik Birimler	<ul style="list-style-type: none"> Teknik birimlerin çoğu ek binada çözülerek, tarihi yapıda oluşabilecek müdahaleler minimuma indirgenmiştir. 	<ul style="list-style-type: none"> Tarihi binada çözümlenen pano odasına çekilen tesisat, özgün dokuya zarar vermiştir. Ayrıca odada kuş beslenmesi işlev dışı bir uygulamadır ve kötü bir görünüm oluşturmaktadır.
	Mescitler	<ul style="list-style-type: none"> Bölgeye hâkim olan dinin görevlerini yerine getirmek adına doğru bir uygulama olduğu söylenebilir. 	<ul style="list-style-type: none"> Mescit boyutsal olarak yeterli büyüklüktedir. Ancak bay ve bayan olarak ayrı iki mekân olması daha doğru sayılabilecek bir uygulamadır.
	Depolar	<ul style="list-style-type: none"> Yapıda genel olarak yeterli sayıda ve boyutta depo mekânları bulunmaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> Ancak mutfak ile doğrudan ilişkili depo sayısı yeterli değildir.
	Personel Birimleri	-	<ul style="list-style-type: none"> Boyut ve işlev olarak yeterli değildir. Bay ve bayan personeller için ayrı giyinme, soyunma,

			duş ve dinlenme alanları oluşturulmalıdır.
	Tuvaletler	<ul style="list-style-type: none"> Müşteri kapasitesine göre tuvaletler yeterli sayıda ve büyüklüktedir. Modern ek yapıda çözümlenmesi, malzeme ve tasarım rahatlığı sunmuştur. 	<ul style="list-style-type: none"> Tuvaletlerin direkt olarak avluya açılması, müşterileri rahatsız etmektedir. Tuvaletlere geçiş için kapalı bir hol oluşturulması daha doğru bir uygulamadır. Engellilere yönelik bir tuvaletin tasarlanması gerekir.
	Nargile Hazırlama Bölümü	<ul style="list-style-type: none"> Mekân işlevi açısından yeterli büyüklüktedir. 	<ul style="list-style-type: none"> Kullanılan alüminyum asma tavanlarda yer yer bozulmalar meydana gelmiştir.
	Bulaşikhane	<ul style="list-style-type: none"> Amacına uygun tasarlanan mekân yeterli büyüklüktedir. 	-
	Mutfak, Çay Ocağı ve Izgara Pişirme mekânları	<ul style="list-style-type: none"> Mekânların avluya bakan cephelerine, bölücü duvar eklenmeyen birimlerde şeffaf bir görünüm oluşturulmuştur. Ek yapıda çözümlendiğinden, tarihi yapıya yansıyan olumsuz bir durum yoktur. Boyutsal olarak amacına uygun büyüklükte dirler. 	<ul style="list-style-type: none"> Şeffaf mekân mantığının, bölgenin kış şartları göz önünde bulundurulduğunda uygun olmadığı düşünülmektedir. Mekânların oluşumunda kullanılan malzemelerde bozulmalar meydana gelmiştir. Mutfak alanında depolama mekânlarına ihtiyaç duyulmaktadır.
	Büfe	<ul style="list-style-type: none"> İçecek soğutma dolaplarının konumlandırıldığı mekân ihtiyacı karşılayacak büyüklüktedir. 	<ul style="list-style-type: none"> Büfe mekânı daha çok depo olarak kullanılmaktadır.
	Çocuk Oyun Alanı	<ul style="list-style-type: none"> İhtiyacı asgari düzeyde karşılayacak büyüklüktedir. Bu mekân, aile olarak gelen müşterilere kolaylık sağlamaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> Tasarım olarak çocuk güvenliğinin yeteri kadar düşünülmediği noktalar vardır
	AVLU VE REVAKLAR	<ul style="list-style-type: none"> Açık oturma alanları olarak tasarlanmıştır. Bu dış mekânlara toplantı, düğün, kermes gibi etkinliklerinde düzenlenebileceği şekilde peyzaj çalışması yapılmıştır. Ahşap masa ve sandalyelerin konumlandığı avluya, gölgelik alan oluşturmak amacıyla metal ayaklı UV geçirmez şemsiyeler konumlandırılmıştır. 	

İskender Paşa Konağı Kafe ve Nargile Evi mekânlar arası ilişki düzeyi Tablo 6.6’da verilmiştir.

Tablo 6.6: İskender Paşa Konağı kafe ve nargile evi mekânlar arası ilişki düzeyi

Birim Kat	Birim No	Birim Adı	Oturma Bölümü	Islak Hacimler bölümü	Teknik Servis Bölümü	Depolama Bölümü	İbadet Bölümü	Personel Ortak Alanlar	Mutfak Bölümü	Sosyal Aktivite Bölümü
Zemin kat	1	Wc								
	2	Pano Odası								
	13,4	Depo								
	10	Mescit								
	3,11, 14,15	Şark Odası								
	5,9	Revak (Açık Oturma Alanı)								
	6,8, 12,14	Oturma Alanı								
	7,9	Eyvan (Açık Oturma Alanı)								
	16	Avlu (Bahçe ve Açık Oturma Alanı)								
	EK YAPI	Bay ve Bayan Wc'ler								
		Nargile Hazırlama Bölümü								
		Bulaşıkhanesi								
		Mutfak								
		Çay Ocağı								
		Büfe								
		Izgara Hazırlama Bölümü								
		Depo								
		Çocuk Oyun Alanı								
Birinci kat	17	Eyvan (Açık Oturma Alanı)								
	18,19, 21,22, 26,27	Oturma Alanı								
	28	Şark Odası								
	20,23, 24	Depo								
	25	Wc-Banyo								
	-	Hol								

Yeniden işlevlendirmeyeyle kafeye dönüştürülen konağın avlu kısmına yapılan modern ek bina ile yeni işlevin gerekliliği olan mekânlar oluşturulmuştur. Ek yapı ile tarihi binaya yapılabilecek niteliksiz müdahalelerin önüne geçilmiştir. Ancak, mutfak kullanımı için oluşturulan birimlerin yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Mutfak bölümünde depolama mekânlarının eksikliği görülmektedir. Gerekli birimlerin dış mekânda çözümlenmesi kış aylarında servis, çocuk oyun alanı ve tuvalet gibi birimlere ulaşım sıkıntısı yaşanması gibi problemleri beraberinde getirmiştir. Yapıda gerekli tesisat elemanları zemin döşemelerinin altından geçmektedir. Ancak bazı mekânlarda tesisat kabloları duvar yüzeyinde açıkta bırakılmıştır. Odanın ısı düzeyini sağlamak amacıyla eklenen merkezi klimalar, bazı birimlerde yetersiz kalmaktadır. Yapıda engellilere yönelik uygulamalar bulunmamaktadır. Tarihi yapılar için en uygun çözüm, portatif elemanlarla engelli ulaşımı sağlanmalıdır. Bu bilgiler doğrultusunda yeni işlevi yapısal değerlendirilmesi Tablo 6.7’de verilmiştir.

Tablo 6.7: İskender Paşa Konağı kafe ve nargile evi yeni işlevinin yapısal değerlendirilmesi

Değerlendirme Kriteri		Durumu	Toplam
Mekânsal uygunluk	Yeni işlevin gerekliliği olan mekânsal ihtiyaçlar karşılanmış mı?	2	2,33
	Yapının özgün dokusu ve planı korunmuş mu?	3	
	Mekânsal boyutlar ve mekân kapasiteleri yeterli mi?	2	
	Mekânlar arası işlev ilişkisi kurulmuş mu?	2	
	Mekân dizaynı ve donatı konforu talebi karşılıyor mu?	2	
	Tarihi dokuya uygun malzemeler seçilmiş mi?	3	
Tekniksel uygunluk	Teknoloji ve iletişim kullanımı yeterli düzeyde sağlanmış mı?	2	2,6
	Kullanılan aydınlatmalar ihtiyaca cevap veriyor mu?	3	
	Mekân akustiği sağlanmış mı?	3	
	Mekânların ısıtma, soğutma ve havalandırma sistemleri ihtiyacı karşılıyor mu?	2	
	Islak hacimlerde gerekli su yalıtımları sağlanmış mı?	3	
Taşıyıcı sisteme uygunluğu	Mevcut kat alanı mekânsal gereksinimleri karşılıyor mu?	3	2,75
	Yapılan çağdaş ekle işlevsellik sağlanmış mı?	3	
	Kat yüksekliği ortam ferahlığı için yeterli midir?	3	
	Servis ulaşım olanakları yeterli düzeyde sağlanmış mı?	2	
Cephesel Uygunluk	Cephede kullanılan malzemeler yapı kimliğine uygun mu?	3	3
	Yapının özgün cephe karakteristiği korunmuş mu?	3	
	Yapılan çağdaş ek yapının kütsel formuna uygun mu?	3	
TOPLAM			2,67

Yapılan değerlendirme ile yeni işlevin mekânsal uygunluğu orta seviye, tekniksel uygunluğu iyi seviye, taşıyıcı sisteme uygunluğu iyi seviye ve cephesel uygunluğu iyi seviye çıkmıştır. Yeni işlevin genel yapısal uygunluğu ise iyi seviye çıkmıştır.

6.8. Çözüm Önerileri

Konağa ulaşım dar sokaklardan yapılmaktadır. Bu sebeple kendine ait otopark alanı bulunmamaktadır. Çarpık kentleşme ve sokakların araç ulaşımına engel olacak şekilde dar olması nedeniyle, yakın çevre otopark önerisi getirilememiştir. Mevcutta, İnönü Bulvarı bölgesinde bulunana özel otopark alanlarından yararlanılmaktadır (Şekil 6.84).

Şekil 6.84: İskender Paşa Konağı çevre yollarla bağlantısı

Yapının işlev değişikliği sonrası ihtiyaç duyulan mekânların ek yapı olanağı ile çözülmesi, tarihi yapının özgün dokusunun korunmasını sağlamıştır. Restorasyon sonrası duyulan eksikler belirlenmiş ve yeni çözüm önerileri getirilmiştir. Öncelikle avlunun girişinde bulunan tuvalet kullanıma açılıp, engelli tuvaleti olarak tasarlanması önerilir. Yapıda engelli erişimi düşünülmemiştir. Avlu zemini, yol kotuna göre daha alçaktadır. Ulaşımı sağlamak için yapılan 3 basamaklı merdivenin yanında, portatif engelli rampası bulundurulmalıdır. Mevcutta kullanılmayan bodrum katın avluya açılan pencere sayısı oldukça fazladır. Gündüz vakitleri güneş ışığından yeterli düzeyde yararlanmaktadır. Yaz aylarında serin, kış aylarında ılık bir ortamı bulunması nedeniyle oturma birimine dönüştürülmesi önerilir. Girişte sağ tarafta bulunan 2 oda mutfak ve pano odalarına dönüştürülmüş. Kullanılmayan bu odaların şark odalarına dönüştürülerek özgün dokunun korunması sağlanır. Zemin katta güney

kanadında bulunan oturma birimlerine dönüştürülen odaların donatıları değiştirilerek, geleneksel yapıya uyumlu olacak şekilde sedirli yeni oturma düzenleri oluşturulmuştur. Avlu ve revak bölümlerinde daha konforlu bahçe mobilyaları eklenmiştir. Mevcuttaki mescidin işlevi korunmuştur. Ancak bitişiğinde yer alan şark odası olarak kullanılan birimin, çocuk oyun alanına dönüştürülmesi önerilir. Mevcutta modern ek yapıda çözülen oyun bölümünün güvenlik açısından eksikleri bulunmaktadır. Birinci katta batı kanadında bulunan mutfak depo ve banyo birimleri, bay ve bayan personel kullanım alanlarına dönüştürülmüştür. Canlı müzik etkinliklerinin de düzenlendiği konakta, birinci katın eyvan bölümü sahneye uygun bir şekilde dizayn edilmelidir.

Şekil 6.85: İskender Paşa Konağı kafe ve nargile evi yeni işlev önerisi, zemin kat planı

Güney kanadında bulunan şark odalarına dönüştürülen hamam bölümü, restorasyon uygulaması esnasında yalıtımların iyi düzeyde yapılmamasından ötürü tonoz ve duvar yüzeyinde bozulmalar meydana gelmiştir. Gerekli yalıtımlar yapılarak, onarımlar yapılmalıdır. Zeminde kullanılan ahşap malzeme kaldırılmalı ve özgün malzeme ile yeni döşeme yapılmalıdır. Konakta yeterli boyutta ve kapasitede oturma

nedenle koridorun camekânları kapatılarak saydam kâğıtla kaplanması ve döşenmesi önerilir. Güney kanadında üst katta bulunan odaların tamamı mevcutta kullanılmamaktadır. Kullanılmayan mekânların odalar olarak uygun olarak oturma birimlerine dönüştürülmesi önerilir.

Şekil 6.86: İskender Paşa Konağı kafe ve nargile evi yeni işlev önerisi, birinci kat planı

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

7.1. Sonuç

Yeniden işlevlendirme, yapısal ve statiksel açıdan sağlam bir binanın ilk inşa edilmiş amacına yönelik işlevsel, çevresel ve ekonomik sebeplerden ötürü kullanılamamasından dolayı farklı bir kullanım şekliyle yeniden değerlendirilmesidir. Kültürel ve tarihsel devamlılığın korunması açısından, kaybolmaya yüz tutan tarihi binalara yeni işlev kazandırılarak değerlendirilmesi oldukça önem arz etmektedir. Yapılan araştırma kapsamında, yeniden işlevlendirilen yapılardan örnek olarak seçilen ve Diyarbakır ilinin Sur ilçesinde bulunan Deliller Hanı, Vahap Ağa Hamamı ve İskender Paşa Konağı'nın özgün mimari özellikleri tanıtılarak, bu yapıların orijinal özelliklerine yapılan müdahaleler ve yapılara kazandırılan yeni işlevin uygunluğu araştırılmıştır.

Suriçi bölgesi, binlerce yıldan bu yana birçok medeniyete ev sahipliği yapmış önemli bir bölgedir. Mimari eserlerde de bu zengin tarihi doku, sosyal ve kültürel kimlik görülmektedir. Bölgede yer alan tarihi ve kültürel değeri olan yapılar, 2012 yılında ikinci koruma amaçlı imar planının kabul edilmesiyle tescillenmiştir. Bu doğrultuda 473 adet sivil 153 adet anıtsal yapı olmak üzere toplamda 626 yapı tescillenmiştir. Bu tescilli yapıların yer aldığı ilçede oluşan çarpık kentleşme, artan nüfus, niteliksiz yapılar vb. de bulunmakta ve olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bu nedenle, ilçede var olan ve kültürel kimliğe sahip önemli yapıların yeniden işlevlendirme ile sosyal hayata dâhil edilmesi önemlidir. Bu önem, hem artan ihtiyaca cevap verme hem de yeni inşaların bir miktar önüne geçme olarak yorumlanabilir. Bu bağlamda Sur ilçesinde yer alan işlev değişikliğine uğratılmış tarihi yapıların incelenerek, örneklem olarak belirlenen Vahap Ağa Hamamı, Deliller Hanı ve İskender Paşa Konağı'nın yeniden işlevlendirilmesi önemli görülmektedir.

Vahap Ağa Hamamı, XVI-XVII yüzyıllarında yapıldığı tahmin edilen bir yapıdır. Yapı, şehrin ticaret ağının olduğu merkezde yer almaktadır. Hamam, 2014 yılında restore edilmiş ve yapı birimleri restoran olarak kullanılmaya başlanmıştır. Fırın-ci

Restoran olarak kullanılan yapı, kentin turistik bölgesinde olmasının yanı sıra bazı resmi kurumların, bankaların ve alışveriş mekânlarının yoğunlukta olduğu bir alanda yer almaktadır. Sosyal etkileşimi sağlayacak ortamı hazırlama açısından önem arz etmektedir. Yeniden işlevlendirme sürecinde yapının orijinal halinin korunmasına özen gösterildiği, ancak yeterli düzeyde olmadığı söylenebilir. Hamamın soğukluk, ılıkılık, sıcaklık bölümleri; giriş, kasa ve yemek salonlarına dönüştürülmüştür. Sıcaklık bölümünde yer alan halvet hücrelerinden biri çocuk oyun alanına, diğer 3 hücre localara dönüştürülmüştür. Halvet eyvanlarından su deposuna açılan bölümü, meze hazırlama alanı olarak işlevlendirilmiştir. Hamamın tıraşlık bölümü kadın wc, mescit olarak tasarlanmıştır. Alan yetersizliğinden dolayı, bu bölümde ek kat çıkılarak bay wc, mescit birimleri çözümlenmiştir. Su deposu ve külhan bölümleri restoranın mutfak birimlerine dönüştürülmüştür.

İşlev değişikliği sonrası yapının yıkılan bazı bölümlerinde, özgün duvar izleri doğrultusunda modern malzeme ile tamamlanarak yapının özgünlüğü bozulmuştur. Ayrıca hem işlev hem de estetik düşünülerek eklenen bölümler olmuştur. İşlev odaklı düşünülerek, ihtiyaç nedeniyle oluşturulan mekânlarda özgün dokuya kısmen zarar verildiği düşünülmektedir. Eklenen ıslak hacimler, mutfak kısımları ve düşey sirkülasyon elemanlarına bakıldığında büyük oranda değişiklik yapılmıştır. Mescitler, tuvaletler ve çelik merdivenlerin eklendiği bölümde, özgün dokudan ziyade modern malzemeler kullanılarak bir tasarım yapılmıştır. Halvet bölümünün ılıkılık bölümüyle birleştirilerek yapının özgün plan şemasına müdahale edilmiştir. Sıcaklık göbek taşı ve soğukluk şadırvanının çiçekliğe dönüştürülmesi özgün dokunun bozulmasına sebep olmuştur. Soğukluk bölümünün cephesine konumlandırılan ve restoranın adını taşıyan tabela, tarihi dokuyu gölgelemektedir. Ayrıca modern tesisat sisteminin kullanılmasından dolayı, yapının diğer cephelerinde ve üst örtüsünde bozulmalar meydana gelmiştir. Mekânlarda akustik yeterli düzeyde sağlanmadığından, restoranın yoğun olduğu saatlerde gürültülü bir ortam oluşmaktadır.

Yeniden işlev kazandırılan binada yeni işlevin gerekliliği olan bazı mekânsal eksiklikler tespit edilmiştir. Bunlar;

- Gelen müşterilerin, mekân kapasitesinin dolması halinde, bekleyip bir şeyler içebileceği bar alanına ihtiyaç vardır. Binanın dışında düzenlenen bekleme alanı kış ayları için uygun değildir.
- Restoranda kullanılan sandalye sayısına göre yemek salonlarının mekânsal boyutları yetersiz kalmaktadır.
- İdari işlemlerin görülebileceği büro mekânlarına ihtiyaç vardır.
- Yapıda tesisat ve pano odası birimlerinin eksiklikleri bulunmaktadır.
- Mutfak depolama alanları, kapasiteyi karşılayacak düzeyde değildir. Mekân kapasitesini arttırmak adına ek birimlere ve depolama alanlarına ihtiyaç vardır.
- Personel kullanımı için giyinme, soyunma odaları ve duş bölümü mekân eksikliği vardır.
- Tuvalet kabin sayıları, kullanılan sandalye sayısına göre yetersizdir.
- Restoranda, engelli yaklaşımına yönelik uygulamalara rastlanılmamıştır. Ek olarak, işletmenin kendine ait bir otoparkı bulunmamaktadır.

Yeni işlev ile bir bölümü atıl durumda olan yapının kullanımı büyük oranda artmış ve müşteri memnuniyeti iyi düzeyde sağlanmıştır. Bu etkenler ele alındığında, yoğun bir müşteri kitlesine sahip yapıya restoran işlevinin verilmesi ekonomik bakımdan doğru bir karardır.

Tablo 7.1: Fırın-ci Restoran yeni işlevinin değerlendirilmesi

Değerlendirme Kriteri			Durumu	Toplam
Yapısal Unsurlar	Mekânsal gereklilikler sağlanmış mı?		2,33	2,03
	Tekniksel unsurlar gerekli düzeyde sağlanmış mı?		2,60	
	Yeni işlev taşıyıcı sisteme uygun mu?		2,25	
	Cephe karakteristiği korunmuş mu?		2	
	Engelli yaklaşımına yönelik çalışmalar yeterli düzeyde sağlanmış mı?		1	
Çevresel Unsurlar	Yakın Çevresi ile uyumu	Duraklara Yakınlık	3	2,55
		Eğlence Mekânlarına Yakınlık	3	
		Çalışma Bölgelerine Yakınlık	3	
		Turistik Bölgelere Yakınlık	3	
		Ana Yollarla Bağlantılı Olması	3	
	Arsa Uygunluğu	Arsanın Büyüklüğünün Uygunluğu	1	
		Arsanın Eğiminin Uygunluğu	3	
		Otopark İmkânını Sağlaması	1	
		Çevresindeki Yollarla Bağlantılı Olması	3	
Sağladığı Yararlar	Toplumsal yarar sağlanmış mı?		3	3
	Kültürel yarar sağlanmış mı?		3	
	Ekonomik yarar sağlanmış mı?		3	
	Yapının bağlı olduğu kurumun imajına katkı sağlanmış mı?		-(Mülkiyeti Şahıs)	
			Toplam	2,52

Yeni işlevinin yapısal değerlendirilmesi orta düzey, çevresel değerlendirilmesi iyi düzey ve sağladığı yararlar bakımından iyi düzey olarak analiz edilmiştir. Genel değerlendirmede, yapının yeni işlevinin uygunluğunun iyi düzey olduğu sonucuna varılmıştır. 2. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi'nde oluşturulan Venedik Tüzüğü'nde Anıtlara ilişkin koruma çalışmalarında, tarihi dokuya zarar gelecek uygulamaların yapılmaması gerektiği belirtilmiştir. Bu nedenle Fırın-ci Restoran'ın yeniden işlevlendirme aşamasında yasalara tam anlamıyla uyulmadığı görülmektedir.

Deliller(Hüsrev Paşa) Hanı, 1527 yılında Diyarbakır Valilerinden Hüsrev Paşa tarafından yaptırılmıştır. Yirmici yüzyılın başlarına kadar han olarak kullanılan tarihi yapı, zaman içerisinde bu özgün işlevini kaybetmiştir. İşlev değişikliği yapılarak, tarihi yapıyı koruma amacıyla Büyük Kervansaray Otel'e dönüştürülmüştür. İşlev değişikliği sonrası hanın girişi; lobi ve resepsiyona dönüştürülmüştür. Dükkânlar

ticari işlevle kullanılmaya devam edilmiştir. Yatma birimleri; idari birimler, otelin yatak odaları, kat depoları, kat tuvaletleri, mescit, şark odaları ve diğer teknik birimlere dönüştürülmüştür. Revaklar benzer işlevle kullanılmaya devam edilmiştir. Ancak revakların bir bölümü, açık oturma alanları olarak işlevlendirilmiştir. Avlu yatay sirkülasyon alanı olarak kullanılmaktadır. Ancak yaz aylarında lobi alanı olarak da kullanılmaktadır. Ahır bölümü; restoran, mutfak, bar ve sağlık birimlerine dönüştürülmüştür.

İşlev değişikliği yapılırken mevcut yapının plan, strüktür, malzeme ve cephe analizleri yapılmış, oluşan mekânsal ve yapısal eklentiler belirlenmiştir. Yapının betonarme çatısının ve toprak damı sökölüp yerine kurşun kaplamalı çatı yapılmıştır. Han'ın taşıyıcı sisteminde bir tehlike yaratacak bozulma oluşmaması nedeniyle, özgün sisteme yalnızca küçük çaplı müdahaleler gerçekleştirilmiştir. Avlu bölümüne peyzaj çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Kervansarayın benzer hacimlerden oluşan odaları, otel odasına dönüştürülmesinde zorluk yaşatmamıştır. Ancak odalarda iç mekan tasarım bütünlüğü sağlanamamıştır. Odalarda akustik yeterli düzeyde sağlanmamıştır. Zemin katta planlanan büroların bir kısmının depo alanı olarak kullanılması, çalışma şartlarının kalitesini düşürmektedir.

Yeni işlevin gerekliliği olan restoran, mutfak, çamaşırhane ve sağlık birimleri ahır mekânının bölümlendirilmesi ile oluşturulmuştur. Ancak uygulanan plan şemasından dolayı bölümün sirkülasyonu çakışmaktadır. Mutfaktan odalara ulaşım için dış mekâna çıkmak gerekir. Bu durum, servis süresinin uzaması gibi sıkıntıları oluşturmaktadır. Ahır bölümünün üst döşemesine yerleştirilen güneş enerji panelleri, döşeme yükünü arttırmıştır. Bu nedenle tonoz kısımları ahşap kiriş ile desteklenmiştir. Zemin ve birinci katlara kat tuvaletlerinin yapılması ve ahır bölümünde planlanan sauna, Türk hamamı birimleri ciddi mekanik sistem gerektirmektedir. Gerekli sistem döşenirken tarihi dokuya kaçınılmaz olarak zarar verilmiştir. Otelin birinci katında planlanan kafenin, yatak odaları ile bitişik olması dinlenmek isteyen müşterileri rahatsız edebileceğinden doğru bir uygulama değildir. Otelde planlanan kat depolarının bir kısmı bakımsızlıktan harabeye dönüşmüştür.

Otelin doğu kanadında oluşturulan havuz başı bölümü, otelin cazibesini arttırmıştır. Ancak bölümün kullanımından kaynaklı tarihi binanın cephesine yapılan uygulamalar, tarihi dokuyu gölgelemiş ve zarar vermiştir. Dükkânların

cephelerindeki tabelalar ve eklenen sundurmalar, bilinçsiz kullanımlar nedeniyle özgün kimliğe zarar verilmiştir. Ayrıca uygulanan modern tesisat sistemi, hanın cephelerinde bozulmalara neden olmuştur.

Yapılan müdahalelere ek olarak, yeniden işlev kazandırılan tarihi bir yapının otele dönüştürülmesi ile gerekli standartlar temel alınarak belirlenen mekânsal eksiklikler aşağıda belirtilmiştir.

- Yeterli kapasiteli bir lobi alanı bulunmamaktadır.
- Yapıda çözümlenen personel kullanım alanları yetersizdir.
- Otel odalarından biri kuaföre dönüştürülmüştür. Ancak kullanılmamaktadır. Kullanılmayan bu alanların tekrar kullanıma açılması gerekmektedir.
- Açık revak alanları bulunsa da, kış ayları için odalar arası sirkülasyonu sağlayan kapalı bir koridor ihtiyacı duyulmaktadır.
- Tarihi binada erişilebilirlik ilkesinin çok gözetilmediği, engelli bireylerin kullanımına yönelik uygulamalar olmadığı görülmektedir. Engelli tuvaleti ihtiyacı bulunmaktadır. Ek olarak otelin otoparkı müşteri kitlesi temel alındığında yeterli gelmediğinden, kapalı otopark alanı ve bakımını yapabilecek birim eksikliği vardır.

Tarihi yapıların yoğunlukta olduğu bir ada üzerinde yer alan yapıya, turizm sektörüne hizmet edebilecek bir işlev verilmiştir. Yapı kentin canlı turizm sektörüne hizmet vermektedir. Tarihi yapıya verilen bu işlev ile çağdaş anlayış ile gelenekseli bütünleştirme görevi kavramsal olarak yer almaktadır. Yerli ve yabancı turistlerin büyük ilgi duyduğu yapı, kentin ekonomisine katkı sağlamaktadır. Ancak yapılan analizlerle, son dönemlerde kullanıcı memnuniyetinin iyi düzeyde sağlanamadığı görülmektedir. Bu durum, ekonomik katkının devamlılığı bakımından tehlike arz etmektedir.

Tablo 7.2: Büyük Kervansaray Otel yeni işlevinin değerlendirilmesi

Değerlendirme Kriteri			Durumu	Toplam
Yapısal Unsurlar	Mekânsal gereklilikler sağlanmış mı?		1,83	1,81
	Tekniksel unsurlar gerekli düzeyde sağlanmış mı?		2,00	
	Yeni işlev taşıyıcı sisteme uygun mu?		2,25	
	Cephe karakteristiği korunmuş mu?		2	
	Engelli yaklaşımına yönelik çalışmalar yeterli düzeyde sağlanmış mı?		1	
Çevresel Unsurlar	Yakın Çevresi ile uyumu	Duraklara Yakınlık	3	2,66
		Eğlence Mekânlarına Yakınlık	3	
		Çalışma Bölgelerine Yakınlık	2	
		Turistik Bölgelere Yakınlık	3	
		Ana Yollarla Bağlantılı Olması	3	
	Arsa Uygunluğu	Arsanın Büyüklüğünün Uygunluğu	3	
		Arsanın Eğiminin Uygunluğu	2	
		Otopark İmkânını Sağlaması	2	
		Çevresindeki Yollarla Bağlantılı Olması	3	
Sağladığı Yararlar	Toplumsal yarar sağlanmış mı?		3	2,75
	Kültürel yarar sağlanmış mı?		2	
	Ekonomik yarar sağlanmış mı?		3	
	Yapının bağlı olduğu kurumun imajına katkı sağlanmış mı?		3	
Toplam			2,4	

Yeni işlevinin yapısal değerlendirilmesi orta düzey, çevresel değerlendirilmesi iyi düzey ve sağladığı yararlar bakımından iyi düzey olarak analiz edilmiştir. Genel değerlendirmede, yapının yeni işlevinin uygunluğunun iyi düzey olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak Deliller Hanı'nda bilinçsiz kullanımlar, belli düzeyde uygulanması koşuluyla eklenen bazı yeni mekânlar ile özgün dokuda meydana getirilen müdahaleler hanın tarihi yapısına karşı olmaktadır. Deliller Hanı'nda, özgün dokuya zarar veren müdahalelerin yapılması işlev değişikliğinin yasa ve yönetmeliklere uygunluğunun tam anlamıyla yapılmadığını göstermektedir.

İskender Paşa Konağı 1551 yılında Diyarbakır'ın 12. Valisi İskender Paşa tarafından yaptırılmıştır. Konak, geleneksel Diyarbakır evlerinin L tipi plan şemasına sahiptir. Değişen ihtiyaçlardan ötürü zaman içerisinde kullanılmayan yapı yeniden işlevlendirilerek kafe ve nargile evi olarak kullanımı sağlanmıştır. İskender Paşa Konağı'nın selamlık kısmının yıkıldığı ve günümüze ulaşmadığı görülmektedir. Atalay Uçar (2016) çalışmasında İskender Paşa Konağı'nın restore edilip bölge

halkının kullanımına sunulması ve sosyal hayatın bir parçası haline getirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. İskender Paşa Konağı'nın özgün dokusuna büyük çaplı değişimler ile müdahale edilmemiştir. İşlev değişikliği sonrası geleneksel yapının odaları; oturma birimlerine, şark odalarına, mescit ve personel kullanım alanlarına dönüştürülmüştür. Mutfak ve kiler bölümü; pano odası ve şark odalarına dönüştürülmüştür. Konağın odaları, holleri ve hamamı kapalı oturma birimlerine dönüştürülmüştür. Revak ve avlu bölümleri, açık oturma alanları olarak tasarlanmıştır. Mutfak, wc'ler, çocuk oyun alanı ve diğer birimler avlu bölümüne eklenen ayrı bir yapı ile çözümlenmiştir.

Yeniden işlevlendirmeye özgün yapının bazı değişimlere uğradığı görülmektedir. Kullanılan bölücü elemanların bir kısmı ahşap yerine tuğla duvara çevrilmiş, mutfak alanındaki sabit tefrişler yıkılmıştır. Tarihi binada çözümlenen pano odasına çekilen tesisat, özgün dokuya zarar vermiştir. Yeni işlevin gerekliliği olan birimler, tarihi yapıdan bağımsız ek bir yapıda çözümlenmiştir. Bu çözümleme yapıya müdahale düzeyini azaltmıştır. Ancak, kış aylarında bu birimlere ulaşım problemini beraberinde getirmiştir. Ek yapıda çözümlenen tuvaletlerin direkt olarak avluya açılması, müşterileri rahatsız etmektedir. Tuvaletlere geçiş için kapalı bir hol oluşturulması daha doğru bir uygulamadır. Mekânların oluşumunda kullanılan modern malzemelerde bozulmalar meydana gelmiştir. Yapıya uygulanan modern tesisat sisteminin kabloları, müşterinin doğrudan ilişkili olduğu bazı birimlerde açıkta bırakılması doğru bir uygulama değildir. Yapıda, oturma birimlerinin ısı düzeyini sağlamak amacıyla merkezi klima sistemi uygulanmıştır. Ancak bu sistem, bazı birimlerin ısı düzeyini sağlamakta yetersiz kalmaktadır. İşlev değişikliği sonrası, mekânın avlu kısmına özgün dokuda bulunmayan, yapıya estetik katkı sağlayan bir şadırvan eklenmiştir. Ayrıca hamam eyvanının avluya açılan kemerine uygulanan camekân, müşterilerin şikâyeti üzerine 2020 yılında kaldırılmış ve özgün haline çevrilmiştir. Ek olarak, restorasyon çalışmalarında yapının zaman içerisinde yıkılan bir birimi tespit edilmiş ve yeniden inşa edilmiştir.

Yeniden işlev kazandırılan binada işleyiş bakımından herhangi bir sorun bulunmamaktadır. Ancak yeni işlevin gerekliliği olan bazı mekânsal eksiklikler tespit edilmiştir. Bunlar;

- Mutfak birimi için ek depolama alanlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

- Mevcutta bulunan personel birimleri ihtiyacı karşılayabilecek düzeyde değildir. Bay ve bayan personeller için ayrı tasarlanacak giyinme ve duş birimlerine ihtiyaç duyulmaktadır.
- Ürün satış rafları ve bu donatıların konumlandırılacağı bölümün eksikliği bulunmaktadır.
- Binada engellilere yönelik çalışmalar bulunmamaktadır. Ayrıca engellilere yönelik bir tuvaletin tasarlanması gerekir. Ek olarak evin bulunduğu sokakların darlığı araç ulaşımına engeldir. Otopark sıkıntısı yaşanmaktadır.

Konağın turistik bölgede olması tarihi yapıyı cazip kılmaktadır. Yeni işlev ile atıl durumda olan yapının kullanımı sağlanmıştır. Yoğun bir müşteri kitlesi olan işletmede yapılan analizlerle, müşteri memnuniyetinin büyük oranda sağlandığı tespit edilmiştir. Bu etkenler ele alındığında yerli halk ve turistlerce aktif kullanıma sahip yapıya Kafe işlevinin verilmesi, ekonomik açıdan doğru bir karardır.

Tablo 7.3: İskender Paşa Konağı Kafe ve Nargile Evi'nin yeni işlevinin değerlendirilmesi

Değerlendirme Kriteri			Durumu	Toplam
Yapısal Unsurlar	Mekânsal gereklilikler sağlanmış mı?		2,33	2,33
	Tekniksel unsurlar gerekli düzeyde sağlanmış mı?		2,60	
	Yeni işlev taşıyıcı sisteme uygun mu?		2,75	
	Cephe karakteristiği korunmuş mu?		3	
	Engelli yaklaşımına yönelik çalışmalar yeterli düzeyde sağlanmış mı?		1	
Çevresel Unsurlar	Yakın Çevresi ile uyumu	Duraklara Yakınlık	2	2,11
		Eğlence Mekânlarına Yakınlık	2	
		Çalışma Bölgelerine Yakınlık	2	
		Turistik Bölgelere Yakınlık	3	
		Ana Yollarla Bağlantılı Olması	2	
	Arsa Uygunluğu	Arsanın Büyüklüğünün Uygunluğu	3	
		Arsanın Eğiminin Uygunluğu	3	
		Otopark İmkânını Sağlaması	1	
		Çevresindeki Yollarla Bağlantılı Olması	1	
Sağladığı Yararlar	Toplumsal yarar sağlanmış mı?		3	3
	Kültürel yarar sağlanmış mı?		3	
	Ekonomik yarar sağlanmış mı?		3	
	Yapının bağlı olduğu kurumun imajına katkı sağlanmış mı?		3	
	Toplam			2,48

Yeni işlevinin yapısal değerlendirilmesi orta düzey, çevresel değerlendirilmesi orta düzey ve sağladığı yararlar bakımından iyi düzey olarak analiz edilmiştir. Genel değerlendirmede yapının yeni işlevinin uygunluğunun iyi düzey olduğu sonucuna varılmıştır. Yeniden işlevlendirmeyle yapıya şadırvan eklenmesi, hamam eyvanının camekânla kapatılması gibi özgün olmayan uygulamalar yapılan şikâyetler üzerine düzeltilmiştir. Bu durum yapının yeniden işlevlendirme aşamasında koruma kurallarına tam olarak uyulmasa da, yapılan yanlış uygulamaların yapının kullanım aşamasında düzeltilmeye çalışıldığını göstermektedir.

Araştırma kapsamında incelenen Vahap Ağa Hamamı, Deliller Hanı ve İskender Paşa Konağı'na kazandırılan yeni işlevlerin, tarihi yapıya uygun olduğu görülmüştür. Yapıların yer aldığı kentsel sit alanı olan Suriçi bölgesinde, kültürel değeri olan birçok tarihi yapı bulunmaktadır. Günümüzde, bu tarihi yapıların korunmasına yönelik Suriçi bölgesinde devam eden kapsamlı bir kentsel dönüşüm projesi uygulanmaktadır. Proje kapsamında, tarihi değer taşıyan yapılara restorasyon çalışmaları uygulanarak koruma altına alınmaktadır. Genellikle mülkiyeti kamu kurumlarına ait olan yapılar yeniden işlevlendirilerek yaşatılması sağlanmaktadır. Mülkiyeti şahsa ait olan yapılar, talep üzerine restore edilip işlevlendirilmektedir. Ancak mülkiyeti şahsa ait olup kullanılmayan ve atıl durumda olan birçok tarihi yapı bulunmaktadır. Bu tarihi yapılarında yeniden işlevlendirilerek kullanıma açılması gerekmektedir. Böylelikle Suriçi bölgesinde yeniden işlevlendirmeyle atıl durumda olan tarihi yapıların tekrar canlanması sağlanarak,

- Kadim eserler tekrar işlevsel konuma getirilip, gelecek nesillere somut kültürel miras bırakılması sağlanacaktır.
- Kentin ve Suriçi bölgesinin kimliğini oluşturan tarihi yapıların, mimari, sanatsal ve tarihi değerleri korunma altına alınarak kültürel canlılık kazandırılır.
- Bölge halkının kültürüyle meydana gelen yapıların hissedilen, dokunulan ve yaşayan mekânlar haline gelmesi sağlanır. Böylelikle bu tarihi yapıların toplumla olan ve geçmişten gelen bağlarının devamı sağlanır.
- Turizm sektörü ve diğer sektörlerin canlanması için kaynak sağlayacaktır.
- Suriçi bölgesinin kültürel turizm potansiyelinin değerlendirilmesiyle, bölge halkına farklı iş alanı getirilerek, yeni istihdam alanları oluşturulacaktır.

- Kentte var olan kültür ve inanç turizminin ve yeniden işlevlendirmeyeyle gelişim gösterecek ticari hareketlilik, bölgede önemli ekonomik değişimlerin başlangıcı olacaktır. Böylelikle yetersiz kalan ekonomik yapı da gelişim gösterecektir.
- Bölge halkına ait olan değerlerin yine halka hizmet verecek işlevlerle değerlendirilmesi, tarihi yapıların bağlı olduğu kurumların hedeflemiş oldukları kurumsal imajın oluşmasıyla, saygınlık kazanılmış olacaktır.
- Son olarak Suriçi, Diyarbakır ve Türkiye'nin kültürel tanıtımına önemli katkı sağlayan önemli bir bölge haline gelecektir.

Bu kapsamda Suriçi bölgesindeki yer alan tarihi ticari yapıların işlevlerinin eskimesi, geleneksel dokularda zaman içinde yaşanan boşalmanın, toplumsal, kültürel ve ekonomik yarar sağlayacak işlevlere yönelik yapıların yeniden işlevlendirilerek, kullanımlara açılması çalışmalarına önem verilmelidir. Böylelikle tarihi ve kültürel değerler bakımından zengin olan Diyarbakır kenti yer aldığı bölgenin kültürel, turizm ve ticaret merkezi konumuna erişecektir. Diyarbakır Suriçi bölgesi hak ettiği statüye kavuşturularak bir “Açık Hava Müzesine” dönüştürülmüş olacaktır.

7.2. Öneriler

Suriçi bölgesinin tarihi ve kültürel devamlılığının korunması bakımından, yıpranmış tarihi binaların yeniden işlevlendirilerek yaşatılması gerekmektedir. Yeniden işlevlendirme aşamasında alınacak kararlar, yapının özgün dokusunun korunmasını sağlayacak nitelikte olmalıdır. Ancak tarihi binaya kazandırılan yeni işlevin gerekliliği olarak yapılan müdahaleler, yer yer özgü değerlerin yok olmasına sebep olmaktadır. Yok olma tehlikesi içerisinde olan tarihi yapılara yeni işlev kazandırılarak yaşatma kavramı doğru bir yaklaşım olmakla beraber, yapının bir bütün olarak korunması gerekmektedir. Suriçi bölgesinde yapılan yeniden işlevlendirme çalışmalarıyla tarihi yapıların yaşatılması sağlanmıştır. Ancak bazı tarihi yapılarda özgün dokuyu bozan uygulamalar görülmektedir. Bu nedenle işlevlendirme çalışmalarında aşağıda belirtilen önerilerin dikkate alınarak sürdürülmesi önemli görülmektedir.

- Çalışmaların profesyonel bir ekip dâhilinde yapılması gerekmektedir. Mevcut binaya kazandırılacak işlev, bu alanda uzman olan kişiler tarafından belirlenmelidir.

- Yapıya kazandırılacak yeni işlevin öncelikle toplumsal, ekonomik ve kültürel yararlarının analizleri yapılmalıdır. Yapılan değerlendirme çalışmasıyla yeni işlev, toplumun ihtiyaçlarını karşılayabilir nitelikte olmalıdır. Yeniden işlevlendirilecek yapının, rölöve, restitüsyon ve renovasyon projeleri hazırlanmalıdır.
- Yapılacak yeniden işlevlendirme projesi ve uygulamada öncelikli olarak tarihi yapıyı koruma amaçlanmalıdır. Yeni işlevle beraber meydana gelen mekânsal gereklilikler planlanırken yapının özgün plan şeması korunmalıdır.
- Yeni işlevle yapıya herhangi bir ekleme söz konusu ise öncelikle yapının mevcut konstrüksiyon sisteminin tespiti doğru bir şekilde yapılmalıdır. Yapının strüktür ve kullanılacak malzeme uyumu uzmanlar dâhilinde yapılmalıdır.
- Yeniden işlevlendirme projeleri tarihi yapının özelliklerini ön plana çıkarmalıdır. Restorasyon aşamasında ve sonrasında kullanılan modern malzemeler özgün kimliği gölgeleyecek nitelikte uygulanmamalıdır.
- Mekânlarda akustik, iklimlendirme, aydınlatma gibi tekniksel yeterlilikler sağlanmalıdır. İşlev değişikliği sonrası kullanılan donatı elemanlarında tasarım bütünlüğü sağlanmalıdır.
- Erişilebilirlik ilkesi gözetilerek, tasarımda engelli bireylerin kullanımına yönelik uygulamalarda bulunulmalıdır.
- Ekonomi adına uygunsuz, sundurma, çardak, vb. müdahale ve ilaveler yapılmamalıdır.
- İklimsel konfor, iletişim kabloları gibi yeni işlevin gerekliliği olan teknolojik donanımlar yapının tarihi özelliklerine zarar vermemeli ve görsel kirlilik yaratmamalıdır.
- Yeni işlevin mevcut yapıya uygunluğunun yanı sıra çevre ile olan uyumu da araştırılıp doğru bir şekilde tespit edilmelidir. Hatta yapıların bulunduğu Suriçi bölgesinin etkileri de göz önünde bulundurularak analiz yapılmalıdır. Bölgede yapılan işlevlendirme çeşitlendirilerek (kütüphane, lokanta, el sanatlar vs.) turistik bir cazibe merkezi olmalıdır.
- Tarihi dokuya zarar veren uygulamaların büyük bir bölümü, yapının kullanım aşamasında gerçekleştiği tespit edilmiştir. Yapılan müdahalelerde kontrolsüz uygulamaların önlenmesi için yapılacak denetimlerin sıklaştırılması

gerekmektedir. Koruma bilincinin oluřturulması konusunda toplum bilincinin artırılması gerekmektedir.

Birçok medeniyete ev sahiplięi yapmış Suriçi bölgesinde restorasyon ve yeniden işlevlendirme çalışmaları devam etmektedir. Çalışmaların büyük bir bölümünün tamamlanmasıyla bölge yeniden tarihi ve kültürel kimliğini kazanmıştır. Suriçi'nin demografik yapısı deęişmiş; Diyarbakır için kültürel ve ekonomik bir cazibe merkezi olmuştur. Burada yapılan uygulamaların dięer bölgelere örnek olmasını temenni ederim.

KAYNAKLAR

- Ađırman, E. (2015). Diyarbakır Çifte Hanı'nın incelenmesi ve koruma önerileri. Yüksek lisans tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı Restorasyon Programı, İstanbul.
- Ahunay, Z. (2009). Tarihi çevre koruma ve restorasyon. İstanbul: Yem Yayınları.
- Akbulut, İ. (1998). Diyarbakır. Diyarbakır.
- Aktaş, A. (2011). Ağırhlama hizmet işletmelerinde yiyecek ve içecek yönetimi. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Almanza, B. A. and Kotschevar, L. H. (1985). Food service planning layout, design and equipment. New Jersey: John Wiley and Sons.
- Alonso, A. D. and O'Neill, M. A. (2010). Exploring consumeis images of open restourants kitchen design. *Journal of Retail And Leisure Property*, **9**(3), 247-259.
- Altınoluk, Ü. (1991). Eski yapılar yeni fonksiyonlar. İstanbul: Türkiye Turing ve otomobil Kurumu Yayını.
- Altınoluk, Ü. (1991). Özgün işlevini yitiren ya da işlevsel olarak eskiyen yapıların yeni kullanımları. *Tasarım Dergisi*, **14**, 102-104.
- Altınoluk, Ü. (1998). Binaların yeniden kullanımı. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi.
- Alyward, G. (1979). Conservation and rehabilitation. London: British Historic Buildings.
- Antika, B. E. (2019). Geç Osmanlı mimarlık mirasının yeniden işlevlendirilmesi üzerine bir değerlendirme: Jean Botter Köşkü. Maltepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Apaydı, B. B. (2007). Yapıların otel olarak yeniden kullanım bağlamında mekânsal dönüşümlerinin kavramsal ve kuramsal analizi. Yayımlanmış sanatta yeterlilik tezi. Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İç Mimarlık Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Arabacıođlu, P. ve Aydemir, I. (2007). Tarihi çevrelerde yeniden değerlendirme kavramı. *Megaron Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Edergisi*, **2**(4), 204-212.
- Arpat, S. (2019). Çok amaçlı tasarlanıp uygulanan binanın otel olarak işlevlendirilmesi: gaziantep teymur continental otel örneđi. Yüksek lisans tezi. Hasan Kalyoncu Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Gaziantep.
- Atalan, Ö. ve Arel, H. (2016). 15 ve 16. yüzyıllara ait Osmanlı Han yapılarının mekânsal analizi. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, **11**(2), 217-228, DOI: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9488> ISSN: 1308-2140.

- Avcı, N. (2003). Anıtsal yapılara uygulanabilecek eklerin çeşitlerinin araştırılması ve örneklerle açıklanması. Yüksek lisans tezi. YTÜ, İstanbul.
- Aydın, A. ve Şahin, Ö. (2018). Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi: Isparta Aya İshotya (Yorgi) Kilisesi'nin Gül Müzesi'ne dönüşümü. *TÜBA-KED*, **17**, 63-75, DOI: 10,22520/Tubaked.2018.17.004.
- Aydın, D. ve Yaldız, E. (2010). Yeniden kullanıma adaptasyonda bina performansının kullanıcılar üzerinden değerlendirilmesi. *METU-JFA*, **27**(1), 1-22. DOI: 10,4305/METU. JFA.2010.1.1.
- Aykal, F. D., Murt, Ö. ve Gümüş, B. (t.y.). Diyarbakır'daki tarihi üç handa pencere boşluklarının doğal aydınlatma açısından karşılaştırmalı olarak incelenmesi. Mimarlık Bölümü 3 Elektrik Elektronik Müh. Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dicle Üniversitesi, 21280, Diyarbakır, 233-242.
- Ayhan, B. (1993). Eski Diyarbakır evlerinin kitlesel biçimlenmesini etkileyen asal etmenlerin belirlenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Diyarbakır.
- Bacon, K. (2001). The adaptive reuse of heritage buildings. University of Calgary Master of Architecture, Calgary, Alberta. <http://dspace.ucalgary.ca/handle/1880/40863>
- Baran, M. (2017). Eski Diyarbakır evleri iklim ilişkisi. *Dicle Üniversitesi Mühendislik Dergisi*, **8**(2).
- Beyhsanoğlu, Ş. (1963). Bütün cepheleriyle Diyarbakır. İstanbul
- Beyhsanoğlu, Ş. (1987). Anıtlar ve kitabeleri ile Diyarbakır tarihi. Ankara.
- Bilal, E. (2019). Galataport yenilenme sürecinde Cumhuriyet dönemi kültür mirası üzerine bir değerlendirme: Galata-Karaköy yolcu salonu. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Maltepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü-Mimarlık Ana Bilim Dalı.
- Binney, M. (1984). Our vanishing heritage. London: Arlington Books, Ltd.
- Brichfield, J. (2008). Design and layout of food service facilities. New jersey: John Wiley and Sons, Inc, Hoboken.
- Broker, G. and Stone, S. (2012). İç mimarlıkta biçim + yapı. İstanbul: Ömür Matbaacılık.
- Bruinessen, M. V. ve Boeschoten, H. (1997). Evliya Çelebi Diyarbakır'da. İstanbul: İletişim yayınları.
- Burden, E. (2004). Illustrated dictionary of architectural preservation: restoration, renovation, rehabilitation, reuse. New York: McGraw-Hill Press.
- Cebe, M., Özen, N. ve Akın, C. T. (2019) Yeniden işlevlendirilen Hasan Paşa Hanı'nın kullanım sonrası değerlendirmesi. *DÜMF Mühendislik Dergisi*, **10**(3).
- Cebioğlu, G. (2013). İstanbul'da yeniden işlev verilen 16. yüzyıl çarşı hamamlarına yönelik Bir araştırma: Ağa Hamamı-Samatya, Ortaköy Hamamı-Beşiktaş, Büyük Yeşil Direkli Hamam-Üsküdar. Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İç Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Ceco, S. (2012). İstanbul'un 100 hanı. S. Ceco. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş Yayınları.

- Çekal, N. (2013). Yiyecek içecek işletmelerinde mutfak tasarımında dikkat edilmesi gereken faktörler. *Ejournal Of New World Sciences Academy*.
- Dağtekin, E. ve Hillez, S. (2011). Tarihi yapılarda yeniden işlev önerisi, diyarbakır vahap ağa hamamı örneği. *Mimarlık ve Kent Sempozyumu* (s.119), Diyarbakır.
- Dağtekin, E. E. (2017). Geleneksel Diyarbakır hamamları kataloğu. *Mühendislik Dergisi*, **8**(2).
- Dağtekin, E. E. (2007). Güneydoğu Anadolu bölgesi geleneksel hamam tipolojisi ve buna bağlı koruma ölçütlerinin oluşturulması. Doktora tezi. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dağtekin, E. E. (2015). Investigating the refunctioning of diyarbakir citadel museum area in terms of its use as an educational tool. *International Journal of Academic Research*, **7**(5).
- Dağtekin E., Kakdaş Ateş D. ve Oğur D. (2018). Diyarbakır Sur İçinde Yeni Konut Tasarımı Yaklaşımları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 11 Sayı: 56
- Demir, H., ve Kakdaş Ateş D. (2020). Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesinin ticaret mekânları üzerindeki etkisi: Diyarbakır İzzetpaşa caddesi. *Mimarlık Bilimlerinde Akademik Çalışmalar* (196).
- Dinçer, K. Z. (1988). Belgeli konaklama tesisi, eski yapıların seçimi için bir yöntem önerisi. Yayınlanmamış doktora tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Dizdar, E. N. (2003). İş güvenliği. Trabzon: Dilara Yayınevi ve Matbacılık.
- Doğu, O. (1995). Oteller. İstanbul: Birsan Yayınlar.
- Douglas, J. (2006). Building adaptation. Edinburg: Butterworth-Heinemann Elsevier,
- Eldem, N. (1988). Yeniden kullanımda simgesellik. *Yapı Dergisi*, **84**, 34.
- Engin, H. E. (2009). Tarihi yapıların yeniden kullanımında iç mekâna etkilerin incelenmesi için bir yöntem önerisi; İstanbul endüstri yapıları örneği. Doktora tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Eraybat, G. F. (2011). Tarihi konaklama yapılarının doğuşu, gelişimi ve günümüzde çağdaş işlevle değerlendirilmesi: Edirne rüstempaşa kervansarayı örneği. Yüksek lisans tezi. Mimarlık Anabilim Dalı, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Edirne.
- Eyice, S. (1960). İznik'te büyük hamam ve Osmanlı devri hamamları hakkında bir deneme. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, **XI**, 15.
- Erginbaş, D. (1953). Diyarbakır evleri. Doktora tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ertuğrul, A. (2009). Hamam yapıları ve literatürü. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, **7**(13), 241-266.
- Farrelly, F. (2017). Mimarlığın temelleri. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Gabriel A. (1940). Voyages archacologiques dans la Turquie orientale, Paris.

- Gazi, A. ve Boduroğlu, E. (2015). *İşlev değişikliğinin tarihi yapılar üzerine etkileri alsancak levanten evleri örneği*, *Megaron* **10**(1), 57-69.
- Göçer, P. Ö. (2003). Devingen toplum esnek mekânlar ister. *Arredomento Mimarlık Dergisi*, **2**.
- Günkurt, B. (1937). Diyarbakır tarihi. Diyarbakır: Diyarbakır Halkevi Neşriyat.
- Güran, C. (1978). Türk hanlarının gelişimi ve İstanbul hanları mimarisi. Ankara.
- Hakyemez, B. ve Gönül, B. (2014). Eminönü hanlarının yeniden işlevlendirilmesi kapsamında değerlendirilmesi: IV. Vakıfhan. *Beykent Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, **7**(2), 101-129.
- Halaç, H. H. ve Demir, İ. (2017). İşlevini kaybetmiş hamamların yeni işlevi ile turizme kazandırılması; Kütahya örneği. IV. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu, Niğde.
- Halifeoğlu, F. M. (2007). Tarihsel kent ve yöresel mimaride konut. Geleneksel Diyarbakır evleri ve yeniden kullanım sorunları. Uluslararası Sinan Sempozyumu (107-112). Edirne.
- Halifeoğlu, F. M. (2001). Diyarbakır Cemil Paşa evlerinin restorasyon önerisi. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Halifeoğlu, M., Işık, N. ve Tekin, M. (2020). Geleneksel mimaride yeniden kullanım kaynaklı sorunlar: diyarbakır evleri örneklemesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, **13**(75).
- Işık, N. ve Halifeoğlu, M. F. (2019). Tarihi diyarbakır hanlarında taşıyıcı sistem sorunlarının gözlemsel tespiti ve öneriler. Anadolu 1.Uluslararası Uygulamalı Bilimler Kongresi, Diyarbakır.
- Işık, İ. (2013). Diyarbakır ansiklopedisi. C.1, Ankara: Semih Ofset Yayınları.
- İslamoğlu, Ö. (2018). Tarihi yapıların yeniden kullanılmasında yapı-işlev uyumu: rize müzesi örneği. *Journal of History Culture and Art Research*, **7**(5), 510-523. DOI: <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v7i5.1573>.
- Johnson, A. (1996). Rehabilitation and re-use of existing buildings, in Mills E D. Building Maintenance and Preservation: A guide to design and management (second edition), Oxford: Architectural Press.
- Kakdaş Ateş D. (2018). Diyarbakır içkale müze kompleksinin restorasyon sonrası koruma açısından değerlendirmesi. Yüksek lisans tezi. Mimarlık Anabilim Dalı, Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.
- Kalaycı, P. ve Utku, T. (2016). Konuttan dönüştürülmüş kafelerde kullanıcı memnuniyeti: konya kent merkezinden bir örneklem. *Megaron*, **11**(3), 344-358.
- Karaarslan, M. (2018). Diyarbakır Suriçi bölgesinin yeniden inşası ve hukuksal boyutu. *DÜHFD*, **23**(39).
- Karaca, N. (2014). Osmanlı dönemi Diyarbakır hanları üzerine bir inceleme. Yalova Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Yalova.
- Karaca, N. (2010). Seyahatnamelere göre Diyarbakır'ın Osmanlı dönemi mimari dokusu üzerine bir değerlendirme. Yayınlanmamış doktora tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Van

- Kaşlı, B. (2009). İstanbul'da yeniden işlevlendirilen korumaya değer endüstri yapıları ve iç mekân müdahaleleri santral İstanbul örneği. Yüksek lisans tezi. İ.T.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kejanlı, D. T. ve Dinçer İ. (2011). Diyarbakır Kale Kenti'nde koruma ve planlama sorunları. *Megaron*, 6(2), 95-108.
- Kılıcı, A. (2011). Medeniyet mirası Diyarbakır mimarisi. Diyarbakır: Diyarbakır Valiliği Yayınları.
- Köprülü, İ. (1987). Diyarbakır Deliller Hanı'nın otel olarak düzenlenmesi. *Vakıf Haftası Dergisi*, 5, 71-83.
- Kuban, D. (2000). Tarihi çevre korumanın mimarlık boyutu-kuram ve uygulama. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- Kuban, D. (1980). Mimarlık kavramları: Tarihsel perspektif içinde mimarlığın kuramsal sözlüğüne giriş. İstanbul: YEM Yayınları.
- Kuban, D. (1976). Edirne'de bazı II. Murad çağı hamamları mukarnas bezemeleri üzerine notlar. Ord. Prof. Dr. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan, Ankara: TTK Yayınları.
- Kucik, L. (2004). Restoring life: The adaptive reuse of sanatorium. Master of The Architecture, University of Cincinnati.
- Küçükerman, Ö. (1994). 185- 200 yıldan beri aynı ailenin yaylası: "Düzagaç" araştırma-makale. *ART Dekor*, 14, 110-114.
- Lowenthal, D. (1985). The past is a foreign country, Cambridge. England: Cambridge, University Press.
- Nayır, Z. (1975). Osmanlı mimarlığında Sultan Ahmet Külliyesi ve sonrası (1609-1690), İstanbul.
- Oğuz, G. P. ve Halifeoğlu, F. M. (2017). Geleneksel Diyarbakır evlerinde yapım tekniği ve malzemede koruma sorunları. *Dicle Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Mühendislik Dergisi*, 8(2), 345-358.
- Oğuz, G. P. ve Yıldırım, M. (2018). Tarihi Diyarbakır Deva Hamamı'nın günümüz durumu ve yapısal sorunları, tasarım & koruma. İstanbul: Birsan Yayınevi.
- Oral, E. Ü. ve Ahunbay, Z. (2005). Bursanın iplikçilerle ilgili endüstri mirasının korunması. *İTÜ/a Dergisi*, 4(2), 37-46.
- Ozay, N. (1998). Influence of stylistic tendencies on the interior design in cypriot architecture. Gazimağusa, EMU Mimarlık Fakültesi.
- Oruç, E. (2017). Diyarbakır Suriçi bölgesindeki geleneksel konut mimarisinde iklimsel faktörlerin rolü. *Dicle Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mühendislik Dergisi*, 8(2), 383-394.
- Önge, Y. (1988). Anadolu'da XII-XIII. yüzyıl hamamları hakkında genel bilgiler ve Mimar Koca Sinan'ın inşa ettiği hamamlar, Mimarbaşı Koca Sinan yaşadığı çağ ve eserleri. C.I, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Özalp, H. (2000), Türkiye'de otel olarak yeniden işlevlendirilen kervansarayların iç mimari ve çevre tasarımı açısından irdelenmesi. Yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Özbudak Akça, Y. B., Aykal, F. D. ve Çakır, A. D. (2016). Kullanıcı-yapı etkileşiminin diyarbakır tarihi geleneksel evlerinde irdelenmesi. *Dicle Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mühendislik Dergisi*, **8**(2), 275-284.
- Özel, B. (2006). Yıldız Teknik Üniversitesi fen bilimler enstitüsü ‘eski yapıların yeni işlevle değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi. FBE Mimari Tasarım Programı, İstanbul.
- Özyılmaz, H. (2017). Geleneksel Diyarbakır evlerinde toplumsal yapıya bağlı gelişen fiziki değişimler. *Dicle Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Mühendislik Dergisi*, **8**(2).
- Parla, C. (2004). Osmanlı Öncesinde Diyarbakır: Kente hâkim olanlar ve bıraktıkları fiziksel izler. I. Uluslararası Oğuzlardan Osmanlıya Diyarbakır Sempozyumu, Diyarbakır Valiliği.
- Parla, C. (2005). Diyarbakır surları ve kent tarihi, *ODTÜ Dergisi*, MFD, **1**(22,1), 57-84.
- Payaslı Oğuz, G. ve Halifeoğlu, F .M. (2017). Geleneksel Diyarbakır evlerinde yapım tekniği ve malzemede koruma sorunları. *Dicle Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Restorasyon Anabilim Dalı, Mühendislik Dergisi*, **8**(2) 345-358.
- Piotrowski, C. M. and Rogers, E. A. (2007). Designing commercial interiors (2. Baskı), Canada: John Wiley and Sons, New Jersey.
- Polat, M. (2020). Mimar Sinan dönemi camileri içerisinde yer alan Diyarbakır İskender Paşa Caminin önemi ve koruma sorunları. Yüksek Lisans tezi. Dicle Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.
- Prof. Ünsal, B. (1978). Türk boğaziçi yalılar arkası ve yalıları (Anadolu yakası), *IDMMA Dergisi*, İstanbul.
- Sami, K. (2017). Halk kültürü bağlamında hamamların toplumsal ve mekânsal dönüşümleri, Diyarbakır tarihi “Suriçi” örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, **16**(64), 1531-1546.
- Semiz, H. N. (2007). Sivas Behram Paşa Hanı restorasyon projesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sönmez, R. (2008). 4 ve 5 yıldızlı konaklama işletmelerinde banket (ziyafet) hizmetleri yönetimi (Ankara ilinde bir uygulama). Yüksek lisans tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Ana Bilim Dalı, Balıkesir.
- Sözen, M. (1971). Diyarbakır’da Türk mimarisi. Diyarbakır’ı Tanıtma ve Turizm Derneği Yayını 21, İstanbul.
- Subaşı Direk, Y. (2006). Sosyo-kültürel yapının konut oluşumuna etkisi. *Diyarbakır Örneği, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, **5**(16), 105-113.
- Stipanuk, D. M. (1992). Facilities management. Educational Institute of the American Hotel and Motel Association. Michigan: East Lansing.
- Şener, B. (2001). Modern otel işletmelerinde yönetim ve organizasyon. Ankara: Detay Yayıncılık.

- Tuncer, O. C. (1999). Diyarbakır evleri. Diyarbakır: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür Sanat Yayınları.
- Tuncer, O. C. (2002). Diyarbakır Kiliseleri. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür Sanat Yayınları.
- Tuncer, O. C. (2012). Diyarbakır suriçi anıtları ile köşkler ve bağ evleri. Diyarbakır: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- T.C. Diyarbakır Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Müze Müdürlüğü, Diyarbakır Kültür Envanteri, Merkez 1. Cilt.
- Tayla, H. (1998). İşlevlendirme koruma karşıtlığı. *Yapı Dergisi*, (84).
- Tekin, A. (1997). Anadolu tarihinin surlara yazıldığı kent. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Basımevi İşletme Müdürlüğü.
- Tuncel, M. (1994). Bugünkü Diyarbakır. 9. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (469-472). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Tütengil, A. (1995). Yapısal kültür varlıklarının fayda değer analizine balı bir yöntemle değerlendirilmesi, Doktora tezi. TÜ, İstanbul.
- Tüz, Ö. ve Ebese, Ş. (2014). Restoran tasarım performansının ölçülmesine yönelik bir model önerisi. *NWSA-Engineering Sciences*, ISSN: 1306-3111/1308-7231, NWSA ID: 2014. 9. 1. 1A0351, İstanbul.
- Uçar, A. (2016). Diyarbakır Sur İlçesi'nde tarihi evler ve İskender Paşa Konağı. Cultural Landscape: Rebuilding after Decay International Conference, 17-18 December 2016. Istanbul, Turkey.
- Uğursal, S. (2011). Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi: İzmir Sümerbank basma sanayi yerleşkesi örneği. Yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Bölümü, Restorasyon Anabilim Dalı, İzmir.
- Uzun, T., Damar, Ç. ve İnci, T. (2019). Diyarbakır geleneksel konut mimarisine ait özgün bir örnek: Üzeyir Bey Konağı. *Türk İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, **14**(28), 441-462. (Yayın No: 6056649)
- URL 1 <https://www.lafsozluk.com/2012/01/diyarbakir-ilinin-turkiye-haritasindaki.html>, Erişim tarihi: 28.06.2020.
- URL 2 <https://mapio.net/pic/p-12681235/>, Erişim tarihi: 12.03.2021.
- URL 3 Diyarbakır İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. <https://diyarbakir.ktb.gov.tr/TR-56882/tarihce.html>, Erişim tarihi: 12.02.2021.
- URL 4 <https://hayriatak.com/tag/cafe-ihtiyac-listesi/>, Erişim tarihi: 15.05.2020.
- URL 5 https://www.tripadvisor.com.tr/Restaurant_Review-g297994-d17566539-Reviews-Firin_ci-Diyarbakir.html, Erişim tarihi: 16.08.2021.
- URL 6 <https://tr.foursquare.com/v/f%C4%B1r%C4%B1nci-sur/5c0d4e9767af3a002cbf062c>, Erişim tarihi: 16.08.2021.
- URL 7 <https://firin-ci.com/>, Erişim tarihi: 16.08.2021.
- URL 8 <https://www.google.com/travel/hotels/>, Erişim tarihi: 22.08.2021.
- URL 9 https://www.tripadvisor.com.tr/Hotel_Review-g297994-d1503606-Reviews-Hotel_Buyuk_Kervansaray-Diyarbakir.html, Erişim tarihi: 22.08.2021.

- URL 10 <https://tr.foursquare.com/v/iskender-pa%C5%9Fa-kona%C4%9F%C4%B1/55100514498ed3e89d66ce8a>, Eriřim tarihi: 02.09.2021.
- URL 11 https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g297994-d8694110-Reviews-Iskender_Pasa_Mansion-Diyarbakir.html, Eriřim tarihi: 02.09.2021.
- URL 12 <https://restaurantguru.com/Iskender-Pasa-Konagi-Diyarbakir-2>, Eriřim tarihi: 02.09.2021.
- Ülgen, A. (1950). Hamam. Milli Eğitim Bakanlığı İřlam Ansiklopedisi, C.5 (1. Kısım), s.174-178. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Weeks, K. D. and Grimmer, A. E. (1995). The secretary of interior's standarts for the treatment of historic properties with guidelines for preserving, rehabilitating, restoring& reconstructing historic buildings. Washington.
- Yakut, M. E. ve Ceylan, M. A. (2019). Diyarbakır Suriçi kentsel dönüşüm projesinin nüfus ve yerleşmeye etkilerine coğrafi bir bakış. *Uluslararası Sosyal Arařtırmalar Dergisi*, **12**(63).
- Yavuz, A. (2011). Osmanlı döneminde Diyarbakır hanları. Yıldız içinde, Medeniyetler Mirası Diyarbakır Mimarisi.
- Yaldız, E. (2003). Konya'daki medrese yapılarının yeniden kullanım koşullarına göre değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi. S.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Yaldız, E. (2013). Anıtsal yapıların kullanım sürecinde değerlendirilmesine yönelik bir model önerisi. Doktora tezi. Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Yariř, S. (2020). Geleneksel Türk evi mimarisinde Diyarbakır evlerinin yeri üzerine bir değ erlendirme. *Türkiyat Arařtırmaları Enstitüsü Dergisi*, **68**, 313-340.
- Yedi Yıldız, B. (2008). Osmanlı öncesi Diyarbakır'ına genel bir bakış, Osmanlı'dan Cumhuriyete Diyarbakır. Ankara: Diyarbakır Valiliğ i ve Türk Kültürü'nü Arařtırma Enstitüsü.
- Yeřilbař, E. (2015). Diyarbakır'da Osmanlı Dönemi řehir-içi hanları ü zerine değ erlendirme. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu, Belleten, C.IXXIX S.286, Ankara.
- Yıldırım, M. (2017). Kültürel turizm ve kültürel mirası koruma: Diyarbakır Hasan Pařa Hanı örneğ i. *Mühendislik Dergisi*, 336-344.
- Yıldırım, M. (1996). Diyarbakır Hasan Pařa Hanı koruma ve değ erlendirilmesi. Yüksek lisans tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Yılmaz, Ö.(1988). Anadolu Türk hamamları hakkında genel bilgiler ve Mimar Koca Sinan'ın inşa ettiğ i hamamlar, mimarbařı koca sinan yařadığ ı çağ ve eserleri. C.I (403-428), İstanbul: Vakıflar Genel Müdürlüğ ü Yayınları.
- Yılmazçelik, İ. (1995). XIX. yüzyılın ilk yarısında Diyarbakır. Türk Tarih Kurumu.
- Yinanç, M. H. (1993). Diyarbekir. İřlam ansiklopedisi. İstanbul: TDV Yayın Matbaacılık.
- Yurt Ansiklopedisi, (1981). "Diyarbakır" maddesi, İstanbul: Anadolu Yayıncılık.